

मुद्रक और प्रकाशक-

खेमराज श्रीकृष्णदास,

मालिक-"श्रीवेङ्कटेश्वर" स्टीम् प्रेस, **बम्बई.**

इस ग्रंथका समग्र अधिकार मैं प्रसन्नतापूर्वक श्रीमान् मान्यवर सेठ श्रीकृष्णदासात्मज-खेमराजजी "श्रीवेङ्कटेश्वर" स्टीम् प्रेसाध्यक्षको देता हूं कि जिन्होंने इस ग्रन्थको परम प्रसन्नतासे सुन्दर छापनेका आग्रह दिखाके मेरा उत्साह बढ़ानेकी उदारता दिखायी, इसका मैं उन्हें धन्यवाद भी देता हूं।

भवदीय—

ज्यो० श्रीनिवास महादेवजी शर्मा

रतलाम.

भूमिका ।

पाठक महाशयो ! जिस सर्वमान्य वेदचक्षु ज्योतिषशास्त्रके द्वारा मनुष्योंका भूत, भविष्य, वर्त्तमान, शुभाशुभ फलज्ञान, जन्मपत्र द्वारा होता है, उसी जन्मपत्रके गणितके प्राचीन तथा अर्वाचीन अनेक ग्रंथ प्रस्तुत हैं परन्तु विशेष परिश्रम व परिज्ञान विना उन ग्रन्थोंसे सर्व साधारण तथा विशेषकर बालकोंसे भलीभांति सुगमतापूर्वक गणित नहीं हो सकता, यही सोचकर मेरे परमपूज्यपाद पिताजी श्री श्री ६ श्रीदैवज्ञवर्य्य, श्रीमहादेवजी महाराजने अनेक प्राचीन ग्रन्थोंका सारांश लेके थोडे ही परिश्रमसे भलीभांति जन्मपत्रका गणित बनाने के योग्य हो जाय ऐसा यह "पत्रीमार्गप्रदीपिका" नामक छोटासा ग्रन्थ निर्माण कर अपने द्रव्यसे मुद्रित कराकर विना मुल्य विद्वज्जनोंकी सेवामें समर्पण किया था किंतु ईश्वरकी कृपासे थोड़े ही दिनोंमें इसका इतना आदर जनसमुदायमें हुआ कि कई यन्त्राधीश उपयोगी समझ छापनेके लिये आग्रह करने लगे, परन्तु मेरे पूज्यपाद पिताजीने श्रीमान् खेमराजजी सेठसे अधिक स्नेह होनेके कारण उन्हींको छापनेका स्वत्व दिया, जिसकी आजतक कई आवृत्तियां छप चुकी हैं सो पाठकोंको विदित ही है. इस ग्रन्थकी भाषाटीका करने बाबत मेरे कई मित्रोंका कितने ही दिनोंसे इस प्रकारका आग्रह था कि यदि ऐसे उपयोगी ग्रन्थकी पूर्ण रीतिसे भाषाटीका बनायी जाकर इसमें अन्यान्य आवश्यक विषयोंका समावेश भी किया जाय तो यह ग्रंथ बालकोंको विशेष उपयोगी होगा, ऐसी २ कई प्रकारकी उत्तम उत्तेजनाओंसे उत्तेजित हो आज मैं (अल्पज्ञ) इसीका सरल हिन्दीभाषाटीका उदाहरण तथा आवश्यक आवश्यक स्थानोंकी टिप्पणी, और भी जिन उपयोगी विशेष कोष्ठकोंकी इसमें आवश्यकता थी। उनका भी समावेश करके आप लोगोंके दृष्टिगोचर करानेको उद्यत हुआ हूँ , सो, इसमें कहीं दृष्टिदोषसे वा लेख प्रमादसे किसी प्रकारकी त्रुटि रही हो तो विद्वज्जन कृपादृष्टिसे सुधारके अशुद्धियोंमें हास्य न करते शुद्धार्थसे सन्तुष्ट हो मेरे परिश्रमको सफल करेंगे यही सविनय निवेदन है ।

तीसरा भाग देना, लब्ध आवे वह पलादिक ध्रुव जानना (स्वदेशोदयको ३० तीसका भाग देनेसे स्वदेशोदयका पलादि ध्रुव और लंकोदयको ३० का भाग देनेसे लंकोदयका पलादि हो)

उदाहरण।

रतलामशहरके मेषराशिके स्वदेशोदयदल २२७ के ३० तीसका भाग दिया लब्ध ७। ३४ आया यह मेष राशिका स्वदेशोदयका पलादि ध्रुव हुआ।

	लंकोदयाः			रतलामके चरखंडाः	रत्नपुरस्वदेशोदयाः			
क्रमेण	मे.	२७८	मी.	५१	मे.	२२७	मी.	उत्क्रमेण
	वृ.	२९९	कुं.	४१	वृ.	२५८	कुं.	
	मि.	३२३	म.	१७	मि.	३०६	म.	
	क.	३२३	ध.	१७	क.	३४०	ध.	
	सिं.	२९९	वृ.	४१	सिं.	३४०	वृ.	
	क.	२७८	तु.	५१	क.	३२९	तु.	

इसी प्रकार मेषराशिके लंकोदयपल २७८ के ३० तीसका भाग दिया, लब्ध ९। १६ आये, यह मेषराशिका लंकोदयका पलादिक ध्रुव हुआ, इसीतरह स्वदेशोदय और लंकोदयकी बारह हो राशियोंके पलादिक ध्रुव जानना ॥ १ ॥

मे०	वृ. १	मि. २	क. ३	सिं. ४	क. ५	तु. ६	वृ. ७	ध. ८	म. ९	कुं. १०	मी. ११	
७ ३४	८ ३६	१० १२	११ २०	११ २०	१० ५८	१० ५८	११ २०	११ २०	१० १२	८ ३६	७ ३४	स्वदेशोदय पलादिध्रुव
९ १६	९ ५८	१० ४६	१० ४६	९ ५८	९ १६	९ १६	९ ५८	१० ४६	१० ४६	९ ५८	९ १६	लंकोदय पलादिध्रुव

अथ लग्नदशमपत्रसाधनमाह-

स्थापयेत्खं क्रियारंभे ततः स्वध्रुवकान्वितम् ।
निरयनं भवेत्पत्रं लग्नस्य दशमस्य च ॥ २ ॥

अब लग्नपत्र दशमपत्र बनानेकी रीति कहते हैं—मेषराशिके आरम्भमें (मेषराशिके० शून्य अंशके नीचे) तीन शून्य लिखना, अनंतर स्वदेशोदय और लंकोदयकी मेष, वृषभ, मिथुन, कर्क, आदिक राशियोंके पलादिक ध्रुव क्रमसे युक्त करना सो निरयनलग्नपत्र दशमपत्र हो (स्वदेशोदयकी मेषादिक राशियोंके पलादिक ध्रुव युक्त करनेसे लग्नपत्र और लंकोदयकी मेषादिक राशियोंके पलादिक ध्रुव युक्त करनेसे दशमपत्र होता है) ॥ २ ॥

उदाहरण।

नीचे लिखे चक्रमें मेषराशिके आरम्भमें तीन शून्य लिखके रत्नपुर(रत-

अब लग्न दशमसाधन कहते हैं-जिसमें प्रथम दशमका इष्टसाधन कहते हैं। सूर्योदयसे-घट्यादिक इष्टमेंसे दिनार्द्ध हीन करना (निकालना) शेष बचे वह दशमभावका इष्ट हो। दशमभाव और लग्नमें छः राशि युक्त करनेसे सुखभाव और सप्तमभाव होते हैं (दशमभावमें छः राशि युक्त करनेसे चतुर्थभाव और लग्नमें छः राशि युक्त करनेसे सप्तमभाव हो) ॥ ३ ॥

भांशजौ सायनार्कस्य खाङ्कांकौ स्वेष्टयुक्कृतौ ।
कलाद्यास्तद्ध्रुवघ्नाः स्युर्विपलाद्यास्तु संयुताः ॥ ४ ॥
तदल्पकोष्ठजौ भांशौ ग्राह्यौ लिप्तादिका वियत् ।
अल्पेष्टविवरात्पार्श्वान्तराप्तांशादिसंयुतौ ॥ ५ ॥

अयनांशादिवियुताल्लग्नं मध्यं स्फुटं भवेत् ।

सायनसूर्यकी राशिअंशके समान दशमपत्र और लग्नपत्रके कोष्ठकमें अपना अपना घट्यादिक इष्ट युक्त करना (दशमपत्रके कोष्ठकमें दशमका इष्ट लग्नपत्रके कोष्ठकमें जन्मसमयका इष्ट मिलाना) तदनन्तर सूर्यकी कलाविकलाको सायन सूर्यकी राशिके ध्रुवसे गुणा करना, गुणन करके आये हुए अंकोंको इष्टयुक्त किये हुए कोष्ठकके विपलमें युक्त करना ॥ ४ ॥ उस इष्टयुक्त किये हुए कोष्ठकसे अल्प (न्यून) कोष्ठक जिस राशिअंशमें हो वह राशि अंश लेना, उसके नीचे कला विकला शून्य शून्य लिखना, तदनन्तर इष्टयुक्त कोष्ठक और अल्पकोष्ठकका अंतर करना, शेष अन्तरमें अल्पकोष्ठक और उसके आगेके (ऐष्य) कोष्ठकके अन्तरका भाग देना, लब्ध आवे वह अंश जानना, शेष बचे उनको साठ गुणा करना फिर अन्तरका भाग देना, लब्ध कला आवे फिर शेषको ६० साठगुणा करके अन्तरका भाग देना, लब्ध विकला आवे- ऐसे आये हुए अंशादि तीन फलोंको इष्टयुक्त कोष्ठकसे अल्पकोष्ठकके आये हुए राशि अंशादिकमें युक्त करना ॥ ५ ॥ अयनांश हीन करना सो लग्न और दशमभाव स्पष्ट हो।

उदाहरण।

श्रीगणेशाय नमः॥ स्वस्ति श्रीसंवत् १९२८ शके १७९३ प्रवर्तमाने अमांत-माघकृष्ण, पूर्णिमांत--फाल्गुनकृष्ण ३ तृतीयायां भौमवासरे घ. २५ । ४९

१ शकमेंसे ४४४ चारसे चुम्मालीस हीन करनेसे अयनांश होते हैं। अयनांशोंको स्पष्टसूर्यमें मिलानेसे सायन सूर्य होता है।

श्रीगणेशाय नमः।

अथ पत्रीमार्गप्रदीपिका।

सोदाहरणभाषाटीकासहिता।

अथ मंगलाचरणम्.

नत्वा श्रीशिवशारदागणपतिब्रह्मार्कमुख्यग्रहान्
पत्रीमार्गप्रदीपिकां स्फुटतरां कुर्वे महादेववित्।
यत्पक्षे हि घटन्ति शुद्धखचराः कार्यास्तु तत्पक्षकाः
स्वव्यक्षोदययोः खरामविहृतो प्राप्ताः पलादिध्रुवाः ॥ १ ॥

नत्वा श्रीगुरुपत्कजं गजमुखं साम्बं शिवं चाच्युतं
पत्रीमार्गप्रदीपिकासुविवृतिं कुर्वे सतां प्रीतये।
पाराशर्य्यकुलाभिजातगणकोऽहं श्रीनिवासाभिधो
विद्वन्मंडितरत्नपुर्वसतिकृच्छ्रीपाठकोपाह्वयः ॥ १ ॥

निर्विघ्नतासे ग्रन्थ समाप्त होनेके अर्थ ग्रंथकर्त्ता प्रथम गुरु गणेशादिदेवोंको नमस्काररूप मङ्गलाचरण शार्दूलविक्रीडितवृत्तके पूर्वार्द्धसे करके ग्रन्थारम्भ करते हैं-

श्रीशिवजीको, सरस्वतीजीको, गणपतिजीको, ब्रह्माजी और सूर्य को आदि ले नवग्रहोंको नमस्कार करके महादेव ज्योतिर्वित् अत्यन्त सरल पत्रीमार्गप्रदीपिका (जन्मपत्रीके मार्गको प्रकाशित करनेकी प्रदीपिका) नाम ग्रन्थको करता है, आर्यब्रह्मसौरादिपक्षोंमेंसे अपने देशमें जिस पक्षके स्पष्ट ग्रह वेध करनेसे दृक्-तुल्य होते हों उसी पक्षके स्पष्ट ग्रह करना, स्वदेशोदय और लंकोदयोंके ३०

---

१ भाषाकार विघ्नविच्छेदार्थ मंगलाचरणरूप गुरु गणपतिको प्रणामपूर्वक भाषारचनाका प्रयोजन तथा अपना गोत्र और निवासस्थान कहता है-

श्री (शोभायुक्त) निजगुरु (महादेवजी) के चरणकमल और गजमुख (गणपति) पार्वतीसहित शंकर और लक्ष्मीसहित विष्णुभगवान्को नमस्कार करके पराशरकुलमें उत्पन्न हुआ (पराशरगोत्र) पाठक ऐसे उपनामसे प्रसिद्ध विद्वन्मंडलीकरके सुशोभित रत्नपुर (रतलामशहर) में निवास करनेवाला मैं श्रीनिवास गणक (ज्योतिर्विद्) सज्जनोंके प्रसन्न होनेके अर्थ पत्रीमार्गप्रदीपिका ग्रन्थकी भाषाटीका करता हूँ ॥ १ ॥

२ गणेशदैवज्ञः-"लंकोदया विघटिका गजभानि गोऽङ्कदस्राख्रिपञ्चदहनाः क्रमगोत्क्रमस्थाः। हीनान्विताश्चरदलैः क्रमगोत्क्रमस्थैर्मेषादितो घटत उत्क्रमतस्त्विमे स्युः ॥ १ ॥"

सूर्यमध्ये भौमांतरं तन्मध्ये विदशा.									सूर्यमध्ये राह्वंतरं तन्मध्ये विदशा.									
मं	रा	गु	श	बु	के	शु	र	चं	रा	गु	श	बु	के	शु	र	चं	मं	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	०	१	०	०	०	मा.
७	१८	१६	१९	१७	७	२१	६	१०	१८	१३	११	१५	१८	२४	१६	२७	१८	दि.
२१	५४	४८	५७	५१	२१	०	१८	३०	३६	१२	१८	५४	५४	०	१२	०	५४	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

सूर्यमध्ये गुर्वंतरं तन्मध्ये विदशा.									सूर्यमध्ये शन्यंतरं तन्मध्ये विदशा.									
गु	श	बु	के	शु	र	चं	मं	रा	श	बु	के	शु	र	चं	मं	रा	गु	
१	१	१	०	१	०	०	०	१	१	१	०	१	०	०	०	१	१	मा.
८	१५	१०	१६	१८	१४	२४	१६	१	२४	१८	१९	२७	१७	२८	१९	२१	१५	दि.
२४	३६	४८	४८	०	२४	०	४८	१२	९	७	५७	०	६	३०	५७	१८	३६	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०		०	०	०	०	०	०	०	प.

सूर्यमध्ये बुधांतरं तन्मध्ये विदशा.									सूर्यमध्ये केत्वंतरं तन्मध्ये विदशा									
बु	के	शु	र	चं	मं	रा	गु	श	के		र	चं	मं	रा	गु	श	बु	
१	०	१	०	०	०	१	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	मा.
१३	१७	२१	१५	२५	१७	१५	१०	१८	७	२१	६	१०	७	१८	१६	१९	१७	दि.
२१	५१	०	१८	३०	५१	५४	४८	२७	२१	०	१८	३०	२१	५४	४८	५७	५१	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

सूर्यमध्ये भृग्वंतरं तन्मध्ये विदशा.									चंद्रमध्ये चंद्रांतरं तन्मध्ये विदशा.									
शु	र	चं	मं	रा	गु	श	बु	के	चं	मं	रा	गु	श	बु	के	शु	र	
२	०	१	०	१	१	१	१	०	०	०	१	१	१	१	०	१	०	मा.
०	१८	०	२१	२४	१८	२७	२१	२१	२५	१७	१५	१०	१७	१२	१७	२०	१५	दि.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	३०	०	०	३०	३०	३०	०	०	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

चंद्रमध्ये भौमांतरं तन्मध्ये विदशा.									चंद्रमध्ये राह्वंतरं तन्मध्ये विदशा.									
मं	रा	गु	श	बु	के	शु	र	चं	रा	गु	श	बु	के	शु	र	चं	मं	
०	१	०	१	०	०	१	०	०	२	२	२	२	१	३	०	१	१	मा.
१२	१	२८	३	२९	१२	५	१०	१७	२१	१२	२५	१६	१	०	२७	१५	१	दि.
१५	३०	०	१५	४५	१५	०	३०	३०	०	०	३०	३०	३०	०	०	०	३०	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	

चंद्रमध्ये गुर्वंतरं तन्मध्ये विदशा.									चंद्रमध्ये शन्यंतरं तन्मध्ये विदशा.								
गु	श	बु	के	शु	र	चं	मं	रा	श	बु	के	शु	र	चं	मं	रा	गु
२	२	२	०	२	०	१	०	२	३	२	१	३	०	१	१	२	२
४	१६	८	२८	२०	२४	१०	२८	१२	०	२०	३	५	१८	१७	३	२५	१६
०	०	०	०	०	०	०	०	०	१५	४५	१५	०	३०	३०	१५	३०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

भौममध्ये चंद्रांतरं तन्मध्ये विदशा।									राहुमध्ये राह्वंतरं तन्मध्ये विदशा।									
चं	मं	रा	गु	श	बु	के	शु	र	रा	गु	श	बु	के	शु	र	चं	मं	
०	०	१	०	१	०	०	१	०	४	४	५	४	१	५	१	२	१	मा.
१७	१२	१	२८	३	२९	१२	५	१०	२५	९	३	१७	२६	१२	१८	२१	२६	दि.
३०	१५	३०	०	१५	४५	१५	०	३०	४८	३६	५४	४२	४२	०	३६	०	४२	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

राहुमध्ये गुर्वंतरं तन्मध्ये विदशा।									राहुमध्ये शन्यंतरं तन्मध्ये विदशा।									
गु	श	बु	के	शु	र	चं	मं	रा	श	बु	के	शु	र	चं	मं	रा	गु	
३	४	४	१	४	१	२	१	४	५	४	१	५	१	२	१	५	४	मा.
२५	१६	२	२०	२४	१३	१२	२०	९	१२	२५	२९	२१	२१	२५	२९	३	१६	दि.
१२	४८	२४	२४	०	१२	०	२४	३६	२७	२१	५१	०	१८	३०	५१	५४	४८	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

राहुमध्ये बुधांतरं तन्मध्ये विदशा।									राहुमध्ये केत्वंतरं तन्मध्ये विदशा।									
बु	के	शु	र	चं	मं	रा	गु	श	के	शु	र	चं	मं	रा	गु	श	बु	
४	१	५	१	२	१	४	४	४	०	२	०	१	०	१	१	१	१	मा.
१०	२३	३	१५	१६	२३	१७	२	२५	२२	३	१८	१	२२	२६	२०	२९	२३	दि.
३	३३	०	५४	३०	३३	४२	२४	२१	३	०	५४	३०	३	४२	२४	५१	३३	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

राहुमध्ये शुक्रांतरं तन्मध्ये विदशा.									राहुमध्ये सूर्यांतरं तन्मध्ये विदशा.									
शु	र	चं	मं	रा	गु	श	बु	के	र	चं	मं	रा	गु	श	बु	के	शु	
६	१	३	२	५	४	५	५	२	०	०	०	१	१	१	१	०	१	मा.
०	२४	०	३	१२	२४	२१	३	३	१६	२७	१८	१८	१३	२१	१५	१८	२४	दि.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	१२	०	५४	३६	१२	१८	५४	५४	०	घ.
	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

राहुमध्ये चंद्रांतरं तन्मध्ये विदशा.									राहुमध्ये भौमांतरं तन्मध्ये विदशा.									
चं	मं	रा	गु	श	बु	के	शु	र	मं	रा	गु	श	बु	के	शु	र	चं	
१	१	२	२	२	२	१	३	०	०	१	१	१	१	०	२	०	१	मा.
१५	१	२१	१२	२५	१६	१	०	२७	२२	२६	२०	२९	२३	२२	३	१८	१	दि.
०	३०	०	०	३०	३०	३०	०	०	३	४२	२४	५१	३३	३	०	५४	३०	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

गुरुमध्ये गुर्वंतरं तन्मध्ये विदशा.									गुरुमध्ये शन्यंतरं तन्मध्ये विदशा.									
गु	श	बु	के	शु	र	चं	मं	रा	श	बु	के	शु	र	चं	मं	रा	गु	
३	४	३	१	४	१	२	१	३	४	४	१	५	१	२	१	४	४	मा.
१२	१	१८	१४	८	८	४	१४	२५	२४	९	२३	२	१५	१६	२३	१६	१	दि.
२४	३६	४८	४८	०	२४	०	४८	१२	२४	१२	१२	०	३६	०	१२	४८	३६	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

ग्राम) के स्वदेशोदयका मेषादिक राशियोंका पलापिक ध्रुव क्रमसे युक्त किया इसलिये यह रतलामका लग्नपत्र हुआ, इसी प्रकार जिस ग्रामका लग्नपत्र करना हो उस ग्रामके स्वदेशोदयके पलादि ध्रुवके युक्त करनेसे उस ग्रामका लग्नपत्र हो जायगा और लंकोदयका पलादिक ध्रुवयुक्त करनेसे सर्वदेशका दशमपत्र हुआ।

इयं रत्नपुरे लग्नपत्रनिरयनपलभा ५।८ चरखंडा ५१।४१।१७

रा.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०
मे. ०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	१	१	२	२	२	२	२	२	२	२	३	३	३	३	३	३	०
	०	७	१५	२२	३०	३७	४५	५२	०	८	१५	२३	३०	३८	४५	५३	१	८	१६	२३	३१	३८	४६	५४	१	९	१६	२४	३१	३९	०
	०	३४	८	४२	१६	५०	२४	५८	३२	६	४०	१४	४८	२२	५६	३०	४	३८	१२	४६	२०	५४	२८	२	३६	१०	४४	१८	५२	२६	३४
वृ. १	३	३	४	४	४	४	४	४	४	५	५	५	५	५	५	५	६	६	६	६	६	६	६	७	७	७	७	७	७	७	०
	४७	५५	४	१२	२१	३०	३८	४७	५५	४	१३	२१	३०	३८	४७	५६	४	१३	२१	३०	३९	४७	५६	५	१३	२२	३०	३९	४७	५६	८
	०	३६	१२	४८	२४	०	३६	१२	४८	२४	०	३६	१२	४८	२४	०	३६	१२	४८	२४	०	३६	१२	४८	२४	०	३६	१२	४८	२४	३६
मि. २	८	८	८	८	८	८	९	९	९	९	९	९	१०	१०	१०	१०	१०	१०	११	११	११	११	११	११	१२	१२	१२	१२	१२	१३	०
	५	१५	२५	३५	४५	५६	६	१६	२६	३६	४७	५७	७	१७	२७	३८	४८	५८	८	१८	२९	३९	४९	५९	९	२०	३०	४०	५०	०	१०
	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	१२
क. ३	१३	१३	१३	१३	१३	१४	१४	१४	१४	१४	१५	१५	१५	१५	१५	१६	१६	१६	१६	१६	१६	१७	१७	१७	१७	१७	१८	१८	१८	१८	०
	११	२२	३३	४४	५६	७	१९	३०	४१	५३	४	१५	२७	३८	४९	१	१२	२३	३५	४६	५७	९	२०	३१	४३	५४	५	१७	२८	३९	११
	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	२०
सिं. ४	१८	१९	१९	१९	१९	१९	१९	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२१	२१	२१	२१	२२	२२	२२	२२	२२	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२४	२४	०
	०	२	१३	२५	३६	४७	५९	१०	२१	३३	४४	५५	७	१८	२९	४१	५२	३	१५	२६	३७	४९	०	११	२३	३४	४५	५७	८	१९	११
	५१	२०	४०	०	०	०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	३०	४०	०	२०	४०	२०
क. ५	२४	२४	२४	२५	२५	२५	२५	२५	२५	२६	२६	२६	२६	२६	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२८	२८	२८	२८	२८	२९	२९	२९	२९	२९	०
	३१	४२	५३	३	१४	२५	३६	४७	५८	९	२०	३१	४२	५३	४	१५	२६	३७	४८	५९	१०	२१	३२	४३	५४	५	१६	२७	३८	४९	१०
	०	५८	५६	५४	५२	५०	४८	४६	४४	४२	४०	३८	३६	३४	३२	३०	२८	२६	२४	२२	२०	१८	१६	१४	१२	१०	८	६	४	२	५८
तु. ६	३०	३०	३०	३०	३०	३०	३१	३१	३१	३१	३१	३२	३२	३२	३२	३२	३२	३३	३३	३३	३३	३३	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३५	३५	०
	०	१०	२१	३२	४३	५४	५	१६	२७	३८	४९	०	११	२२	३३	४४	५५	६	१७	२८	३९	५०	१	१२	२३	३४	४५	५६	७	१८	१०
	०	५८	५६	५४	५२	५०	४८	४६	४४	४२	४०	३८	३६	३४	३२	३०	२८	२६	२४	२२	२०	१८	१६	१४	१२	१०	८	६	४	२	५८
वृ. ७	३५	३५	३५	३६	३६	३६	३६	३६	३६	३७	३७	३७	३७	३७	३८	३८	३८	३८	३८	३९	३९	३९	३९	३९	४०	४०	४०	४०	४०	४०	०
	२९	४०	५१	३	१४	२५	३७	४८	५९	११	२२	३३	४५	५६	७	१९	३०	४१	५३	४	१५	२७	३८	४९	१	१२	२३	३५	४६	५७	११
	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	१०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	२०
ध. ८	४१	४१	४१	४१	४१	४२	४२	४२	४२	४२	४३	४३	४३	४३	४३	४३	४४	४४	४४	४४	४४	४५	४५	४५	४५	४५	४६	४६	४६	४६	०
	९	२०	३१	४३	५४	५	१७	२८	३९	५१	२	१३	२५	३६	४७	५९	१०	२१	३३	४४	५५	७	१८	२९	४१	५२	३	१५	२६	३७	११
	०	२०	४०	०	०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	२०
म. ९	४६	४६	४७	४७	४७	४७	४७	४८	४८	४८	४८	४८	४८	४९	४९	४९	४९	४९	४९	५०	५०	५०	५०	५०	५०	५१	५१	५१	५१	५१	०
	४९	५९	९	१९	२९	४०	५०	०	१०	२०	३१	४१	५१	१	११	२२	३२	४२	५२	२	१३	२३	३३	४३	५३	४	१४	२४	३४	४४	१०
	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	१२
कुं. १०	५१	५२	५२	५२	५२	५२	५२	५२	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५५	५५	५५	५५	५५	५५	५५	५५	०
	५५	३	१२	२०	२९	३८	४६	५५	२	१२	२१	२८	३८	४६	५५	४	१२	२१	२९	३८	४७	५५	४	१२	२१	३०	३८	४७	५५	४	८
	०	३६	१२	४८	२४	०	३६	१२	४८	२४	०	३६	१२	४८	२४	०	३६	१२	४८	२४	०	३६	१२	४८	२४	०	३६	१२	४८	२४	३६
मी. ११	५६	५६	५६	५६	५६	५६	५६	५७	५७	५७	५७	५७	५७	५७	५७	५८	५८	५८	५८	५८	५८	५८	५८	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	०
	१३	२०	२८	३५	४३	५०	५८	५	१३	२१	२८	३६	४३	५१	५८	६	१४	२१	२९	३६	४४	५१	५९	७	१४	२२	२९	३७	४४	५२	७
	०	३४	८	४२	१६	५०	२४	५८	३२	६	४०	१४	४८	२२	५६	३०	४	३८	१२	४६	२०	५४	२८	२	३६	१०	४४	१८	५२	२६	३४

शनिमध्ये चंद्रांतरं तन्मध्ये विदशा.									शनिमध्ये भौमांतरं तन्मध्ये विदशा.									
चं	मं	रा	गु	श	बु	के	शु	र	मं	रा	गु	श	बु	के	शु	र	चं	
१	१	२	२	३	२	१	३	०	०	१	१	२	१	०	२	०	१	मा.
१७	३	२५	१६	०	२०	३	५	२८	२३	२९	२३	३	२६	२३	६	१९	३	दि.
३०	१५	३०	०	१५	४५	१५	०	३०	१६	५१	१२	१०	३१	१६	३०	५७	१५	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	३०	०	०	३०	३०	३०	०	०	०	प.

शनिमध्ये राह्वंतरं तन्मध्ये विदशा.									शनिमध्ये गुर्वंतरं तन्मध्ये विदशा.									
रा	गु	श	बु	के	शु	र	चं	मं	गु	श	बु	के	शु	र	चं	मं	रा	
५	४	५	४	१	५	१	२	१	४	४	४	१	५	१	२	१	४	मा.
३	१६	१२	२५	२९	२१	२१	२५	२९	१	२४	९	२३	२	१५	१६	२३	१६	दि.
५४	४८	२७	२१	५१	०	१८	३०	५१	३६	२४	१२	१२	०	३६	०	१२	४८	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

बुधमध्ये बुधांतरं तन्मध्ये विदशा।									बुधमध्ये केत्वंतरं तन्मध्ये विदशा।									
बु	के	शु	र	चं	मं	रा	गु	श	के	शु	र	चं	मं	रा	गु	श	बु	
४	१	४	१	२	१	४	३	४	०	१	०	०	०	१	१	१	१	मा.
२	२०	२४	१३	१२	२०	१०	२५	१७	२०	२९	१७	२९	२०	२३	१७	२६	२०	दि.
४९	३४	३०	२१	१५	३४	३	३६	१६	४९	३०	५१	४५	४९	३३	३६	३१	३४	घ.
३०	३०	०	०	०	३०	०	०	३०	३०	०	०	०	३०	०	०	३०	३०	प.

बुधमध्ये शुक्रांतरं तन्मध्ये विदशा.									बुधमध्ये सूर्यांतरं तन्मध्ये विदशा.									
शु	र	चं	मं	रा	गु	श	बु	के	र	चं	मं	रा	गु	श	बु	के	शु	
५	१	२	१	५	४	५	४	१	०	०	०	१	१	१	१	०	१	मा.
२०	२१	२५	२९	३	१६	११	२४	२९	१५	२५	१७	१५	१०	१८	१३	१७	२१	दि.
०	०	०	३०	०	०	३०	३०	३०	१८	३०	५१	५४	४८	२७	२१	५१	०	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

बुधमध्ये चंद्रांतरं तन्मध्ये विदशा।									बुधमध्ये भौमांतरं तन्मध्ये विदशा।									
चं	मं	रा	गु	श	बु	के	शु	र	मं	रा	गु	श	बु	के	शु	र	चं	
१	०	२	२	२	२	०	२	०	०	१	१	१	१	०	१	०	०	मा.
१२	२९	१६	८	२०	१२	२९	२५	२५	२०	२३	१७	२६	२०	२०	२९	१७	२९	दि.
३०	४५	३०	०	४५	१५	४५	०	३०	४९	३३	३६	३१	३४	४९	३०	५१	४५	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	३०	०	०	३०	३०	३०	०	०	०	प.

बुधमध्ये राह्वंतरं तन्मध्ये विदशा।									
रा	गु	श	बु	के	शु	र	चं	मं	
४	४	४	४	१	५	१	२	१	मा.
१७	२	२५	१०	२३	३	१५	१६	२३	दि.
४२	२४	२१	३	३३	०	५४	३०	३३	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

अथ निरयनदशमपत्रचक्रम् ।

रा.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	ऽ
मे. ०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	२	२	२	२	२	२	२	३	३	३	३	३	३	४	४	४	४	०
	०	९	१८	२७	३७	४६	५५	४	१४	२३	३२	४१	५१	०	९	१९	२८	३७	४६	५६	५	१४	२३	३३	४२	५१	०	१०	१९	२८	९
	०	१६	३२	४८	४	२०	३६	५२	८	२४	४०	५६	१२	२८	४४	०	१६	३२	४८	४	२०	३६	५२	८	२४	४०	५६	१२	२८	४४	३६
वृ. १	४	४	४	५	५	५	५	५	५	६	६	६	६	६	६	७	७	७	७	७	७	८	८	८	८	८	८	९	९	९	०
	३८	४७	५७	७	१७	२७	३७	४७	५७	७	१७	२७	३७	४७	५७	७	१७	२७	३७	४७	५७	७	१७	२७	३७	४७	५७	७	१७	२७	९
	०	५८	५६	५४	५२	५०	४८	४६	४४	४२	४०	३८	३६	३४	३२	३०	२८	२६	२४	२२	२०	१८	१६	१४	१२	१०	८	६	४	२	५८
मि. २	९	९	९	१०	१०	१०	१०	१०	११	११	११	११	११	११	१२	१२	१२	१२	१२	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१४	१४	१४	१४	१४	०
	३७	४७	५८	९	२०	३०	४१	५२	३	१३	२४	३५	४६	५६	७	१८	२९	४०	५०	१	१२	२२	३३	४४	५५	६	१६	२७	३८	४९	१०
	०	४६	३२	१८	४	५०	३६	२२	८	५४	४०	२६	१२	५८	४४	३०	१६	२	४८	३४	२०	६	५२	३८	२४	१०	५६	४२	२८	१४	४६
क. ३	१५	१५	१५	१५	१५	१५	१६	१६	१६	१६	१६	१६	१७	१७	१७	१७	१७	१८	१८	१८	१८	१८	१८	१९	१९	१९	१९	१९	२०	२०	०
	०	१०	२१	३२	४३	५३	४	१५	२६	३६	४७	५८	९	१९	३०	४१	५२	३	१३	२४	३५	४६	५६	७	१८	२९	३९	५०	१	१२	१०
	०	४६	३२	१८	४	५०	३६	२२	८	१४	४०	२६	१२	४८	३४	३०	६	२	४८	३४	२०	६	५२	३८	२४	१०	५६	४२	२८	१४	४६
सिं. ४	२०	२०	२०	२०	२१	२१	२१	२१	२१	२१	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२४	२४	२४	२४	२४	२४	२५	२५	०
	२३	३२	४२	५२	२	१२	२२	३२	४२	५२	२	१२	२२	३२	४२	५२	२	१२	२२	३२	४२	५२	२	१२	२२	३२	४२	५२	२	१२	९
	०	५८	५६	५४	५२	५०	४८	४६	४४	४२	४०	३८	३६	३४	३२	३०	२८	२६	२४	२२	२०	१८	१६	१४	१२	१०	८	६	४	२	५८
क. ५	२५	२५	२५	२५	२५	२६	२६	२६	२६	२६	२६	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२८	२८	२८	२८	२८	२८	२९	२९	२९	२९	२९	२९	०
	२२	३१	४०	४९	५९	८	१७	२६	३६	४५	५४	३	१३	२२	३१	४१	५०	५९	८	१८	२७	३६	४५	५५	४	१३	२२	३२	४१	५०	९
	०	१६	३२	४८	४	२०	३६	५२	८	२४	४०	५६	१२	२८	४४	०	१६	३२	४८	४	२०	३६	५२	८	२४	४०	५६	१२	२८	४४	३६
तु. ६	३०	३०	३०	३०	३०	३०	३०	३१	३१	३१	३१	३१	३१	३२	३२	३२	३२	३२	३२	३२	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३४	३४	३४	३४	०
	०	९	१८	२७	३७	४६	५५	४	१४	२३	३२	४१	५१	०	९	१९	२८	३७	४६	५६	५	१४	२३	३३	४२	५१	०	१०	१९	२८	९
	०	१६	३२	४८	४	२०	३६	५२	८	२४	४०	५६	१२	२८	४४	०	१६	३२	४८	४	२०	३६	५२	८	२४	४०	५६	१२	२८	४४	३६
वृ. ७	३४	३४	३४	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३६	३६	३६	३६	३६	३६	३७	३७	३७	३७	३७	३७	३८	३८	३८	३८	३८	३८	३९	३९	३९	०
	३८	४७	५७	७	१७	२७	३७	४७	५७	७	१७	२७	३७	४७	५७	७	१७	२७	३७	४७	५७	७	१७	२७	३७	४७	५७	७	१७	२७	९
	०	५८	५६	५४	५२	५०	४८	४६	४४	४२	४०	३८	३६	३४	३२	३०	२८	२६	२४	२२	२०	१८	१६	१४	१२	१०	८	६	४	२	५८
ध. ८	३९	३९	३९	४०	४०	४०	४०	४०	४१	४१	४१	४१	४१	४१	४२	४२	४२	४२	४२	४३	४३	४३	४३	४३	४३	४४	४४	४४	४४	४४	०
	३७	४७	५८	९	२०	३०	४१	२२	३	१३	२४	३५	४६	५६	७	१८	२९	४०	५०	१	१२	२३	३३	४४	५५	६	१६	२७	३८	४९	१०
	०	४६	३२	१८	४	५०	३६	२२	८	५४	४०	२६	१२	५८	४४	३०	१६	२	४८	३४	२०	६	५२	३८	२४	१०	५६	४२	२८	१४	४६
म. ९	४५	४५	४५	४५	४५	४५	४६	४६	४६	४६	४६	४६	४७	४७	४७	४७	४७	४८	४८	४८	४८	४८	४८	४९	४९	४९	४९	४९	५०	५०	०
	०	१०	२१	३२	४३	५३	४	१५	२६	३६	४७	५८	९	१९	३०	४१	५२	३	१३	२४	३५	४६	५६	७	१८	२९	३९	५०	१	१२	१०
	०	४६	३२	१८	४	५०	३६	२२	८	५४	४०	२६	१२	५८	४४	३०	१६	२	५८	३४	२०	६	५२	३८	२४	१०	५६	४२	२८	१४	४६
कुं. १०	५०	५०	५०	५०	५१	५१	५१	५१	५१	५१	५२	५२	५२	५२	५२	५२	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५५	५५	०
	२३	३२	४२	५२	२	१२	२२	३२	४२	५२	२	१२	२२	३२	४२	५२	२	१२	२२	३२	४२	५२	२	१२	२२	३२	४२	५२	२	१२	९
	०	५८	५६	५४	५२	५०	४८	४६	४४	४२	४०	३८	३६	३४	३२	३०	२८	२६	२४	२२	२०	१८	१६	१४	१२	१०	८	६	४	२	५८
मी. ११	५५	५५	५५	५५	५५	५६	५६	५६	५६	५६	५६	५७	५७	५७	५७	५७	५७	५७	५८	५८	५८	५८	५८	५८	५९	५९	५९	५९	५९	५९	०
	२२	३१	४०	४९	५९	८	१७	२६	३६	४५	५४	३	१३	२२	३१	४१	५०	५९	८	१८	२७	३६	४५	५५	४	१३	२२	३२	४१	५०	९
	०	१६	३२	४८	४	२०	३६	५२	८	२४	५०	५६	१२	२८	४४	०	१६	३२	४८	४	२०	३६	५२	८	२४	४०	५६	१२	२८	४४	३६

अथ लग्नदशमसाधनमाह ।

तत्र दशमेष्टसाधनमाह-

उदयादिष्टकालेषु द्युदलं हि प्रपातयेत् ।
दशमस्य भवेदिष्टं सारी खगौ सुखांगने ॥ ३ ॥

श्रीगणेशाय नमः ।

श्रीमन्महादेवदैवज्ञविरचितं

वर्षदीपकम् ।

भाषाटीकासहितम् ।

नत्वा गुरुपदाम्भोजं हेरम्बं शिवशारदाम् ॥
वर्षदीपकग्रन्थस्य नृभाषाविवृतिं लघुम् ॥ १ ॥
कुर्वे वै श्रीनिवासोऽहं बालानां सुखहेतवे ॥
यदत्रोनं ममाज्ञानाद्विबुधाश्च क्षमन्तु तत् ॥ २ ॥

भाषाकार विघ्नविनाशार्थ गुरु गणपतिको नमस्काररूप मंगलाचरण करके भाषारचनाके प्रयोजनपूर्वक क्षमापन मांगता है ।

श्रीगुरु (महादेवजी) के चरणकमलको, हेरम्ब (गजानन) को, शंकर और शारदा (सरस्वती) को नमस्कार करके मैं श्रीनिवासशर्म्मा वर्षदीपकग्रंथकी बालकोंको सुखसे बोध होनेके लिये लघु (छोटीसी) भाषाटीका करता हूँ इसमें यदि मेरे अज्ञानसे जो कुछ क्षति रही हो उसे पंडितलोग वारंवार क्षमा करें यह प्रार्थना है ॥ १ ॥ २ ॥

प्रथम शिष्टाचारपरिपालनार्थ और निर्विघ्नतासे ग्रन्थपरिसमाप्त्यर्थ ग्रन्थकर्ता स्वेष्टदेवको नमस्काररूप मंगलाचरण करते हैं ॥

श्रीगणेशं गुरुं नत्वा शुद्धां श्रीभुवनेश्वरीम् ॥
महादेवं महादेवः कुरुते वर्षदीपकम् ॥ १ ॥

श्रीगणेशजीको, गुरुजीको, शुद्धस्फटिकसदृश निर्मलस्वरूपा श्रीभुवनेश्वरीजीको और शंकरको नमस्कार करके महादेव ज्योतिर्वित् वर्षदीपक (वर्षके गणितमार्गका प्रकाश करनेवाला दीपक) नाम ग्रंथ करते हैं ॥ १ ॥

प्रतिवर्षं जन्मग्रहोदयात्पूर्वं जानीयात् ॥ २ ॥

वर्षवर्षमें जन्मके इष्ट वार ग्रह लग्नादि प्रथम जानना (हरवर्ष बनानेके समय जन्माक्षरमें लिखे हुए जन्मका वार इष्टघटी स्पष्टसूर्य लग्न आदि पहले जानके वर्षके गणितका आरम्भ करना) ॥ २ ॥

लब्ध पल आवें शेष बचे उसको ६० साठ गुणे करना और ८०० आठसौका भाग देना लब्ध विपल आवें ऐसे ८०० का भाग देके वार घटी पलविपलात्मक चार फल लाना उनमें जन्मसमयके वार इष्टघटी पल विपलादिक युक्त करना वर्ष प्रवेशके वारादिक हों) ॥ ६ ॥

शिवघ्ना गताब्दाः स्वखाद्रीन्दुलवाढ्या जन्मतिथ्यन्विताास्तेषु खाग्निशेषेऽब्दवेशतिथिः ॥ ७ ॥

ग्यारह गुणे किये हुए गताब्दोंमें अपना १७० एकसौ सत्तरवां भाग युक्त करना और जन्मतिथि मिलाना तीस ३० का भाग देना शेष बचे वह वर्षप्रवेशकी तिथि जानना (गताब्दोंको ११ गुणे करके २ जगे लिखाना एक जगे १७०का भाग देना लब्ध आवे वह दूसरी जगे युक्त करना उसमें शुक्लप्रतिपदाको आदि ले जन्मतिथिकी संख्या मिलाना ३० तीसका भाग देना शेष बचे वह शुक्ल प्रतिपदाको आदि ले वर्ष प्रवेशकी तिथि हो) ॥ ७ ॥

क्वचिद्भूने भूयुते वा ॥ ८ ॥

कोई समय गणितसे लायी हुई वर्षप्रवेशकी तिथिके दिन वर्ष प्रवेशका वार नहीं मिले तो आयी हुई तिथिमें एक घटा देना वा एक युक्त कर देना (तिथिसे वर्षप्रवेशका वार पीछे हो तो १ घटा देना आगे हो तो १ मिला देना) ॥ ८ ॥

जन्मार्कांशादियुग्वातोऽब्दप्रवेशनिर्णयः ॥ ९ ॥

इत्यब्दप्रवेशाध्यायः ॥ २ ॥

जन्मसमयके स्पष्टसूर्यकी राशि अंशके समान राशि और अंश और वर्षप्रवेशके वारसे वर्षप्रवेशका निर्णय जानना (जन्मके सूर्यके राशि अंश और वर्षप्रवेशका वार ये तीनों जिस दिन मिलें उस दिन वर्षप्रवेश होगा) ॥ ९ ॥

उदाहरण ।

स्वस्तिश्रीसंवत् १९२८ शके १७९३ प्रवर्तमाने अमांतमाघकृष्ण ३ तृतीया परं ४ चतुर्थ्यां भौमवासरे चित्रानक्षत्रे श्रीसूर्योदमादिष्टघठ्यादि ५६ । ४८ । १८ स्पष्टार्क १० । १६ । ५३ । ३९ । ल० ९ । २३ । २८ । २९ ।

गुरे ४ चतुर्थ्यां हस्तनक्षत्रे घ. २९ । ९ परं चित्रानक्षत्रे, गण्डयोगे घ. ४४ । ५ बालवकरणे एवं पञ्चाङ्गशुद्धाव देवसे श्रीमन्मार्तण्डमण्डलार्द्धोदयादिष्टघटी ५६ पल ४८ विपल १८ स्पष्टार्क १० । १६।५३।३९ लग्न ९ । २३ समये ज्यो० श्रीनिवासशर्मणो जन्मसमयः । दिन मानम् २८।५।० अयनांशाः २२।२९।०

अथ जन्माङ्गम्.

डं ११ सू | श ९ | ८ के | १२ मं | बु १० | १ | ७ | च २ | शु ४ | ६ चं | ३ | ५

रतलाममें तथा रतलामके समीपके ग्रामोंमें सौर पक्षके स्पष्टग्रह ग्रहवेधसे दृक्तुल्य मिलते हैं इसवास्ते सौर पक्षके स्पष्टग्रह ग्रहलाघवाख्य करणग्रंथसे किये ग्रंथगताब्दाः ३५१ चक्र ३१ अधिकमास ६ मासगण १३६ ऊनाह ६४ अहर्गण ४०३९.

दृक्तुल्यजाः खेटाः									अथ स्पष्टाः खेटाः								
सू.	चं.	ख.	रा.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	सू.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	रा.	के.
१०	६	२	१	११	११	९	९	८	१०	५	११	१०	३	९	८	१	७
१५	३	२२	२५	१२	२३	२	६	२३	१६	२९	६	१०	०	१२	२४	२५	२५
३	५९	८	४०	३९	३१	४०	२	४४	५३	११	१४	४४	४३	२६	४८	४०	४०
२१	४३	४०	३१	४८	९	१	४१	४६	३९	४९	५४	१८	१	८	२३	३१	३१
५५	७४८	६	३	२९	१७६	४	३५	१	६०	८०५	४८	१०८	२×	७४	५	३×	३×
५८	२३	१९	०	४४	२७	४४	१	५३	१९	१७	२६	४४	२६	८	२०	११	११

लग्नसाधनका उदाहरण ।

स्पष्टसूर्य १०।१६।५३।३९ में अयनांश २२।२९।० युक्त किया ११ । ९।२२।३९ यह सायनसूर्य हुआ, इसकी राशि ११ अंश ९ के समानलग्नपत्रका कोष्ठक ५७।२१।६ में जन्मसमयका घट्यादिक इष्ट ५६।४८। १८ युक्त किया ५४।९।२४ हुए इसकी विपलके २४ अंकमें सूर्यकी कला विकला २२।३९ को सायनसूर्यकी ११ राशिके ध्रुव ७।३४ से गुणन करके आये हुए १७१ अंक युक्त किये ५४।९।१९५ हुए विपल ६० साठसे अधिक हैं इसलिये साठका भाग दिया लब्ध ३ आये ये ऊपरकी पलके अंक ९ में युक्त किये ५४ । १२। १५ । यह इष्टकोष्ठक हुआ ॥ इससे अल्पकोष्ठक लग्नपत्रमें ५४।४।० दश (१०) राशि १५ अंशके कोष्ठकसे मिलता है इसवास्ते १० राशि १५ अंश लिये इसके नीचे कलाविकला ०।० शून्य शून्य लिखनेसे १० । १५ । ०।० हुए तदनंतर अल्पकोष्ठक ५४।४।० और इष्टयुक्त कोष्ठक ५४। १२ । १५ के अन्तर किया ०।८।१५ शेष बचे इसमें अल्पकोष्ठक ५४।४।० और इसके आगेका (ऐष्य)

कोष्ठक ५४।१२।३६ को अन्तर ०।८।३६ का भाग दिया परंतु भाज्य ८।१५ भाजक ८।३६ हैं इसलिये इनको सवर्णित करके भाग दिया भाज्य पिंड ४९५ भाजकपिंड ५१६ हुए भाज्यपिंड ४९५ में भाजकपिंड ५१६ का भाग दिया लब्ध ० अंश आया शेष ४९५ को ६० साठगुणा किये २९७०० हुए इनमें भाजक ५१६ का भाग दिया लब्ध५७कला आयी शेष २८८ बचे इनको ६० साठ गुणे किये १७२८० हुए इनमें भाजक ५१६ का भाग दिया लब्ध ३५ विकला आयी ऐसे अंशादिक फल तीन ०।५७।३५ आये इनको ११।१५।०।० में युक्त किये १०।१५।५७।३५ हुए इसमेंसे अयनांश २२।२९।० हीन किये शेष९।२३।२८।३५ बचे यह स्पष्टलग्न हुआ इसमेंसे ६छःराशि मिलानेसे ३।२३। २८।३५ सप्तमभाव हुआ । इसीप्रकार १० दशम भावका साधन किया. उसका

उदाहरण भी नीचे लिखा है—प्रथम दशमभावके इष्टका उदाहरण—सूर्योदयसे घट्यादिक इष्ट ५६।४८।१८ दिनार्ध १४।२५।० दिनार्धको सूर्योदयसे इष्टमेंसे हीन किया शेष ४२। २३।१८ बचे, यह दशमका इष्ट आया—तदनंतर सायनसूर्य ११।९।२२।३९ की राशि ११ अंश ९ के समाम दशमपत्रका कोष्टक ५६।४५।२४ में दशमका इष्ट ४२।२३।१८ युक्त किया ३९।८।४२ हुए इसकी विपलके अंक ४२ में सूर्यकी कला २२ विकला ३९ को सूर्यकी राशि ११ के ध्रुव ९।१६ से गुणन करके आये हुए २०९ अंकको युक्त किये ३९।८।२५१ विपलमें ६० का भाग दिया लब्ध ४ को पलके अंक ८ में मिलाये ३९।१२।११ यह इष्टयुक्त कोष्ठक हुआ इससे अल्पकोष्ठक ३९।७।६ राशि ७ अंश २७ के कोष्ठकमें मिलते हैं इसलिये७राशि २७ अंश लिये, नीचे कला० विकला० शून्य लिखी ७।२७।०।० हुए—तदनन्तर अल्पकोष्ठक ३९। ७।६ और इष्ट कोष्ठक ३९।१२।११ का अन्तर किया ०।५।५ शेष बचे इनसे अल्पकोष्ठक ३९।७।६ और इसके आगेका (ऐष्य) कोष्ठक ३९।१७।४ के अन्तर ९।५८ का भाग दिया परन्तु भाज्य भाजक दोनों पलादिक अंकके इसलिये भाज्य भाजकको सवर्णित करके भाज्यपिंड ३०५ में भाजक ५९८ का भाग दिया लब्ध० अंश आया शेष ३०५ को ६० साठ गुणा किया १८३०० हुए इनमें भाजकपिंड ५९८ का भाग दिया लब्ध ३० कला आयी

शेष ३६० बचे इनको ६० साठ गुणे किये २१६०० हुए इनमें भाजक ५९८ का भाग दिया लब्ध ३६ विकला आयी ऐसे अंशादिक फल०।३०।३६ आये इनको ७। २७।०।० में मिलाये ७। २७। ३०। ३६ हुए इसमेंसे अयनांश २२।२९।० घटाये ७।५।१।३६ शेष बचे, यह दशमभाव स्पष्ट हुआ इसकी राशिमें ६ छः राशि युक्त करनेसे १।५।१।३६ चतुर्थभाव हुआ ॥

अथ भावसंधिचलितचक्रसाधनमाह—

लग्नं तुर्यात्सप्तमात्तुर्यभावं शोध्यं राशिः पञ्चभिस्ताडितोंऽशाः ।
अंशाद्याश्चेद्दिग्घताः स्युः कलाद्या लग्ने तुर्ये पञ्चवारं प्रदद्यात् ॥ ६ ॥
तन्वाद्याः संधिसहिता भावाः षट्षड्युताः परे ।
यदंत्यारंभयोः संध्योरन्तस्थस्तद्गतो ग्रहः ॥ ७ ॥

अथ भावसंधि और चलितचक्रका साधन कहते हैं—लग्नको चतुर्थ भावमेंसे चतुर्थ भावको सप्तमभावमेंसे शोधना (हीन करना) शेष राशिको ५ पांच गुणी करना अंश होवे और जो अंश कला विकलाको दशगुणा करे सो कलादिक हो, ऐसे अंशादिकको लग्नमें और चतुर्थभावमें (चतुर्थमेंसे लग्नको हीन किया हो तो लग्नमें, सप्तमभावमेंसे चतुर्थभाव हीन किया हो तो चतुर्थभावमें) पांचवार युक्त करना ॥६॥ सो लग्नको आदि ले संधिसहित ६ छः भाव हों। इन ६ छः भावोंमें छः छः राशि युक्त करनेसे शेष छः भाव हों ॥ जिस भावकी अंत्य (आगेकी) और आरम्भ (पीछेकी) संधियोंके मध्यमें (बीचमें) ग्रह हों वे उसी भावमें स्थित जानना। अर्थात् ग्रह जिस भावमें स्थित हो उस भावकी आरंभ (पीछेकी) संधिसे न्यून हो तो गतभावमें स्थित हो और अंत्य (आगेकी) संधिसे अधिक हो तो आगेके भावमें स्थित होगा। यदि इन दोनों संधियोंके बीचमें हो (आरम्भसंधिसे अधिक और विरामसंधिसे न्यून हो) तो उसी भावमें ग्रह स्थित जानना ॥ ७ ॥

उदाहरण ।

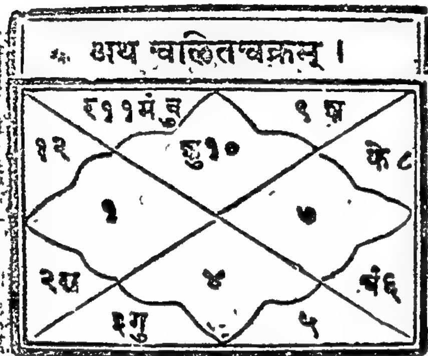
लग्न ९। २३। २८। ३५ को चतुर्थभाव १। ५। १। ३६ मेंसे हीन किया शेष ३। ११। ३३। १ बचे इसकी राशिके अंक ३ को ५ गुणे करनेसे १५ हुए ये अंश हुए अंशादिक ११। ३३। १ को दशगुणे किये ११०। ३३०। १० ये कला विकला प्रतिविकलादिक हुए परन्तु ये कला-

दिक ६० साठसे अधिक हैं इसलिये साठका भाग विकला ३३० में दिया शेष ३० विकला रही, लब्ध ५ कलाके ११० अंकमें युक्त किया ११५ कला हुई इसमें भाग ६० साठका दिया शेष ५५ कला रही लब्ध १ अंश १५ में युक्त किया अंश १६ हुए इस प्रकार राशिको ५ गुणी अंशादिकोंको १० दशगुणे करनेसे अंश १६ कला ५५ विकला ३० प्रतिविकला १० आयी इनको लग्न ९ । २३ । २८ । ३५ में युक्त किये १० । १० । २४ । ५ । १० ये दूसरे भावकी आरंभसंधि हुई इसमें फिर १६ । ५५ । ३० । १० अंशादिक युक्त किये १० । २७ । १९ । ३५ । २० यह धनभाव हुआ धनभावमें अंशादिक १६ । ५५ । ३० । १० युक्त किये ११ । १४ । १५ । ५ । ३० यह तृतीय भावकी आरंभ संधि हुई इसमें अंशादिक १६ । ५५ । ३० । १० मिलाये० । १ । १० । ३५ । ४० यह तृतीयभाव हुआ. तृतीय भावमें १६ । ५५ । ३० । १० युक्त किये० । १८ । ६ । ५ । ५० यह चतुर्थ भावकी आरम्भसंधि हुई. इसमें अंशादिक १६ । ५५ । ३० । १० मिलाये १ । ५ । १ । ३६ । ० यह चतुर्थभाव हुआ–इसी प्रकार चतुर्थ भाव १।५।१ ३६ को सप्तमभाव ३ । २३।२८।३५ मेंसे हीन किया २ । १८।२६।५९ शेष बचे इसकी राशि २ को ५ पांचगुणी और अंशादिक १८।२६।५९। को १० दशगुणे करनेसे १३ । ४ । २९ । ५० अंशादिक हुए.इनको चतुर्थ भावमें पांच बार युक्त किये सो चतुर्थको आदि ले सप्तमभावपर्यंत संधिसहित भाव हुए, ऐसे लग्नादिक संधिसहित ६ छः भाव हुए, इन संधिसहित ६ छही भावोंकी राशिमें छः छः राशि युक्त करनेसे शेष सप्तमभावको आदिले संधिसहित ६ भाव हुए–

अथ ससंधय द्वादशभावा ।

१	स	२	स	३	स	४	स	५	स	६	स		
९	१०	१०	११	०	०	१	१	२	२	२	३		
२३	१०	२७	१४	१	१८	५	१८	१	१४	२७	१०		
२८	२४	१९	१५	१०	६	१	६	१०	१५	१९	२४		
३५	५	३५	५	३५	५	३६	५	३५	५	३५	५		
७	स	८	स	९	स	१०	स	११	स	१२	स		
३	४	४	५	६	६	७	७	८	८	८	९		
२३	१०	२७	१४	१	१८	५	१८	१	१४	२७	१०		
२८	२४	१९	१५	१०	६	१	६	१०	१५	१९	२४		
३५	५	३५	५	३५	५	३५	५	३५	५	३५	५		

लग्नकुण्डलीमें सूर्य २ द्वितीयभावमें स्थित है, द्वितीय भावकी आरंभसंधि १० । १० से सूर्य १० । १६ अधिक है और द्वितीयभावकी विराम (आगेकी) संधि ११ । १४ से न्यून है इसलिये यह सूर्य अंत्य आरम्भसंधिके बीचमें हुआ इससे द्वितीय भावमें ही स्थित रहा. मंगल ११ । ६ यह तृतीयभावकी आरंभ-संधि ११ । १४ से न्यून है इससे मंगल द्वितीयभावमें स्थित जानना ऐसे ही गुरु ३ । ० है यह सप्तमभावकी आरंभसंधि ३ । ९ से अल्प है इसकारण ६ छठे भावमें स्थित हुआ, इसीप्रकार शेष सर्व ग्रह भावोद्भव (चलित) चक्रमें जानना ।

अथ क्षय-चय-फल-विश्वानयनमाह—

भावतुल्ये ग्रहे रूपं संधितुल्ये तु निष्फलम् ।
भावसंध्यंतरेणाप्तं खेटसंध्यंतरं च यत् ॥ ८ ॥
भावान्न्यूनाधिके खेटे फलं वृद्धिक्षयाभिधम् ।
फलस्याग्न्यंशको विश्वा यद्वा विंशहतं फलम् ॥९॥

अब क्षय चय फल विश्वाआनयनकी रीति कहते हैं—भावके अंश कला विकलाके समान (बरोबर) ग्रह हो तो पूर्णफल होता है, उस ग्रहका (१ । ० । ० फल जानना) और संधिके अंश कला विकलाके तुल्य (बरोबर) ग्रहके हों तो निष्फल होता है (उस ग्रहका ० । ० । ० फल जानना) न्यूनाधिक हो तो भावसंधिके अंतरका भाग देना । ग्रहसंधिके अंतरमें (ग्रह जिस भावमें स्थित हो उस भावसे न्यून हो तो उस भावकी आरंभसंधिसे ग्रह भावका अंतर करना) और भावसे ग्रह अधिक हो तो विराम (आगेकी संधिके साथ ग्रहभावका अन्तर करना) जो फल लब्ध आवे वह ॥ ८ ॥ भावसे ग्रह न्यून हो तो वृद्धि (चय) और भावसे ग्रह अधिक हो तो क्षयसंज्ञक फल जानना फलका तृतीयांश (फलके तीनका भाग देना) विश्वा जानना अथवा आये हुए फलको वीस गुणा करना सो विश्वा हो ॥ ९ ॥

उदाहरण ।

सूर्य १० । १६ । ५३ । ३९ यह द्वितीय भावसे न्यून है अतएव द्वितीय

१ धरणीधरः—" न्यूनसंधिग्रहाद्भावाच्छोध्यो भावाल्पके खगे ॥ तदग्रिमाच्च संशोध्यो ग्रहो भावस्तथाधिके ॥ " इति

भावकी आरंभसंधि १० । १० । २४ । ५ से अंतर किया ० । ६ । २९ । ३४ यह ग्रहसंध्यंतर हुआ, इसमें इसी आरम्भसंधि १० । १० । २४ । ५ के साथ द्वितीयभाव १० । २७ । १९ । ३४ का अन्तर किया ० । १६ । ५५ । ३० यह भावसंध्यंतर हुआ इसका भाग दिया भाज्य ग्रहसंध्यन्तर, भाजक भावसंध्यन्तर दोनों अंशादिक हैं इसलिये इनको सवर्णित किये भाज्यपिंड २३३७४ में भाजक पिण्ड ६०९३० का भाग दिया लब्ध० शेष २३३७४ को ६० साठ गुणे किये १४०२४४० हुए भाग ६०९३० का दिया लब्ध २३ कला आयी शेष १०५० बचे इनको ६० गुणित किया ६३००० हुए इनमें फिर भाजक भावसंध्यन्तर ६०९३० भाग दिया लब्ध १ विकला आयी ऐसे फल ३ तीन आये० । २३ । १ ये भावसे ग्रह न्यून है अतएव चयसंज्ञक सूर्यके फल हुए । इसी प्रकार चंद्रादि ग्रहोंके फल जानना । अथ विश्वा-आनयन कहते हैं-सूर्यके फल २३ । १ को ३ तीनका भाग दिया लब्ध ७ । ४० ये विश्वा हुए अथवा फल २३।१ को २० वीसगुणा किया ४६० । २० साठ ६० का भाग दिया लब्ध ७ शेष ४० बचे ये विश्वा आये, इसीप्रकार चंद्रादिकके विश्वा जानना.

अथ क्षयचयफलविश्वाचक्रम्.

र.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	रा.	
०	०	०	०	०	०	०	०	फल.
२३	५१	२८	१	४८	६०	४८	३४	
१	२७	२२	११	४१	२०	२१	४५	
चय	चय	चय	चय	चय	चय	चय	चय	क्षय चय.
७	१०	९	०	१६	३	१६	११	विश्वा.
४०	४७	२७	२३	१२	६	७	१५	
	४०	२०	४०	४०	४०	४०	०	

अथ ग्रहाणामवस्थानयनमाह व्यंकटेशः ।

बालाद्यवस्थाः क्रमशो ग्रहाणामोजे समे तद्विपरीतमाहुः ।
बालः कुमारोऽथ युवा च वृद्धो मृतो लवानामृतुभिः क्रमेण ॥ १० ॥

अब ग्रहोंकी अवस्था लानेकी रीति व्यंकटेश कहते हैं-ग्रहोंकी बालादिक अवस्था क्रमसे विषम (एकी) राशिमें छःछः अंशोंके क्रमसे बाल १ कुमार २

युवा ३ वृद्ध ४ मृत ५ कही है और सम (बेकी) राशिमें वह बालादि अवस्था विपरीतक्रमसे (मृत १ वृद्ध २ युवा ३ कुमार ४ बाल ५) कही है ॥ १० ॥

बालाद्यवस्थाधारणीचक्रम्.							
६	१२	१८	२४	३०	अंशः		
बाल	कुमार	युवा	वृद्ध	मृत	विषम	राशी	
मृत	वृद्ध	युवा	कुमार	बाल	समरा	राशी	

उदाहरण ।

सूर्य १० । १६ ।५३।३९ यह विषमराशिका है और छः छः अंशोंके क्रमसे तीसरे विभागमें हैं अतएव तीसरी युवा अवस्थामें हुआ इसी प्रकार शेष चंद्रादि ग्रहकी अवस्था जानना ।

अथ बालाद्यवस्थाचक्रम्.								
सू.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	रा.	
युवा	बाल	वृद्ध	कुमार	मृत	युवा	मृत	बाल	

अथ दृष्टिसाधनमाह धरणीधरः ।

द्रष्टा विहीनदृश्यस्य क्रमादेकादिभे दृशः ।
भागार्द्धं तिथियुग्भागा भागार्द्धोनशराब्धयः ॥ ११ ॥
भोग्यभागाद्विनिघ्नांशाः क्रमात्षड्साधिके ग्रहे ।
दिग्भ्यः शुद्धे लवार्द्धं च ज्ञेया लिप्तादिका दृशः ॥ १२ ॥

अब धरणीधर दृष्टिसाधन कहते है—द्रष्टाग्रहको हीन करना दृश्य ग्रहमेंसे क्रमसे एकको आदि ले शेष राशियोंकी दृष्टि जानना ॥ एक राशि शेष बचे तो राशि बिना अंशोंको अर्द्ध (आधे) करना, यदि २ दो राशि शेष रहें तो राशि बिना अंशोंमें १५ पन्द्रह युक्त करना और तीन राशि शेष बचे तो अंशोंको अर्ध (आधे) करना और ४५ पैंतालीसमेंसे शोधना ॥ ११ ॥ चार ४ राशि शेष बचे तो भोग्यांश (राशि विना अंशोंको ३० तीसमेंसे हीन करना) यदि ५ पांच राशि शेष बचे तो राशि विना अंशोंको द्विगुण करना और क्रमसे छः ६ सात ७ आठ ८ नव ९ राशि शेष बचे तो शेष राश्यादिकोंको १० दश राशिमेंसे शोधना शेष बचे उसके अंश करके अर्ध (आधे) करना, जो आवे वह कलादिक दृष्टि जानना ॥ १२ ॥

१ यस्य ग्रहस्य दृष्टिरानीयते असौ द्रष्टा—जिस ग्रहकी दृष्टि लाना हो वह द्रष्टा ।
२ यं प्रत्यानीयते असौ दृश्यः जिस ग्रहपर दृष्टि लाना हो वह दृश्य होता है ।

अथ भौमस्य विशेषदृष्टिमाह–

पञ्चेन्दुयुक्ताः खलु सार्द्धभागा द्विभेऽगभे षष्टिकलास्तथैव ।
भागोनषष्टिर्भवतीह दृष्टिस्त्रिभेऽद्रिभे भूमिसुतो न दृश्ये ॥ १३ ॥

अब मंगलकी विशेष दृष्टि कहते हैं–मंगलको हीन करे दृश्यमेंसे और यदि २ दो राशि शेष बचे तो राशि विना अंशोंको डेढे (अंशादिकके २ का भाग देके जो आवे वह उन्हो अंशादिमें युक्त करना) करना और १५ पन्दर युक्त करना कलादिक दृष्टि हो और ७ः राशि शेष बचे तो ६० साठ कला दृष्टि जानना वैसे ही यदि तीन राशि ७ सात राशि शेष बचे तो राशि विना अंशादिकोंको ६० साठमेंसे शोधना सो कलादिक भौमकी विशेष दृष्टि होवे उक्तराशियोंके अतिरिक्त राशि शेष बचे उसकी श्लोक ११ । १२ के अनुसार दृष्टि करना ॥१३ ॥

जीवोनदृश्यस्य तु वेदभे स्याद्विघ्नांशकोना खलु षष्टिरेव ॥
सार्द्धांशकोना गजभे तु षष्टिस्त्रिभेऽष्टिभेंशार्धयुतेषुवेदाः ॥ १४ ॥

अथ जीवस्य विशेषदृष्टिमाह–

अब गुरुकी विशेष दृष्टि कहते हैं–गुरुको हीन करे दृश्यमेंसे और यदि ४ चार राशि शेष बचे तो राशि विना अंशादिकोंको २ द्विगुण करके ६० साठमेंसे हीन करना दृष्टि होवे और ८ आठ राशि शेष बचे तो अंशोंको डेढे (अंशोंको आधे करके उन्ही अंशोंमें मिला) करके साठ ६० मेंसे शोधना (हीन करना) शेष बचे वह दृष्टि जानना इसी प्रकार यदि तीन ३ राशि या (सात ७ राशि शेष बचे तो अंशोंको अर्ध (आधे) करके ४५ पैंतालीस युक्त करना सो कलादिक गुरुकी विशेष दृष्टि होवे ॥ १४ ॥

अथ मंदस्य विशेषदृष्टिमाह–

द्विनिघ्नभागा विधुभेन्तरे स्याद्द्विभे तु भागार्धविहीनषष्टिः ॥
द्विघ्नांशकोना नवभे तु षष्टिस्त्रिंशद्युता तद्गजभेऽर्कजस्य ॥ १५ ॥

अब शनिकी विशेष दृष्टि कहते हैं–शनिको हीन करे दृश्यमेंसे यदि एक राशि शेष बचे तो राशि विना अंशादिकको द्विगुण करनेसे कलादिक

दृष्टि होती है और यदि २ दो राशि शेष बचे तो अंशोंको अध (आधे) करके साठमेंसे हीन करना इसी प्रकार ९ नव राशि शेष बचे तो राशिबिना अंशोंको द्विगुण करके साठमें शोधनेसे दृष्टि होती है और ८ आठ राशि शेष बचे तो राशी बिना अंशोंमें ३० युक्त करना शनिकी विशेष दृष्टि होवे ॥ १५ ॥

सर्वेषांदृष्टिसाधनकोष्टक.								
१	२	३	४	५	६	७	८	९
अंशा	अंशा	अंशा र्द्ध	अंशा	अंशा	अंशा र्द्ध	अंशा र्द्ध	अंशा र्द्ध	अंशा र्द्ध
वर्द्ध	१६ युक्ता	४५ × यु.	३० × यु.	२ गुणा	६० × यु.	४५ × यु.	३० × यु.	१५ × यु.

भौमविशेषदृष्टि.			
२	३	६	७
अंशा देय	अंशा	०	अंशा
१५ यु.	६० × यु.	६० कला यु.	६० × यु.

गुरुविशेषदृष्टिकोष्टक.				
३	४	७	८	
अंशा मर्द्धा	अंशा द्विघा	अंश मर्द्ध	अंशा देवा	
४५ यु.	६० × यु.	४५ यु.	६० × यु.	

शनिविशेषदृष्टि.			
१	२	८	९
अंशा	अंशा मर्द्धा	अंशा	अंशा द्विघा
२ गुणा	६० × यु.	३० यु.	६० यु.

उदाहरण।

सूर्य १०।१६।५३।३९ ऐसे द्रष्टा चन्द्र ५। २९।१९।४९ हीन किया ४। १७।२३।५० हुए शेष चार राशि बची हैं इसकारण इसके अंशादिक १७।२३ ५० को ३० तीसमेंसे हीन किये १२।२६ शेष बचे ये सूर्यपर चन्द्रको दृष्टि हुई इसीप्रकार दृश्य सूर्यमेंसे भौम ११।६। १४।५४ को हीन किया ११। १०। ३८।४५ हुए शेष ग्यारा राशि हैं इसकी दृष्टि नहीं है इसकारण सूर्यपर भौम की दृष्टि ०।० सूर्य दृश्यमेंसे द्रष्टा बुध १०।१०।५४।१८को हीन किया शेष ०। ६।९।२१ बचे शून्यराशि दृष्टि उक्त नहीं है इसलिये सूर्यपर बुधकी दृष्टि ०।० हुई सूर्यमेंसे द्रष्टा गुरु ३।०।४३।१ हीन किया शेष ७।१६। १०। ३८ बचे सात राशि शेष हैं इसलिये गुरुकी विशेष दृष्टि श्लोकमें कहे अनुसार अंशोंको आधे किये ८ ए इनमें ४५ युक्त किये ५३। ५ ये सूर्यपर गुरुकी विशेष दृष्टि हुई—

ग्रहोपरिमहानाडीचक्रं.

र.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	
० ० ०	० १८ ४६	० ० ०	० ० ०	० १२ २२	० ० ०	० ० ०	सू.
० ११ २६	० ० ०	० १३ ५०	० १८ १५	० १४ १८	० १८ २७	० ४० २८	चं.
० ० ०	१ ० ०	० ० ०	० ० ०	० ३५ १२	० ० ०	० ५ ४३	मं.
० ० ०	० ३५ २४	० ० ०	० ० ०	० १० २	० ० ०	० ० ०	बु.
० ५३ ५	० ४३ १६	० ५१ ४४	० ५० १	० ० ०	० ५४ ८	० ४८ १०	गु.
० २ ११	० २२ ११	० ११ ५४	० ० ०	० १६ ३२	० ० ०	० ० ०	शु.
० ४४ १०	० ५० ५८	० ५४ १७	० ३१ ५०	० ४७ २	० ० ०	० ० ०	श.

दृश्य सूर्यमेंसे शुक्र ९ । १२।२६। ८ को हीन किया शेष १ । ४ । २७ । ३१ बचे शेष एक राशि है इसलिये अंश ४।२७।३२ को आधे किये २ । १३ ये सूर्यपर शुक्रकी दृष्टि आयी फिर दृश्य सूर्यमेंसे द्रष्टा शनि ८।२४।४८।२३ हीन किया १।२२।५।१६ शेष एक राशि बची इसवास्ते शनीकी विशेष दृष्टि श्लोक १५ में कहे अनुसार अंशादिक२२। ५ को द्विगुण किये ४४ । १० ये सूर्यपर शनीकी दृष्टि हुई इसीप्रकार शेष ग्रहोंपर ग्रहोंकी दृष्टि तथा भाव दृश्यपर ग्रह द्रष्टाकी दृष्टि जानना–इति॥

भावोपरिमहानाडीचक्रं.

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	भावाः
० ० ०	० ० ०	० ० ०	० ३३ ७	० १७ ५२	० १९ ३४	० ११ १०	० ५५ ४७	० ३७ ५२	० २० ५६	० ७ ५१	० ० ०	सू.
० ३२ ५६	० २ ०	० ५९ ४	० ४२ १०	० २८ ५	० १६ १	० २ ५६	० ० ०	० ० ०	० २ ५१	० १६ ५१	० ४३ ०	चं.
० ० ०	० ० ०	० ० ०	० १४ २३	० ५२ २४	० १८ ५५	० १२ ४६	० ४२ १०	१ ० ०	० ३१ ११	० १७ ३२	० ० २७	मं.
० ० ०	० ० ०	० १० १३	० ३९ १७	० १४ ४७	० ३३ १०	० २५ २८	० ५१ ४२	० ३४ ४०	० १७ ५१	० ४ ४७	० ० ०	बु.
० ४८ ३७	० ३१ ४०	० १४ ४६	० ० ०	० ० ०	० ० ०	० ० ०	० १३ १८	० ४५ १४	० ५१ २४	० ० ५४	० ५३ १२	गु.
० ० ०	० ७ २६	० ३३ ४४	० ३२ ४२	० ११ १६	० २९ ४६	० २४ २९	० ३७ ३४	० २० ४०	० ३ ४२	० ० ०	० ० ०	शु.
० ० ०	० ५८ ४५	० ४१ ४९	० १९ ४७	० १२ ४४	० ५८ ४५	० ४५ ४०	० ३२ ३१	० ४७ १६	० ० ०	० ० ०	० ० ०	श.

अथ राशीनां स्वामिनः । उक्तं च व्यंकटेशेन ।

भौमाच्छविच्चन्द्ररविज्ञशुक्रवक्रेज्यमंदार्कसुतामरेज्याः ।
मेषादिभानामधिपाः क्रमेण तदंशकानामपि ते भवेयुः ॥ १६ ॥

अब राशियोंके स्वामी व्यंकटेश कहते हैं-भौम (मंगल १) अच्छ (शुक्र २) विद (बुध ३) चंद्र (चन्द्र ४) रवि (सूर्य ५) ज्ञ (बुध ६) शुक्र (शुक्र ७) वक्र (भौम ८) इज्य (गुरु ९) मंद (शनि १०) अर्कसुत (शनि ११) अमरेज्य (गुरु १२) क्रमसे मेषादिक राशियोंके स्वामी जानना, और मेषादिक राशियोंके अंशादिकोंके (द्रेष्काण सप्तमांश नवमांश द्वादशांश आदिके) भी क्रमसे येही स्वामी होते हैं ॥ १६ ॥

अथ नैसर्गमैत्रीमाह विश्वनाथः ।

इन्द्वीज्यक्षितिजारवीन्दुतनयौ सूर्येन्दुजीवाः क्रमाद्
भृग्वर्कौ शशिसूर्यभूमितनया ज्ञार्कौ ज्ञशुक्रौ मताः ॥
सूर्यादेः सुहृदः समाः शशिसुताः सर्वेऽपि मंदास्फुजि-
न्मंदाचार्यकुजाः शनिः कुजगुरू जीवः परे वैरिणः ॥ १७ ॥

अब स्थिरमैत्री विश्वनाथ कहते हैं-चन्द्र गुरु भौम १, सूर्य बुध २, सू चन्द्र गुरु ३, शुक्र सूर्य ४, चन्द्र सूर्य भौम ५, बुध शनि ६, बुध शुक्र७ क्रमसे सूर्यादिक ग्रहोंके मित्र कहे हैं और बुध १, सर्व ग्रह २ (मं०गु०शु०श०) शनि शुक्र ३, शनि गुरु भौम ४, शनि ५, भौम गुरु ६, गुरु७, क्रमसे सूर्यादिक ग्रहोंके सम कहे हैं शेष (मित्रसमसे बाकी रहे वह) शत्रु जानना ॥ १७ ॥

नैसर्गमैत्री,							
र.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	
चं. गु. मं.	र. बु.	र. चं. गु.	सू. शु.	र. चं मं.	बु. श.	बु. शु.	मित्र.
बु.	मं.गु.शु.श.	श. शु.	श. गु. मं.	श.	मं. गु.	गु.	सम.
शु. श.	०	बु.	चं.	शु. बु.	सू. चं.	र. चं. मं.	शत्रु.

अथ तात्कालिकपंचधामैत्रीसाधनमाह-सोमदैवज्ञः ।

ग्रहतोऽर्थ२तृतीय३ तोय४स्व१०ऽऽय११ व्यय १२ संस्थः सुहृदो नभश्चराः
इतरालयगा द्विषो मुनीन्द्रैरिति तत्कालजमित्रशत्रवः स्युः ॥ १८ ॥

अब तात्कालिक पंचधा मैत्री ज्ञान सोमदैवज्ञ कहते हैं-जिस ग्रहसें २।३।४।१०।११।१२ वें स्थानमें जो ग्रह स्थित हो वह मित्र जानना; शेष १।५।६।७।८।९ स्थानमें गये हुए ग्रह शत्रु जानना इसप्रकार मुनिलोगोंने तात्कालिक मित्र शत्रु कहे हैं ॥ १८ ॥

उदाहरण।

तात्कालिकमैत्रीचक्रम्।							
र.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु	श.	
मं.शु श	श.गु.	र.बु. शु.श.	मं.शु. श.	चं.	र.बु मं.श.	र.बु.शु मं.चं.	मित्र
चं.बु. गु.	र.मं बु.शु.	चं. गु	र.चं गु	र.मं.बु. शु.श.	चं. गु	गु	शत्रु

सूर्यसे २ भौम ११ शनि १२ शुक्र स्थित हैं इस कारण ये सूर्यके मित्र हुए और १ बुध ६ गुरु ८ चन्द्रमा स्थित हैं ये सूर्यके शत्रु हुए इसीप्रकार चंद्रादि सर्व ग्रहोंके तात्कालिक मित्र शत्रु जानना इति।

अधिमित्रसमत्वमेति मित्रं समखेटस्तु सुहृद्रिपुत्वमेति।
रिपुरेति समाधिशत्रुभावं खलु तत्कालजामित्रशत्रुभावात् ॥ १९ ॥

नैसर्गमैत्रीका मित्र ग्रह तात्कालिक मैत्रीमें मित्र हो तो अधिमित्र और शत्रु हो तो समत्वभावको प्राप्त होता है (मित्रमित्र-अधिमित्र, मित्रशत्रुसम होता है) और नैसर्गमैत्रीका समग्रह तात्कालिक मैत्रीमें मित्र हो तो मित्र, शत्रु हो तो शत्रुभावको प्राप्त होता है (समभित्र-मित्र, समशत्रु-शत्रु होता है, एवं नैसर्गमैत्रीका शत्रुग्रह तात्कालिकमैत्रीमें मित्र हो तो सम और शत्रु हो तो अधिशत्रुभावको प्राप्त होता है) शत्रुमित्र-सम, सम शत्रु-अधिशत्रु होता है ॥ १९॥

उदाहरण।

अथ पञ्चधा मैत्रीचक्रम्।							
र.	चं.	मं.	बु	गु.	शु.	श.	
मं	०	र.	शु.	चं.	श.बु	बु.शु	अधि.मि
०	श.गु.	शु.श.	श.मं.	०	मं.	०	मित्र
चं.गु. शु.श	र.बु	चं.गु. बु	र.	र.म.	र.	र.चं मं	सम.
बु	शु.मं.	०	गु.	श.	गु.	गु.	शत्रु
०	०	०	चं.	बु.शु.	चं.	०	अधिशत्रु

यहाँ नैसर्गमैत्रीमें सूर्यके चन्द्र गुरु मित्र हैं ये चन्द्र गुरु तात्कालिक मैत्रीमें सूर्यके शत्रु हैं अतः चन्द्र गुरु पंचाधामैत्रीमें सूर्यके सम हुए एवं नैसर्गमैत्रीमें भौम सूर्यका मित्र है तात्कालिक मैत्रीमें भी मित्र है इसलिये भौम सूर्यके अधिमित्र हुआ, पंचधामैत्रीमें और नैसर्गमैत्रीमें सूर्यके बुध सम है यह बुध तात्कालिक मैत्रीमें सूर्यके शत्रु है अतः शत्रुभावको बुध प्राप्त हुआ,

इसीप्रकार नैसर्गमैत्रीमें सूर्यके शुक्र, शनि शत्रु हैं ये तात्कालिक मैत्रीमें मित्र हैं इसलिये सूर्यके शनि, शुक्र पंचधा मैत्रीमें सम हुए ऐसेही शेष ग्रहोंके अधिमित्रादि जानना इति.

अथ षड्वर्गसाधनमाह केशवः ।

भेशोऽथार्केन्दुहोरे अयुजि युजि शशिब्रध्नयोः स्वात्मजांक-
क्षेंशाद्र्यंशा नवांशा अजमकरतुलाकर्कितोंकोंशकः स्यात् ।
भौमार्कीज्यज्ञशुक्रा अयुजि शर५शरा ५ ष्टा ८ द्रि७पंचांशनाथा-
स्त्रिंशांशायुग्मे विलोमाः क्रमबलिन इमे षट्शुभैः सद्युगोर्ध्वैः ॥२० ॥

अब केशवदैवज्ञका कहा हुआ षड्वर्गसाधन कहते हैं—राशियोंके स्वामी प्रथम श्लोक १६ में कहे हैं वे जानना । तदनन्तर विषमराशिमें प्रथम विभागमें सूर्यकी द्वितीयविभागमें चंद्रकी होरा जानना और सम राशिके प्रथम विभागमें चन्द्रकी, दूसरे विभागमें सूर्यकी होरा जानना, प्रथम १ पंचम ५ नवम९राशिके स्वामी द्रेष्काणके स्वामी होते हैं (ग्रह प्रथम विभागमें १० अंशमें) हो तो अपनी राशिका स्वामी द्रेष्काणका स्वामी जानना—और ग्रह दूसरे विभागमें (१० अंशसे अधिक २० अंशपर्यंत—) हो तो जिस ग्रहका हो उस राशिसे पांचवीं राशिका स्वामी द्रेष्काणका स्वामी होता है एवं ग्रह तृतीय द्रेष्काणमें (२० अंशसे अधिक ३० अंशपर्यन्त) हो तो ग्रह जिस राशिका हो उस राशिसे९नवमराशिका स्वामी द्रेष्काणका स्वामी जानना । मेष१ मकर १०तुला७और कर्क४से नवांश जानना अर्थात् ग्रह मेषका हो तो मेषराशिसे, वृषभराशिका हो तो मकरराशिसे, मिथुनराशिका हो तो तुलाराशिसे, कर्कराशिका हो तो कर्कराशिसे इसी प्रकार सिंहादि सर्व राशियोंमें जितनी संख्याके नवांशविभागमें ग्रह होवें उतनी संख्यापर्यन्त गिननेसे जो

१५	१०	अङ्क
सू.	चं.	विषम
चं.	सू.	सम

१ होराका एक विभाग १५ अंशका होता है ।

२ एक द्रेष्काणका विभाग दश १० अंशका होता है ।

३ तीस अंशके ९ नववें हिस्सेको नवांश कहते हैं, एक नवांश विभाग ३ अंश २० कलाका होता है

मेष	मकर	तुला	कर्क
१	२	३	४
५	६	७	८
९	१०	११	१२

राशि आवे उसका स्वामी नवांशका स्वामी होता है द्वादशांशके स्वामी अपनी राशिसे जानना (ग्रह जिस राशिका हो उसी राशिसे जितनी संख्याके द्वादशांश-विभागमें ग्रह हों उतनी संख्यापर्यंत गिननेसे जो राशि आवे उसका स्वामी द्वादशांशका स्वामी होता है) ॥ और विषमराशिमें ५ । ५ । ८ । ७ । ५ इन अंशोंके मङ्गल, शनी, गुरु, बुध, शुक, क्रमसे त्रिंशांशके स्वामी कहे हैं अर्थात् विषम राशिमें ५ अंशपर्यंत भौम त्रिंशांशका स्वामी जानना ऐसे ही इन ५ अंशोंके आगेके ५[1] अशका स्वामी शनी, इसके आगेके ८ अंशका

नवांशविभाग ।									द्वादशांशविभाग ।											
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२
३	६	१०	१३	१६	२०	२३	२६	३०	२	५	७	१०	१२	१५	१७	२०	२२	२५	२७	३०
२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०

स्वामी गुरु फिर इसके आगेके ८ अंशका स्वामी बुध इसके आगेके ५ अंशका स्वामी शुक्र त्रिंशांशका स्वामी जानना,और समराशिमें उक्त त्रिंशांशके स्वामी विलोम (उलटे) कहे हैं (५ शु० ७ बु० ८ गु० ५ श० ५ मं०) ये छही वर्ग क्रमसे उत्तरोत्तर बलवान् जानना (ग्रहसे होरा बलवान् होरासे द्रेष्काण द्रेष्काणसे नवांश नवांशसे द्वादशांश,द्वादशांशसे त्रिंशांश अधिक बलवान् जानना) चार ४ से अधिक वर्ग शुभग्रहके आवें तो शुभ समझना ॥ २० ॥

५	५	८	७	५	अंशाः	त्रिंशांशचक्रम्
मं	श.	गु	बु.	शु	विषमराशौ	
शु	बु.	गु	श	मं	समराशौ	
५	७	८	५	५	अंशाः	

अथ सप्तवर्गसाधनमाह—

नगांशपास्त्वोजगृहे तदीशाद्युग्मे गृहे सप्तमराशिपात्तु ॥
पूर्वोक्तवर्गैः सहितो नगांशः स्युः सप्तवर्गा मुनिभिः प्रदिष्टाः ॥ २१ ॥

अब सप्तवर्गसाधन कहते हैं–विषमराशिमें अपनी राशिके स्वामीसे सप्तमांश के स्वामी जानना और समराशिमें अपनी राशिसे सप्तम राशि (सातवी

[1] तीस अंशके १२ भागको द्वादशांश कहते हैं एक द्वादशांशविभाग अढाई अंशका होता है ।

राशि) के स्वामीसे सप्तमांशके स्वामी जानना ॥ (ग्रह विषम राशिका हो तो जिस राशिका है उसी राशिसे और समराशिका हो तो जिस राशिका ग्रह हो उस राशिसे जो सातमी राशि है उससे जितनी संख्याके सप्तमांशविभागमें ग्रह स्थित हो उतनी संख्यापर्यंत गिननेसे जो राशि आवे उसका स्वामी सप्तमांशका स्वामी समझना) पूर्वोक्तषड्वर्गोंमें ये सप्तमांश युक्त करनेसे सप्तवर्ग होते हैं ऐसा मुनि लोगोंने कहा है ॥ २१ ॥

उदाहरण ।

सूर्य १०।१६।५३।३९ यह कुम्भराशिका है इसका स्वामी शनिगृहके स्वामी स्वामी हुआ--होरा, सूर्य होराके दूसरे विभागमें है और विषमराशिका है इस कारण सूर्यकी होराका स्वामी चन्द्र हुआ. द्रेष्काण सूर्य दूसरे द्रेष्काणविभागमें है इसलिये सूर्यकी राशि ११ कुम्भसे पांचमी राशि ३ मिथुनका स्वामी बुध आया. यह द्रेष्काणका स्वामी हुआ. सप्तमांश सूर्य विषम राशिका है और सप्तमांश विभागमें ये चार ४ संख्याके विभागमें है अतः सूर्यकी राशि ११ कुम्भसे चार पर्यन्त गिननेसे चौथी राशि२वृषभ आयी इसका स्वामी शुक्र सप्तमांशका स्वामी हुआ नवांश--सूर्य छः संख्याके नवांशविभागमें है और कुम्भराशिका है अतः तुलाराशीसे ६ छह संख्यातक गिननेसे १२ मीन राशि आयी इसका स्वामी गुरु है यह सूर्यके नवांशका स्वामी हुआ, द्वादशांश-सूर्य ७ सातसंख्याके द्वादशांश विभागमें है इसलिये अपनी राशि कुम्भसे गिननेसे सातमी ७ राशि ५ सिंह आयी इसका स्वामी सूर्य द्वादशांशका स्वामी हुआ त्रिंशांश--सूर्य विषमराशिका है और १६ अंशका है इस लिये त्रिंशांश विभागमें तीसरे शके विभागमें है इसकारण विषमराशिके तीसरे विभागका स्वामी गुरु सूर्यके त्रिंशांशका स्वामी हुआ, इसीप्रकार शेष चन्द्रादि सर्वग्रहोंके सप्तवर्ग जानना. इति.

सप्तांशविभाग.						
१	२	३	४	५	६	७
४	८	१२	१७	२१	२५	३०
१७	३४	५१	८	५	४२	०

---

१ एक सप्तमांश विभाग ४ अंश १७ कलाका होता है ।

अथ ग्रहाणां सप्तवर्गचक्रम् ।

सू.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	ष.	
११ श म	६ बु स	१२ गु व	११ श मि	४ च ३मि	१० श प्रमि	९ गु क	१० श	गृह
४ चं स	५ र स	४ चं स	५ र स	४ चं प्रमि	४ चं ऽस	४ चं स	५ र	होरा
३ बु व	२ शु ऽव	१२ गु व	३ बु स	४ चं ऽमि	७ शु स	५ र ग	६ बु	द्रेष्काण
७ शु स	६ बु ऽ	७ शु मि	१ मं मि	१० श व	६ बु प्रमि	७ शु ३मि	९ गु	सप्तमांश
१२ गु म	६ बु स	५ र प्रमि	१० श मि	४ चं ऽमि	१ मं मि	८ मं श	५ बु	नवमांश
५ र स	५ र स	७ शु मि	३ बु स	४ चं प्रमि	२ शु स	६ बु ऽमि	७ श	द्वादशांश
९ गु स	८ मं श	६ बु श	९ गु श	२ शु ऽश	१२ गु ऽश	३ बु प्रमि	१० र	त्रिंशांश
५	४	६	१	६	५	५	१	शुभयोग
२	३	१	४	१	२	२	४	पापयोग

विना परिश्रम शीघ्र सुगमरीतिसे सप्तवर्गज्ञान होनेके लिये आगे सप्तवर्गसारणीचक्र मेषादि राशियोंके लिखे हैं-

उनमें ग्रह जिस राशिका हो उस राशिके कोष्ठकमें जितने अंशका हो उतने अंशके नीचे पंक्तिमें जो सप्तवर्गके स्वामी राशिसहित लिखे हैं वे उस ग्रहके सप्तवर्गके स्वामी होंगे और षष्ठ्यंशका स्वामी भी उसीके नीचे पंक्तिमें लिखा है वह जानना ॥

उदाहरण ।

जैसे यहां सूर्य १०।१६।५३।३९। है इसलिये कुम्भराशिके कोष्ठकमें १७ अंशके नीचे पंक्तिमें लिखे सप्तवर्गके स्वामी और षष्ठ्यंशका स्वामी आये ।

गृ. प. हो. प. द्रे. प. स. प. न. प. द्वा. प. त्रिं. प. ष. प.

११ श ४ चं ३ बु २ शु १२ गु ५ र ९ गु ८ मं.

षष्ट्यंशोपेतमेषराशिसप्तवर्गपतिचक्रम् ।

अंश	० ३०	१ ०	१ ३०	२ ०	२ ३०	३ ०	३ ३०	४ ०	४ ३०	५ ०	५ ३०	६ ०	६ ३०	७ ०	७ ३०
गृह	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १
होरा	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५
द्रेष्का.	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १
सप्त.	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	४ मं १७ ८ १	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २
नव.	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं ३ २० १	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	६ शु ४० २	बु ३
द्वाद.	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३
त्रिंशां.	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११
षष्ठ्यं.	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३

मेषराशि सप्तवर्गपतिचक्रम् ।

८ ०	८ ३०	९ ०	९ ३०	१० ०	१० ३०	११ ०	११ ३०	१२ ०	१२ ३०	१३ ०	१३ ३०	१४ ०	१४ ३०	१५ ०	अंश
मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	गृह
र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	होरा
मं १	मं १	मं १	मं १	१० मं ० १	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	द्रेष्का
शु २	शु २	८ शु ३४ १७ २	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	१२ बु ५१ २३ ३	चं ४	चं ४	चं ४	च ४	सप्त.
शु २	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	१३ चं २० ४	र ५	र ५	र ५	नव.
चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	द्वाद.
श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	त्रिं.
चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	षष्ठ्यं.

अंश	१५ १०	१६ ०	१६ १०	१७ ०	१७ १०	१८ ०	१८ १०	१९ ०	१९ १०	२० ०	२० १०	२१ ०	२१ १०	२२ ०	२२ १०
गृह	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २
होरा	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४
द्रेष्का.	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११
सप्त.	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	१७ बु ८ ३४ ६	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	२१ शु १५ ४२ ७	मं ८	मं ८	मं ८
नवमां.	श ११	श ११	श ११	१६ श ४० ११	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १
द्वाद.	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११
त्रिंशां.	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३
षष्ट्यंश	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११

२३ ०	२३ १०	२४ ०	२४ १०	२५ ०	२५ १०	२६ ०	२६ १०	२७ ०	२७ १०	२८ ०	२८ १०	२९ ०	२९ १०	३० ०	अंश.
शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	गृह.
चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	होरा.
श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	द्रेष्का.
मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	२५ मं ४२ ५१ ८	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	सप्त
मं १	२३ मं २० १	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	२६ शु ४० २	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	नवां.
गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	द्वाद.
बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	त्रिंशां.
गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	षष्ट्यं.

षड्वर्गसंयोगेन.	वृषभराशिसप्तवर्गपतिचक्रम् ।														
अंश	० ३०	१ ०	१ ३०	२ ०	२ ३०	३ ०	३ ३०	४ ०	४ ३०	५ ०	५ ३०	६ ०	६ ३०	७ ०	७ ३०
गृह	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २
होरा	चं ४	चं ५	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४
द्रेष्का.	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २
सप्त.	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	४ मं १७/८ ८	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९
नव.	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	२ श २० १०	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	५ श ४० ११	गु १२
द्वाद.	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४
त्रिंशां.	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६
षष्ट्यं.	शु २	शु ३	चं ४	र ५	शु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४

वृषभराशिसप्तवर्गपतिचक्रम् ।															
८ ०	८ ३०	९ ०	९ ३०	१० ०	१० ३०	११ ०	११ ३०	१२ ०	१२ ३०	१३ ०	१३ ३०	१४ ०	१४ ३०	१५ ०	अंश
शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	गृह
चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	हो.
शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	द्रे.
गु ९	गु ९	८ गु ३४/७ ९	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	१२ श ५१/२५ १०	श ११	श ११	श ११	श ११	सप्त.
गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	१३ मं २० १	शु २	शु २	शु २	शु २	नव.
र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	द्वा.
बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	त्रिं.
र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	षष्ट्यं.

अंश	१५ ३०	१६ ०	१६ ३०	१७ ०	१७ ३०	१८ ०	१८ ३०	१९ ०	१९ ३०	२० ०	२० ३०	२१ ०	२१ ३०	२२ ०	२२ ३०
ग्रह	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २
होरा	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५
द्रेष्का.	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०
सप्त.	श ११	श ११	श ११	श ११	१७ श ३८४ ११	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	२१ गु ३५४२ १२	मं १	मं १
नव.	शु २	शु २	शु २	१६ शु ४० २	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४
द्वाद.	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०
त्रिंशां.	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०
षष्ट्यं.	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०

२३ ०	२३ ३०	२४ ०	२४ ३०	२५ ०	२५ ३०	२६ ०	२६ ३०	२७ ०	२७ ३०	२८ ०	२८ ३०	२९ ०	२९ ३०	३० ०	अंश
शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	ग्रह
र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र	हो.
श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	द्रे.
मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	२५ मं ४९५९ १	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	स.
चं ४	१३ चं २० ४	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	२६ र ४० ५	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	नव.
श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	द्वा.
श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	त्रिं.
श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	षष्ट्यं.

षष्ट्यंशोपेतमिथुनराशिसप्तवर्गपतिचक्रम् ।

अंश	० ३०	१ ०	१ ३०	२ ०	२ ३०	३ ०	३ ३०	४ ०	४ ३०	५ ०	५ ३०	६ ०	६ ३०	७ ०	७ ३०
ग्रह	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३
होरा	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५
द्रेष्काण.	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३
सप्त.	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	४ बु १७ ८ ३	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४
नव.	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	३ शु २० ७	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	६ मं ४० ८	गु ९
द्वाद.	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५
त्रिंशां.	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११
षष्ट्यं.	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५

मिथुनराशिसप्तवर्गपतिचक्रम् ।

८ ०	८ ३०	९ ०	९ ३०	१० ०	१० ३०	११ ०	११ ३०	१२ ०	१२ ३०	१३ ०	१३ ३०	१४ ०	१४ ३०	१५ ०	अंश
बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	ग्रह
र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	होरा
बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	द्रेष्का.
चं ४	चं ४	८ चं ३४ १७ ४	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	१२ र ५१ २५ ५	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	सप्त.
गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	१३ श २० १०	श ११	श ११	श ११	नवां.
बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	द्वाद.
श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	त्रिंशां.
बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	षष्ट्यं.

अंश.	१५ ३०	१६ ०	१६ ३०	१७ ०	१७ ३०	१८ ०	१८ ३०	१९ ०	१९ ३०	२० ०	२० ३०	२१ ०	२१ ३०	२२ ०	२२ ३०
ग्रह.	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १
होरा.	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४
द्रेष्का.	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९
सप्त.	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	१७ चं ३४ ४	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	२१ र ३५ ४२ ५	शु ६	शु ६
नव.	र ५	र ५	र ५	१६ र ४० ५	शु ६	शु ६	शु ६	शु ६	शु ६	शु ६	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७
द्वाद.	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९
त्रिंशां.	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३
षड्वर्ग.	शु ७	म ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९

२३ ०	२३ ३०	२४ ०	२४ ३०	२५ ०	२५ ३०	२६ ०	२६ ३०	२७ ०	२७ ३०	२८ ०	२८ ३०	२९ ०	२९ ३०	३० ०	अंश
मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	ग्रह
चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	हो.
गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	द्रे.
शु ६	शु ६	शु ६	शु ६	शु ६	शु ६	२५ शु ४२ ६	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	३० शु ० ७	सप्त
शु ७	२२ शु २० ७	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	२६ मं ४० ८	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	नव.
श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	द्वा.
बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	त्रि.
श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	षड्वर्ग.

षष्ट्यंशोपेत कर्कराशिसप्तवर्गपतिचक्रम् ।

अंश	० ३०	१ ०	१ ३०	२ ०	२ ३०	३ ०	३ ३०	४ ०	४ ३०	५ ०	५ ३०	६ ०	६ ३०	७ ०	७ ३०
ग्रह	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	च ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४
होरा	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४
द्रेष्का.	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४
सप्त.	शु १०	शु १०	शु १०	शु १०	शु १०	शु १०	शु १०	शु १०	४ शु १७/८ १०	शु ११	शु ११	शु ११	शु ११	शु ११	शु ११
नवां.	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	३ चं २० ४	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	६ र ४० ५	बु ६
द्वाद.	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६
त्रिंशां.	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६
षष्ट्यं.	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६

कर्कराशिसप्तवर्गपत्रिचक्रम् ।

८ ०	८ ३०	९ ०	९ ३०	१० ०	१० ३०	११ ०	११ ३०	१२ ०	१२ ३०	१३ ०	१३ ३०	१४ ०	१४ ३०	१५ ०	अंश.
चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	ग्रह.
चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	होरा.
चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	द्रेष्का.
शु ११	शु ११	८ शु ३४/७ ११	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	१२ गु ५३/२५ १२	मं १	मं १	मं १	मं १	सप्त.
बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	१२ शु २० ७	म ८	मं ८	मं ८	नवां.
शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	द्वाद.
बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	त्रिंशां.
शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	षष्ट्यं.

अंश	१५ ३०	१६ ०	१६ ३०	१७ ०	१७ ३०	१८ ०	१८ ३०	१९ ०	१९ ३०	२० ०	२० ३०	२१ ०	२१ ३०	२२ ०	२२ ३०
गृह	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४
होरा.	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५
द्रेष्का.	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२
सप्त.	मं १	मं १	मं १	मं १	१७ मं ८।३४ १	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	२१ शु २५।४२ २	बु ३	बु ३
नवां.	मं ८	मं ८	मं ८	१६ मं ४० ८	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०
द्वाद.	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२
त्रिंशां.	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०
षष्ट्यं.	श १०	श ११	गु १२	मं १	बु २	शु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२

२३ ०	२३ ३०	२४ ०	२४ ३०	२५ ०	२५ ३०	२६ ०	२६ ३०	२७ ०	२७ ३०	२८ ०	२८ ३०	२९ ०	२९ ३०	३० ०	अंश
चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	गृह
र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	होरा
गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	द्रेष्का.
बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	२५ बु ४२।५ ३	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	सप्तां
श १०	२३ श २० ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	२६ गु ४० १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	नवां
मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	द्वाद.
श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	त्रिंशां.
मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	षष्ट्यं.

षड्वंशोपेतं सिंहराशिसप्तवर्गचक्रम्।

अंश.	० ३०	१ ०	१ ३०	२ ०	२ ३०	३ ०	३ ३०	४ ०	४ ३०	५ ०	५ ३०	६ ०	६ ३०	७ ०	७ ३०
ग्रह	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५
होरा	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५
द्रेष्का.	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५
सप्त.	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	४ र १७ ८ ५	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६
नवां.	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	३ मं २० १	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	६ शु ४० २	बु ३
द्वाद.	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७
त्रिंशां.	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११
षड्वं.	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७

षड्वंशोपेतं सिंहराशिसप्तवर्गचक्रम्।

८ ०	८ ३०	९ ०	९ ३०	१० ०	१० ३०	११ ०	११ ३०	१२ ०	१२ ३०	१३ ०	१३ ३०	१४ ०	१४ ३०	१५ ०	अंश.
र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	ग्रह.
र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	होरा.
र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	द्रेष्का.
बु ६	बु ६	८ बु ३४ २८ ६	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	१२ शु ५१ २५ ७	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	सप्त.
बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	१३ २० चं ४	र ५	र ५	र ५	नवां.
मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	द्वाद.
श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	त्रिंशां.
मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	षड्वं.

अंश	१५ ३०	१६ ०	१६ ३०	१७ ०	१७ ३०	१८ ०	१८ ३०	१९ ०	१९ ३०	२० ०	२० ३०	२१ ०	२१ ३०	२२ ०	२२ ३०
ग्रह	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५
होरा	च ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४
द्रेष्का	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	मं १	म १	म १	मं १	मं १
सप्त.	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	१७ मं ३४ ८	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	२१ गु ३५/४२ ९	श १०	श १०
नवमां	र ५	र ५	र ५	१६ र ४० ५	बु ६	बु ३	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७
द्वाद.	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १
त्रिंशां.	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	गु ३	बु ३	बु ३	बु ३
षड्यंश	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	च ४	र ५	बु ६	शु ७	म ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	म १

२३ ०	२३ ३०	२४ ०	२४ ३०	२५ ०	२५ ३०	२६ ०	२६ ३०	२७ ०	२७ ३०	२८ ०	२८ ३०	२९ ०	२९ ३०	३० ०	अंश
र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	ग्रह
चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	च ४	होरा
मं १	मं १	मं १	म १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	म १	मं १	म १	मं १	मं १	द्रेष्का
श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	२५ श ४३/५१ १०	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	सप्त.
शु ७	२३ शु २० ७	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	२६ मं ४० ८	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	नवां
शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	द्वाद.
बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	त्रिंशां.
शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	षड्यंश.

षष्ट्यंशोपेतं कन्याराशिसप्तवर्गचक्रम् ।

अंश.	० ३०	१ ०	१ ३०	२ ०	२ ३०	३ ०	३ ३०	४ ०	४ ३०	५ ०	५ ३०	६ ०	६ ३०	७ ०	७ ३०
गृह.	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६
होरा	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४
द्रेष्का.	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६
सप्त.	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	४ १७ गु १२	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १
नवां.	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	३ २० श १०	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	६ ४० श ११	गु १२
द्वाद.	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८
त्रिंशां.	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६
षष्ट्यं.	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८

षष्ट्यंशोपेतं कन्याराशिसप्तवर्गचक्रम् ।

८ ०	८ ३०	९ ०	९ ३०	१० ०	१० ३०	११ ०	११ ३०	१२ ०	१२ ३०	१३ ०	१३ ३०	१४ ०	१४ ३०	१५ ०	अंश.
बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	गृह.
चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	होरा.
बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	द्रेष्का.
मं १	मं १	८ ३४ १७ मं १	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	१२ ५१ २५ शु २	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	सप्त.
गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	१३ २० मं १	शु २	शु २	शु २	नवां.
गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	द्वाद.
बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	त्रिंशां.
गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	षष्ट्यं.

अंश	१५ ३०	१६ ०	१६ ३०	१७ ०	१७ ३०	१८ ०	१८ ३०	१९ ०	१९ ३०	२० ०	२० ३०	२१ ०	२१ ३०	२२ ०	२२ ३०
ग्रह	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६
होरा	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५
द्रेष्का	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २
सप्त	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	१७ ८ ३५ बु ३	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	२१ २५ ४२ चं ४	र ५	र ५
नवमां	शु २	शु २	शु २	१६ ४० बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४
द्वाद	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २
त्रिंशां	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०
षष्ट्यंश	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २

२३ ०	२३ ३०	२४ ०	२४ ३०	२५ ०	२५ ३०	२६ ०	२६ ३०	२७ ०	२७ ३०	२८ ०	२८ ३०	२९ ०	२९ ३०	३० ०	अंश
बु ६	बु ६	म ५	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	ग्रह
र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	होरा
शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	द्रेष्का
र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	२५ ४२ ४८ र ५	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	सप्त
चं ४	२३ २० चं ४	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	२६ ४० र ५	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	नवां
बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	द्वा
श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	त्रिंशां
बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	षष्ट्यं

षष्ट्यंशोपेततुलाराशिसप्तवर्गचक्रम् ।

अंश	० ३०	१ ०	१ ३०	२ ०	२ ३०	३ ०	३ ३०	४ ०	४ ३०	५ ०	५ ३०	६ ०	६ ३०	७ ०	७ ३०
ग्रह	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७
होरा	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५
द्रेष्का.	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७
सप्त.	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	श ७	४ शु १७/८ ७	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८
नवां.	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	२ शु २० ७	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	म ८	मं ८	मं ६ ४० ८	गु ९
द्वाद.	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९
त्रिंशां.	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११
षष्ट्यं.	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	गु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९

षष्ट्यंशोपेतं तुलराशिसप्तवर्गचक्रम् ।

८ ०	८ ३०	९ ०	९ ३०	१० ०	१० ३०	११ ०	११ ३०	१२ ०	१२ ३०	१३ ०	१३ ३०	१४ ०	१४ ३०	१५ ०	अंश.
शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	गु ७	शु ७	शु ७	शु ७	ग्रह
र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	होरा
शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	द्रेष्का.
मं ८	मं ८	८मं ३४ १७ ८	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	१२गु ५१ २४९	श १०	श १०	श १०	श १०	सप्त.
गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	१२श २० १०	श ११	श ११	श ११	नव.
श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	द्वाद.
श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	त्रिं.
श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	षष्ट्यं.

अंश	१५ ३०	१६ ०	१६ ३०	१७ ०	१७ ३०	१८ ०	१८ ३०	१९ ०	१९ ३०	२० ०	२० ३०	२१ ०	२१ ३०	२२ ०	२२ ३०
ग्रह	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७
होरा	चं ४	च ४	चं ४	चं ४	चं ४	च ४	च ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	च ४
द्रेष्का.	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	बु २	बु ३	बु २	बु २	बु २
सप्त.	श १०	श १०	श १०	श १०	१७ श २५ ८ १०	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	२१ श २५ ४२ ११	गु १२	गु १२
नवमां	श ११	श ११	श ११	१५ ३० श ११	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	मं १	मं १	म १	मं १	मं १
द्वाद.	मं १	मं १	म १	मं १	म १	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	बु २	बु २	बु २	बु २	बु २
त्रिंशां.	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३
षष्ट्यंश	मं १	शु २	र ३	मं ४	बु ५	चं ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	गु ३

२३ ०	२३ ३०	२४ ०	२४ ३०	२५ ०	२५ ३०	२६ ०	२६ ३०	२७ ०	२७ ३०	२८ ०	२८ ३०	२९ ०	२९ ३०	३० ०	अंश.
शु ७	शु. ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	ग्रह
च ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	हो
बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	द्रे
गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	२६ ४२ गु ५१ १२	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	म १	सप्त
म १	२३ २० म १	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	२६ ४० शु २	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	नव.
बु ४	बु ४	बु ४	बु ४	बु ४	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	द्वा.
बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	त्रिं.
चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	च ४	र ५	बु ६	षष्ट्य

पञ्चदशांशोपेतं वृश्चिकराशिसप्तवर्गचक्रम् ।

अंश	० ३०	१ ०	१ ३०	२ ०	२ ३०	३ ०	३ ३०	४ ०	४ ३०	५ ०	५ ३०	६ ०	६ ३०	७ ०	७ ३०
गृह	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८
होरा	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४
द्रेष्का.	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८
सप्त.	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	४ १७ शु ८ २	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३
नवां.	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	३ चं २० ४	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	६ र ४० ५	बु ६
द्वाद.	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०
त्रिंशां.	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६
षष्ट्यं.	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०

पञ्चदशांशोपेतवृश्चिकराशिसप्तवर्गचक्रम् ।

८ ०	८ ३०	९ ०	९ ३०	१० ०	१० ३०	११ ०	११ ३०	१२ ०	१२ ३०	१३ ०	१३ ३०	१४ ०	१४ ३०	१५ ०	अंश
मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	गृह
चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	होरा
मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	द्रेष्का.
बु ३	बु ३	८ ३४ बु १७ ३	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	१२ ५१ २५ चं ४	र ५	र ५	र ५	र ५	सप्त.
बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	१३ २० शु ७	मं ८	मं ८	मं ८	नवां.
श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	द्वाद.
बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	त्रिंशां.
श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	षष्ट्यं.

अंश	१५ ३०	१६ ०	१६ ३०	१७ ०	१७ ३०	१८ ०	१८ ३०	१९ ०	१९ ३०	२० ०	२० ३०	२१ ०	२१ ३०	२२ ०	२२ ३०
ग्रह	मं ८	मं ८	म ८	म ८	म ८	म ८	म ८	म ८	म ८	म ८	म ८	म ८	म ८	मं ८	मं ८
होरा	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५
द्रेष्का	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	च ४	च ४	च ४	च ४	च ४
सप्त.	र ५	र ५	र ५	र ५	१७ ८ र २४ ५	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	ब ६	बु ६	बु ६	२१ बु २५ ४२ ६	शु ७	शु ७
नवा	मं ८	मं ८	म ८	१६ ४० म ८	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०
द्वाद	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	च ४	च ४	चं ४	चं ४	चं ४
त्रिंशा	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०
षष्ट्यं	शु २	बु ३	च ४	र ५	बु ६	शु ७	म ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४

२३ ०	२३ ३०	२४ ०	२४ ३०	२५ ०	२५ ३०	२६ ०	२६ ३०	२७ ०	२७ ३०	२८ ०	२८ ३०	२९ ०	२९ ३०	३० ०	अंश
म ८	मं ८	मं ८	मं ८	म ८	मं ८	मं ८	म ८	म ८	म ८	मं ८	मं ८	म ८	मं ८	मं ८	ग्रह
र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	होरा
चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	च ४	च ४	चं ४	चं ४	च ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	द्रेष्का.
शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	२५ ४२ ५१ शु ७	मं ८	मं ८	म ८	मं ८	मं ८	म ८	मं ८	म ८	सप्त.
श १०	२३ श २० १०	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	२६ ४० ११ श	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	नवा.
र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	द्वाद.
श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	म ८	म ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	म ८	त्रिंशां.
र ५	बु ६	शु ७	म ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	षष्ट्यं.

षष्ट्यंशोपेतधनराशिसप्तवर्गपतिचक्रम् ।

अंश	३० ०	१ ०	१ ३०	२ ०	२ ३०	३ ०	३ ३०	४ ०	४ ३०	५ ०	५ ३०	६ ०	६ ३०	७ ०	७ ३०
ग्रह	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९
होरा	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५
द्रेष्का.	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९
सप्त.	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	४ गु ५७ ८ ९	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०
नवां.	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	२ मं २० १	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु ६ ४० २	बु ३
द्वाद.	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११
त्रिंशां.	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११
षष्ट्यं.	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११

षष्ट्यंशोपेतं धनराशिसप्तवर्गपतिचक्रम् ।

८ ०	८ ३०	९ ०	९ ३०	१० ०	१० ३०	११ ०	११ ३०	१२ ०	१२ ३०	१३ ०	१३ ३०	१४ ०	१४ ३०	१५ ०	अंश.
गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	ग्रह
र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	होरा
गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	द्रेष्का.
श १०	८ ३४ श १७ १०	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	१२ श ५१ २५ ११	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	सप्त.
बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	च ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	च ४	१२ चं २० ४	र ५	र ५	र ५	नव.
गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	द्वाद.
श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	त्रिं.
गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	षष्ट्यं.

अंश	१५ ३०	१६ ०	१६ ३०	१७ ०	१७ ३०	१८ ०	१८ ३०	१९ ०	१९ ३०	२० ०	२० ३०	२१ ०	२१ ३०	२२ ०	२२ ३०
ग्रह	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९
होरा	धं ४	धं ४	धं ४	धं ४	धं ४	धं ४	धं ४	धं ४	धं ४	धं ४	ध ४	धं ४	धं ४	धं ४	धं ४
द्रेष्का	मं १	मं १	मं १	म १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५
सप्त.	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	१७ गु ४८ १२	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	२५ मं २५ ४२ १	शु २	शु २
नवमा	र ५	र ५	र ५	३६ ४० र ५	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७
द्वाद.	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	धं ४	धं ४	ध ४	धं ४	ध ४	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५
त्रिंश.	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३
षष्ट्यंश	बु ३	धं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	म १	शु २	बु ३	धं ४	र ५

२३ ०	२३ ३०	२४ ०	२४ ३०	२५ ०	२५ ३०	२६ ०	२६ ३०	२७ ०	२७ ३०	२८ ०	२८ ३०	२९ ०	२९ ३०	३० ०	अंश:
गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	ग्रह
ध ४	ध ४	धं ४	धं ४	धं ४	धं ४	धं ४	धं ४	धं ४	धं ४	धं ४	धं ४	धं ४	धं ४	ध ४	हो.
र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	द्रे.
शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	२५ ५२ ५१ शु २	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	सप्त.
शु ७	२३ २० शु ७	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	म ८	मं ८	२६ ४० मं ८	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	नव.
बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	म ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	द्वा.
बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	त्रिं.
बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	म ८	षष्ट्य

षष्ट्यंशोपेतो मकरराशिसप्तयर्गपतिचक्रम् ।

अंश	० ३०	१ ०	१ ३०	२ ०	२ ३०	३ ०	३ ३०	४ ०	४ ३०	५ ०	५ ३०	६ ०	६ ३०	७ ०	७ ३०
ग्रह	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०
होरा	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४
द्रेष्का.	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०
सप्त.	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	४ १७ ८ चं ४	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५
नवां.	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	३ २० श १०	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	६ ४० श ११	गु १२
द्वाद.	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२
त्रिंशां.	शु ३	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६
षष्ट्यं.	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२

षष्ट्यंशोपेतमकरराशिसप्तवर्गपतिचक्रम् ।

८ ०	८ ३०	९ ०	९ ३०	१० ०	१० ३०	११ ०	११ ३०	१२ ०	१२ ३०	१३ ०	१३ ३०	१४ ०	१४ ३०	१५ ०	अंश
श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	ग्रह
चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	होरा
श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	द्रेष्का.
र ५	र ५	८ ३४ १७ र ५	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	१२ ५१ २५ बु ६	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	सप्त.
गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	१३ २० मं १	शु २	शु २	शु २	नवां.
मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	द्वाद.
बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	त्रिंशां.
मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	षष्ट्यं.

अंश	१५ ३०	१६ ०	१६ ३०	१७ ०	१७ ३०	१८ ०	१८ ३०	१९ ०	१९ ३०	२० ०	२० ३०	२१ ०	२१ ३०	२२ ०	२२ ३०
गृह	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०
होरा	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५
द्रेष्का	शु २	श २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६
सप्तमां	शु ७	शु ७	श ७	शु ७	१७ शु ७ १४	म ८	म ८	म ८	म ८	म ८	म ८	म ८	२१ म ३४ ८	गु ९	गु ९
नवमां	शु २	शु २	शु २	१६ ४० शु २	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	च ४
द्वादशां	च ४	च ४	च ४	च ४	च ४	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६
त्रिंशा	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०
षष्ट्यंश	च ४	र ५	बु ६	शु ७	म ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	म १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६

अंश	२३ ०	२३ ३०	२४ ०	२४ ३०	२५ ०	२५ ३०	२६ ०	२६ ३०	२७ ०	२७ ३०	२८ ०	२८ ३०	२९ ०	२९ ३०	३० ०
गृह	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०
होरा	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५
द्रेष्का	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६
सप्त.	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	२५ ४२ ५१ गु ९	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०
नवा	च ४	२३ च २० ४	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	२६ र ४० ५	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६
द्वाद.	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	म ८	म ८	म ८	म ८	म ८	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९
त्रिंशा	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	म ८	म ८	म ८	म ८	म ८	म ८	म ८	म ८	म ८	म ८
षष्ट्यं.	शु ७	म ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	म १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९

षष्ट्यंशोपेतकुंभराशिसप्तवर्गपतिचक्रम् ।

अंश	० ३०	१ ०	१ ३०	२ ०	२ ३०	३ ०	३ ३०	४ ०	४ ३०	५ ०	५ ३०	६ ०	६ ३०	७ ०	७ ३०
गृह	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११
होरा	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५
द्रेष्का.	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११
सप्त.	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	४ श १७ ८ ११	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२
नवां.	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	२ शु २० ७	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ६ ४० ८	गु ९
द्वाद.	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १
त्रिंशां.	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११
षष्ट्यं.	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १

षष्ट्यंशोपेतं कुंभराशिसप्तवर्गपतिचक्रम् ।

८ ०	८ ३०	९ ०	९ ३०	१० ०	१० ३०	११ ०	११ ३०	१२ ०	१२ ३०	१३ ०	१३ ३०	१४ ०	१४ ३०	१५ ०	अंश.
श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	गृह
र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	होरा
श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	द्रेष्का.
गु १२	गु १२	८ ३४ गु १७ १२	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	१२ मं ५१ ३५ १	शु २	शु २	शु २	शु २	सप्त.
गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	१३ श २० १०	श ११	श ११	श ११	नव.
शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	द्वाद.
श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	त्रिं.
शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	षष्ट्यं.

अंश	१५ ३०	१६ ०	१६ ३०	१७ ०	१७ ३०	१८ ०	१८ ३०	१९ ०	१९ ३०	२० ०	२० ३०	२१ ०	२१ ३०	२२ ०	२२ ३०
गृह	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११
होरा	चं ४	च ४	च ४	चं ४	चं ४	च ४	च ४	चं ४	चं ४	चं ४	च ४	चं ४	च ४	चं ४	च ४
द्रेष्का	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७
सप्त.	शु २	शु २	शु २	शु २	१७ शु ८ ३४ २	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	२१ बु २५ ३३	च ४	चं ४
नवमा	श ११	श ११	श ११	१४ श ४० ११	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	म १	मं १	मं १	मं १	मं १
द्वाद	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७
त्रिंशा.	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३
षष्ठ्यंश	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	च ४	र ५	बु ६	शु ७

२३ ०	२३ ३०	२४ ०	२४ ३०	२५ ०	२५ ३०	२६ ०	२६ ३०	२७ ०	२७ ३०	२८ ०	२८ ३०	२९ ०	२९ ३०	३० ०	अंश.
श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	गृह
च ४	च ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	हो
शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	द्रे.
चं ४	चं ४	च ४	चं ४	चं ४	चं ४	२५ ४२ ५२ चं ४	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	सप्त.
मं १	२३ मं २०, १	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	२६ शु ४९ २	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	बु ३	नव.
मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	द्वा.
बु ३	बु ३०	बु ३	बु ३	बु ३	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	त्रिं.
मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	म ८	गु ९	श १०	षष्ठ्यं.

षष्ट्यंशोपेतं मीनराशिसप्तवर्गपतिचक्रम् ।

अंश	० ३०	१ ०	१ ३०	२ ०	२ ३०	३ ०	३ ३०	४ ०	४ ३०	५ ०	५ ३०	६ ०	६ ३०	७ ०	७ ३०
गृह	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२
होरा	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४
द्रेष्का.	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२
सप्त.	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	४ ५७ ८ बु ६	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७
नवां.	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	२ चं २० ४	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	६ र ४० ५	बु ६
द्वाद.	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	मं १	मं १	मं १	मं १	मं १	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २
त्रिंशां.	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	शु २	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६
षष्ट्यं.	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २

षष्ट्यंशोपेतमीनराशिसप्तवर्गपतिचक्रम् ।

८ ०	८ ३०	९ ०	९ ३०	१० ०	१० ३०	११ ०	११ ३०	१२ ०	१२ ३०	१३ ०	१३ ३०	१४ ०	१४ ३०	१५ ०	अंश
गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गृह
चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	होरा
गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	द्रेष्का.
शु ७	शु ७	८ ३४ १७ शु ७	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	१२ ५२ ३५ मं ८	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	सप्त.
बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	१२ शु २० ७	मं ८	मं ८	मं ८	नवां.
बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	द्वाद.
बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	बु ६	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	त्रिंशां.
बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	षष्ट्यं.

अंश	१५ ३०	१६ ०	१६ ३०	१७ ०	१७ ३०	१८ ०	१८ ३०	१९ ०	१९ ३०	२० ०	२० ३०	२१ ०	२१ ३०	२२ ०	२२ ३०
गृह	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२
होरा	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५
द्रेष्का.	चं ४	चं ४	चं ४	चं ४	च ४	च ४	चं ४	चं ४	च ४	च ४	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८
सप्तमां.	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	१७ गु ८ ३४ ९	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	२१ श ३५ ४२ १०	श ११	श ११
नवमां.	मं ८	मं ८	मं ८	१६ मं ४० ८	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०
द्वादशां.	गु ६	गु ६	गु ६	गु ६	गु ६	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	शु ७	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८
त्रिंशां.	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	ग १२	गु १२	गु १२	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०
षष्ट्यं.	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८

२३ ०	२३ ३०	२४ ०	२४ ३०	२५ ०	२५ ३०	२६ ०	२६ ३०	२७ ०	२७ ३०	२८ ०	२८ ३०	२९ ०	२९ ३०	३० ०	अंश
गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गृह
र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	र ५	होरा
मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	द्रेष्का.
श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	२५ श ४२ ५१ ११	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	सप्त.
श १०	२३ श २० १०	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	२६ श ४० ११	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	गु १२	नवां.
गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	गु ९	श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	श ११	श ११	श ११	श ११	श ११	द्वाद.
श १०	श १०	श १०	श १०	श १०	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	मं ८	त्रिंशां.
गु ९	श १०	श ११	गु १२	मं १	शु २	बु ३	चं ४	र ५	बु ६	शु ७	मं ८	गु ९	श १०	श ११	षष्ट्यं.

दशांशसारणीचक्रम् ।

०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	राशी	अं०
१	१०	३	१२	५	२	७	४	९	६	११	८	विभा.३	१
२	११	४	१	६	३	८	५	१०	७	१२	९	६	२
३	१२	५	२	७	४	९	६	११	८	१	१०	९	३
४	१	६	३	८	५	१०	७	१२	९	२	११	१२	४
५	२	७	४	९	६	११	८	१	१०	३	१२	१५	५
६	३	८	५	१०	७	१२	९	२	११	४	१	१८	६
[illegible]	४	९	६	११	८	१	१०	३	१२	५	२	२१	७
८	५	१०	७	१२	९	२	११	४	१	६	३	२४	८
९	६	११	८	१	१०	३	१२	५	२	७	४	२७	९
१०	७	१२	९	२	११	४	१	६	३	८	५	३०	१०

चरराशिमें मेष राशिको आदि ले, स्थिरमें सिंहको आदि ले, द्विस्वभावमें धन राशिको आदि ले जितनी संख्याके विभागमें हो उतनी संख्यापर्यंत गिननेसे जो राशि आवे उस राशिका स्वामी षोडशांशका स्वामी होता है ।

षोडशांशविभाग (पायें.)

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	
१	३	५	७	९	११	१३	१५	१६	१८	२०	२२	२४	२६	२८	३०	अं.
५२	४५	३७	३०	२२	१५	७	०	१२	४५	३७	३०	२२	१५	७	०	क.
३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	वि.

अब दशवर्ग बनानेकी रीति कहते हैंः—

सप्तवर्गमें दशांश षोडशांश षष्ठ्यंश मिलानेसे दशवर्ग होते हैं ।

अथाष्टवर्गनयनमाह ढुंढिराजः ।

स्वान्मंदात्कुजतो रविर्गतितपोलाभार्थकेंद्रस्थितः शुक्रादस्तरिपुव्ययेषु च गुरोर्धर्मारिपुत्रालिषु ॥ चन्द्रात्प्राप्तिरिपुत्रिखेषु शशिजात्पंचत्रिनंदव्यय.रिप्राप्त्यभ्रगतस्तनोस्त्रिखसुखोपांत्यारिरिःफे शुभः ॥ २२ ॥

अब अष्टवर्ग बनानेकी रीति ढुंढिराज कहते हैंः—

प्रथम सूर्याष्टवर्ग कहते हैं—सूर्य अपने स्थानसे और भौमसे और शनिसे ८।९।११।२।१।४।७।१० वें स्थानमें शुभ फल देता है और शुक्रसे ७।६।१२, गुरुसे

१।६।५।११, चंद्रसे ११।६।३।१०, शुक्रसे ५।३।९।१२।६।११। १०, लग्नसे ३। १०। ४। ११ ।६ ।१२ स्थानमें शुभफल देता है। इन शुभफलप्रदस्थानोंमें रेखा दे और शेष स्थानोंमें बिन्दु (शून्य) देनेपर सूर्यका अष्टवर्ग होता है ॥२२॥

अथ रवेरष्टवर्गांकाः ४८.							
र	चं	म	बु	गु	शु	श	ल.
१	३	१	३	५	६	१	३
२	५	२	५	६	७	२	४
४	१०	४	६	९	१२	४	६
७	११	७	९	११		७	१०
८		८	१०			८	११
९		९	११			९	१२
१०		१०	१२			१०	
११		११				११	

अथ चन्द्रस्याष्टवर्गः।

भौमाद्गलौर्नवधीधनोपचयगः षट्त्र्यातिधीस्थोऽर्कजा-
ल्लग्नाच्चोपचये रवेरुपचयाष्टास्तेषु शस्तो बुधात्।
धीरंध्रेशचतुष्टयं त्रिषु गुरोः केंद्राष्टलाभव्यये
स्वादेकोपचयास्तगस्त्रिखभवास्तांबुत्रिकोणे भृगोः ॥ २३ ॥

चन्द्राष्टवर्ग कहते हैं—चन्द्रमा भौमसे ९। ५। २। ३। ६। १०। ११, शनिसे ६। ३। ११। ५, लग्नसे ३। ६। १०। ११, सूर्यसे ३। ६। १०। ११। ८। ७, बुधसे ५। ८। ११। १। ४। ७। १०। ३, गुरुसे १। ४। ७। १०। ८ ११। १२, चन्द्रसे १। ३। ६। १०। ११। ७, भृगुसे ३। १०। ११। ७। ४। ९। ५ में स्थानमें शुभफल देता है। इन स्थानोंमें रेखा दे और शेष स्थानोंमें शून्य देनेसे चन्द्रका अष्टवर्ग होता है ॥ २३ ॥

अथ भौमस्याष्टवर्गमाह।

स्वाद्भौमोऽष्टचतुष्टयायधनगो जीवात्षडायांत्यखे
चन्द्रादायरिपुत्रिगो भृगुसुतादष्टांत्यलाभारिगः।
ज्ञात्पंचायरिपुत्रिगोऽर्कतनयात्केंद्राष्टधर्मायगः
सूर्याच्चोपचयास्मजेषु तनुतस्त्र्यायारिखाद्ये शुभः ॥ २४ ॥

अब भौमका अष्टवर्ग कहते हैं:—भौम अपने स्थानसे ८। १। ४। ७। १०। ११। २ गुरुसे ६। १[illegible]

१२ । ११ । ६, बुधसे ५ । ११ । ६ । ३, शनिसे १ । ४ । ७ । १० । ८ । ९ । ११, सूर्यसे ३ । ६ । १० । ११ । ५, लग्नसे ३ । ११ । ६ । १० । १ स्थानमें शुभफल देता है, इन शुभ फलप्रद स्थानमें रेखा देना और शेष स्थानमें शून्य देनेसे भौमका अष्टवर्ग होता है २४

अथ चंद्रस्याष्टवर्गांकाः ४९.								अथ भौमस्याष्टवर्गांकाः ३९							
र	चं	मं	बु	गु	शु	श	ल.	र	च	मं	बु	गु	शु	श	ल.
३	१	२	१	१	३	३	३	३	३	१	३	६	६	१	१
६	३	३	३	४	४	५	६	५	६	२	५	१०	८	४	३
७	६	५	४	७	५	६	१०	६	११	४	६	११	११	७	६
८	७	६	५	८	७	११	११	१०		७	११	१२	१२	८	१०
१०	१०	९	७	१०	९			११		८				९	११
११	११	१०	८	११	१०					१०				१०	
	[illegible]	११	१०	१२	११					११				११	
			११												

अथ बुधस्याष्टवर्गमाह ।

शुक्राद्दासुतधर्मलाभमृतिगः सौम्यः कुजार्केस्तपः-
केंद्रायाष्टधने स्वतोऽप्युपचयान्त्यैकत्रिकोणे शुभः ।
कोणान्त्यारिभवे रवेः रिपुभवाष्टान्त्ये गुरोरिन्दुतः
स्वायाष्टारिसुखार्थगः स्वखभवाष्टैकांबुषट्सूदयात् ॥ २६ ॥

अब बुधका अष्टवर्ग कहते हैं:—शुक्रसे बुध १ । २ । ३ । ४ । ५ । ९ । ११ । ८ वें स्थानमें शुभ फल देता है और मंगल शनिसे ९ । १ । ४ । ७ । १० । ११ । ८ । २, बुधसे ३ । ६ । १० । ११ । १२ । १ । ९ । ५, सूर्यसे ९ । ५ । १२ । ६ । ११, गुरुसे ६ । ११ । ८ । १२, चंद्रसे १० । ११ ८ । ६ । ४ । २, लग्नसे २ । १० । ११ । ८ । १ । ४ । ६ स्थानमें शुभफल देता है । इन उक्त स्थानोंमें रेखा देना और शेषस्थानमें बिंदु देनेसे बुधका अष्टवर्ग होता है ॥२५॥

अथ जीवस्याष्टवर्गमाह ।

स्वात्स्वायाष्टत्रिकेंद्रे स्वनवदशभवारातिधीस्थश्च शुक्रा-
ल्लग्नात्केन्द्रायधीषट्स्वनवसु च कुजात्स्वाष्टकेंद्राय इज्यः ।
इंदोर्द्यूनार्थकोणास्तिषु सहजनवाष्टायकेन्द्रार्थगोऽर्का-
ज्ज्ञात्कोणद्व्यायखव्यांबुधिरिपुषु शनेर्द्व्यंत्यधीषट्सु शस्तः ॥२६॥

अब गुरुका अष्टवर्ग कहते हैं:—गुरु अपने स्थानसे ७ । ११ । ८ । ३ । १। ४। ७। १० वें स्थानमें, शुक्रसे २ । ९ । १० । ११ । ६ । ५; लग्नसे १ । ४ । ७ । १० । ११ । ५ । ६ । २ । ९; भौमसे २ । ८ । १ । ४ । ७ । १० । ११, चन्द्रसे ७ । २ । ९ । ५ । ११; सूर्यसे ३ । ९ । ८ । ११ । १। ४ । ७। १० । २, बुधसे ९ । ५ । २ । ११ । १० । १ । ४ । ६; शनिसे ३ । १२ । ५ । ६ स्थानमें शुभफल देता है । इन स्थानोंमें रेखा देनेसे गुरुका अष्टवर्ग होता है ॥ २६ ॥

अथ बुधस्याष्टवर्गांकाः ५४.								अथ गुरोरष्टवर्गांकाः ५६.							
र	चं	मं	बु	बृ	शु	श	ल.	र	च	मं	बु	गु	शु	श	ल.
५	३	१	१	६	१	१	१	१	२	१	१	१	२	३	१
६	४	२	३	८	२	२	२	२	५	२	२	२	५	५	२
९	६	४	५	११	३	४	४	३	७	४	४	३	६	६	४
११	८	७	६	१२	४	७	६	४	९	७	५	४	९	१२	५
१२	१०	८	९		५	८	८	७	११	८	६	७	१०		६
	११	९	१०		८	९	१०	८		१०	९	८	११		७
		१०	११		·	१०	११	९		११	१०	१०			९
		११	१२		११	११		१०			११	११			१०
								११							११

अथ शुक्रस्याष्टवर्गमाह ।

स्वास्तान्त्याऽहितवर्जितेषु तनुतः शुक्रो विनास्तारिखं
चन्द्रात्स्वान्मदनव्ययारिरहितेष्वर्कोद्व्ययाष्टातिषु ।
मन्दाद्‌द्व्येकरिपुव्ययास्तरहितेष्वीज्यान्नवायाष्टधी-
खे ज्ञात्कोणभवत्रिषट्सु भवधीत्र्यन्त्यारिधर्मे कुजात् ॥ २७ ॥

अब शुक्रका अष्टवर्ग कहते हैं:—शुक्र–लग्नसे १० । ७ । १२ । ६ स्थान विना और स्थान (१ । २ । ३ । ४ । ५। ८। ९ । ११ ।) में शुभफल देता है और शुक्रसे ७ । ६ । १० । वें स्थान विना अन्य स्थानमें (१ । २ ।३। ४ । ५। ८ । ९ । ११ । १२ ।); चंद्रसे ७ । १२ । ६ । स्थान विना अन्य स्थानमें (१ । २ ।३ । ४ ।५ । ८ । ९ । १० । ११), सूर्यसे १२ । ८ ।

११ स्थानमें, शनिसे २।१।६।१२।७वें स्थान बिना शेष स्थानमें (३।४।५।८।९।१०।११), गुरुसे ९। ११।८।५।१० में, बुधसे ९।५।११।३।६, मंगलसे ११।५।३।१२।६।९ स्थानमें शुभफल देता है। इन शुभफलद स्थानोंमें रेखा देनेसे शुक्रका अष्टवर्ग होता है ॥ २७ ॥

अथ मन्दस्याष्टवर्गमाह ।

स्वान्मंदस्त्रिषडायधीषु रवितोऽष्टायद्विकेन्द्रे शुभो
भौमात्खायषडन्त्यधीत्रिषु तनोः खायाम्बुषट्त्र्येकगः ।
ज्ञादायारिनवान्त्यखाष्टसु भृगोरन्त्यायषट्संस्थित-
श्चन्द्रादायरिपुत्रिगः सुरगुरोरन्त्यायधीशत्रुगः ॥ २८ ॥

अब शनिका अष्टवर्ग कहते हैं--शनि अपनी राशिसे ३।६।११।५ स्थानमें, सूर्यसे ८।११।२।१।४।७।१० में, भौमसे १०।११।६।१२।५।३, लग्नसे १०।११।४।६।३।१, बुधसे ११।६।९।१२।१०।८, शुक्रसे १२।११।६, चन्द्रसे ११।६।३, गुरुसे १२।११।५।६ स्थानमें शुभफल देता है। इन स्थानोंमें रेखा देना और अन्यत्र बिंदु देनेसे शनिका अष्टवर्ग होता है ॥ २८ ॥

अथ शुक्रस्याष्टवर्गांकाः ५२								अथ शनेरष्टवर्गांकाः ३९							
र	चं	मं	बु	गु	शु	श	ल	र	चं	मं	बु	गु	शु	श	ल
८	१	३	३	५	१	१०	१	१	३	३	६	५	६	३	१
११	२	५	५	८	२	३	२	२	६	५	८	६	११	५	३
१२	३	६	६	९	३	४	३	४	११	६	९	११	१२	६	४
	४	९	९	१०	४	५	४	७		१०	१०	१२		११	६
	५	११	११	११	५	८	५	८		११	११				१०
	८	१२			८	९	८	१०		१२	१२				११
	९				९	११	९	११							
	१०				११		११								
	११				१२										

शम्भुहोराप्रकाशादिग्रन्थोंमें लग्नाष्टवर्ग भी विशेष कहा है ।

अथ लग्नस्याष्टवर्गांकाः २९.

र	च	मं	बु	गु	शु	श	ल	
३	३	१	१	१	१	१	३	
४	६	३	२	२	२	३	६	
६	१०	६	४	४	३	४	१०	
१०	१२	१०	६	५	४	६	११	
११		११	८	६	५	१०		
१२			१०	७	८	११		
.			११	९	९			
				१०	११			
				११				

स्थानानि यान्युक्तानि तेषु रेखा अन्यत्र बिंदुः ॥ २९ ॥

इति रेखाष्टकम् ।

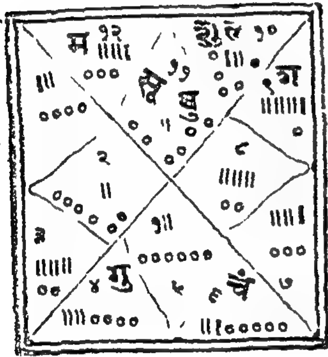
प्रथम जिस ग्रहका अष्टवर्ग करना हो वह ग्रह जिस राशिमें स्थित हो उस राशिको आदि ले जन्मकुण्डली ग्रहसहित लिखना, तदनन्तर अपने अपने अष्टवर्ग जो जो स्थान शुभफलप्रद कहे हैं उन उन स्थानोंमें रेखा लिखना और अन्य स्थानोंमें बिन्दु (शून्य) लिखना । इस प्रकार सूर्यसे लग्नपर्यंत आठ ही ग्रहोंके अष्टवर्ग बनाना; फिर बारहों राशियोंकी अष्टवर्गकी रेखाका योग पृथक् पृथक् करके अपनी अपनी रेखाका योगकुण्डलीमें लिखनेसे समुदायाष्टवर्ग होगा । तदनंतर इस समुदायाष्टवर्गमें मीन मेष वृषभ मिथुन राशिमें जितनी जितनी रेखा हों उन सब रेखाओंका योग करना । योग १२० एक सौ बीससे अधिक आवे तो प्रथम वयमें सौख्यार्थ विशेष प्राप्त होगा । एवं कर्क सिंह कन्या तुला राशिकी सब रेखाका योग १२० एक सौ बीससे अधिक आवे तो तरुण अवस्थामें सुख अर्थप्राप्ति आदि विशेष होगा । इसीप्रकार वृश्चिक धन मकर कुम्भ राशियोंकी सब रेखाका योग १२० एकसौ बीससे अधिक आवे तो उत्तर वयमें सुख अर्थप्राप्ति आदि शुभफल विशेष होगा और १२० एक सौ बीससे अल्परेखैक्य जिस अवस्थामें आवे उस अवस्थामें मध्यम फल होगा ऐसा जानना ॥ २९ ॥

१ शम्भुहोराप्रकाशे-"मीनाद्यं मिथुनांतकं प्रथमकं [illegible] वयः प्राक्तनैः कर्काद्यं वणिजांतकं तरुणता संज्ञश्च मध्यं बुधैः । कुम्भान्तं स्थविरांतकं च बहुभिर्यत्सरफलैः संयुतं तत्सौख्यार्थविशेषदं कुरुते नेदं विशेषाच्छुभम् ॥ ११ ॥"

उदाहरण ।

सूर्य रेखाष्टक करना है--यहां सूर्य कुम्भराशिका है, अतएव कुम्भराशिको आदि ले जन्म कुण्डली ग्रहसहित लिखके श्लोक २२ के अनुसार शुभफलप्रद स्थानोंमें रेखा, अन्यस्थानोंमें शून्य लिखा, सब रेखाका योग किया तो ४८ हुआ यह सूर्यका अष्टवर्ग हुआ । इसीप्रकार शेष ग्रहोंके अष्टवर्ग जानना ।

सूर्याष्टवर्गैक्य ४८

रेखाष्टकचक्रम्

१	२	३	गु ४	५	चं ६	७	८	श ९	बुल १०	र.बु ११	मं १२	
३	२	६	४	२	३	५	६	७	३	२	५	सू ४८
६	५	५	५	३	४	४	६	३	[illegible]	४	२	चं. ४९
४	१	७	४	२	[illegible]	३	४	६	[illegible]	१	३	मं ३९
५	२	७	४	३	३	६	४	६	६	५	३	बु. ५४
५	७	४	४	२	०	७	५	३	४	६	४	गु. ५६
६	५	२	४	४	५	३	५	४	५	५	४	शु. ५२
२	४	३	३	२	२	३	६	५	३	४	२	श. ३९
३	६	२	३	४	३	३	६	५	४	४	६	ल. ४९
३४	३२	३५	३१	२२	२७	३४	४१	३९	२९	३१	३०	योग

समुदायाष्टवर्ग–उदाहरण ।

जैसे मेषराशिके सूर्याष्टवर्गमें रेखा ३, चंद्राष्टवर्गमें ६, भौमाष्टवर्गमें ४, बुधाष्टवर्गमें ५, गुरुके अष्टवर्गमें ५, शुक्राष्टवर्गमें ६, शनिके अष्टवर्गमें २, लग्नाष्टवर्गमें रेखा ३ है । इन आठों वर्गोंकी मेषराशिकी रेखाका योग किया तो ३४ हुए, इसी प्रकार बारहों राशियोंके अष्टवर्गकी रेखाका योग किया, इसको समुदायाष्टवर्ग जानना । इस समुदायाष्टवर्गमें मीनराशिमें रेखा तीस, मेषमें ३४, वृषभमें ३२, मिथुनमें ३५ रेखा हैं, इनका योग किया १३१ आये । ये १२० से अधिक हैं, अतः प्रथमवयमें सुखार्थ वृद्ध्यादि श्रेष्ठ फल होगा । एवं कर्कमें ३१, सिंहमें २२, कन्यामें २७; तुलामें ३४ रेखा

हैं; इनका योग किया तो ११४ आये, ये १२० से अल्प हैं, इसलिये मध्यवयमें मध्यम फल होगा। इसी प्रकार वृश्चिक ३८, धन३९, मकर २९ कुम्भ ३५ राशियोंकी रेखाका योग किया तो १४१ आये ये १२० से अधिक हैं, इसलिये अन्त्य वयमें सौख्यार्थप्राप्त्यादि श्रेष्ठ फल होगा, ऐसे ही सबमें जान लेना।

इति रेखाष्टम् ।

समुदायाष्टवर्गकुंडली ।

शुभाशुभफलचक्रम.		
आद्यावस्था	मध्यावस्था	अन्त्यावस्था
१३१	११४	१४१
श्रेष्ठ.	मध्यम	श्रेष्ठ

अथ रश्मिसाधनमाह ।

सत्रिभं सायनार्कं सूर्यस्य व्यर्केन्दु चंद्रस्य मध्यस्पष्टयोर्योगार्द्धं चलोच्चे हीनं भौमादिकानां चेष्टाकेंद्रम् ॥ तद्रसोर्ध्वमिनभाच्छुद्धं शेषसें सैकम्, अंशाद्या द्विघ्ना चेष्टारश्मिः ॥ ३० ॥

अब रश्मिसाधन कहते हैं:–अयनांशयुक्त किये हुए स्पष्ट सूर्यमें तीन राशि युक्त करे तो सूर्यका चेष्टाकेन्द्र होता है और स्पष्टचंद्रमेंसे स्पष्ट सूर्य हीन करनेसे चंद्रका चेष्टाकेन्द्र होता है और भौमादिक (भौम, बुध, गुरु, शुक्र, शनि) मध्यम ग्रहका और स्पष्टग्रहका योग करके अर्ध (आधे) करना और अपने अपने चलोच्च (शीघ्रोच्च) में हीन करना (सोधना), सो भौमादि पंचताराग्रहोंका चेष्टा-

१ सोमदैवज्ञः–"मध्यमार्कसहितं चलकेन्द्रं स्याद्बुधस्य च सितस्य चलोच्चम्। मेदिनीतनयजीवशनीनां मध्यमार्क उदितं च चलोच्चम् ॥" अर्थात् बुध शुक्रके मध्यम शीघ्र केन्द्रमें मध्यमसूर्य को मिलानेसे बुध शुक्रका शीघोच्च होता है और मंगल गुरु शनिका मध्यम सूर्य शीघ्रोच्च होताहै।

केन्द्र होता है । यह चेष्टाकेन्द्र ६ राशिसे अधिक हो तो १२ बारा राशियोंमेंसे शोधना (निकालना), शेष बचे उसकी राशिमें एक मिलाना और अंशादि-कको द्विगुण करे तो चेष्टारश्मि होती है ॥ २०. ॥

अथ ग्रहाणामुच्चनीचराशीनाह ।

सूर्यात्स्वतुङ्गाः क्रिया१गो२ मृग १० स्त्री६कर्का ४ ऽन्त्य १२जूका७
दशाग्नि १० हुताशैः ३ । गजाश्वि-२८ सिबाणकुभिः १५शरैर्भैः २७
नखै-२० र्लवैरस्तगतास्तु नीचाः ॥ ३१ ॥

अब ग्रहोंकी उच्चनीच राशि कहते हैं:-मेष १ राशिके १० अंश पर्यन्त (सूर्य), वृषभ २ राशिके ३ अंशपर्यंत (चन्द्र), मकर १० राशिके २८ अंशपर्यन्त (भौम), कन्या ६ राशिके १५ अंशपर्यंत (बुध), कर्क ४ राशिके ५ अंशपर्यंत (भौम); मीन १२ राशिके २७ अंशपर्यंत (शुक्र), तुला ७ राशिके २० अंशपर्यंत (शनि) । सूर्यको आदि ले ग्रह क्रमसे उच्चराशियोंके होते हैं और अपनी उच्चराशिसे सातवीं राशिमें गये हुए नीचके होते हैं ॥३१॥

उच्चनीचराशिचक्रम्.

र	चं	मं	बु	गु	शु	श		
०	१	९	५	३	११	६		उच्चराशि
१०	३	२८	१५	५	२७	२०		परमोच्चअंश.
६	७	३	११	९	५	०		नीचराशि.
१०	३	२८	१५	५	२७	२०		परमनीचअंश.

अथ उच्चरश्मिसाधनमाह ।

ग्रहनीचांतरं कार्यं षड्भादूनं यथा तथा ।
द्विघ्नांशादिः सरूपं भमुच्चरश्मिरयं स्मृतः ॥ ३२ ॥

अब उच्चरश्मि करनेकी रीति कहते हैं:-जैसे छह राशिसेअल्पशेषरहतेहों वैसे ही ग्रह और नीचके अंतर करना (ग्रहमेंसे नीच हीन करनेसे ६ से अल्परहेतो ग्रहमेंसे नीच (हीन) करना और यदि नीचमेंसे ग्रहहीनकरनेसे६ राशिसे अल्प शेष रहते हो तो नीचमेंसे ग्रहको हीन करना) शेष बचे राश्यादिककी राशिके अंकमें १ मिलाना और अंशादिकको द्विगुण करनेपर उच्चरश्मि होतीहै ॥३२॥

अथ स्पष्टरश्मिसाधनमाह ।

चेष्टोच्चरश्मियोगार्द्धं स्फुटरश्मिः प्रकीर्त्यते ।
नखोनैक्ये दरिद्री स्याद्विंशोर्ध्वे सम्पदन्वितः ॥ ३३ ॥

अब स्पष्टरश्मिसाधन कहते हैंः-चेष्टारश्मि और उच्चरश्मिका योग करके अर्ध (आधा) करना,जो आवे वह स्पष्टरश्मि कहाती है । उस स्पष्टरश्मिका ऐक्य २०वीससे अल्प आवे तो दरिद्री होता है और २०वीससे अधिक आवे तो सम्पदावान् होता है ॥ ३३ ॥

इति रश्मिसाधनम् ।

उदाहरण ।

सूर्य स्पष्ट १० ।१६ । ५३ । ३९ में अयनांश २२ । २९ । ० युक्त करनेसे ११।९।२२।३९ सायन सूर्य हुआ । इसकी राशिमें ३ तीन युक्त किये तो २ । ९ । २२ । ३९ ये सूर्यका चेष्टाकेन्द्र हुआ । एवं चंद्रस्पष्ट ५ । २९ । १९ । ९ मेंसे स्पष्ट सूर्य १० ।१६ । ५३ । ३९ हीन किया तो ७ । १२।२६। १० ये चन्द्रका चेष्टाकेन्द्र हुआ । भौममध्यम ११।१२।३९।४८। भौमस्पष्ट ११।६। १४। ५४ का योग किया तो २२।१८।५४।४२हुआ,इसको अर्ध किया तो ११।९।२७। २१ हुआ इसको भौमके चलोच्च (मध्यमसूर्य) १०।१५।३।२१मेंसे हीन किया तो शेष ११।५।३६।० भौमका चेष्टाकेंद्र हुआ । एवं बुधके मध्यमस्पष्टके योगके अर्ध १०। १२ । ५३ । ४९ को बुधके चलोच्च (बुधशीघ्रकेंद्र११।२३।३१ ९ में मध्यम सूर्य १० । १५ । ३।२१ कोमिलाया तो १०।८।३४।३०यहबुधका शीघ्रोच्च हुआ) १०।८। ३४।३० मेंसे हीन किया तो११।२५।४०।४१ बुधका चेष्टाकेंद्र हुआ, इसी प्रकार शेषग्रहोंका चेष्टाकेंद्र जानना। सूर्यके चेष्टाकेंद्र २। ९।२२।३९में १राशि युक्तकरके अंशादिकोंको द्विगुण किये तो ३।१८।४५।१८ सूर्यकी चेष्टाराशि हुई । चंद्रका चेष्टाकेंद्र ७।१२।२६।१० छः राशिसे अधिक है, अतएव १२ बारह राशिमेंसे शोधा शेष ४।१७।३३।५० हुए, इसी राशि ४ में १ मिलाया और अंशादिकोंको द्विगुण किये तो ५।३५।७।४० चंद्रकी चेष्टारश्मि हुई । एवं भौमादिक ग्रहोंकी चेष्टारश्मि समझ लेना ॥

अथ चेष्टारश्मिचक्रम् ।

सू.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	
		११ १२ ३९ ४८	१० १५ ३ २१	३ २ ४० १	१० १५ ३ २१	८ २३ ४४ ५६	मध्यम ग्रहाः
		११ ६ १४ ५४	१० १० ४४ १८	३ ० ४३ १	९ १२ २६ ८	८ २४ ४८ २३	स्पष्ट ग्रह.
		२२ १८ ५४ ४२	२० २५ ४७ ३९	६ ३ २३ २	१९ १७ २९ २९	१७ १८ ३३ ९	मध्य स्पष्ट योग.
		११ ९ २७ २१	१० १२ ५३ ४९	३ १ ४१ ३१	९ २८ ४४ ४४	८ २४ १६ ३४	मध्य स्पष्ट योगार्ध.
		१० १५ ३ २१	१० ८ ३४ ३०	१० १५ ३ २१	७ २१ ६ २।	१० १५ ३ २१	चलोच्च.
२ ९ २२ ३९	७ १२ २६ १०	११ ५ ३६ ०	११ २५ ४० ४१	७ १३ २१ ५०	९ २२ २१ १८	१ २० ४६ ४७	चेष्टा केन्द्र.
३ १८ ४५ १८	५ ३५ ६ ४०	१ ४८ ४८ ०	१ ८ ३८ ३८	५ ३३ १६ २०	३ १५ १७ २४	२ ४१ ३३ ३४	चेष्टा रश्मि.

उच्चरश्मिसाधन उदाहरण.

सूर्य १० । १६ । ५३ । ३९ सूर्य की नीचराशि ६ । १० । ० । ० सूर्यमेंसे नीचेको हीन करनेसे ६ छःराशिसे अल्प शेष बचता है, इस वास्ते सूर्यमेंसे नीचको हीन किया ४ । ६ । ५३ । ३९ इसकी राशि ४ में एक मिलाया और अंशादिकोंको दोगुण किये तो ५।१३।४७।१८ सूर्यकी उच्च रश्मि हुई । इसी प्रकार शेषग्रहाकी उच्च रश्मि जाननी चाहिये ।

उच्चरश्मिचक्रम् ।

र.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	ऐ.
५	२	५	२	६	४	४	
१३	७	४३	८	५१	३०	५०	
४७	२०	३०	३१	२६	५२	२३	
१८	२२	१२	२५	२	१६	१४	

स्पष्टरश्मि–उदाहरण ।

सूर्यकी चेष्टारश्मि ३ । १८ । ४५ । १८, सूर्यकी उच्चरश्मि ५ । १३ । ४७ । १८ का योग किया तो ८ । ३२ । ३२ । ३६ हुए, इसको आधा किया तो ४ । १६ । १६ । १८ आये । यह सूर्यकी स्पष्टरश्मि हुई । इसीप्रकार शेष ग्रहोंकी स्पष्टरश्मि जानना । स्पष्टरश्मिका योग २० से अधिक है इस कारण सम्पदावान् होगा ऐसा फल समझना ॥ इति रश्मिसाधनम् ॥

अथ स्पष्टरश्मिचक्रम् ।

र.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	ऐं.
४	३	३	१	६	३	३	२७
१६	५१	४६	३८	१२	५३	४५	२३
१९	१४	९	३५	२१	४	५८	३८
१८	१	६	१	११	५०	२४	५१

अथायुर्दायानयनमाह ।

कलीकृत्य ग्रहं तत्र द्विशताप्तेऽर्कशेषकाः ।
समाः शेषात्तु मासाद्याद्वादशादिहतैः क्रमात् ॥ २४ ॥

अब आयुर्दाय आनयनकी रीति कहते हैं–ग्रहकी कला करके उसमें २०० दोसौका भाग देना, जो लब्ध आवे उसमें १२ बारहका भाग देना. शेष बचे, वह वर्ष जानना । तदनंतर कलाके दोसौका भाग देनेसे जो शेष बचे उनको क्रमसे १२ । ३० । ६० से गुणा करके २०० दोसौका भाग देनेसे जो लब्ध आवे उसे मासादिक जानना अर्थात् शेषको प्रथम १२ बारहगुणा करना, २०० का भाग देना जो लब्ध आवे उसे ही मास जानना और जो शेष बचे उनको ३० तीससे गुणा करना, २००का भाग देनेसे जो लब्ध आवे वही दिन होता है । फिर जो शेष बचें उनको ६० साठसे गुणा करना, २०० का भाग देने पर जो लब्ध आवे वही घटी होती हैं । फिर शेषको ६० साठसे गुणा करना और २०० का भाग देना जो लब्ध आवे उसे पल जानना चाहिये। ऐसे क्रमसे जो वर्षमासादिक

१–राशिको ३० तीसगुणा करके अंश मिलाना फिर उसको ६० साठ गुणा करके कला मिलानेसे होती है ।

आवे वह ग्रहकी वर्ष मास दिन घटी पल विपलात्मक मध्यायु समझना ॥३४॥
इसप्रकार लग्नसहित सूर्यादिग्रहोंकी मध्यायुसाधन करके स्पष्टायुजानके संस्कार आगे कहते हैं—

स्थिरारिभे हरेत्त्र्यंशं वक्रचारं विना ग्रहः ।
शुक्रार्कजान्यस्तङ्गस्तस्य ह्यर्द्धं नीचर्क्षगे दलम् ॥ ३५ ॥

वक्रगति ग्रहके विना जो ग्रह स्थिरमैत्रीमें (नैसर्ग-मैत्रीमें) शत्रु राशिका हो उस ग्रहकी आयी हुई वर्षादि आयुमेंसे तृतीयांश (अपना तीसरा हिस्सा) हीन करना और शुक्र शनिके विना अन्य (दूसरा) ग्रह अस्तका हो तो उसकी आयुको आधा करना, नीच राशिका ग्रह हो तो उसकी आयी हुई आयुका दल (अर्द्ध) करना ॥ ३५ ॥

वक्रोच्चगे तत्त्रिगुणं द्विनिघ्नं वर्गोत्तमस्वांशकभत्रिभागे ।
द्वित्रिघ्नतायां त्रिगुणं सकृद्वै द्वित्र्यंशकोने द्विलघोनमायुः ॥ ३६ ॥

वक्रगति ग्रह हो वा उच्चराशिका हो तो उस ग्रहकी वर्षादि आयुको त्रिगुण (३ तीनगुणी) करना और वर्गोत्तमी हो वा स्वनवांशका हो वा स्वराशिका हो वा द्रेष्काणका ग्रह हो तो आयी हुई वर्षादि आयुको द्विगुण (दोगुणी) करना और यदि जिस ग्रहकी वर्षादि आयुको द्विगुण करनेका और त्रिगुण करनेका दोनों योग आवे तो उस ग्रहकी आयुको पृथक् पृथक् २ दोगुणी और ३ तीनगुणी नहीं करना केवल १ एक ही बार त्रिगुण (तीनगुणी) करना । एवं ग्रहकी वर्षादि आयुमेंसे द्वितीयांश और तृतीयांश दोनों घटानेके योग आवें तो वर्षादिक आयुमेंसे केवल एक ही बार द्वितीयांश (अपना अर्धभाग) हीन करना ॥ ३६ ॥

वामं व्ययात् सर्वदलत्रिपादं पंचाङ्गभागानशुभा हरन्ति ।
संतोऽर्द्धमर्द्धं सबलम्बहूनामेकर्क्षगानामिति सत्यवाक्यम् ॥ ३७ ॥

लग्नसे बारहवें १२ स्थानको आदि ले सप्तम स्थानपर्यंत उलटे

१-आगे श्लोक ३९ में है कि—जिस राशिका ग्रह हो उसी राशिके नवांशमें आवे तो उसे वर्गोत्तमी जानना ।

(१२।११।१०।९।८।७) स्थानोंमें अशुभ (पाप) ग्रह स्थित हो तो यथाक्रम आयी हुई आयुर्दायमेंसे १२ सर्व (पूरी आयु) ११ आधी १० तृतीयांश ९ चतुर्थांश ८ पंचमांश ७ षष्ठांश हीन करना । अर्थात् लग्नसे बारहवें स्थानमें जो अशुभ (पाप) ग्रह स्थित हो उसकी जो वर्षादिक आयु आयी है वह सर्व हीन करना (उस ग्रहकी आयु ०।०शून्य शून्य लिखना) और ११ एकादश स्थानमें जो पापग्रह स्थित हो उसकी आयु जो वर्षादिक आयी है उसको आधी करना. एवं दशम १० स्थानमें जो पापग्रह स्थित हो उस ग्रहकी वर्षादि आयुमेंसे तृतीयांश (अपना तीसरा भाग) हीन करना और ९ नवम स्थानमें पापग्रह स्थित हो तो उसकी वर्षादि आयुमेंसे चतुर्थांश (अपनी वर्षादि आयुको चारका भाग देके जो आवे वह) हीन करना, एवं ८ अष्टम स्थानमें जो पापग्रह स्थित हो उस ग्रहकी वर्षादि आयुमेंसे पंचमांश (अपनी वर्षादि आयुके पांचका भाग देनेसे आया हुआ जो पांचवा हिस्सा वह) हीन करना । इसी प्रकार ७ सप्तम स्थानमें जो पापग्रह स्थित हो उसकी आयुमेंसे षष्ठांश (अपना छठा हिस्सा) हीन करना और इन व्ययादि १२ । ११ । १० । ९ । ८ । ७ । स्थानोंमें शुभ ग्रह स्थित हो तो जो जो भाग अशुभ ग्रहकी आयुमेंसे हीन करनेको कहा है उसका आधा आधा भाग हीन करना अर्थात् बारहवें स्थानमें शुभ ग्रह स्थित हो तो उसकी वर्षादि आयुको आधी करना और ११ ग्यारहवें स्थानमें स्थित हो तो उसकी वर्षादि आयुमेंसे चतुर्थांश (चौथा हिस्सा) हीन करना । एवं १० दशम स्थानमें स्थित हो तो उसकी आयुमेंसे षष्ठांश (छठा हिस्सा) हीन करना और ९ नवम स्थानमें स्थित हो तो उसकी आयुमेंसे अष्टमांश (आठवां हिस्सा)हीन करना । इसीप्रकार ८ अष्टम स्थानमें जो शुभ ग्रह स्थित हो उसकी वर्षादि आयुमेंसे दशम भाग (वर्षादि आयुके १० दशका भाग देके जो दशांश आवे वह) हीन करना । एवं सप्तम स्थानमें जो स्थित हो उसकी वर्षादि आयुमेंसे द्वादशांश (अपना बारहवां हिस्सा) हीन करना और इन्हीं व्ययादिक उक्त स्थानोंमें यदि एक राशिमें दो ग्रह स्थित हों वा बहुत ग्रह स्थित हों तो उनमेंसे जो ग्रह अधिक बलवान् हो उसी एक ग्रहकी वर्षादि आयुमेंसे जिस स्थानमें स्थितका जो भाग हीन करनेको पूर्व कहा है वह हीन करना, शेष ग्रहोंकी आयुमेंसे उस स्थानका भाग हीन नहीं करना, ऐसा सत्याचार्यका वचन है ॥ ३७ ॥

लग्ने बलाढ्ये सहितं च वर्षैस्तुल्यैर्विलग्नस्य गृहैर्विधेयम् ।
भागादिना भास्करसंगुणेन युक्तं दिनाद्यं भवति स्फुटं तत् ॥ ३८ ॥

लग्न बलवान् हो तो लग्नकी वर्षादि मध्यायुके वर्षके अंकमें लग्नकी राशिकी संख्याके समान (लग्न ० राशिका हो तो ० शून्य, ९ राशिका हो तो ९ नव ऐसे जिस राशिका हो उतने ही) वर्ष युक्त करना और लग्नके अंशादिक (अंश कला विकला) को १२ बारहसे गुणा करके उसी वर्षादि मध्यायुके दिनादिकमें युक्त करना, वह लग्नकी स्पष्टायु होगी और लग्न बलवान् नहीं हो तो जो मध्यायु आवे वही स्पष्टायु समझना ॥ ३८ ॥

चरस्थिरद्विस्वभावेष्वाद्येशाः स्थिरेषु मध्या द्विस्वभावेष्वंत्या वर्गोत्तमाः ॥ ३९ ॥

अब वर्गोत्तमराशि कहते हैंः-चर(१।४।७।१०) राशियोंमें आद्य (प्रथम ३ । २०) नवांशके अंश स्थिर (२।५।८।११।) राशियोंमें मध्य (पांचवां १६ । ४०) नवांशके अंश द्विस्वभाव (३ । ६ । ९ । १२ ।) राशियोंमें अंत्य (.नववां) ३० । ०) नवमांशके अंश वर्गोत्तमांश होते हैं, अर्थात् चरराशिका ग्रह प्रथम नवांशमें हो तो वर्गोत्तमी होता है । एवं स्थिर राशिका ग्रह पांचवे नवांश १६।४० में हो तो वर्गोत्तमांशमें होता है और १ द्विस्वभाव राशिका ग्रह अंत्य नवांशमें (२६।४० के उपरांत ३०।० पर्यंत नवम नवांशमें हो तो वह वर्गोत्तमांशमें होता है ॥ ३९ ॥

स्वर्क्षकेंद्रोत्तमांशस्थाः स्वांशमित्रांशकान्विताः ।
परिपूर्णबलैर्युक्ताः स्वोच्चमूलत्रिकोणगाः ॥ ४० ॥

अब ग्रहोंका बल कहते हैंः-स्वराशिमें स्थित केन्द्र (१ । ४ । ७ । १०) स्थानमें स्थित, शुभग्रहोंके नवांशमें स्थित, स्वनवांशमें स्थित मित्रनवांशयुक्त और अपनी उच्चराशि (श्लोक ३१ में कही है) स्थित और मूलत्रिकोणराशिमें स्थित ग्रह परिपूर्ण बलवान् होता है ॥ ४० ॥

१-आगे श्लोक ४१ में कहा है।

२-सारावल्याम्-"विंशतिरंशाः सिंहे त्रिकोणमपरे स्वभवनमर्कस्य । उच्चं भागत्रितयं वृष इन्दोः स्यात्त्रिकोणमपरेंऽशाः ॥ १ ॥ द्वादशभागा मेषे त्रिकोणमपरे स्वभं तु भौमस्य । उच्चमथो कन्यायां बुधस्य तुंगांशकैः सदा चिन्त्यम् ॥ २ ॥ परतस्त्रिकोणजातं पञ्चभिरंशैः स्वराशिजं परतः ।

स्वामिगुरुज्ञवीक्षितयुता होरा बलोत्कटा भवति ॥ ४१ ॥

अब लग्नका बल कहते हैं-लग्न अपने स्वामीसे अथवा बुध गुरुसे युक्त हो वा दृष्ट हो तो बलवान् होता है ॥ ४१ ॥ लोमशोक्त सप्तवर्गबलसारणी चक्र समाप्तिमें दिया है उससे भी ग्रहोंका सप्तवर्ग बल जानना ॥ इत्यायुर्दायः ॥

उदाहरण।

सूर्य १० । १६ । ५३ । ३९ की कला १९०१ ३। ३९में २०० दो सौका भाग दिया लब्ध ९५ आये, इनमें १२ बारहका भाग दिया शेष ११ रहे ये वर्ष हुए कलाके । २०० का भाग देनेसे शेष १३ । ३९ बचे इनको १२ बारह गुणे किये १६३।४८ हुए इनमें २०० का भाग दिया लब्धशून्य मास आये । शेष १६३ । ४८ को तीसगुणे किये ४९१४। ० फिर २०० का भाग दिया लब्ध २४ दिन आये शेष । ११४ । ० बचे इनको ६० साठ गुणे किये ५८४० । ० हुए इनमें २०० का भाग दिया लब्ध ३४ घडीआयी,

र	चं	मं	बु	गु	शु	श	
४	वृ १	मे ०	क. ५	ध. ८	तु ६	कुं १०	राशयः
मू २० स्व १०	उ ३ मू २७	मू. १२ स्व१८	उ. १५ मू. ५ स्व १०	मू १० स्व २०	मू १५ स्व१५	मू २० स्व १०	अंशाः

दशभिर्भागैर्जीवस्य त्रिकोणे धनुषि तत्परं स्वगृहम् ॥ ३ ॥ शुक्रस्य च तिथयोंऽशास्त्रिकोणमपरं स्वभं तुलायां तु । कुम्भे त्रिकोणं स्वगृहे रविजस्य रवेर्यथा सिंहे ॥ ४ ॥" अर्थात् सूर्यसिंहराशिके २० बीस अंशपर्यंत मूलत्रिकोणका २० अंशके उपरांत शेष १० अंशमें स्वगृही होता है। चन्द्र वृषभके तीन अंश पर्यंत उच्चका ३ तीन अंशके अनन्तर शेष अंशमें स्वराशिका होता है, बुध कन्याराशिके १५ पंद्रह अंशपर्यंत उच्चका १५ पद्रह अंशके अनन्तर ५ अंशपर्यंत मूलत्रिकोणका और ५ पांच अंशकेअनन्तर शेषअंशमें (२० अंशकेअनन्तर) स्वराशिका होताहै, गुरुधनराशिके १० अंशपर्यंत मूलत्रिकोणका १० दश अंशके अनन्तर शेष अंशमें स्वराशिका होता हैं, एवं शुक्र तुला राशिके १५ अंशपर्यंत मूलत्रिकोणका १५ पंद्रह अंशके अनन्तर शेष अंशमें स्वराशिकाहोता हैं, शनि कुम्भराशिके २० बीस अंशपर्यंत मूलत्रिकोणराशिका २० अंशके अनन्तर शेष १० अंशमें स्वराशिका जानना । इति ।

शेष ४० । ० बचे इनको फिर ६० गुणे किये २४०० । ० हुए, इनमें २०० का भाग दिया लब्ध १२ पल आये । ऐसे क्रमसे ११ । ० । २४ ।३४ १२ वर्षादि सूर्यकी मध्यायु आयी । इसी प्रकार शेष चंद्रादि ग्रहकीऔर लग्नकी वर्षादि आयु जानना । अब इसमें श्लोक ३५के अनुसार सूर्य स्थिरमैत्रीकेशत्रुकी राशिका है इस कारण सूर्यकी वर्षादि ११ । ० । २४ । ३४ । १२ आयु.

मध्यायुश्चक्रम् ।								
र	चं	मं	बु	गु	शु	श	ल	
११ ० २४ ३४ १२	५ ९ १७ ४० १२	१० १० १४ ५९ १२	९ २ १९ ४४ २४	३ १ १७ २५ ४८	० ८ २३ २ २४	७ ५ ९ ५ २४	४ ० १५ २७ ०	म- ध्या- यु
शत्रु रा.३ भा.	०	०	अस्त- अर्ध	०	०	०	०	संस्का र श्लो ३५
०	वर्गोत्त	०	स्वद्रे- ष्काण	वक्र उच्च वर्गोत्त	स्व-द्रे ष्काण	०	०	श्लो ३५
	२ गु		२ गु	२ गु ३ गु २ गु	२ गु			
०	नवमे ४ चतु	०	०	सप्तमे ६षष्ठां श	०	बाग्मे सर्वही	०	श्लो ३७
७ ४ १६ २२ ४८	१० १ २३ २५ २१	१० १० १४ ४९ १२	९ २ १९ ४४ २४	८ १० २ ५५ ५७	१ [illegible] १६ ४ ४८	० ० ० ० ०	१३ ९ २७ १० ०	स्प ष्टा- यु.

मेंसे अपना तृतीयांश (तीन-का भाग देके) ३ । ८ । ८। ११ । १४ । घटाया ७। ४ १६ । २२ । ४८ सूर्यकी स्पष्टायु हुई । चंद्रमावर्गोत्तमी है इसकारण श्लोक ३६ के अनुसार इसकी आयु ५ ९ । १७ । ४० । १२ को द्विगुण की ११ । ७ ५ । २० । २४ हुए इनमेंसे श्लोक ३७ के अनुसार चंद्र ९ नवम स्थानमें स्थित है इसलिये ४ चतुर्थांश हीन करन ग्रह है इस कारण वर्षादि आयुके आठका भाग देके १ । ५ । ११ । ५५ । ३ आये हुए अष्टमांशको हीन किया १० । १ । २३ । २५ । २१ ये वर्षादि चंद्रकी स्पष्टायु आयी । भौमके श्लोक ३५ । ३६ । ३७के अनुसार कोई संस्कारका योग नहीं है इस कारण जो मध्यायु १०।१०।१४।४९।१२ है

जानना । बुध अस्तका है इसलिये बुधकी आयु ९ । २ । १९ । ४४ । २४ को आधी करके श्लोक ३६ के अनुसार ये स्वद्रेष्काणका है इसवास्ते दोगुणीकी ९ । २ । १९ । ४४ । २४ ये बुधकी स्पष्टायु आयी ।

एवं गुरु वक्रगति है इसकी आयुको श्लोक ३६ के अनुसार ३ तीनगुणी करनेका और उच्चराशिका है इस कारण फिर ३ तीनगुणी करनेका और यही गुरु वर्गोत्तमांशका है इसलिये फिर २ गुणी करनेका योग ३ तीन प्राप्त हुए हैं, अतएव "द्वित्रिघ्नतायां त्रिगुणं सकृद्वै" इसके अनुसार गुरुकी वर्षादि आयु ३।२। १७। २५ । ४८ को एक ही बार ३ गुणी की ३।७ । २२। १७ । २४ हुई परंतु गुरु शुभग्रह है और ७ सप्तम स्थानमें स्थित है इसकारण इसमेंसे अपना बारहवां हिस्सा ० । ११ । २१ । २७ हीन किया ८ । १० । २ । ५५ । ६७ ये गुरुकी स्पष्टायु हुई और शुक्र स्वद्रेष्काणका है इसलिये शुक्रकी आयु० ८ । २३। २ । २४ । को श्लोक ३६ के अनुसार द्विगुण करनेसे १ । ५ । १६।३।४८ आये ये शुक्रकी स्पष्टायु हुई । एवं शनि बारहवें स्थानमें स्थित है और यह अशुभ ग्रह है इसलिये इसकी आयु ५ । ९ । ५ । २४ । मेंसे सर्व (पूरी) आयु हीन की शेष ० । ० । ० । ० । ० यह शनिकी स्पष्टायु हुई । वा लग्न बलवान् है इसलिये लग्नकी वर्षादि आयु ४ । ० । १५ । २७ । ० के वर्षके ४ अंकमें लग्नकी राशिके समान वर्ष ९ युक्त किये १३ वर्ष हुए, शेषमासादिक० । १५ । २७ । ० में लग्नके अंशादिक २३ । २८ । ३५ । को बारह गुणा करके आये हुए मासादि ९ । ११ । ४३ । ० युक्त किये १३ । ९ । २७ । १० । ० ये वर्षादिक लग्नकी स्पष्टायु हुई ॥ सत्यायुर्दायः ॥ स्पष्टायुयोग ६१ । ९ । ० । ३२ । ३० ॥

अथ स्पष्टांशायुचक्रम् ।

र.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	ल.	ए.
७	१०	१०	९	८	१	०	१३	६१
४	१	१०	२	१०	५	०	९	९
१६	२३	१४	१९	२	१६	०	२७	०
२२	२५	४९	४४	५५	४	०	१०	३२
४८	२१	१२	२४	५७	४८	०	०	३०

दशासाधनमाह–

तत्रादौ ६ विंशोत्तरी दशा ।

रवेः षडिन्दोर्दश १० सप्त ७ भूमुतो

गजेंदवो–१८ ऽ गोधिपणस्य षोडश १६ ॥

शनेर्नवाब्जा १९ नगभूमिता १७ विदो
नगा ७ स्तु केतोरनलाश्विनः २० कवेः ॥ ४२ ॥

अब दशासाधन कहते हैं, जिसमें प्रथम विंशोत्तरी कहते हैंः—कृत्तिका नक्षत्रको आदि ले क्रमसे प्रथम सूर्यकी ६ छह वर्षकी दशा, फिर चंद्रकी १० वर्षकी मङ्गलकी ७ वर्षकी, राहुकी १८ वर्षकी, गुरुकी १६ वर्षकी, शनिकी १९ वर्षकी, बुधकी १७ वर्षकी, केतुकी ७ वर्षकी, शुक्रकी २० वर्षकी दशा जानना॥४२॥

विंशोत्तरीदशाचक्रम् ।								
सू. ५	चं. १०	मं. ७	रा. १८	गु. १६	श. १९	बु. १७	के. ७	शु. २०
कृ उत्तरा उ	रो ह श्र	मृ चि ध	आ स्वा श	पुन वि पू	पुष्य अ उ	आ ज्ये रे	म मू. अ	पू पू भ.

अष्टोत्तरीदशा ।

रवेः ६ षडिन्दोस्तिथयो १५ऽष्टभूभुवो
नगेन्दवो १७ ज्ञस्य शनेर्दिशो १० गुरोः ।
नवेन्दवो १९ ऽगो रवयः १२ समा सिते
धराश्विनो २१ वेदहुताशभे शिवात् ॥ ४३ ॥

अष्टोत्तरीदशाके वर्षादि मान कहते हैंः—आर्द्रा नक्षत्रको आदि ले क्रमसे प्रथम चार नक्षत्र (आ० पु० पु० आ०) की, सूर्यकी ६ वर्षकी दशा, फिर तीन नक्षत्र (म. पू. उ.) की चन्द्रकी १५ वर्षकी, फिर चार नक्षत्र (ह. चि. स्वा. वि.) की भौमकी ८ वर्षकी, फिर तीन नक्षत्र (अ. ज्ये. मू.) बुधकी १७ वर्षकी, फिर चार नक्षत्र (पू. उ. ऽभि. श्र.) की शनिकी १० वर्षकी, फिर तीन नक्षत्र (ध. श. पू.) की गुरुकी १९ वर्षकी, तदनंतर चार नक्षत्र (उ. रे. अ. भ.) की राहुकी १२ वर्षकी, तदनंतर तीन नक्षत्र (कृ. रो. मृ.)की शुक्रकी २१ वर्षकी अष्टोत्तरी दशा जानना॥ ४३ ॥

अष्टोत्तरीदशा.							
र.	चं.	मं	बु.	श.	गु.	रा.	शु.
६	१५	८	१७	१०	१९	१२	२१
आ. पु. पु. आ.	म. पू. उ.	ह. चि. स्वा. वि.	अ. ज्ये. मू.	पू. उ. अभि. श्र.	ध. श. पू.	उ. रे. अ. भ.	कृ. रो. मृ.

अथ योगिनी दशा ।

जनुर्भे त्रियुक्तेऽष्टतष्टे दशा मंगला पिंगला धान्यका भ्रामरी च ।
ततोभद्रिकोल्का च सिद्धा क्रमात्संकटासन्निषिद्धाः समैकैकवृद्धाः ४४॥

अब योगिनी दशा कहते हैं—जन्म नक्षत्रकी संख्यामें तीन मिलाना आठका भाग देना, एकको आदि ले जो शेष बचे सो क्रमसे १ मंगल २ पिंगला ३ धान्या ४ भ्रामरी ५ भद्रिका ६ उल्का ७ सिद्धा ८ संकटादशाएक एकवर्ष बढ़ती हुई एकश्रेष्ठ एकनेष्ट इस क्रमसे जानना । अर्थात् मंगला एक १ वर्षकी श्रेष्ठ, पिंगला २ वर्षकी नेष्ट, धान्या ३ वर्षकी श्रेष्ठ, भ्रामरी ४ वर्षकी नेष्ट- भद्रिका ५ वर्षकी श्रेष्ठ, उल्का ६ वर्षकी नेष्ट, सिद्धा ७ वर्षकी श्रेष्ठ, संकटा ८ वर्षकी नेष्ट जानना ॥ ४४ ॥

योगिनीदशा.							
म.	पि.	धा.	भ्रा.	भ.	उ.	सि.	सं.
चं.	र	गु.	मं.	बु.	श.	शु.	रा.
१	२	३	४	५	६	७	८
आ. चि. श्र.	पु. स्वा. ध.	पु. वि. श.	अ. अनु. पू.भा.	भ. म. ज्ये. उ.भा.	कृ. पू. मू. रे.	रो. उ. पू.षा.	मृ. ह. उ.षा

शुक्लेगेऽर्कस्य होरायां दिवा विंशोत्तरी दशा ।
कृष्णे चन्द्रस्य होरायां रात्रावष्टोत्तरी मता ॥ ४५ ॥

अन्यथा योगिनी कार्या सदा कार्या महादशा ।

अब दशाके योग कहते हैं—शुक्लपक्षका जन्म हो और लग्नमें सूर्यकी होरा दिनमें जन्म हो तो विंशोत्तरी दशा करना, एवं कृष्णपक्षमें जन्म और लग्नमें चंद्रकी होरा हो रात्रिसमयमें जन्म हुआ हो तो अष्टोतरी दशा करना ॥ ४५ ॥ इन दोनों योगोंका संभव नहीं हो तो योगिनी दशा करना और महादशा सदा (सर्वदा) करना ॥

अथ दशाभुक्तभोग्यानयनमाह ।

चन्द्रस्य लिप्ताः खाभेभैः ८०० लब्धाः स्युर्गततारकाः ॥ ४६ ॥
शेषा हताः स्वपाकाब्दैर्हारेणाप्ताः समादिकाः ।
गता दशा सा पाकाब्दे ऊनिता भोग्यसञ्ज्ञिता ॥ ४७ ॥

अब दशाके भुक्त भोग्य लानेकी रीति कहते हैं—चंद्रमाकी कला करना आठसौका ८०० का भाग देना, जो लब्ध आवे वह गतनक्षत्र जानना । शेष रहे कला उसको अपनीदशाके वर्षसे (विंशोत्तरीके भुक्त भोग्य करना हो तो श्लोक ४२ के अनुसार कृत्तिकाको आदि ले गिननेसे जन्मनक्षत्र जिस ग्रहकी दशामें आया हो उस दशामें जन्म हुआ ऐसा जानना. जिस ग्रहकी दशामें जन्म हुआ उसके दशाके वर्ष जितने हों उतने वर्षसे और योगिनीके भुक्त भोग्य करना हो तो श्लोक ४४ के अनुसार जिस दशामें जन्म हुआ हो उसके वर्षसे अष्टोत्तरी करना हो तो श्लोक ४३ के अनुसार जिस ग्रहकी दशामें जन्म हो उसकी जितने वर्षकी दशा हो उतने वर्षसे) गुणा करना. हार ८०० का भाग देना, जो लब्ध आवे वह वर्ष जानना. शेष बचे उनको १२ बारह गुणे करना और ८०० आठसौका भाग देना लब्ध मास आवे शेषको ३० तीस गुणे करना ८०० आठसौका भाग देना लब्ध दिन आवे, शेषबचे उनको ६० साठगुणे करना फिर ८०० आठसौका भाग देना जो लब्ध आवे वहघटी जानना. शेष बचे उसको फिर ६० साठ गुणाकरना ८००का भाग देना लब्ध आवे वह दल जानना । ऐसे आवे जो वर्षादिक वह गतदशा (भुक्तदशा) हो, उस भुक्तदशाको दशाके वर्षमेंसे हीन करना (शोधना) शेष बचे वह भोग्य दशा समझना ॥ ४६ ॥ ४७ ॥

---

१ विंशोत्तरी और योगिनीसे कुछ भिन्न रीति है इसकारण अष्टोत्तरीके भुक्तभोग्यलानेकीरीति अलगआगे लिखी है ।

विंशोत्तरी दशाका उदाहरण ।

स्पष्ट चन्द्रमा ५ । २९ । ११ । ४९ इसकी कला १०७५९ । ४९ इसमें ८०० आठसौका भाग दिया लब्ध १३ आये यह गत नक्षत्र हस्त हुआ । शेषकला ३५९।४९। बची इसको श्लोक ४२ के अनुसार कृत्तिकाको आदि ले गिननेसे जन्मनक्षत्र चित्रा भौमकी दशामें आया इसलिये भौमके दशाके वर्ष ७ सातसे गुणे किये २५१८ । ४३ हुए इनमें ८०० आठसौका भाग दिया लब्ध ३ वर्ष आये, शेष ११८ । ४३ बचे इनको १२ बारह गुणे किये १४२४ । ३६ हुए. इनमें ८०० आठसौका भाग दिया लब्ध एक मास आया, शेष ६२४। ३६ को ३० तीसगुणे किये १८७३८।० हुए ८०० आठसौका भाग दिया लब्ध २३ दिन आये शेष ३३८। ० बचे इनको ६० साठगुणे किये २०२८० । ० हुए, इनमें ८०० आठसौका भाग दिया लब्ध २५ घटीआयी ।शेष२८०। ०को ६० साठगुणे किये १६८००।०।० । हुए, फिर इनमें ८०० आठसौका भाग दिया लब्ध २१ पल आयी शेष० शून्य बची । इसप्रकार वर्षादि ३।१।२३। २५। २१ भौमकी भुक्त दशा आयी, इसको दशाके वर्ष ७ में घटायी शेष ३ । १० । ६। ३४ । ३९ बचे यह भौमकी भोग्य दशा हु

विंशोत्तरीदशायन्त्रम.

भौ भु	भौ भे.	रा.	गु.	श.	बु		
७	७	१८	१६	१९	१७		
३ १ २३ २५ २१	३ १० ६ ३४ ३९	२१ १० ६ ४ ३९	३७ १० ६ ३४ ३९	५६ १० ६ ३४ ३९			घयोग तवर्षादि
१९२८	१९३२	१९५०	१९६६	१९८५			संवत्
१७९३	१७९७	१८१५	१८३१	१८५०			शक.
१० १६ ५३ ३९	८ २३ २८ १८	८ २३ २८ १८	८ २३ २८ १८	८ २३ २८ १८			वर्त्तीर्णाक.

योगिनी दशाका उदाहरण ।

जन्मनक्षत्रकी संख्या १४ में तीन मिलाये १७ हुए, आठका भाग दिया शेष १ बचा इसलिये १ पहली मंगला दशा वर्ष १ की में जन्म हुआ, इसके वर्ष १ एकसे चंद्रमाकी कला १०७५९ । ४९ के आठसौका भाग देनेसे शेष बचे ३५९ । ४९ इनको गुणे किये ३५९ । ४९ हुए, इनमें ८०० आठसौका भाग दिया लब्ध ० शून्य वर्ष आया, शेष ३५९ । ४९ को क्रमसे १२ । ३० । ६० । ६० गुणे करके ८०० का भाग देके विंशोत्तरीवत् मासादिक लाये यह योगिनी मंगलाकी भुक्त दशा हुई ० । ५ । ११ । ५५ । ३ इसको मंगलाके वर्ष १मेंसे हीन किया शेष ० । ६ १८ । ४ । ५७ यह भोग्यदशा हुई ।

योगिनीदशाचक्रम्.

मं.भु.	मं.भो.	पिं.	धा.	भ्रा.	भ.	उ.	सि.	सं.	
चं.	चं.	स	गु.	मं.	बु.	श.	शु.	रा.	
१	१	२	३	४	५	६	७	८	
० ५ ११ ५३ ३	० ६ १८ ४ ५७	१ ६ १८ ४ ५७	५ ६ १८ ४ ५७	९ ६ १८ ४ ५७	१४ ६ १८ ४ ५७	२० ६ १८ ४ ५७	२७ ६ १८ ४ ५७	३५ ६ १८ ४ ५७	वयो- गत- वर्षा.
१९२८	१९२९	१९३१	१९३४	१९३८	१९४३	१९४९	१९५६	१९६४	संवत्
१७९३	१७९४	१७९६	१७९९	१८०३	१८०८	१८१४	१८२१	१८२९	शक.
१० १६ ५३ ३९	५ ४ ५८ ३६	५ ४ ५८ ३६	५ ४ ५८ ३६	५ ४ ५८ ३६	५ ४ ५८ ३६	५ ४ ५८ ३६	५ ४ ५८ ३६	५ ४ ५८ ३६	उत्ती- र्णार्का: ४.
	श्रे.	ने.	श्रे.	ने.	श्रे.	ने.	श्रे.	ने.	फलम्

अष्टोत्तरीदशा बनानेकी रीति ।

प्रथम चंद्रमाकी कला करना उसमें ८०० आठसौका भाग देना, जो लब्ध आवे वह गत नक्षत्र जानना, शेष कला बचे उसको श्लो० ४३ के अनुसार जिस ग्रहकी दशामें जन्म हुआ हो उस ग्रहके दशाके वर्षोंसे गुणन करके आठसौ ८०० का भाग देके विंशोत्तरी दशावत् वर्षादिभुक्त दशा लाना । तदनंतर उस भुक्त दशामें जित नक्षत्रकी दशा हो उतनेका (चार नक्षत्रकी हो तो ४ चारका तीन ३ की हो ३ तीनका) भाग देके वर्षादिक ५ फल लाना;

जो आवे वह एक नक्षत्रकी भुक्तदशा समझना फिर जितने नक्षत्रकी दशा हो उसमेंसे जितनी संख्याके नक्षत्र गत हों उतनी संख्यासे (१ एकगत हो तो १ से दो हो तो २ दोसे ३ होतो ३ तीनसे) जितने वर्षकी दशा हो उन वर्षोंको गुणे करना और उसमें चार नक्षत्रकी दशा हो तो ४ का, तीनकी हो ३ तीनका भाग देना जो आवे वह वर्ष मास ऊपर आयी हुई एक नक्षत्रकी भुक्तदशाके वर्षमासमें मिलाना सो स्पष्ट भुक्त दशा होवे। उस भुक्तदशाको दशाके वर्षमासमें हीन करना भोग्य दशा होवे परन्तु चन्द्रमाकी कला १५२०० पंदरा हजार दोसौसे अधिक हो तो चन्द्रमाकी कलामेंसे १५२०० पंदरा हजार दोसौ घटा देना. शेष जो कला बचे उसमेंसे क्रमसे नीचे लिखे हुए कोष्ठकमें जो नक्षत्रोंके ध्रुवके खण्ड हैं वे शोधना (हीन करना) जितने खंड निकलें उतने निकालना, जो खण्ड नहीं निकले वह अशुद्ध खण्ड समझना। शेष बचे कला उसको ३० तीससगुणी करना और अशुद्ध खण्डका भाग देके मास दिन घडी पलात्मक चार फल लाना। यदि मास १२ बारासे अधिक हो तो मासमें १२ बाराका भाग देना लब्ध आवे वह वर्ष शेष मासादि समझना। ऐसे आये हुए वर्षादिकमें जितनी संख्याके खण्ड निकले हों उतनी ही प्रत्येक संख्याके २ वर्ष ६ मास मिलाना (अर्थात् एक खण्ड निकला हो तो २वर्ष६मास दो खण्ड निकला हो तो ५वर्ष,तीन खण्ड निकले हो तो ७ वर्ष ६ मास.) जो आवे वह शनिकी भुक्तदशा समझना. उसको अपने दशाके वर्ष १० मेंसे घटानेसे भोग्य-दशा होवेगी, यह रीति केवल चन्द्रमाकी कला १५२०० पन्दरा हजार दोसौसे १७६०० सतरा हजार छः सौ पर्यंत हो वहांतक ही करना; शेषमें नहीं करना, अष्टोत्तरीदशाके भुक्त भोग्य होंगे इति।

शनिदशानक्षत्रध्रुवखंडाचक्र.

पू. षा.	उ. षा.	अभि.	श्रव.	नक्षत्र.
८०० ०	६०० ०	२५३ २०	७४६ ४०	ध्रुवख-डांकाः
२ व. ६ मा.	२ व. ६ मा.	२ व. ६ मा	२ व. ६ मा.	दशा. मा.

अष्टोत्तरीदशा-उदाहरण।

स्पष्ट चन्द्रमा ५। २९, १९। ४९ इसकी कला १०७५९।४९ हुई इसमें ८०० आठसौका भाग दिया लब्ध १३ गत नक्षत्र आया शेष ३५९।४९ बचे इनको श्लोक ४३ के अनुसार हस्तको आदि ले चार नक्षत्रकी भौमकी दशामें जन्म नक्षत्र चित्रा मिलता है इसलिये भौमकी दशाके वर्ष ८ आठसे गुणे किये

२९ । ७९ । ३२ हुए । इनमें ८०० आठसौका भाग देके विंशोत्तरीदशावत् वर्षादि ३।७।२५।२४ लाये इनमें भौमदशा ४ नक्षत्रकी है इसलिये चारका भाग दिया लब्ध वर्षादि ०।१०।२३ । ५१ । २१ आये यह एक नक्षत्रकी भुक्त दशा हुई, तदनंतर यह चार नक्षत्रकी दशा इसमेंसे १ हस्त नक्षत्र गत है इस कारण १ एकसे दशाके वर्ष८को गुणे किये ८ हुए इनमें चारका भाग दिया लब्ध २ वर्ष आये ये एक नक्षत्रकी ऊपरकी आयी हुई भुक्तदशा ० । १०।२३।५१ । २१ के वर्ष ० में युक्त किया सो वर्षादिक २।१०।२३।५१।२१ भौमकी स्पष्ट भुक्त दशा हुई । इसको भौमके दशाके वर्ष ८ में घटाये शेष ५ । १ । ६ । ८ । ३९ भोग्यदशा हुई ।

शनिकी दशाका कल्पित उदाहरण ।

शनिकी अष्टोत्तरीदशासाधन अभिजिन्नक्षत्र होनेके कारण भिन्नरीतिसे किया जाता है उसके बनानेकी युक्ति प्रथम कही ही है परन्तु बालकोंके सुबोधार्थ उसका एक कल्पित उदाहरण कहते हैंः—स्पष्ट चन्द्र ९ ।१६ । ४० । ० इसकी कला १७२००सतरह हजार दो सौ है यह कला पन्दरा हजार दो सौ १५२००।० से अधिक है इसकारण चंद्रकी कला १७२०० में से १५२०० । ० पन्दरा हजार दो सौ घटा दिये शेष २००० । ० कला बची इसमेंसे पूर्वाषाढाके ध्रुवके खंडके अंक ८०० ।० आठसौ घटाये शेष १२०००।० बचे इसमेंसे फेर उत्तराषाढाके खंडके अंक ६०० छसौ घटाये शेष ६०० । ० बचे इसमेंसे फेर अभिजित्के खंडके अंक २५३ । २० घटाये ३४६ । ४० शेष बचे । इसमेंसे ४ चतुर्थ खण्ड श्रवणके अंक ७४६ । ४० नहीं निकलते हैं, इसलिये ये अशुद्ध खंड हुआ । शेष कला ३४६ । ४० को ३० तीस गुणा करनेसे १०४०० । ० हुए इनमें अशुद्ध खण्ड ७४६ । ४० का भाग देके मासादि चार फल लाना है परन्तु ये दोनूं भाज्य भाजक है कलादिक हैं इसलिये सवर्णित किये भाज्य ६२४०० भाजक ४४८०० सवर्णित हुए भाज्य ६२४०० में भाजक ४४८०० का भाग देके मास दिन घटी पलात्मक चार फल लाये १३ । २७ । ५१ । २५ आये—मास १३ बारासे अधिक हैं, इस कारण १३ में बाराका भाग दिया लब्ध १ वर्ष शेष १ मास हुआ । ऐसे वर्षादिक १ । १ । २७ । ५१ । २५ । आये, इनमें पूर्वाषाढा उत्तराषाढा

और अभिजित् इन तीन नक्षत्रोंके ध्रुवखंड कलायेंसे सुधे हैं इसलिये ७सातवर्ष ६ छःमास मिलाये सो वर्षादि ८ । ७ । २७।५१।२५। शनिकी भुक्तदशा आयी इसको दशाके वर्ष १० मेंसे हीन की शेष १ ।४ । २ । ८ । ३५ वर्षादि भोग्य दशा हुई ॥ इति अष्टोत्तरीदशोदाहरणम् ॥

अष्टोत्तरीदशाचक्रम.							
मं.भु.	मं.भो.	शु.	श.	गु.	रा.		
८	८	१७	१०	१९	१२		
२ १० २३ ५१ २१	५ १ ६ ८ ३९	२२ १ ६ ८ ३९	३२ १ ६ ८ ३९	५१ १ ६ ८ ३९	६३ १ ६ ८ ३९		ययोग- तवर्षादि
१९२८	१९३३	१९५०	१९६०	१९७९	१९९१		संवत्
१७९३	१७९८	१८१५	१८२५	१८४४	१८५६		शक.
१० १६ ५३ ३९	११ २३ २ १८	११ २३ २ १८	११ २३ २ १८	११ २३ २ १८	११ २३ २ १८		उत्तीर्णांक.

अथान्तर्दशासाधनमाह--

दशा दशाहता कार्या स्वस्वमानेन भाजिता ।
लब्धमंतर्दशा ज्ञेया वर्षाद्याः क्रमशो बुधैः ॥ ४८ ॥

अब अन्तर्दशा बनानेकी युक्ति कहते हैं—दशाके वर्षको दशाके वर्षसे गुणन करना और अपनी अपनी दशाके मानका भाग देना लब्ध वर्षमासादिक आवे वह क्रमसे अपनी अपनी दशामें पंडित लोगोंने अन्तर्दशा जानना. अर्थात् विंशोत्तरी महादशामें जिस ग्रहमें अंतर्दशाचक्र बनाना हो उस ग्रहके दशाके वर्षको विंशोत्तरीके ९ नव ही ग्रहोंके दशाके वर्षसे क्रमसे गुणन करना और विंशोत्तरी महादशाके मानका (१२० एकसा वीसका) भाग देना । एवं अष्टोत्तरीमें जिस ग्रहमें अन्तर्दशाचक्र बनाना हो उस ग्रहके दशाके वर्षको अष्टोत्तरीके आठ ही ग्रहोंके दशाके वर्षसे क्रमसे गुणन करना और अष्टोत्तरीके मानका (१०८ एकसौ आठका) भाग

देना । ऐसे ही योगिनी दशामें जिस दशामें अंतर्दशाचक्र बनाना हो उस दशाके वर्षको योगिनीके आठही दशाके वर्षके क्रमसे गुणन करना और योगिनी दशाके मानका (३६ छत्तीसका) भाग देना । ऐसे जिस दशामें अंतर्दशा करना हो उसका जो मान हो उसीका भाग देके क्रमसे वर्ष मासादि लाना जो आवे वह अपनी अपनी दशामें अपनी अपनी अंतर्दशा जानना ॥ ४८ ॥

उदाहरण ।

जैसे विंशोत्तरी सूर्यमहादशामें अंतर्दशाचक्र बनाना हैं सूर्यमहादशाके वर्ष६ है इस महादशाके वर्ष ६ को सूर्य दशाके वर्ष ६ से गुणन किये ३६ हुए, इनमें विंशोत्तरी दशाके मान १२० का भाग दिया लब्ध ० वर्ष शेष ३६ को १२ बारागुणे किये ४३२ हुए १२० का भाग दिया लब्ध ३ मास आये शेष ७२ बचे इनको ३० तीस गुणे किये २१६० हुए. इनमें फिर १२० का भाग दिया लब्ध १८ दिन आये शेष० बची इसको ६० गुणा करके १२० का भाग दिया लब्ध ० । ० घटी पल आये, ऐसे वर्षादिक ० । ३।१८।०।०सूर्य महादशामें सूर्यकी अंतर्दशा आयी । फिर सूर्य दशाके वर्ष ६ को चंद्रमहादशाकेवर्ष १० से गुणे किये ६० हुए इनमें १२० एकसौ बीसका भाग देके वर्षादिक क्रमसे लाये ० । ६ । ० । ० । ये सूर्य महादशामें चंद्रकी अंतर्दशा आयी—एवं दशाके वर्ष ६ को भौमदशाके वर्ष ७ सातसे गुणे किये ० । २हुए १२०एकसौ बीसका भाग देके वर्षादिक लाये ० ।४ । ६ । ०।० सूर्यमें भौमकी अंतर्दशा आयी । ऐसेही फिर सूर्य महादशाके वर्ष ६को राहुदशाके वर्ष१८ अठरासे गुणन करनेसे १२८ आये इनमें दशाके मान १२० का भाग दिया लब्ध ० १०। २४ । ० । ० । सूर्य महादशामें राहुकी अंतर्दशा आयी । इसी प्रकार दशाके वर्ष ६ को गुरुदशाके वर्ष१६ से गुणके१२० का भागदेनेसे० ।९।०।१८। ०।०। वर्षादिक सूर्यमें गुरुकी तथा शनिके वर्ष १९ से दशाके वर्ष ६ को गुणन न करके दशाके मान १२० का भाग देनेसे वर्षादि० । ११ । १२ । ० । ० शनिकी अंतर्दशा तथा बुधके वर्ष १७ से दशाके वर्ष ६ को गुणन करके १२० का भाग देनेसे ० । १० । ६ । ० । ० सूर्यमें बुधकी अंतर्दशा तथादशाके वर्ष ६ को केतुकी दशाके वर्ष ७ से गुणके १२० का भाग देनेसे ० । ४ । ६ ।०। । ० केतुकी ऐसे ही दशाके वर्ष ६ को शुक्र महादशाके वर्ष २० से गुणन करके

दशाके मान १२० का भाग देनेसे १ । ० । ० । ० । ० । वर्षादिक सूर्यमहादशामें शुक्रकी अंतर्दशा आयी । इसीप्रकार विंशोत्तरी चंद्रादि शेष ग्रहोंकी तथा अष्टोत्तरीयोगिनी आदि दशायें अंतर्दशा जानना ॥ इति ॥

(अथ विंशोत्तरीमध्ये अंतर्दशाचक्राणि)

सूर्यमध्येंतर्दशा.									चंद्रमध्येंतर्दशा.								
र	चं	म	रा	गु	श.	बु	के	शु	चं	मं	रा	गु	श	बु	के	शु	र
०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	१	१	१	१	०	१	०
३	६	४	१०	९	११	१०	४	०	१०	७	६	४	७	५	७	८	६
१८	०	६	२४	१८	१२	६	६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

भौममध्येंतर्दशा.									राहुमध्येंतर्दशा.								
म	रा	गु	श	बु	के	शु	र	चं	रा	गु	श	बु	के	शु	र	चं	मं
०	१	०	१	०	०	१	०	०	२	२	२	२	१	३	०	१	१
४	०	११	१	११	४	२	४	७	८	४	१०	६	०	०	१०	६	०
२७	१८	६	९	२७	२७	०	६	०	२४	२४	६	१८	१८	०	२४	०	१८
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

गुरुमध्येंतर्दशा.									शनिमध्येंतर्दशा.								
गु	श	बु	के	शु	र	च	म	रा	श	बु	के	शु	र	च	मं	रा	गु
२	२	२	०	२	०	१	०	२	३	२	१	३	०	१	१	२	२
१	६	३	११	८	९	४	११	४	०	८	१	२	११	७	१	१०	६
१८	१२	६	६	०	१८	०	६	२४	३	९	९	०	१२	०	९	६	१२
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

बुधमध्येंतर्दशा.									केतुमध्येंतर्दशा.								
बु	के	शु	र	चं	मं	रा	गु	श	के	शु	र	चं	मं	रा	गु	श	बु
२	०	२	०	१	०	२	२	२	०	१	०	०	०	१	०	१	०
४	११	१०	१०	५	११	६	३	८	४	२	४	७	४	०	११	१	११
२७	२७	०	६	०	२७	१८	६	९	२७	०	६	०	२७	१८	६	९	२७
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

शुक्रमध्येन्तर्दशा.								
शु	र	चं	मं	रा	गु	श	बु	के
३	१	१	१	३	२	३	२	१
४	०	८	२	०	८	२	१०	२
०	०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०	०	०	०

(अष्टोत्तरीमहादशामध्येंतर्दशाचक्राणि)

सूर्यमध्येंतर्दशा.								चंद्रमध्येंतर्दशा.								
सू	चं	मं	बु	श	गु	रा	शु	चं	मं	बु	श	गु	रा	शु	र	
०	०	०	०	०	१	०	१	२	१	२	१	२	१	२	०	व.
७	१०	५	११	६	०	८	२	१	१	४	४	७	८	११	१०	मा.
०	०	१०	१०	२०	२०	०	०	०	१०	१०	२०	२०	०	०	०	दि.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

भौममध्येंतर्दशा.								बुधमध्येंतर्दशा.								
मं	बु	श	गु	रा	शु	र	चं	बु	श	गु	रा	शु	र	चं	मं	
०	१	०	१	०	१	०	१	२	१	२	१	३	०	२	१	व.
७	३	८	४	१०	६	५	१	८	६	११	१०	३	११	४	३	मा.
३	३	२६	२६	२०	२०	१०	१०	३	२६	२६	२०	२०	१०	१०	३	दि.
२०	२०	४०	४०	०	०	०	०	२०	४०	४०	०	०	०	०	२०	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

शनिमध्येंतर्दशा.								गुरुमध्येंतर्दशा.								
श	गु	रा	शु	र	चं	मं	बु	गु	रा	शु	र	चं	मं	बु	श	
०	१	१	१	०	१	०	१	३	२	३	१	२	१	२	१	व.
११	९	१	११	६	४	८	६	४	१	८	०	७	४	११	९	मा.
३	३	१०	१०	२०	२०	२६	२६	३	१०	१०	२०	२०	२६	२६	३	दि.
२०	२०	०	०	०	०	४०	४०	४०	०	०	०	०	४०	४०	२०	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

राहुमध्येंतर्दशा.								शुक्रमध्येंतर्दशा.								
रा	शु	र	चं	मं	बु	श	गु	शु	र	चं	मं	बु	श	गु	रा	
१	२	०	१	०	१	१	२	४	१	२	१	३	१	३	२	व.
४	४	८	८	१०	१०	१	१	१	२	११	६	३	११	८	४	मा.
०	०	०	०	२०	२०	१०	१०	०	०	०	२०	२०	१०	१०	०	दि.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

योगिनी महादशामध्येंतर्दशाचक्राणि.

मंगलामध्येंतर्दशा.								पिंगलामध्येंतर्दशा.								
मं	पिं	धा	भ्रा	भ	उ	सि	सं	पिं	धा	भ्रा	भ	उ	सि	सं	मं	
०	०	१	१	१	२	२	२	१	२	२	३	४	४	५	०	मा.
१०	२०	०	१०	२०	०	१०	२०	१०	०	२०	१०	०	२०	१०	२०	दि.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

धान्यामध्येंतर्दशा.								भ्रामरीमध्येंतर्दशा.								
धा	भ्रा	भ	उ	सि	सं	मं	पिं	भ्रा	भ	उ	सि	सं	मं	पिं	धा	
३	[illegible]	५	६	७	८	१	२	५	६	८	९	१०	१	२	४	मा.
०	०	०	०	०	०	०	०	१०	२०	०	१०	२०	१०	२०	०	दि.

भद्रिकामध्येंतर्दशा.								उल्कामध्येंतर्दशा.								
भ.	उ.	सि.	सं.	मं.	पि.	धा.	भ्रा.	उ.	सि.	सं.	म.	पि.	धा.	भ्रा.	भ.	
८	१०	११	१३	१	३	५	६	१२	१४	१६	२	४	६	८	१०	मा.
१०	०	२०	१०	२०	१०	०	१०	०	०	०	०	०	०	०	०	दि.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

सिद्धामध्येंतर्दशा.								संकटामध्येंतर्दशा.								
सि.	सं.	मं.	पि.	धा.	भ्रा.	भ.	उ.	सं.	मं.	पि.	धा.	भ्रा.	भ.	उ.	सि.	
१६	१८	२	४	७	९	११	१४	२१	२	५	८	१०	१३	१६	१८	मा.
१०	२०	१०	२०	०	१०	२०	०	१०	२०	१०	०	२०	१०	०	२०	दि.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

अथांतर्दशामध्ये विदशानयनप्रकारमाह ।

अन्तर्दशाया दिवसाः स्वस्ववर्षैः क्रमाद्धताः ।
स्वमानाब्दैर्हृताः प्राप्ता विदशा दिवसादिकाः ॥ ४९ ॥

अब विंशोत्तर्यादि दशाकी अंतर्दशामें विदशा करनेका प्रकार कहते हैं। अंतर्दशाके दिनोंको अपने २ वर्षोंसे विंशोत्तरीकी अंतर्दशाके दिनोंकी विंशोत्तरीके सूर्यादि ग्रहोंके वर्षसे अष्टोत्तरीकी अंतर्दशाके दिनोंको अष्टोत्तरीके सूर्यादिग्रहोंके वर्षसे योगिनीकी अंतर्दशाके दिनोंको योगिनीकी मंगलादिदशाके वर्षोंसे) क्रमसे गुणन करना और अपने अपने दशमानके वर्षोंका (विंशोत्तरीकी अंतर्दशामें विदशासाधनमें विंशोत्तरीके मानके १२०एकसौ बीसका, एवं अष्टोत्तरीमें १०८का योगिनीमें ३६का) भाग देना, जो लब्धि आवे वह दिवसादिक (दिनादिक) विदशा जानना ॥ ४९ ॥

उदाहरण ।

जैसे विंशोत्तरी सूर्यमहादशामें सूर्यकी अंतर्दशा मास ३ दिन १८ की है इसमें विदशा करना है इसलिये इसके दिन किये १०८ हुए इनको विंशोत्तरी दशाके सूर्यके वर्ष ६ से गुणन किये ६४८ हुए इनमें विंशोत्तरी दशाके मानके वर्ष १२० एकसौ बीसका भाग दिया लब्ध ५ दिन आये शेष ४८ बचे इनको ६० साठगुणे किये २८८० हुए इनमें १२० एकसौ बीसका भाग दिया लब्ध २४ घटी आयी शेष० बची ६० साठगुणा करके १२० का भाग देनेसे ० पल आयी यह सूर्यकी अंतर्दशामें ५ दिन २४ घटीकी सूर्यकी विदशा हुई । ऐसे ही सूर्यकी अंतर्दशाके दिन १०८ को चंद्रादिकके वर्षोंसे क्रमसे गुणन करके १२० दशामानका भाग देनेसे दिनादिक सूर्यकी अंतर्दशामें विदशा हुई । इसी प्रकार विंशोत्तरी दशाकी शेष चंद्रादिक ग्रहोंकी अंतर्दशामें तथा अष्टोत्तरी योगिनीकी अंतर्दशामें विदशा दिनादिक जानना ॥

सूर्यमध्येसूर्यांतरतन्मध्येविदशा									सूर्यमध्येचंद्रांतरतन्मध्येविदशा.									
र.	चं.	मं.	रा.	गु.	श.	बु.	के.	शु.	चं	मं.	रा.	गु.	श.	बु.	के.	शु.	र	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	मा.
५	९	६	१६	१४	१७	१५	६	१८	१५	१०	२७	२४	२८	२५	१०	०	९	दि.
२४	०	१८	१२	२४	६	१८	१८	०	०	३०	०	०	३०	३०	३०	०	०	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	प

चंद्रमध्ये बुधांतरं तन्मध्ये विदशा ।									चंद्रमध्ये केत्वंतरं तन्मध्ये विदशा ।									
बु	के	शु	र	चं	मं	रा	गु	श	के	शु	र	चं	मं	रा	गु	श	बु	
३	०	२	०	१	०	२	२	२	०	१	०	०	०	१	०	१	०	मा.
१२	२९	२५	२५	१२	२२	१६	८	२०	१२	५	१०	१७	१२	१	२८	३	२९	दि.
१५	४५	०	३०	३०	४५	३०	०	४५	१५	०	३०	३०	१५	३०	०	१५	४५	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

चंद्रमध्ये शुक्रांतरं तन्मध्ये विदशा.									चंद्रमध्ये सूर्यांतरं तन्मध्ये विदशा.									
शु	र	चं	मं	रा	गु	श	बु	के	र	चं	मं	रा	गु	श	बु	के	शु	
३	१	१	१	३	२	३	२	१	०	०	०	०	०	०	०	०	१	मा.
१०	०	२०	५	०	२०	५	२५	५	९	१५	१०	२७	२४	२८	२५	१०	०	दि.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	३०	०	०	३०	३०	३०	०	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

भौममध्ये भौमांतरं तन्मध्ये विदशा ।									भौममध्ये राह्वंतरं तन्मध्ये विदशा ।									
मं	रा	गु	श	बु	के	शु	र	चं	रा	गु	श	बु	के	शु	र	चं	मं	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	०	२	०	१	०	मा.
८	२२	१९	२३	२०	८	२४	७	१२	२६	२०	२९	२३	२२	३	१८	१	२२	दि.
३४	३	३६	१६	४९	३४	२०	२१	१५	४२	२४	५१	३३	३	०	५४	३०	३	घ.
३०	०	०	३०	३०	३०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

भौममध्ये गुर्वंतरं तन्मध्ये विदशा।									भौममध्ये शन्यंतरं तन्मध्ये विदशा ।									
गु	श	बु	के	शु	र	चं	मं	रा	श	बु	के	शु	र	चं	मं	रा	गु	
१	१	१	०	१	०	०	०	१	२	१	०	२	०	१	०	१	१	मा.
१४	२३	१७	१९	२६	१५	२८	१९	२०	३	२६	२३	६	१९	३	२३	२९	२३	दि.
४८	१२	३६	३६	०	४८	०	३६	२४	१०	३१	१६	३०	५७	१५	१६	५१	१२	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	३०	३०	३०	०	०	०	३०	०	०	प.

भौममध्ये बुधांतरं तन्मध्ये विदशा ।									भौममध्ये केत्वंतरं तन्मध्ये विदशा ।									
बु	के	शु	र	चं	मं	रा	गु	श	के	शु	र	चं	मं	रा	गु	श	बु	
१	०	१	०	०	०	१	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	मा.
२०	२०	२९	१७	२९	२०	२३	१७	२६	८	२४	७	१२	८	२२	१९	२३	२०	दि.
३९	४६	३०	५१	४५	४९	३३	३६	३१	२४	३०	२१	१५	३४	३	३६	१६	४९	घ.
३०	३०	०	०	०	३०	०	०	३०	३०	०	०	०	३०	०	०	३०	३०	प.

भौममध्ये शुक्रांतर तन्मध्ये विदशा ।									भौममध्ये सूर्यांतर तन्मध्ये विदशा ।									
शु	र	चं	मं	रा	गु	श	बु	के	र	चं	मं	रा	गु	श	बु	के	शु	
३	०	१	०	३	२	३	२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	मा.
१०	२१	५	२४	३	२६	६	२९	२४	६	१०	७	१८	१६	१९	१७	७	२१	दि.
०	०	०	३०	०	०	३०	३०	३०	१८	३०	२१	५४	४८	५७	५१	२१	०	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	पं.

गुरुमध्ये बुधांतरं तन्मध्ये विदशा.

बु	के	शु	र	चं	मं	रा	गु	श	
३	१	४	१	२	१	४	३	४	मा.
२५	१७	१६	१०	८	१७	२	१८	९	दि.
३६	३६	०	४८	०	३६	२४	४८	१२	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

गुरुमध्ये केत्वंतरं तन्मध्ये विदशा.

के	शु	र	चं	मं	रा	गु	श	बु	
०	१	०	०	०	१	१	१	१	मा.
१९	२६	१६	२८	१९	२०	१४	२२	१७	दि.
३६	०	४८	०	३६	२४	४८	१२	३६	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

गुरुमध्ये भृग्वंतरं तन्मध्ये विदशा.

शु	र	चं	मं	रा	गु	श	बु	के	
५	१	१	१	४	४	५	४	१	मा.
१०	१८	२०	२६	२४	८	२	१६	२६	दि.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

गुरुमध्ये रव्यंतरं तन्मध्ये विदशा.

र	चं	मं	रा	गु	श	बु	के	शु	
०	०	०	१	१	१	१	०	१	मा.
१४	२४	१६	१३	८	१५	१०	१६	१८	दि.
२४	०	४८	१२	२४	३६	४८	४८	०	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

गुरुमध्ये चंद्रांतरं तन्मध्ये विदशा

चं	मं	रा	गु	श	बु	के	शु	र	
१	०	२	२	२	२	०	२	०	मा.
१०	२८	१२	४	१६	८	२८	२०	२४	दि.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

गुरुमध्ये भौमांतरं तन्मध्ये विदशा

मं	रा	गु	श	बु	के	शु	र	चं	
०	१	१	१	१	०	१	०	०	मा.
१९	२०	१४	२३	१७	१९	२६	१६	२८	दि.
३६	२४	४८	१२	३६	३६	०	४८	०	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

गुरुमध्य राह्वंतरं तन्मध्ये विदशा

रा	गु	श	बु	के	शु	र	चं	मं	
४	२	४	२	१	४	१	२	१	मा.
९	२५	१६	४	२०	२४	१३	१२	२०	दि.
३६	१२	४८	२४	२४	०	१२	०	२४	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

शनिमध्येशन्यंतरं तन्मध्ये विदशा

श	बु	के	शु	र	चं	मं	रा	गु	
५	५	२	६	१	३	२	५	४	मा.
२१	३	३	०	२४	०	३	१२	२४	दि.
१८	२५	१०	३०	९	१५	१०	२७	२४	घ.
३०	३०	३०	०	०	०	३०	०	०	प.

शनिमध्ये बुधांतरं तन्मध्ये विदशा

बु	के	शु	र	चं	मं	रा	गु	श	
४	१	५	१	२	१	४	४	५	मा.
१७	२६	११	१८	२०	२६	२५	९	३	दि.
१६	३१	३०	२७	४५	३१	२१	१२	२५	घ.
३०	३०	०	०	०	३०	०	०	३०	प.

शनिमध्ये केत्वंत तन्मध्ये विदशा

के	शु	र	चं	मं	रा	गु	श	बु	
०	२	०	१	०	१	१	२	१	मा.
२३	६	१९	३	२३	२९	२३	३	२६	दि.
१६	३०	५७	१५	१६	५१	१२	१०	३१	घ.
३०	०	०	०	३०	०	०	३०	३०	प.

शनिमध्ये शुक्रांतरं तन्मध्ये विदशा.

शु	र	चं	मं	रा	गु	श	बु	के	
६	१	२	२	५	५	६	५	२	मा.
१०	२७	५	६	२१	२	०	११	६	दि.
०	०	०	३०	०	०	३०	३०	३०	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

शनिमध्ये सूर्यांतरंतन्मध्ये विदशा.

र	चं	मं	रा	गु	श	बु	के	शु	
०	०	०	१	१	२	१	०	१	मा.
१७	२८	१९	२१	१५	२४	१८	१९	२७	दि.
६	३०	५७	१८	३६	९	२७	५७	०	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

बुधमध्ये गुर्वंतरं तन्मध्ये विदशा.									बुधमध्ये शन्यंतरंतन्मध्ये विदशा.									
गु	श	बु	के	शु	र	चं	मं	रा	श	बु	के	शु	र	चं	मं	रा	गु	
३	४	३	१	४	१	२	१	३	५	४	१	५	१	२	१	४	४	मा.
१८	९	२५	१७	१६	१०	८	१७	२	३	१९	२६	११	१८	२०	२६	२५	९	दि.
४८	१२	३६	३६	०	४८	०	३६	२७	५९	१६	५१	३०	२७	४५	३१	२१	१२	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	३०	३०	३०	०	०	०	३०	०	०	प.

केतुमध्ये केत्वंतरंतन्मध्ये विदशा.									केतुमध्ये शुक्रांतरंतन्मध्ये विदशा.									
के	शु	र	चं	मं	रा	गु	श	बु	शु	र	चं	मं	रा	गु	श	बु	के	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	२	०	१	०	२	१	२	१	०	मा.
८	२४	७	१२	८	२२	१९	२३	२०	१०	२१	५	२४	३	२६	६	२९	२४	दि.
३४	३०	२१	१५	३४	३	३६	१६	४९	०	०	०	३०	०	०	३०	३०	३०	घ.
३०	०	०	०	३०	०	०	३०	३०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

केतुमध्ये रव्यंतरं तन्मध्ये विदशा.									केतुमध्ये चंद्रांतरंतन्मध्ये विदशा.									
र	चं	मं	रा	गु	श	बु	के	शु	चं	मं	रा	गु	श	बु	के	शु	र	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	१	०	०	१	०	मा.
६	१०	७	१८	१६	१९	१७	७	२१	१७	१२	१	२८	३	२९	१२	५	१०	दि.
१८	३०	२१	५४	४८	५७	५१	२१	०	३०	१५	३०	०	१५	४५	१५	०	३०	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

केतुमध्ये भौमांतरंतन्मध्ये विदशा.									केतुमध्ये राह्वंतरं तन्मध्ये विदशा.									
मं	रा	गु	श	बु	के	शु	र	चं	रा	गु	श	बु	के	शु	र	चं	मं	
०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	०	२	०	१	०	मा.
८	२२	१९	२३	२०	८	२४	७	१२	२६	२०	२९	२३	२२	३	१८	१	२२	दि.
३४	३	३६	१६	४९	३४	३०	२१	१५	४२	२४	५१	३३	३	०	५४	३०	३	घ.
३०	०	०	३०	३०	३०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

केतुमध्ये गुर्वंतरंतन्मध्ये विदशा.									केतुमध्ये शन्यंतरंतन्मध्ये विदशा.									
गु	श	बु	के	शु	र	चं	मं	रा	श	बु	के	शु	र	चं	मं	रा	गु	
१	१	१	०	१	०	०	०	१	२	१	०	२	०	१	०	१	१	मा.
१४	२२	१७	१९	२६	१६	२८	१९	२०	३	२६	२२	६	१९	३	२३	२९	२३	दि.
४८	१२	३६	३६	०	४८	०	३६	२४	१०	३१	१६	३०	५७	१५	१६	५१	१२	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	३०	३०	३०	०	०	०	३०	०	०	प.

केतुमध्ये सौम्यांतरंतन्मध्ये विदशा.									शुक्रमध्ये शुक्रांतरंतन्मध्ये विदशा.									
बु	के	शु	र	चं	मं	रा	गु	श	शु	र	चं	मं	रा	गु	श	बु	के	
१	०	१	०	०	०	१	१	१	६	२	३	२	६	५	६	५	२	मा.
२०	२०	२९	१७	२९	२०	२३	१७	२६	२०	०	१०	१०	०	१०	१०	२०	१०	दि.
२४	४९	३०	५१	४५	४९	३३	३६	३१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	घ.
३०	३०	०	०	०	३०	०	०	३०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

शुक्रमध्ये रव्यंतरं तन्मध्ये विदशा।									
र	चं	मं	रा	गु	श	बु	के	शु	
०	१	०	१	१	१	१	०	२	मा.
१८	०	२१	२४	१८	२७	२१	२१	०	दि.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

शुक्रमध्ये चंद्रांतरं तन्मध्ये विदशा।									
चं	मं	रा	गु	श	बु	के	शु	र	
१	१	३	२	३	२	१	३	१	मा.
२०	५	०	२०	५	२५	५	१०	०	दि.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

शुक्रमध्ये भौमांतर तन्मध्ये विदशा।									
मं	रा	गु	श	बु	के	शु	र	चं	
०	२	१	२	१	०	२	०	१	मा.
२४	३	२६	६	२९	२४	१०	२१	५	दि.
३०	०	०	३०	३०	३०	०	०	०	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

शुक्रमध्ये राह्वंतरं तन्मध्ये विदशा।									
रा	गु	श	बु	के	शु	र	चं	मं	
५	४	५	५	२	६	१	३	२	मा.
१२	२४	२१	३	३	०	२४	०	३	दि.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

शुक्रमध्ये गुर्वंतरं तन्मध्ये विदशा।									
गु	श	बु	के	शु	र	चं	मं	रा	
४	५	४	१	५	१	२	१	४	मा.
८	२	१६	२६	१०	१८	२०	२६	२४	दि.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

शुक्रमध्येशन्यंतरं तन्मध्ये विदशा।									
श	बु	के	शु	र	चं	मं	रा	गु	
६	५	[illegible]	६	१	३	[illegible]	५	५	मा.
०	११	६	१०	२७	५	६	२१	२	दि.
३०	३०	३०	०	०	०	३०	०	०	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

शुक्रमध्ये सौम्यांतरं तन्मध्ये विदशा।									
बु	के	शु	र	चं	मं	रा	गु	श	
४	१	५	१	२	१	५	४	५	मा.
२४	२९	२०	२१	२५	२९	३	१६	११	दि.
३०	३०	०	०	०	३०	०	०	३०	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

शुक्रमध्ये केत्वंतरं तन्मध्ये विदशा।									
के	शु	र	चं	मं	रा	गु	श	बु	
०	२	०	१	०	२	१	२	१	मा.
२४	१०	२१	५	२४	२	२६	६	२९	दि.
३०	०	०	०	३०	०	०	३०	३०	घ.
०	०	०	०	०	०	०	०	०	प.

इति विंशोत्तरीमध्ये सर्वेषां ग्रहाणामंतर्दशामध्ये विदशा-एवमष्टोत्तर्यादीनामपि ज्ञेया।

ऊर्ध्वं स्थाप्यो जन्मशाकः शकाधो जन्मोत्पन्नः पद्मिनीप्राणनाथः।
तद्वर्षाद्यंतर्दशाब्दादियुक्तं तस्मिञ्शाके स्पष्टसूर्यो दशांते॥ ५०॥

अब भुक्त भोग्यदशा अंतर्दशा विदशामें जन्मका शक और स्पष्टसूर्य जोड़नेकी रीति कहते हैं:—ऊपर जन्मका शक लिखना और शकके नीचे जन्मसमयका स्पष्टसूर्य लिखना, उसमें वर्षादिक भोग्यदशा युक्त करनेसे भोग्यदशाके उत्तीर्ण समयका शक और सूर्य होता है। ऐसे ही दशाके आरंभका शक औरसूर्य

अंतर्दशामें युक्त करनेसे अंतर्दशाके उत्तीर्ण समयका शक और सूर्य होता है और अंतर्दशाके आरम्भका शक और सूर्य विदशामें युक्त करनेसे विदशाके उत्तीर्ण समयका शक और सूर्य होता है ॥ ५ ॥

उदाहरण ।

स्पष्ट है, विंशोत्तरी योगिनी अष्टोत्तरी दशाके चक्रमें शक और सूर्य युक्त किया है उन चक्रमें समझना ।

इति दशांतर्दशाविदशानयनप्रकारः ।

अथागाम्यब्दसाधनम् ।

सौरवर्षदिनाद्येन हतेताब्दाः कतुल्यजः ।
जन्मोत्थद्युगणेनाढ्या इज्याद्वर्षद्युखे गणः ॥ ९१ ॥

अब आगामि वर्ष साधन कहते हैंः—दिनादिक सौरवर्ष ३६५।१५।३१।३० से गतवर्षोंका गुणन करना और उसमें जन्मसमयका ब्रह्मतुल्यका सावयव अहर्गण युक्त करना, गुरुवारको आदि ले वर्षके आरम्भसमयका सावयव (वर्षप्रवेशकी इष्टघटी पल विपल सहित) अहर्गण होगा ॥

विश्वनाथः ।

गणोधस्त्रियुक् स्वाक्षिगोंगांशयुक्तस्त्रिषट्भक्त आप्तावमैर्युक्त-
ऊर्ध्वः ॥ खरामैर्हृतो सैकशेषं तिथिः स्यात्फलं मासवृंदं ततोऽधो
द्विनिघ्नात् ॥ ९२ ॥ रसागान्वितस्वेभनेत्रांक ९२८ लब्धा विहीः
नादगाङ्का ६७ प्तभागोन ऊर्ध्वः ॥ हतो भानुभिः १२ शेषकं
यातमासा गताब्दाः फलं सेषुखेशः ११०५ शकः स्यात् ॥९३॥

अहर्गणको नीचे लिखके उसमें ३ तीन मिलाना और २ दो जगे लिखना, एक जगे स्थापन किये उसमें ६९२ छः सौ बानवेका भाग देना, लब्ध

---

१ ब्रह्मतुल्यका अहर्गण बनानेकी युक्ति आगे श्लोक ५४ में कही है।

२ जन्मसमयकी इष्टघटी पल विपल सहित ।

३ अहर्गणके सातका भाग देना शेष०बचे तोगुरुवार१बचेतोशुक्रवार २ बचेतोशनिवार इसक्रमसे गुरुवारको आदिले शेष बचे उसपर्यंत गिननेसे वर्षप्रवेशका वार होता है।

आवे वह दूसरी जगे लिखे हैं उसमें युक्त करना और उसके ६३ तिरसठका भाग देना लब्ध आवे वह ऊनाह जानना। ऊनाहको ऊपर लिखे हुए अहर्गणमें युक्त करना और ३० तीसका भाग देना शेष बचे उनमें १ एक मिलाना सो शुक्लप्रतिपदाको आदि ले वर्षप्रवेशकी तिथि हो और लब्ध आवे वह मासगण जानना—फिर मासगणको नीचे लिखना। और उसको दो २ गुणा करना, फिर उसमें ६६ छासठ मिलाके दो जगे लिखना। एक जगे ९२८ नौसौ अठाईसका भाग देना, लब्ध आवे वह दूसरी जगे लिखे हुएमेंसे हीन करना, शेष बचे उसके ६७ सतसठका भाग देना लब्ध आवे वह ऊपर लिखे हुए मासगणमेंसे निकालना और उसमें १२ बारहका भाग देना शेष बचे वह चैत्रशुक्लप्रतिपदाको आदि ले गतमास जानना और लब्ध आवे वह गताब्द समूह जानना। उन गताब्द समूहमें ११०५ ग्यारहसौ पांच मिलानेसे वर्ष प्रवेशका शालिवाहन शक होता है ॥ ५२ ॥ ५३ ॥

गणेशदैवज्ञः।

विश्वेंद्रग्न्यहर्णैर्युक्तो १२३११३ ग्रहलाघवजो गणः।
चक्रघ्नं नृपखाब्ध्याढ्यं ४०१६ ब्रह्मतुल्यो गणो भवेत् ॥ ५४ ॥

इत्यागाम्यब्दप्रवेशः।

अब ग्रहलाघवके अहर्गणपर ब्रह्मतुल्यका अहर्गण साधन करनेकी युक्ति गणेशदैवज्ञ कहते हैं:—ग्रहलाघवके अहर्गणमें १२३११३ मिलाके फिर उसमें चक्रसे ४०१६ को गुणन करके मिलाना सो ब्रह्मतुल्यका अहर्गण होगा ॥५४॥

उदाहरण।

ग्रहलाघवका अहर्गण ४०३९ में १२३११३ मिलाये १२७१५२ हुए, इनमें ४०१६ को चक्र ३१ से गुणन करनेसे १२४४९६ आये इनके युक्त किये २५१६४८ हुए यह ब्रह्मतुल्यका अहर्गण हुआ। इसके नीचे जन्मसमयकी इष्टघटी ५६ पल ४८ विपल १८ लिखनेसे २५१६४८।५६।४८।१८ सावयवब्रह्मतुल्यका अहर्गण हुआ। ऐसे प्रथम ब्रह्मतुल्यका अहर्गण साधन किया। अब आगामि वर्ष ३१ मा साधन करना है उसका उदाहरण यह है दिशादिक

सौर वर्ष ३६५।१५।३१।३० से गताब्दसंख्या ३० को गुणन किये १०९५७। ४५।६५।० हुए इनमें जन्मसमयका सावयव ब्रह्मतुल्यका अहर्गण २५१६४८। ५६।४८।१८ युक्त किया २६२६०६।४२।३३।१८ ये वर्षारम्भसमयका सावयव अहर्गण हुआ। अहर्गण २६२६०६ में ७ सातका भाग दिया शेष १ एक बचा, गुरुवारको आदि ले गिननेसे शुक्रवार आया, इसलिये शुक्रवारके दिनइष्ट घटी ४२ पल ३३ विपल १८ से वर्ष ३१ इकतीसवां प्रवेश होगा, परन्तु किस शकके कौनसे मासकी कौन तिथिमें प्रवेश होगा इसका निश्चय होनेके वास्ते आगे उदाहरण श्लोक ५२।५३ का लिखते हैं—

अहर्गण २६२६०६ को नीचे लिखा २६२६०६ इसमें ३ तीन मिलाये २६२६०९ हुए इनको दो जगे लिखे २६२६०९ इसमें ६९२ छःसौ ब्यानवेका भाग दिया लब्ध ३७९ आये इनको दूसरी जगे लिखे हुए २६२६०९ में युक्त किये २६२९८८ हुए इनमें ६३ तिरसठका भाग दिया लब्ध ४१७४ ऊनाह आये। इनको अहर्गण २६२६०६ में युक्त किये तो २६६७८० हुए इसमें ३० तीसका भाग दिया शेष २० बचे इनमें १ एक युक्त किया २१ हुए यह वर्षप्रवेशकी तिथी हुई अर्थात् २१ इकईसमी तिथिके दिन वर्षप्रवेशहोगा। २१इकईसमी तिथि शुक्ल प्रतिपदाको आदिले गिननेसे कृष्णपक्षकी ६ षष्ठीको आती है इसलिये कृष्णपक्षकी छठके दिन वर्षप्रवेश होगा। और तीसका भाग देनेसे लब्ध ८८९२ आये ये मासगण हुआ इसे नीचे लिखा ८८९२ को दो गुणा किया १७७८४ इसमें छाछठ मिलाये १७८५० हुए इनको दो जगे लिखे १७८५० इसमें ९२८ नौ सो अट्ठाईसका भाग दिया लब्ध १९ आये ये दूसरी जगे लिखे १७८५० मेंसे हीन किये शेष १७८३१ बचे इनको ६७ सतसठकाभाग दिया लब्ध २६६ आये इनको मासगण ८८९२ में से घटाये शेष ८६२६ बचे, इसमें १२ बारहका भाग दिया शेष १० बचे इसलिये चैत्र शुक्ल १ प्रतिपदाको आदिले गिननेसे माघ शुक्ल प्रतिपदातक गत १० मास हुए और माघशुक्ल १ प्रतिपदाके आगे ११ वा माघमास वर्षप्रवेशका मास हुआ और लब्ध बारहका भाग देनेसे आये ७१८ उनमें ११०५ युक्त किये १८२३ मय वर्षप्रवेशका शालिवाहनशक हुआ—अर्थात् शक १८२३ में अमांत माघ

कृष्ण ६ षष्ठी शुक्रवारको श्रीसूर्योदयसे इष्टघट्यादि ४२।३३।१८ से ३१ इकतीसमा वर्षप्रवेश होगा. ऐसे ही अभीष्ट गताब्दके सर्व आगामिवर्ष साधन करना। इत्यागाम्यब्दप्रवेशः ॥

अथ लोमशोक्तं सप्तवर्गबलचक्रम्.							
स्व. २०	ऽमित्र १८	मित्र १५	सम १०	शत्रु ७	ऽशत्रु ५		
५ ०	४ ३०	३ ४५	२ ३०	१ ४५	१ १५		गृह.
२ ०	१ ४८	१ ३०	१ ०	० ५२	० ३०		होरा.
३ ०	२ ४२	२ १५	१ ३०	१ ३	० ४५		द्रेष्का.
२ ३०	२ १५	१ ५२ ॥	१ १५	० ५२ ॥	० ३७ ॥		सप्त.
४ ३०	४ ३	३ २२ ॥	२ १५	१ ३४ ॥	१ ७ ॥		नवां.
२ ०	१ ४८	१ ३०	१ ०	० ५२	० ३०		द्वाद.
१ ०	० ५४	० ४५	० ३०	० २१	० १५		त्रिंशां.

दशवर्गसंज्ञा.								
२	३	४	५	६	७	८	९	१०
पारिजात	उत्तम	गोपुर	सिंहासन	पारावतांश	देवलोकांश	देवलोकांश	ऐरावत	वैशेषिक
चरकारकाः ।								
आत्म	अमात्य	भ्राता	मातृ	पिता	पुत्र	ज्ञाति	स्त्री	

सर्वे ग्रहोंमें अधिक अंशका हो वह आत्मकारक उससे अल्पअल्प अंशके क्रमसे कारक जानना.

विद्यालये मालवसंज्ञदेशे रत्नावतीरम्यनिवासवासी ॥
औदुंबरः पाठकवंशजातः सुपूज्यविद्यान्वितनंदशर्मः ॥ ५५ ॥
तत्पौत्रमन्त्रशास्त्रज्ञरेवाशंकरसूनुना ॥
महादेवेन रचिता पञ्चीमार्गप्रदीपिका ॥ ५६ ॥
माघस्य शुक्लपञ्चम्यां शाके माझछकैर्मिते ॥
संपूर्णा भार्गवे वारे पञ्चीमार्गप्रदीपिका ॥ ५७ ॥

इति श्रीमहादेवकृतपञ्चीमार्गप्रदीपिका संपूर्णा ।

विद्याका स्थान ऐसे मालवसंज्ञक देशमें अतिरमणीय रत्नावती नगरी (रतलाम शहर) में निवास करनेवाले औदुम्बर ज्ञातीय पाठकवंशमें उत्पन्न उत्तम विद्यायुक्त नन्दरामजी हुए ॥ ५५ ॥ उनके पौत्र मोतीरामजीके पुत्र मंत्रशास्त्रके जाननेवाले रेवाशंकरजी हुए, उनके पुत्र महादेव ज्योतिर्विदने पञ्चीमार्गप्रदीपिका नाम ग्रन्थ बनाया ॥ ५६ ॥ वह पञ्चीमार्गप्रदीपिका शालिवाहन शक १७९५ सतरासौ पंचानवेमें माघ शुक्ल पंचमी भृगुवारके दिन संपूर्ण हुई ॥ ५७ ॥

मार्गशीर्षसिते पक्षे द्वादश्यां गुरुवासरे ॥
कक्ष्यग्रहभूमिते शाके कृतेयं विवृतिर्मया ॥ १ ॥

इति श्रीज्योतिर्विद्वरश्रीमन्महादेवकृतपञ्चीमार्गप्रदीपिकायां तदात्मज-श्रीनिवासज्योतिर्विद्विरचिता सोदाहरणभाषाटीका समाप्तिमगमत् ॥

इति पञ्चीमार्गप्रदीपिका समाप्ता ।

---

१ "कटपयवर्गभवैरिह पिण्डांत्यैरक्षरैरंकाः ॥ नञि च ज्ञेयं शून्यं तथा स्वरे केवले कथितम् ॥१॥" इस प्राचीन कारिकाके वचनानुसार म–के ५ झ–के ९ छ–के ७ क–के १ ऐसे मा झ छ क के अंकोंका अंकानां वामतो गतिः इस क्रमसे १७९५ सतरासौ पञ्चानवे होते हैं ।

सौरवर्षारंभाच्छकप्रवृत्तिर्वेदितव्या ॥ ३ ॥

सौरवर्षके आरम्भसे (मेषसंक्रांति जिस दिन प्रवेश हो उस दिनसे) शककी प्रवृत्ति जानना । तात्पर्य यह है कि चैत्रशुद्ध प्रतिपदासे "मधोः सितादेर्दिनमासवर्षयुगादिकानां युगपत्प्रवृत्तिः" इत्यादि वचनोंसे जो भी संवत् शककी प्रवृत्ति होती है तथापि "वर्षायनर्तुयुगपूर्वकमत्र सौरात्" इस वचनसे जबतक मेषसंक्रांति प्रवेश न हो तबतक शकप्रवेश नहीं होता. इस कारण मेषसंक्रांतिके प्रवेशके प्रथम और चैत्रशुद्ध १ प्रतिपदाके अनंतरका वर्ष करना हो तो पिछाड़ीके शकसे करना ॥ जैसे संवत् १९५५ में मेषसंक्रांति वैशाखकृष्ण ६ षष्ठी भौमवारके दिन प्रवेश हुई है उसी दिनसे १८२०का शक प्रवेश हुआ इसलिये वर्षसाधनमें वैशाखकृष्ण ६ षष्ठीके पहिले शक १८१९ ही मानके वर्ष करना ॥ ३ ॥

इष्टशके जनुः शकहीने गताब्दाः ॥ ४ ॥

अभीष्टशकमेंसे (जिस शकका वर्ष करना हो उस शकमेंसे) जन्मसमयका शक हीन करनेसे शेष बचे वह गताब्द (गतवर्ष) हो ॥ ४ ॥

जन्मार्कतुल्योऽर्को यत्समये वर्षप्रवेशस्तत्रैव ॥ ५ ॥

जन्मसमयके सूर्यके समान (बराबर) सूर्य जिस दिन जिस समय आवे उस दिन उस समय ही वर्षप्रवेश होता है ॥ ५ ॥

याताब्दाः सप्ताधिकसहस्रहताः खाभ्रेभाप्ता जन्मवारादियुता वर्षप्रवेशवारादिशोधकाः ॥ ६ ॥

गताब्दोंको (गतवर्षोंको) १००७ एकहजार सातसे गुणे करना ८०० आठसौका भाग देना लब्ध आये हुए वार घटी पल विपलात्मक चार फलमें जन्म समयके वारादिक (वार इष्ट घटी पल विपल) युक्त करना वर्षप्रवेशके वारादिक (वार इष्ट घटी पल विपल) का बोध हो अर्थात् (गत वर्षोंको १००७एकहजारसातगुणे करके ८०० आठसौका भाग देना लब्ध आवे वह वार जानना शेष बचे उनको६० साठ गुणे करना और८००का भाग देना लब्ध घटी आवे शेषबचे उनको ६० साठ गुणे करना ८०० का भाग देना,

१ सिद्धान्तशिरोमणौ-रवेश्चक्रभोगोऽर्कवर्षं प्रदिष्टमिति ॥

अथ जन्माङ्गम्.

बं९ ५ । २९ । १९ । ४९ । समये ज्योतिर्विच्छ्रीनिवासशर्मणो जन्म । इस जन्मपत्रका वर्षपत्र अभीष्ट शक १८२१ का करना है इसलिये शके१८२१मेंसे जन्मशक १७९३ घटाया २८ शेष बचे गताब्द हुए इनको १००७ से गुणे किये २८१९६ हुए इनमें ८०० आठसौका भाग दिया लब्ध ३५ वार आये शेष १९६ बचे इनको ६० साठ गुणे किये ११७६० हुए । फिर इसमें ८०० आठ सौका भाग दिया लब्ध १४ घटी आयी शेष ५५० बचे इनको फिर ६० साठ गुणे किये ३३६०० हुए ८०० का भाग दिया लब्ध पल ४२ आयी शेष ० बची इसको ६० गुणी करनेसे ० हुई ८०० का भाग दिया लब्ध ०शून्य विपल आयी । ऐसे आठसौका भाग देके लब्ध वार ३५ घटी १४ पल ४२ विपलात्मक चार फल आये इनमें जन्म समयके भौमवारके ३ इष्टघटी ५६ पल ४८ विपल १८ मिलाये ३९ । ११ । ३० । १८ हुए बार ७ सातसे अधिक है अतः बार ३९ में सातका भाग दिया शेष ४ ।११। ३० । १८ ये वर्षप्रवेशके बार घटी पल विपल हुए

तिथिसाधन ।

गताब्द २८ को ११ गुणे किये ३०८ हुए इनको दो जगे लिखे ३०८एक जगे १७० का भाग दिया लब्ध १ एक आया यह ३०८ में युक्त किया ३०९ हुए इनमें कृष्णपक्षकी ४ चतुर्थीका जन्म है इससे शुक्ल प्रतिपदासे ४ पर्यंत गिननेसे जन्मतिथि १९ हुई ये मिलाये ३२८ हुए इनमें ३० तीसका भाग दिया शेष २८ बचे यह वर्षप्रवेशकी तिथि हुई शुक्लप्रतिपदाको आदि ले गिननेसे अट्ठाइसवीं कृष्णपक्षकी १३ त्रयोदशी आयी परंतु त्रयोदशीके दिन वर्षप्रवेशका वार बुध नहीं मिलता है इस कारण इसमें १ एक तिथि युक्त करनेसे १४ चतुर्दशी हुई।एवं तिथि निश्चय होनेसे अनंतर जन्म समयके स्पष्ट सूर्यकी १० राशि

१ रविवारसे वार गिने जाते हैं ।

१६ अंशके समान अंश और वर्षप्रवेशका वार बुध, अमांत माघकृष्ण १४ के दिन मिलता है, इसलिये संवत् १९५६ शके १८२१ प्रवर्तमानमें अमांत माघकृष्ण १४ चतुर्दशी बुधवारके दिन सूर्योदयसे इष्ट घट्यादि ११ । ३० । १८ समयमें वर्ष २९ प्रवेश हुआ, गताब्द ॥ २८ ॥

इति श्रीज्योतिर्विद्वरश्रीमन्महादेवकृतवर्षप्रदीपिकाख्यताजिकग्रन्थे तदङ्गजश्रीनिवासविरचितायां सोदाहरणभाषाव्याख्यायामब्दप्रवेशाध्यायः प्रथमः ॥ १ ॥

इष्टवारादिषु पातितगतपंक्तिवारादिषु शेषो दिनाद्यो धनम् ॥ १ ॥

अपने इष्ट वारादिकमेंसे पिछाड़ीकी गयी हुई समीपकी पंक्ति (अवधि) के वारादिक (वार इष्ट घटी पल) हीन करनेसे जो शेष बचे वह दिनादिक धन चालन होता है ॥ १ ॥

आगामिपंक्तिवारादिषु पातितेष्टवारादिषु शेषो दिनाद्यमृणम् ॥ २ ॥

आगेकी पंक्तिके वारादिक (वार इष्ट घटी पल) मेंसे पिछाडीके अपने इष्टवारादिक हीन करनेसे जो शेष बचे वह दिनादिक ऋण चालन होता है । अर्थात् अवधिके वारादिकमेंसे अपनेवारादिक हीनकरनेसे ऋण और अपनेवारादिकमेंसे अवधिके वारादिक घटानेसे धन चालन होता है ॥ २ ॥

दिनाद्ये गतिघ्ने षष्ट्याप्तेऽशादिस्तेन पंक्तिस्थग्रहे संस्कृते स्पष्टः खगो वक्रे तु वैपरीत्यं संस्कृतौ ॥ ३ ॥

दिनादिक चालनको गतिसे गुणन करके ६०[1] साठका भाग देना, जो अंशादिकफल (अंश कला विकलात्मक ३ तीन फल) आवे उनको पंक्ति (अवधि) के ग्रहमें संस्कार करनेसे (चालक धन हो तो युक्त और ऋग हो तो हीन करनेसे) स्पष्ट ग्रह होता है और ग्रह वक्रगति हो तो उन्हीं अंशादिक फलोंका विपरीत संस्कार करना अर्थात् चालक धन हो तो ऋण और ऋण हो तो धन करना ॥ ३ ॥

गतर्क्षनाड्यः षष्टिशुद्धाः पृथक् स्थाप्याः ॥ ४ ॥

गत नक्षत्र (जिस नक्षत्रमें वर्षप्रवेश हो वह इष्ट नक्षत्र, उसके पहले बीते हुए नक्षत्र) की घटी पलोंको साठमेंसे शोधकर दो जगे लिखना ॥ ४ ॥

१ साठका भाग देके अंशादिक फल लानेकी रीति उदाहरणमें स्पष्ट लिखी है ।

एकत्रेष्टघट्याद्या भयातम् ॥ ५ ॥

एक जगह इष्ट घटी पल युक्त करनेसे भयात होता है ॥ ५ ॥

इतरत्रेष्टर्क्षघट्याद्या भभोगः ॥ ६ ॥

दूसरी जगे इष्टनक्षत्र (इष्ट समयमें वर्तमान नक्षत्र) की घटी पल युक्त करनेसे भभोग होता है ॥ ६ ॥

षष्टिघ्नं भयातं भभोगेनाप्तं स्पष्टं भयातम् ॥ ७ ॥

भयातको साठ६० से गुणा करना और भभोगका भागदेनेपर लब्ध घट्यादिक स्पष्ट भयात होता है । भयातको साठ गुणा करके भभोगका भाग देनेपर जो लब्ध घटी आवे, शेषबचे उसको ६० गुणाकरके फिर भभोगका भाग देना जो लब्ध पल आवे शेष बचे उनको साठगुणे करना, फिर भभोगका भाग देना लब्ध विपल आवे ऐसे घट्यादिक फल तीन आता है उसे स्पष्ट भयात जानना चाहिये ॥७॥

गतर्क्षसंख्याषष्टिघ्ना भयातान्विता द्विघ्ना नवाप्तांऽशादिरिंदोः ॥ ८ ॥

साठगुणी की हुई गत नक्षत्रकी संख्या[1]में स्पष्ट भयात युक्त करके द्विगुण (दोगुणी) करना और नवका भाग देना, जो अंशादिक फल ३ लब्ध आवे वह अंशादिक स्पष्टचंद्र होता है । गत नक्षत्रकी संख्याको ६० गुणी करके उसमें स्पष्ट भयात मिलाना और उसको दोगुणी करना, उसमें नव ९ का भाग देना लब्ध अंश आवे शेष बचे उनको साठगुणे करना और नीचेकी पल मिलाना फिर ९ नवका भाग देना, लब्ध कला होती है और जो शेष बचे उनको फिर साठगुणे करना, नीचे लिखी विपल मिलाना और नवका भाग देना लब्ध आवे वह विकला जानना, ऐसे अंश कला विकलात्मक फल तीन लावे वह स्पष्ट अंशादि चंद्र हो अंशमें तीसका भाग देना लब्ध राशिशेष अंश समझना ॥ ८ ॥

खखाष्टभभोगेन भक्ता अंशात्मिका गतिः ॥ ९ ॥

आठसौ ८०० के भभोगका भाग देना जो लब्ध आवे फल तीन वह अंशादिक चन्द्रकी स्पष्ट गति होती है (अंशको ६० गुणे करके कला मिलानेसे कलादिक गति होती है) ॥ ९ ॥

---

१ अश्विनीनक्षत्रको आदिले गत नक्षत्रपर्यंत गिननेसे जो संख्या हो उसको ।

जनुरुदयभादिषु भांकमात्रे गताब्दांकयोगेऽर्कभक्ते मुन्था ॥ १० ॥

राश्यादिक (राशि अंश कला विकलात्मक) जन्म लग्नकी केवल राशिके अंकमें ही गताब्दसंख्याका अंक युक्त करके १२ बारहका भाग देना जो शेष बचे उसे मुन्था जानना ॥ १० ॥

सूर्यैकांशभोगकाले मुन्था पंचकला भुनक्ति ॥ ११ ॥

सूर्यके एक अंशके भोगसमयमें मुन्था पांच कला भोगती है, अर्थात् प्रतिदिन मुन्था पांच कला चलती है ॥ ११ ॥

उदाहरण ।

अमांत माघ कृष्ण १४ चतुर्दशी बुधवारके दिन इष्ट ११।३०।१८ से वर्षप्रवेश हुआ, इससे समीपकी पंक्ति (अवधि) पंचांगमें उसी दिन इष्ट २२।१की है । यह वर्षप्रवेश समयसे आगेकी है, इसलिये सूत्रके अनुसार अवधिके वारादिक ४।२२।१मेंसे वर्षप्रवेशके इष्ट वारादिक ४।११।३०घटाये शेष०।१०।३१बचे यह दिनादिक ऋण चालक हुआ—इस दिनादिक चालक०।१०।३१ को सूर्यकी गति

	६०	१९
६०।१९ से गोमूत्रिका लिखके गुणन किया तो ये अंक आये		
नम्बर १—		० नं०-४
इनमें नम्बर ६के अंकमें६०साठका भाग देनेपर लब्ध९ आये२-६००		१९-०-५
उनको नंबर पांचके अंकोंमें युक्त करके नम्बर पांचके३—१८६०		५८९-६

अंकोंको नम्बर ३ तीनके अंकमें और नंबर ४ चारके अंकोंको नम्बर २ दो के

६०	१९
१—नम्बर०	
२—६०	
३—२०५९	

अंकोंमें मिलाये तो इस प्रकार हुए, फिर नम्बर३तीनके अंकमें ६० साठका भाग दिया लब्ध ३४ आये, इनको नंबर दोके अंकोंमें मिलाये तो ९४ हुए इनमें साठका भाग दिया लब्ध १० कला आयी, शेष ३४ विकला रही, फिर कला १०में ६०साठ का भाग दिया लब्ध०अंश आया, ऐसे साठका भाग देनेसे अंशादिक ० । १० । ३४ फल आये । इनको अवधिमें स्थित सूर्य १० । १७ । ४ । ७ में ऋण किये १० । १६ । ५३ । ३३ शेष बचे यह स्पष्ट सूर्य हुआ । इसी प्रकार शेष

सर्व ग्रह किये परन्तु राहु वक्रगति है इस कारण राहुकी गति३। ११ से चालक ०। १०। ३१ को उक्त रीतिसे गुणन करके ६० साठका भाग देके आये हुए ०। ०। ३४ अंशादिक फलोंकी अवधिमें स्थित राहु ७। २३। ४०। ४०। में विपरीत संस्कार किया अर्थात् चालक ऋण है, इस कारण धन किया ७। २३। ४१। १४। राहु स्पष्ट हुआ।

स्पष्ट चंद्र साधन।

वर्षप्रवेशके दिन धनिष्ठा घट्यादिक ३७। ५६ है, वर्षप्रवेश धनिष्ठा नक्षत्रमें हुआ है अतएव धनिष्ठा इष्ट नक्षत्र और श्रवण गतनक्षत्र हुआ। गतनक्षत्र श्रवणकी घटी ४१ पल ५१ को सूत्र ४ के अनुसार ६० साठ घटीमेंसे हीन किया १८। ९ शेष बचे, इनको दो जगे लिखे १८। ९ एक जगे इष्टघटी ११।३० युक्त की २९। ३९ भयात हुआ, दूसरी जगे इष्ट नक्षत्र धनिष्ठाकी घटी ३७पल५६मिलायी तो ५६। ५ भभोग हुआ। भयातको ६० साठ गुणा करके

१८ ९	११ इष्ट. ३० घटी.	२९ भया- ३९ त.
१८ ९	३७ इष्टनक्षत्र. ५६ घटी.	५६ भभो- ५ ग.

भभोगका भाग देना है, परंतु भयात भभोग दोनों घट्यादिक हैं, अतः प्रथम इनको सवर्णित किये, भयात १७७९ भभोग ३३६५ हुए, तदनंतर भयात १७७९ को साठगुणा किया १०६७४० हुए। इनमें भभोग ३३६५ का भाग दिया लब्ध ३१ घटी आयी शेष २४२५ बचे, इनको साठ गुणे किये १४५५०० हुए, भभोग३३६५का भाग दिया, लब्ध ४३ पल हुए,शेष ८०५ बचे उनको ६० गुणे किये तो ४८३०० हुए इनमें फिर ३३६५ का भाग दिया लब्ध १४ विपल आयी। ऐसे घट्यादिक ३१। ४३। १४स्पष्ट भयात हुआ। तदनंतर अश्विनीसे गत नक्षत्र श्रवण पर्यंत गिननेसे२२संख्या आयी यह गत नक्षत्रकी संख्या हुई,इसको ६० साठगुणी की तो १३२० हुई, इसमें स्पष्ट भयात ३१। ४३। १४ युक्त किया १३५१। ४३। १४ हुए। इनको २ द्विगुण किये २७०३। २६। २८ हुए, इनमें ९ नवका भाग दिया लब्ध ३०० अंश आये, शेष ३ बचे, इनको ६० गुणे किये १८० हुए इनमें नीचेके पलके अंक २६ मिलाये २०६ हुए इनमें नवका भाग दिया लब्ध २२ कला आयीं शेष ८ बचे इनको ६० साठगुणे किये तो ४८० हुए, विपलके अंक २८

मिलाये तो ५०८ हुए, फिर ९ का भाग दिया ५६ विकला हुई, शेष ९काभाग देकर उक्त रीतिसे अंशादिक फल ३ लाये ३०० । २२ । ५६ यह अंशादिक स्पष्ट चन्द्र हुआ । अंशमें ३० तीसका भाग दिया लब्ध १० राशि शेष अंश० बचे, इस प्रकार स्पष्टचन्द्र १० । ० । २२ । ५६ राश्यादिक हुए ।

गतिसाधन ।

आठसौ ८००।० में भभोग ५६।५ का भाग दिया परन्तु दोनों घट्यादिक हैं इस लिये दोनोंको प्रथम सवर्णित किये भाज्य४८००भाजक ३३६५हुए, भाज्यमें भाजकका भाग दिया लब्ध अंशादिक १४।१५।५२ चन्द्रकी स्पष्टगति हुई अंश १४ को ६० साठगुणे करके १५ मिलानेसे ८५५।५२ कलादिक गति हुई ।

मुंथासाधन ।

जन्मलग्न ९ । २३ । २८ । २९ की राशि ९ के अंकमें गताब्द संख्या २८ युक्त किये तो ३७ । २३ । २८ । २९ हुए, फिर १२बारहका भाग दिया शेष १ । २३ । २८ । २९ मुन्था हुई, गति ५ । ० ॥

अथ स्पष्टाः ग्रहाः तजन्वा।ं।									
सू.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	रा.	के.	मु.
१०	१०	१०	११	७	११	८	७	१	१
१६	०	७	१	१८	२५	९	२३	२३	२३
५३	२२	३१	३५	५६	२	५४	४१	४१	२८
३९	५६	३६	८	५५	४८	५९	१३	१३	२९
६०	८५५	४८	७५	५	७१	४	३×	३×	५
१९	५२	५०	३२	३२	३२	९	११	११	०

नागार्क्षागोऽङ्कदस्रास्त्रिदन्ताःक्रमोत्क्रमा मेषादीनां लंकोदयपलानि ॥१२॥

नाग ८ ऋक्ष २७ लिखनेसे २७८ हुए फिर गो ९ अंक९दस्र २ लिखनेसे २९९ हुए, पुनः 'त्रि' तीन ३, दन्त ३२ मिलाकर ३२३ हुए। इसप्रकार क्रम और उत्क्रम (उलटे) करनेसे मेषादिक राशियोंके लंकोदय पल जानना ॥१२॥

स्वचरार्द्धेन युताः स्वदेशोदयाः ॥ १३ ॥

अपने गामके चरखंडा उक्त लंकोदय पलमें क्रमसे हीन और युक्त करनेसे स्वदेशोदय (अपने गामका उदय) होता है, जैसे रतलामके चरखंडा ५१ । ४१ । १७ हैं इनको लंकोदयपलमें क्रमसे प्रथम हीन किये, फिर युक्त किये तो नीचे कोष्ठकमें लिखे हुए स्वदेशोदय हुए । ऐसेही प्रत्येक अभीष्ट गामके स्वदेशोदय जानना चाहिये ॥ १३ ॥

लंकोदया.			चरखंडा		स्वदेशोदया.
मे.	२७८	मी.	५१		२२७
वृ.	२९९	कुं.	४१	हीन	२५८
मि.	३२३	म.	१७		३०६
क.	३२३	ध.	१७	युक्त	३४०
सिं.	२९९	वृ.	४१		३४०
क.	२७८	तु.	५१		३२९

उदयास्त्रिंशदुद्धृता मेषादीनां पलाद्या गतयः ॥ १४ ॥

उदयों (लंकोदय और स्वदेशोदय) की संख्यामें तीस ३० का भाग देनेपर जो आवे वह मेषादिक राशियोंकी पलादिक गति होती है, अर्थात् स्वदेशोदयकी संख्यामें ३० तीसका भाग देनेसे स्वदेशके लग्नोंकी पलादिक गति, एवं लंकोदयकी संख्यामें ३० तीसका भाग देनेसे लंकाके उदयोंकी पलादिक गति होती है ॥ १४ ॥

उदाहरण ।

मेष राशिके स्वदेशोदय २२७ में ३० तीसका भाग दिया लब्ध ७, शेष १७ बचे, इनको ६० साठगुणे किये १०२० हुए फिर ३० का भाग दिया, लब्ध ३४ हुए यह मेष राशिके स्वदेशोदयकी पलादिक गति ७ । ३४ हुई । ऐसे ही बारह राशियोंमें जानना चाहिये ॥

शके वेदवेदाब्ध्यूनेऽयनांशकलाः ॥ १५ ॥

शकमेंसे ४४४ चारसौ चौवालिस हीन करने पर जो शेष बचे वह अयनांशकला होती हैं (कलाके ६० साठका भाग देनालब्धअंश शेष कला समझना) १५

१ गणेशदैवज्ञः–"मेषादिगे सायनभागसूर्ये दिनार्द्धजा भा पलभाभवेत्सा । त्रिष्ठा हताःस्युर्दशभिर्भुजंगैर्दिग्भिश्चराद्धानि गुणोद्धृतान्त्या ॥ १ ॥" अर्थात सायन मेषार्कके आरम्भदिनमें मध्याह्नसमयमें शंकुकी जो छाया हो वह पलभा होती है । जिस गामके चरखण्डकरना होउसगामकी पलभाको तीन जगे लिखना, एक जगे १० दशगुणी, दूसरी जगे आठगुणी, तीसरी जगे १० दशगुणीकरना फिर ३ तीनका भाग देनेपर उस गामका चरखण्ड होता है ।

लंकोदयोंकी पलादिकगतिका चक्र.

मे.०	वृ.१	मि. २	क. ३	सिं.४	क. ५	तु. ६	वृ. ७	ध. ८	म. ९	कुं. १०	मी.११
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
९	९	१०	१०	९	९	९	९	१०	१०	९	९
१६	५८	४६	४६	५८	१६	१६	५८	४६	४६	५८	१६

रतलामशहरके स्वदेशोदयोकी पलादिगतिका चक्र.

मे.०	वृ.१	मि. २	क. ३	सिं ४	क. ५	तु. ६	वृ. ७	ध. ८	म. ९	कुं.१०	मी.११
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७	८	१०	११	११	१०	१०	११	११	१०	८	७
३४	३६	१२	२०	२०	५८	५८	२०	२०	१२	३६	३४

उदाहरण ।

जैसे शके १८२१ का अयनांश करना है अतः शके १८२१ मेंसे ४४४ चारसो चौवालिस हीन किये तो १३७७ हुए ये अयनांश कला हुई । इसमें ६० का भाग दिया लब्ध२२अंश शेष५७कला बची यह अंशादिक अयनांश हुआ ॥

अयनांशहीने चक्रांशेऽवशिष्टांशाधस्ताच्छून्यत्रयं लेख्यम् ॥ १६ ॥

अयनांशको चक्रांश (३६० अंशों) मेंसे हीन करना, शेष बचे हुए अंशके नीचे तीन शून्य लिखना ॥ १६ ॥

ततस्त्रिंशत्त्रिंशदंशकोष्ठकेषु मेषादिगतियोगे भावाङ्कपत्रे ॥ १७ ॥

तदनन्तर तीस तीस अंकोंके कोष्ठकोंमें लंकोदय और स्वदेशोदयकी मेषादिक राशियोंकी पलादिक गतिक्रमसे प्रथम मेषकी,तदनन्तर वृषभकी, फिर मिथुन,कर्क सिंह इस क्रमसे बारहों राशियोंकी पलादिकगति युक्त करना,भावपत्र और लग्नपत्रहो अर्थात् लंकोदयोंकी मेषादिक राशियोंकी पलादिक गति युक्त करनेसे भावपत्र और स्वदेशोदयकी मेषादिक राशियोंकी गति क्रमसे युक्तकरनेसे लग्नपत्र होता है ॥१७॥

उदाहरण ।

प्रथम तीन सौ साठ ३६० कोष्ठकके दो चक्र बनाना, उनके दक्षिण तरफ मेषादि १२ बारह राशि लिखना । ऊपर ० शून्यको आदिले २९ उनतीस-पर्यंत अंश लिखना, तदनन्तर अयनांश हीन करना ३६० तीनसौ साठ अंशमेंसे और जो शेष बचे उस कोष्ठकके अंकमें तीसका भाग देना, जो लब्धराशि शेष अंश बचेंगे उस राशिके अंशके नीचे तीन तीन शून्य लिखना, जसे—अय-नांश २२ । ५७ हैं यह २३ तेईसके समीप है इससे ३६० मेंसे २३ हीन

किये ३३७ शेष बचे, इसमें तीस ३० का भाग दिया लब्ध ११ राशि शेष ७ अंश रहे। इससे विना परिश्रम शीघ्र ज्ञात हो गया कि ११ मीनराशिके ७ अंशके नीचे तीन शून्य लिखना ऐसे तीन शून्य लिखके फिर क्रमसे मेषादिक राशियोंकी पलादिक गति मिलायी तो भावपत्र और लग्नपत्र हुए।

भावपत्रसर्वत्र अयनांश २३।०।०

	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	रा.
मे. ०	३	३	३	४	४	४	४	४	४	४	५	५	५	५	५	५	६	६	६	६	६	६	७	७	७	७	७	७	८	८	०
	३३	४२	५१	०	१०	१९	२८	३८	४७	५७	७	१७	२७	३७	४७	५७	७	१७	२७	३७	४७	५७	७	१७	२७	३७	४७	५७	७	१७	९
	८	२४	४०	५६	१२	२८	४४	०	५८	५६	५४	५२	५०	४८	४६	४४	४२	४०	३८	३६	३४	५२	३०	२८	२६	२४	२२	२०	१८	१०	३६
वृ. १	८	८	८	८	९	९	९	९	९	९	१०	१०	१०	१०	१०	११	११	११	११	११	११	१२	१२	१२	१२	१२	१३	१३	१३	१३	०
	२७	३७	४७	५७	७	१७	२७	३७	४७	५८	९	२०	३०	४१	५२	३	१३	२४	३५	४६	५६	७	१८	२९	४०	५०	१	१२	२३	३३	९
	१४	१२	१०	८	६	४	२	०	४६	३२	१८	४	५०	३६	२२	८	५४	४०	२६	१२	५८	४४	३०	१६	२	४८	३४	२०	६	५२	५८
मि. २	१३	१३	१४	१४	१४	१४	१४	१५	१५	१५	१५	१५	१५	१६	१६	१६	१६	१६	१६	१७	१७	१७	१७	१७	१८	१८	१८	१८	१८	१८	०
	४४	५५	६	१६	२७	३८	४९	०	१०	२१	३२	४३	५३	४	१५	२६	३६	४७	५८	९	१९	३०	४१	५२	३	१३	२४	३५	४६	५६	१०
	३८	२४	१०	५६	४२	२८	१४	०	४६	३२	१८	४	५०	३६	२२	८	५४	४०	२६	१२	५८	४४	३०	१६	२	४८	३४	२०	६	५२	४६
क. ३	१९	१९	१९	१९	१९	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२१	२१	२१	२१	२१	२१	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२४	०
	७	१८	२९	३९	५०	१	१२	२३	३२	४२	५२	२	१२	२२	३२	४२	५२	८	१२	२२	३२	४२	५२	२	१२	२२	३२	४२	५२	२	१०
	३८	२४	१०	५४	४२	२८	१४	०	५८	५६	५४	५२	५०	४८	४६	४४	४२	४०	३८	३६	३४	३२	३०	२८	२६	२४	२२	२०	१८	१०	४६
सिं. ४	२४	२४	२४	२४	२४	२५	२५	२५	२५	२५	२५	२५	२६	२६	२६	२६	२६	२६	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२८	२८	२८	२८	२८	०
	१२	२२	३२	४२	५२	२	१२	२२	३१	४०	४९	५९	८	१७	२६	३६	४५	५४	३	१३	२२	३१	४१	५०	५९	८	१८	२७	३६	४५	९
	१४	१२	१०	८	६	४	२	०	१६	३२	४८	४	२०	३६	५२	८	२४	४०	५६	१२	२८	४४	०	१६	३२	४८	४	२०	३६	५२	५८
क. ५	२८	२९	२९	२९	२९	२९	२९	३०	३०	३०	३०	३०	३०	३०	३१	३१	३१	३१	३१	३१	३२	३२	३२	३२	३२	३२	३३	३३	३३	३३	०
	५५	४	१३	२२	३२	४१	५०	०	९	१८	२७	३७	४६	५५	४	१४	२३	३२	४१	५१	०	९	१९	२८	३७	४६	५६	५	१४	२३	९
	८	२४	४०	५६	१२	२८	४४	०	१६	३२	४८	४	२०	३६	५२	८	२४	४०	५६	१२	२८	४४	०	१६	३२	४८	४	२०	३६	५२	१६
तु. ६	३३	३३	३३	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३४	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३६	३६	३६	३६	३६	३६	३७	३७	३७	३७	३७	३७	३८	३८	०
	३३	४२	५१	०	१०	१९	२८	३८	४७	५७	७	१७	२७	३७	४७	५७	७	१७	२७	३७	४७	५७	७	१७	२७	३७	४७	५७	७	१७	९
	८	२४	४०	५६	१२	२८	४४	०	५८	५६	५४	५२	५०	४८	४६	४४	४२	४०	३८	३६	३४	३२	३०	२८	२६	२४	२२	२०	१८	१६	१६
वृ. ७	३८	३८	३८	३८	३९	३९	३९	३९	३९	३९	४०	४०	४०	४०	४०	४१	४१	४१	४१	४१	४१	४२	४२	४२	४२	४२	४३	४३	४३	४३	०
	२७	३७	४७	५७	७	१७	२७	३७	४७	५८	९	२०	३०	४१	५२	३	१३	२४	३५	४६	५६	७	१८	२९	४०	५०	१	१२	२३	३३	९
	१४	१२	१०	८	६	४	२	०	४६	३२	१८	४	५०	३६	२२	८	५४	४०	२६	१२	५८	४४	३०	१६	२	४८	३४	२०	६	५२	५८
ध. ८	४३	४३	४४	४४	४४	४४	४४	४५	४५	४५	४५	४५	४५	४६	४६	४६	४६	४६	४६	४७	४७	४७	४७	४७	४८	४८	४८	४८	४८	४८	०
	४४	५५	६	१६	२७	३८	४९	०	१०	२१	३२	४३	५३	४	१५	२६	३६	४७	५८	९	१९	३०	४१	५२	३	१३	२४	३५	४६	५६	१०
	३८	२४	१०	५६	४२	२८	१४	०	४६	३२	१८	४	५०	३६	२२	८	५४	४०	२६	१२	५८	४४	३०	१६	२	४८	३४	२०	६	५२	४६
म. ९	४९	४९	४९	४९	४९	५०	५०	५०	५०	५०	५०	५१	५१	५१	५१	५१	५१	५२	५२	५२	५२	५२	५२	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५४	०
	७	१८	२९	३९	५०	१	१२	२३	३२	४२	५२	२	१२	२२	३२	४२	५२	२	१२	२२	३२	४२	५२	२	१२	२२	३२	४२	५२	२	१०
	३८	२४	१०	५६	४२	२८	१४	०	५८	५६	५४	५२	५०	४८	४६	४४	४२	४०	३८	३६	३४	३२	३०	२८	२६	२४	२२	२०	१८	१६	४६
कुं. १०	५४	५४	५४	५४	५४	५५	५५	५५	५५	५५	५५	५५	५६	५६	५६	५६	५६	५६	५७	५७	५७	५७	५७	५७	५७	५८	५८	५८	५८	५८	०
	१२	२२	३२	४२	५२	२	१२	२२	३१	४०	४९	५९	८	१७	२६	३६	४५	५४	३	१३	२२	३१	४१	५०	५९	८	१८	२७	३६	४५	९
	१४	१२	१०	८	६	४	२	०	१६	३२	४८	४	२०	३६	५२	८	२४	४०	५६	१२	२८	४४	०	१६	३२	४८	४	२०	३६	५२	५८
मी. ११	५८	५९	५९	५९	५९	५९	५९	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	२	२	२	२	२	२	२	३	३	३	०
	५५	४	१३	२२	३२	४१	५०	०	९	१८	२७	३७	४६	५५	४	१४	२३	३२	४१	५१	०	९	१९	२८	३७	४६	५६	५	१४	२३	९
	८	२४	४०	५६	१२	२८	४४	०	१६	३२	४८	४	२०	३६	५२	८	२४	४०	५६	१२	२८	४४	०	१६	३२	४८	४	२०	३६	५२	१६

लग्नपत्रं रत्नपुरे पलभा ५।८ अयनांश २२।०।० चरखंड ५१।४१।१७

रा.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	ग.
मे. ०	२	३	३	३	३	३	३	३	३	४	४	४	४	४	४	४	५	५	५	५	५	५	५	६	६	६	६	६	६	६	०
	५१	१	९	१६	२४	३१	३९	४७	५५	४	१२	२१	३०	३८	४७	५५	४	१३	२१	३०	३८	४७	५६	४	१३	२१	३०	३९	४७	५६	०
	२	३६	१०	४४	१८	५२	२६	०	३६	१२	४८	२४	०	३६	१२	४८	२४	०	३६	१२	४८	२४	०	३६	१२	४८	२४	०	[illegible]	१२	३४
वृ. १	०	७	७	७	७	७	७	८	८	८	८	८	८	९	९	९	९	९	९	१०	१०	१०	१०	१०	१०	११	११	११	११	११	०
	४	१३	२२	३०	३९	४७	५६	५	१४	२५	३२	४५	५०	६	१६	२४	३३	४०	५७	७	१७	२७	३८	४८	५८	८	१८	२८	३९	४९	८
	४८	२४	०	३६	१२	४८	२४	०	१२	१२	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६
मि. २	११	१२	१२	१२	१२	१२	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१४	१४	१४	१४	१४	१५	१५	१५	१५	१५	१६	१६	१६	१६	१६	१६	१७	१७	०
	५१	९	२०	३०	४०	५०	०	११	२२	३३	४५	५५	७	१९	३०	४१	५३	४	१५	२७	३८	४९	१	१२	२३	३५	४६	५७	९	२०	१०
	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	१२
क. ३	१७	१७	१७	१८	१८	१८	१८	१८	१९	१९	१९	१९	१९	१९	२०	२०	२०	२०	२०	२१	२१	२१	२१	२१	२२	२२	२२	२२	२२	२३	०
	३१	४३	५४	५	१७	२८	३९	५१	२	१३	२४	३६	४७	५९	१०	२१	३३	४४	५५	७	१८	२९	४१	५२	३	१५	२६	३७	४९	०	११
	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	२०
सिं. ४	२३	२३	२३	२३	२३	२४	२४	२४	२४	२४	२५	२५	२५	२५	२५	२५	२६	२६	२६	२६	२६	२६	२७	२७	२७	२७	२७	२८	२८	२८	०
	११	२३	३४	४५	५७	८	१९	३१	४३	५२	३	१४	२५	३६	४७	५८	९	२०	३१	४२	५३	४	१५	२६	३७	४८	५९	१०	२१	३२	११
	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	५८	५६	५४	५२	५०	४८	४६	४४	४२	४०	३८	३६	३४	३२	३०	२८	२६	२४	२२	२०	१८	१६	२०
क. ५	२८	२८	२९	२९	२९	२९	२९	३०	३०	३०	३०	३०	३०	३१	३१	३१	३१	३१	३२	३२	३२	३२	३२	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३४	०
	३३	४४	५	१६	२७	३८	४९	०	१०	२१	३२	४३	५४	५	१६	२७	३८	४९	०	११	२२	३३	४४	५५	६	१७	२८	३९	५०	१	१०
	१४	१२	१०	८	६	४	२	०	५८	५६	५४	५२	५०	४८	४६	४४	४२	४०	३८	३६	३४	३२	३०	२८	२६	२४	२२	२०	१८	१६	५८
तु ६	३४	३४	३४	३४	३४	३५	३५	३५	३५	३५	३६	३६	३६	३६	३६	३६	३७	३७	३७	३७	३७	३८	३८	३८	३८	३८	३९	३९	३९	३९	०
	११	२२	३३	४४	५५	७	१८	२९	४०	५१	२	१४	२५	३६	४८	५९	११	२२	३३	४४	५५	७	१९	३०	४१	५२	४	१५	२६	३८	१०
	१४	१२	१०	८	६	४	२	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	५८
वृ ७	३९	४०	४०	४०	४०	४०	४०	४१	४१	४१	४१	४१	४२	४२	४२	४२	४२	४२	४३	४३	४३	४३	४३	४४	४४	४४	४४	४४	४५	४५	०
	४९	१	१२	२३	३५	४६	५७	९	२०	३१	४३	५४	५	१७	२८	३९	५१	२	१३	२५	३६	४७	५९	१०	२१	३३	४४	५५	७	१८	११
	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	२०	२०
ध ८	४५	४५	४५	४६	४६	४६	४६	४६	४६	४७	४७	४७	४७	४७	४८	४८	४८	४८	४८	४९	४९	४९	४९	४९	४९	५०	५०	५०	५०	५०	०
	२९	४१	५२	३	१५	२६	३७	४९	४९	१	१२	२३	४०	५०	०	१०	२०	३१	४१	५१	१	११	२२	३२	४२	५५	२	१३	२३	३३	११
	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	१२	२४	२०
म. ९	५०	५०	५१	५१	५१	५१	५१	५१	५२	५२	५२	५२	५२	५२	५२	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५४	५५	०
	३३	४३	४	१४	२४	३४	[illegible]	५५	२	१२	२०	२९	३८	४६	५४	३	१२	२१	२९	३८	४६	५५	४	१२	२१	२९	३८	४७	५५	४	१०
	३६	४८	०	१२	२४	३६	४८	०	३६	१२	४८	२४	०	३६	१२	४८	२४	०	३६	१२	४८	२४	०	३६	१२	४८	२४	०	३६	१२	१२
कुं. १०	५५	५५	५५	५५	५५	५५	५६	५६	५६	५६	५६	५६	५६	५६	५६	५७	५७	५७	५७	५७	५७	५७	५८	५८	५८	५८	५८	५८	५८	५८	०
	१२	२३	३०	३८	४७	५५	४	१३	२०	२८	३५	४३	५०	५८	५	१३	२१	२८	३६	४३	५१	५८	६	१४	२१	२९	३६	४०	५१	५९	८
	४८	२४	०	३६	१२	४८	२४	०	३४	८	४२	१६	५०	२४	५८	३२	६	४०	१४	४८	२२	५६	३०	४	३८	१२	४६	२०	५४	२८	३६
मी. ११	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	०	०	०	०	[illegible]	०	०	०	१	१	१	१	१	१	१	१	२	२	२	२	२	२	२	०
	७	१४	२२	२९	३७	४४	५२	०	७	१५	२२	३०	३७	४५	५२	०	८	१५	२३	३०	३८	४५	५३	१	८	१६	२३	३१	३८	४६	७
	२	३६	१०	४४	१८	५२	२६	०	३४	८	४२	१६	५०	२४	५८	३२	६	४०	१४	४८	२२	५६	३०	४	३८	१२	४६	२०	५४	२८	३४

अथ लग्नस्पष्टरीतिः ।

भानुभांशज लग्नपत्रकोष्ठकमिष्टान्वितं तन्न्यूनकोष्ठजं भांशं भानुकलाद्यन्वितं तत इष्टाल्पकोष्टांतरेऽल्पैष्यकोष्टांतरेणाप्त- [illegible] जितं लग्नं भवेत् ॥ १८ ॥

सूर्यकी राशि अंश प्रमाण लग्नपत्रके कोष्ठकमें इष्ट घटी पल विपल युक्त करना, उस (इष्ट युक्त किये हुए कोष्ठक) से अल्पकोष्ठकके राशि-अंश लेना, अर्थात् जिस कोष्ठकमें इष्ट युक्त किये हुए कोष्ठकसे किंचित् न्यून अंक मिले उसके सामने जो राशि और ऊपर जो अंश हो वह अंश लेना । राशि-अंशके नीचे स्पष्ट सूर्यकी कला विकला युक्त करना, तदनंतर इष्ट युक्त किये हुए कोष्ठक और अल्प कोष्ठकका अन्तर करना, जो शेष बचे उसमें अल्पकोष्ठक और उसके आगेका ऐष्य कोष्ठकका अन्तर करके भाग देना, जो अंशादिक फल ३ तीन लब्ध आवे वह प्रथम आये हुए राश्यादिकमें युक्त करे तो लग्न स्पष्ट होता है ॥ १८ ॥

लग्नपत्रस्थभानुभांशजकोष्ठ स्वाधःस्थितसप्तमकोष्ठकाद्धीनं दिनमानम् ॥ १९ ॥

सूर्यकी राशि अंशप्रमाण लग्नपत्रमें जो कोष्ठक है उसको अपने नीचेके सातवें कोष्ठकमेंसे हीन करे, जो शेष बचे वह दिनमान जाने ॥ १९ ॥

तच्च षष्टिशुद्धं रात्रिमानम् ॥ २० ॥

दिनमानको ६० साठमेंसे शोधनेपर रात्रिमान होता है ॥ २० ॥

सूर्योदयादिष्टे रात्र्यार्द्धयुते तुर्यभावेष्टम् ॥ २१ ॥

सूर्योदयसे घट्यादिक इष्ट समयमें रात्र्यर्द्ध (रात्रिमानका अर्द्ध) युक्त करे तो चतुर्थ भावका इष्ट होता है ॥ २१ ॥

एतदाश्रय भावपत्रतो लग्नवच्चतुर्थभावसाधनम् ॥ २२ ॥

इस प्रकार चतुर्थ भावका इष्ट ले करके भावपत्रपर लग्नसाधनकी रीतिकेअनुसार (जैसे लग्न लाये हैं उसी तरहसे) चतुर्थ भावका साधन करना चाहिये ॥ २२ ॥

लग्नशोधिततुर्यषष्ठांशो लग्ने पञ्चवारं योज्यस्ततस्स षष्ठांशो रूपाच्चतुर्थस्तुर्ये पञ्चवारं योजितश्चेल्लग्नादयस्ससन्धयः षड्भावाः ॥ २३ ॥

लग्न निकले हुए चतुर्थ भावके षष्ठांशको (चतुर्थ भावमेंसे लग्नको) हीन करना, जो राश्यादिक शेष बचे उसको राशिके अंशमें ६ छःका भाग देना, जो लब्ध राशि आवे और शेष बचे उनको तीस ३० गुणे करके नीचेके अंश मिलाकर ६ छःका भाग दे, फिर जो लब्ध अंश आवे और शेषबचे उनको ६० साठ

गुण करके नीचेकी कला मिलाना, फिर ६ छःका भाग देना, एवं जो लब्ध कला आवे और शेष बचे उनके ६० गुणे करके विकला मिलाना, फिर ६ छःका भाग देना, जो लब्ध विकला आवे तथा शेष बचे उनको फिर ६० गुणे करके ६ छःका भाग देनेपर जो लब्ध आवे वह प्रतिविकला जानना ऐसे ६ छःका भाग देनेसे जो राश्यादिक फल आवे वह षष्ठांश होता है, उस षष्ठांशको लग्नमें पांचवार युक्त करना, तदनंतर फिर उस षष्ठांशको एकराशिमें (१।०।०।०।० शोधके चतुर्थ भावमें पांच वार मिलावे तो लग्नको आदि ले संधिसहित ६ छठा भाव होता है ॥ २३ ॥

एते षड्भोनाः शेषाः षड्भावाः ॥ २४ ॥

इन छहों भावोंमेंसे छः छः राशि हीन करनेसे शेष रहे हुए छहों भाव होते हैं ॥ २४ ॥

ग्रहः स्वाधिष्ठितभावारम्भसंधितो न्यूनो गतभावोत्थं
तादृग्विराममंध्याधिक उत्तरभावोत्थं फलं प्रयच्छति ॥ २५ ॥

ग्रह जिस भावमें स्थित हो उस भावकी आरंभ (पहलेकी) संधिसे न्यून (कमती) हो तो गतभावजनित (पीछेके भावका) फल देता है। ऐसे ही विराम (आगेकी) सन्धिसे अधिक हो तो उत्तर (आगेके) भावजनित फलको देता है ॥ २५ ॥

ग्रहसंध्यंतरं नखघ्नं भावसंध्यंतरेणाप्तं फलं विंशोपकाः ॥ २६ ॥

ग्रहसन्धिके अन्तरको ग्रह जिस भावमें स्थित हो उस भावसे कमती हो तो आरम्भसन्धिके साथ और भावसे ग्रह अधिक हो तो विराम (आगेकी) सन्धिके साथ अन्तर करके बीसगुणा करना और भावसन्धिके अन्तरका जिस सन्धिके ग्रहका अन्तर किया है उसी सन्धिके भावके साथ अन्तर करके भाग देना, जो फल आवे वह विंशोपका जानना और यदि ग्रह आरम्भसन्धिसे न्यून हो वा विराम सन्धिसे अधिक हो तो जिस भाव और सन्धिके बीचमें ग्रह हो उस भाव और सन्धिका अन्तर करके ग्रह सन्धिके अन्तरमें भाग देना, अर्थात आरम्भ सन्धिसे ग्रह न्यून हो तो पहलेके भाव और सन्धिसे अंतर करना और ग्रह आगेकी संधिसे अधिक हो तो आगेके भावसे संधिका अंतर करके बीसगुणे किये हुए ग्रह संधिके अंतरमें भाग देनेपर जो फल आवे वह विंशोपका होता है ॥ २६ ॥

उदाहरण ।

स्पष्टसूर्य १० । १६ । ५३ । ३९ है, इसकी राशि १० अंश १६ के प्रमाण लग्नपत्रमें कोष्ठक देखा ५७ । २१ । ६ है, इसमें इष्टघटचादि ११ । ३० । १८ मिलाया तो ६८ । ५१ । २४ हुए । घटीका अंक ६० साठसे अधिक है, अतः साठका भाग दिया शेष ८ । ५१ । २४ रहे, यह इष्ट युक्त किया हुआ लग्नपत्रका कोष्ठक हुआ । इस इष्टयुक्त कोष्ठकसे अल्पकोष्ठक लग्नपत्रमें ८ । ४५ । ४८ एक १ राशि ११ ग्यारह अंशके कोष्ठकमें मिलता है इसकारण १ वृषराशि ११ अंश लिये इसके नीचे सूर्यकी कला ५३ विकला ३९ युक्त किया तो १ । ११ । ५३ । ३९ हुआ, तदनंतर इष्टयुक्त कोष्ठक ८ । ५१ । २४ और अल्पकोष्ठक ८ । ४५ । ४८ का अंतर किया तो ० । ५ । ३६ । हुआ, इसमें अल्पकोष्ठक ८ । ४५ । ४८ । और ऐष्य कोष्ठक ८ । ५६ । ० के अंतर ० । १० । १२ का भाग दिया परंतु भाज्य भाजक दोनों कलादिक हैं अतएव इनको सवर्णित किये तो भाज्य ३३६ भाजक ६१२ हुए, भाज्यमें भाजकका भाग दिया लब्ध ० शून्य अंश आया शेष बचे ३३६ को ६० साठगुणे किये २०१६० हुए । इनमें फिर ६१२ भाजकका भाग दिया लब्ध ३२ कला आयी, शेष ५७६ बचे उनको ६० साठगुणे किये तो ३४५६० हुए । इनमें भाजक (६१२) का भाग दिया लब्ध ५६ विकला आयी । ऐसे अंशादिक ० । ३२ । ५६ फल तीन आये इनको प्रथम आये हुए राश्यादिक १ । ११ । ५३ । ३९ में युक्त किये तो १ । १२ । २६ । ३५ । हुए यह राश्यादिक लग्न हुआ ।

दिनमानसाधन ।

सूर्यकी राशि १० अंश १६ प्रमाण लग्नपत्रका कोष्ठक ५७ । २१ । ६ को अपने नीचेके सातवें कोष्ठक २६ । ९ । ४२ मेंसे हीन किया तो २८ । ४८ । ३६ इतना दिनमान हुआ ।

रात्रिमानसाधन ।

दिनमान २८ । ४८ । ३६ को ६० साठमेंसे शोधन किया तो ३१ । ११ । २४ रात्रिमान हुआ, इसको आधा किया तो १५ । ३५ । ४२ रात्र्यर्द्ध हुआ ।

चतुर्थभाव–इष्टसाधन ।

सूर्योदयसे इष्ट ११ । ३० । १८ । में रात्र्यर्द्ध १५ । ३५ । ४५ युक्तकिया तो २७ । ६ । ० इतना चतुर्थ भावका इष्ट हुआ ।

चतुर्थभावसाधन ।

स्पष्टसूर्य १०।१६।५३।३९ की राशि १० अंश १६ प्रमाण भावपत्रका कोष्ठक ५६।४५।२४ में चतुर्थभावका इष्ट २७।६।० मिलाया ८३।५१।२४ हुए, घटी ६० साठसे अधिक हैं ६० साठका भाग दिया शेष २३।५१।२४ बचे, यह इष्टयुक्त कोष्ठक हुआ, इससे न्यून कोष्ठक भावपत्रमें २३।४२।२० तीन राशि २७ अंशमें मिलता है, इसलिये राशि ३ अंश २७ लिये इसके नीचे कला विकलाके स्थानमें सूर्यकी कला ५३ विकला ३९ युक्त की तो ३।२७।५३।३९ हुए, फिर इष्टयुक्त कोष्ठक २३ । ५१ । २४ और अल्प कोष्ठक २३।४२।२० का अंतर किया ० । ९ । ४ हुआ, इसमें अल्पकोष्ठक २३।४२।२० और उसके आगेका ऐष्य कोष्ठक २३ । ५२। १८ का अंतर ०।९।५८ का भाग दिया, परन्तु भाज्य भाजक दोनों कलादिक हैं अतएव दोनोंको प्रथम सवर्णित किये भाज्य ५४४ भाजक ५९८ हुआ, भाज्य ५४४ में भाजक ५९८ का भाग दिया तो लब्ध ० अंश आया, शेष ५४४ को ६० साठगुणे किये ३२५४० हुए । इनमें भाजक ५९८ का भाग दिया, लब्ध ५४ कला आयी, शेष ३४८ बचे इनको ६० साठगुणे किये तो २०८८० हुए,इनमें भाजक ५९८ का भाग दिया, लब्ध ३४ विकला आयी ऐसे अंशादिक ०।५४। ३४ फल तीन आये इनको प्रथम आये हुए राश्यादिक ३।२७।५३।३९ में युक्त किये तो ३।२८।४८।१३ हुए इस प्रकार चतुर्थ भाव स्पष्ट हुआ।

भावसाधनका–उदाहरण ।

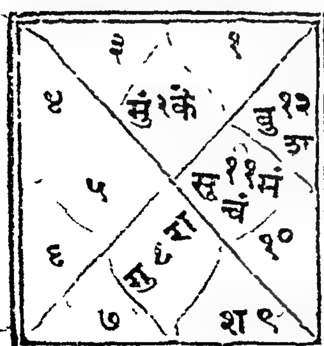
लग्नस्पष्ट १।१२।२६।३५ को चतुर्थ भाव ३।२८।४८।१८ मेंसे शोधा तो २।१६।२१।३८ हुए, शेष बचे इसकी राशिके २ अंकमें ६ छःका भाग दिया लब्ध ० राशि शेष २ को ३० तीस गुणे किये ६० हुए । इनमें नीचे-के १६ अंश मिलाये तो ७६ हुए । इनमें ६ छःका भाग दिया लब्ध १२ अंश आये, शेष ४ बचे । इनको ६० साठगुणे किये तो २४० हुए फिर कलाके अंक २१ युक्त किये तो २६१ हुए, फिर ६ का भाग दिया लब्ध ४३ कला आयी, शेष ३ बचे, उनको ६० साठगुणे किये तो १८० हुए । इनमें विकलाके अंक ३८ मिलाये २१८ हुए फिर ६ छःका भाग दिया लब्ध ३६ विकला आयी । शेष २ बचे, इनको फिर ६० साठगुणे किये तो १२० ,,

फिर ६ छःका भाग दिया लब्ध २० प्रतिविकला आयी । ऐसे छःका भाग देके ०।१२।४३।३६।२० फल पांच लाये तो षष्ठांश हुआ, इसको लग्न १।१२। २६।३५ में युक्त किये तो १।२५।१०।११।२० द्वितीय भावकी आरंभ संधि हुई । इसमें षष्ठांश ०।१२।४३।३६।२० युक्त किया तो २।७।५३।४७।४० द्वितीय भाव हुआ । द्वितीय भावमें फिर षष्ठांश ०।१२।४३।३६।२० मिलाया तो २।२०।३७।२४।० तृतीय भावकी आरम्भ और द्वितीय भावकी विराम संधि हुई । इसमें फिर षष्ठांश युक्त किया तो ३ । ३ ।२१।०।२० तृतीय भाव हुआ । इसमें फिर षष्ठांश ०।१२।४३।३६।२० युक्त किया ३।१६।४।३६।४० तृतीय भावकी विराम और चतुर्थ भावकी आरम्भ संधि हुई, ऐसे लग्नमें षष्ठांश पांचवार युक्त किया, फिर षष्ठांश ०।१२।४३।३६।० को एक राशि १।०।०।० मेंसे शोधा ०।१७।१६।२३।४० शेष बचे इनको चतुर्थ भावमें पांचवार युक्त किया तो लग्नादिक संधिसहित ६ छः भाव हुए, इन छः भावोंमेंसे ६ छः छः राशि घटायी तो शेषके ६ भाव हुए ।

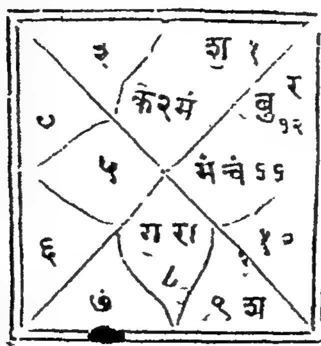
ससंधयो द्वादशभावाः ।

१	सं.	२	सं.	३	सं.	४	सं.	५	सं.	६	सं.
१	१	२	२	३	३	३	४	५	५	६	६
१२	२५	७	२०	३	१६	२८	१६	३	२०	७	२५
२६	१०	५३	३७	२१	४	४८	४	२१	३७	५३	१०
३५	११	४७	२४	०	१६	१३	१६	०	२४	४७	११
०	२०	४०	०	२०	४०	०	४०	२०	०	४०	२०
७	सं.	८	सं.	९	सं.	१०	सं.	११	सं.	१२	सं.
७	७	८	८	९	९	९	१०	११	११	०	०
१२	२०	७	२०	३	१६	२८	१६	३	२०	७	२५
२६	१०	५३	३७	२१	४	४८	४	२१	३७	५३	१०
३५	११	४७	२४	०	१६	१३	१६	०	२४	४७	११

वर्षाङ्गचक्रम्.

चलितचक्रम्.

भावमें जो जो राशि आवे वे चलितमें लिखना फिर ग्रह लिखना । वहांसूर्य वर्षकुंडलीमें १०दशमभावमें स्थित है । दशमभावकी विरामसंधिसे१०।१६।४ से सूर्य अधिक है, इसलिये यह ११ ग्यारहवें भावका फल देगा । एवं

शुक्र ११ वें भावमें स्थित है, ११ ग्यारहवें भावकी विरामसंधि ११ । २० से शुक्र ११ । २५ अधिक है, अतएव शुक्र १२ वें भावका फल देगा, ऐसे सर्वग्रहोंको जानने ।

विशोपकानयन—उदाहरण ।

सूर्य १० । १६ ।५३।२९ और दशम भावकी विराम संधि १०।१६।३४ । ३६ का अंतर किया तो ०।०।४९।२हुआ ,इसको बीस गुणा किया तो १६ । २१।० हुए । इनमें सूर्य दशम भावकी विरामसंधि और ग्यारहवें भावके बीचमें है, इसलिये दशमभावकी विरामसंधि १० । १६।४।३६ और ग्यारहवां भाव ११। ३२।१।० के अंतर १७ । १६ । २४ का भाग दिया—परंतु दोनों भाज्य भाजक अंशादिक हैं इसलिये इनको प्रथम सवर्णित किये भाज्य ५८८६० भाजक ६२१८४ हुए । भाज्य ५८८६० में भाजक ६२१८४ का भाग दिया लब्ध ० शून्य विश्वा आये, शेष ५८८६० को ६० साठगुणे किये तो ३५३ १६० हुए, भाजक भावमंध्यंतर ६२१८४ का भाग दिया तो लब्ध ५७ प्रतिविश्वा आये। यह सूर्यके विंशोपका हुए,इसी प्रकार सब ग्रहोंके विंशोपका जानना।

विंशोपकाः ।

सू.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	रा.	के.	मुं.
०	१८	९	१७	९	७	१६	२	२	३
५७	१०	५४	५७	४६	७	४९	१९	१९	३९

इति श्रीज्योतिर्विद्वरश्रीमन्महादेवकृतवर्षदीपकाख्यताजिकग्रन्थे तदात्मजश्रीनिवासविरचितायां सोदाहरणभाषाव्याख्यायां ग्रहभावसाधनाध्यायो द्वितीयः ॥ २ ॥

वक्राच्छज्ञचन्द्रार्कज्ञसितारेज्यार्किमन्देज्या मेषाद्यधिपाः ॥ १ ॥

वक्र (मंगल), अच्छ (शुक्र), ज्ञ (बुध),चंद्र, अर्क (सूर्य);ज्ञ (बुध), सित (शुक्र), आर (मंगल), इज्य (गुरु), आर्कि (शनि), मंद (शनि) इज्य (गुरु), मेषादिक राशियोंके क्रमसें स्वामी जानना ॥ १ ॥

मेषादिराशियोंके स्वामी.

मे. ०	वृ. १	मि. २	क. ३	सिं. ४	क. ५	तु. ६	वृ. ७	ध. ८	म. ९	कुं. १०	मी. ११	राशी.
मं.	शु.	बु.	चं.	सू.	बु.	शु.	मं.	गु.	श.	श.	गु.	स्वामी

मेषगोनक्रकन्याकर्कान्त्यतुला दिवाकराद्युच्चर्क्षा दशमतृतीयाष्टा-
विंशपञ्चदशपञ्चमसप्तविंशविंशाः क्रमेण परमोच्चभागाः ॥ २ ॥

मेष, गो (वृषभ), नक्र (मकर), कन्या, कर्क, अन्त्य (मीन) और तुला ये सूर्यादिक ग्रहोंकी क्रमसे उच्चराशि होती हैं, अर्थात् मेषका सूर्य, वृषभका चन्द्र, मकरका मंगल, कन्याका बुध, कर्कका गुरु, मीनका शुक्र, तुलाका शनि उच्चका जानना और दशम, तृतीय, अष्टाविंश २८, पञ्चदश १५, पंचम ५, सप्तविंश २७, विंश २० क्रमसे परमउच्चके अंश जानना अर्थात् ऊपर कही हुई राशि और अंशोंके सूर्यादि ग्रह हों तो परम उच्चके जानना, जैसे—सूर्य मेषके दश अंशका है ये परम उच्चका हुआ। इसी प्रकार चंद्र वृषभके तीन अंशका परम उच्चका, मंगल मकरके २८ अट्ठाईस अंशका, बुध कन्याके १५ पंद्रह अंशका, गुरु कर्कके पांच ५ अंशका, शुक्र मीनके २७ सत्ताईस अंशका और शनि तुलाके २० बीस अंशका परम उच्चका जानना ॥ २ ॥

स्वोच्चसप्तमर्क्षास्तथांशाः क्रमशो नीचर्क्षाः परमनीचभागाः ॥ ३ ॥

सूर्यादिग्रहोंकी अपनी उच्चराशिसे सातवीं राशि और अंश क्रमसे नीच राशि और परमनीचके अंश होते हैं ॥ ३ ॥

उच्चनीचराशिचक्रम् ।

र	चं	मं	बु	गु	शु	श		
० १०	१ ३	९ २८	५ १५	३ ५	११ २७	६ २०		उच्चराशयः
६ १०	७ ३	३ २८	११ १५	९ ५	५ २७	० २०		नीचराशयः

मेषेऽङ्गाङ्गाष्टपंचेषवो गुरुशुक्रज्ञारार्कजानां हद्दांशाः ॥ ४ ॥

मेषराशिमें अंग ६, अंग ६, अष्ट ८, पंच ५, इषु ५, इन अंशोंके क्रमसे गुरु, शुक्र, बुध, मंगल और शनि हद्दाके स्वामी जानना। अर्थात् मेषराशिके ६ छः अंशपर्यंत हद्दाका स्वामी गुरु होता है, उसके आगेके ६ छः अंशका स्वामी शुक्र, उसके आगेके ८ अंशका स्वामी बुध, उसके आगेके ५ पांच अंशका स्वामी मङ्गल, उसके आगेके ५ अंशका स्वामी शनि, इसी प्रकार बारहों राशियोंके हद्दांशके स्वामी समझना चाहिये ॥ ४ ॥

वृषेऽष्टांगेभशराग्नयः सितज्ञेज्यमन्दाराणाम् ॥ ५ ॥

वृषभराशिमें अष्ट ८ अंग ६ इभ ८ शर ५ अग्नि ३ इन अंशोंमें यथाक्रम शुक्र, बुध, गुरु, शनि, मंगल हद्दाके स्वामी जानना ॥ ५ ॥

द्वंद्वेऽङ्गांगाशराद्रयङ्गांशा ज्ञशुक्रेज्यारमन्दानाम् ॥ ६ ॥

मिथुन राशिमें अंग ६ अग ६ शर ५ अद्रि ७ अंग ६ इन अंशोंके क्रमसे बुध, शुक्र, गुरु, मंगल, शनि हद्दाके स्वामी जानना ॥ ६ ॥

कर्केऽद्र्यंगांगनगाब्ध्यंशा भौमाच्छज्ञेज्यार्कीणाम् ॥ ७ ॥

कर्कराशिमें अद्रि ७ अंग ६ अंग ६ नग ७ अब्धि ४ इन अंशोंके क्रमसे भौम, शुक्र, बुध, गुरु, शनि हद्दाके स्वामी जानना ॥ ७ ॥

सिंहेऽगेष्वद्र्यंगांगांशा इज्यसितार्किज्ञाराणाम् ॥ ८ ॥

सिंहराशिमें अंग ६ इषु ५ अद्रि ७ अंग ६ अंग ६ इन अंशोंके क्रमसे गुरु, शुक्र, शनि, बुध, मंगल हद्दाके स्वामी जानना ॥ ८ ॥

कन्यायां नगाशाब्ध्यंगाक्ष्यंशा ज्ञाच्छेज्यारार्कीणाम् ॥ ९ ॥

कन्याराशिमें नग ७ आशा १० अब्धि ४ अग ६ अक्षि २ इन अंशोंके क्रमसे बुध, शुक्र, गुरु, मंगल, शनि हद्दाके स्वामी जानना ॥ ९ ॥

तुलेऽगाष्टनगाद्र्यक्ष्यंशा मन्दज्ञेज्यसिताराणाम् ॥ १० ॥

तुलाराशिमें अंग ६ अष्ट ८ नग ७ अद्रि ७ अक्षि २ इन अंशोंके क्रमसे शनि, बुध, गुरु, शुक्र, मंगल हद्दाके स्वामी जानना ॥ १० ॥

कीटे सप्ताब्ध्यष्टशरांगांशा वक्राच्छज्ञेज्यार्कीणाम् ॥ ११ ॥

वृश्चिक राशिमें सप्त ७ अब्धि ४ अष्ट ८ शर ५ अंग ६ इन अंशोंमें यथाक्रम मंगल, शुक्र, बुध, गुरु, शनि हद्दाके स्वामी जानना ॥ ११ ॥

चापेऽर्केष्वब्धिशराब्ध्यंशा इज्यसितज्ञारमन्दानाम् ॥ १२ ॥

धनराशिमें अर्क १२ इषु ५ अब्धि ४ शर ५ अब्धि ४ इन अंशोंके क्रमसे गुरु, शुक्र, बुध, मंगल, शनि हद्दाके स्वामी जानना ॥ १२ ॥

नक्रे नगनगाब्ध्यष्टवेदांशा ज्ञेज्याच्छार्किवक्राणाम् ॥ १३ ॥

मकरराशिमें नग ७ नग ७ अब्धि ४ अष्ट ८ वेद ४ इन अंशोंके क्रमसे बुध, गुरु, शुक्र, शनि, मंगल हद्दाके स्वामी जानना ॥ १३ ॥

घटे नगांगाद्रिपञ्चेषवः शुक्रज्ञेज्यारमन्दानाम् ॥ १४ ॥

कुम्भराशिमें नग ७ अंग ६ अद्रि ७ पंच ५ इषु ५ इन अंशोंमें यथाक्रम शुक्र, बुध, गुरु, मंगल, शनि हद्दाके स्वामी जानना ॥ १४ ॥

झषेऽर्काब्ध्यग्न्यंकाक्ष्यंशाः सितेज्यज्ञारार्कीणाम् ॥ १५ ॥

मीनराशिमें अर्क १२ अब्धि ४ अग्नि ३ अंक ९ अक्षि २ इन अंशोंके क्रमसे शुक्र, गुरु, बुध, मंगल, शनि हद्दाके स्वामी जानना ॥ १५ ॥

हद्दाचक्रम् ।												
मे. ०	वृ. १	मि. २	क. ३	सिं. ४	क. ५	तु. ६	वृ. ७	ध. ८	म. ९	कुं. १०	मी. ११	
६ ग	८ शु	६ बु	७ मं	६ गु	७ बु	६ श	७ मं	१२ गु	७ बु	७ शु	१२ शु	अंशस्वामी.
६ शु १२	६ बु १४	६ शु १२	६ शु १३	५ शु ११	१० शु १७	८ बु १४	४ शु ११	५ शु १७	७ गु १४	६ बु १३	४ गु १६	अंशस्वामी.
८ बु २०	८ गु २२	५ गु १७	६ बु १९	७ श १८	४ गु २१	७ गु २१	८ बु १९	४ बु २१	४ शु १८	७ गु २०	३ बु १९	अंशस्वामी,
५ मं २५	५ श २७	७ मं २४	७ गु २६	६ बु २४	७ मं २८	७ शु २८	५ गु २४	५ मं २६	८ श २६	५ मं २५	९ मं २८	अंशस्वामी.
५ श ३०	३ मं ३०	६ श ३०	४ श ३०	६ मं ३०	२ श ३०	२ मं ३०	६ श ३०	४ श ३०	४ मं ३०	५ श ३०	२ श ३०	अंशस्वामी.

ग्रहे प्रथमद्रेष्काणगे तद्राशौ वह्नियोगे मध्यद्रेष्काणगे तद्राशौ सैकोऽन्त्यद्रेष्काणगे रसयोगे तद्राशौ मुनिभक्ते शेषेऽर्काद्याः पतयः ॥१६॥

ग्रह प्रथमद्रेष्काणमें हो तो उसकी राशिके अंकमें ३ तीन मिलाना और मध्यद्रेष्काणमें हो तो उसकी राशिमें (१) एक युक्त करना, एवं अन्त्य (तीसरे) द्रेष्काणमें हो तो उसकी राशिमें ६ छः युक्त करना, अनन्तर उस राशिमें ७ सातका भाग देना, शेष १ बचे तो सूर्य, २ बचे तो चन्द्र, ३ तीन बचे तो मंगल, ४ बचे तो बुध, ५ बचे तो गुरु, ६ बचे तो शुक्र, ७ बचे तो शनि द्रेष्काणका स्वामी होता है ॥ १६ ॥

द्रेष्काणचक्रम् ।													
मे. ०	वृ. १	मि. २	क. ३	सिं. ४	क. ५	तु. ६	वृ. ७	ध. ८	म. ९	कुं. १०	मी. ११		
मं.	बु.	गु.	शु.	श.	र.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	१०	अंश.
र.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	र.	चं.	मं.	बु.	गु.	२०	अंश.
[illegible]	[illegible]	र.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	र.	चं.	मं.	३०	अंश.

१ द्रेष्काण १० अंशका होता है, १० अंशपर्यन्त प्रथम द्रेष्काण, १० से २० अंशपर्यन्त मध्य द्रेष्काण, २० अंशसे ३० अंशपर्यन्त अन्त्य द्रेष्काण होता है ।

मेषसिंहचापेषु मेषाद्या वृषकन्यानक्रेषु मृगाद्या युग्मतुलाकुम्भेषु तुलाद्याः कर्कालिमीनेषु कर्काद्या नवांशाः ॥ १७ ॥

मेष १ सिंह ५ धन ९ राशिमें मेषराशिको आदि ले, वृष २ कन्या ६ मकर १० राशिमें मकरराशिको आदि ले, मिथुन ३ तुला ७ कुम्भ ११ राशिमें तुला राशिको आदि ले और कर्क ४ वृश्चिक ८ मीन १२ राशिमें कर्कराशिको आदि ले नवांशविभागकी संख्यापर्यंत गिननेसे नवांश होता है, अर्थात्-जितनी संख्या नवांशविभागमें हो उतनी संख्यापर्यंत गिननेसे जो राशि आवे उसके स्वामी नवांशका स्वामी होता है ॥ १७ ॥

नवांशविभागचक्रम् ।

१	२	३	४	५	६	७	८	९	नवांश वि.
३	६	१०	१३	१६	२०	२३	२६	३०	अंश.
२०	४०	०	२०	४०	०	२०	४०	०	कला.

नवांशसारिणीचक्रम् ।

मे.	वृ.	मि.	क.	सिं.	क.	तु.	वृ.	ध.	म.	कुं.	मी.	अंश.	कला.
०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११		
१.	१०	७	४	१	१०	७	४	१	१०	७	४	३	२०
२	११	८	५	२	११	८	५	२	११	८	५	६	४०
३	१२	९	६	३	१२	९	६	३	१२	९	६	१०	०
४	१	१०	७	४	१	१०	७	४	१	१०	७	१३	२०
५	२	११	८	५	२	११	८	५	२	११	८	१६	४०
६	३	१२	९	६	३	१२	९	६	३	१२	९	२०	०
७	४	१	१०	७	४	१	१०	७	४	१	१०	२३	२०
८	५	२	११	८	५	२	११	८	५	२	११	२६	४०
९	६	३	१२	९	६	३	१२	९	६	३	१२	३०	०

गृहोच्चहद्दाद्रेष्काणनवांशाः पञ्चवर्गाः ॥ १८ ॥

---

१ एक राशिके ९ नव भागको नवांश कहते हैं, एक नवांशविभाग ३ तीन अंश २० कलाका होता है

ग्रह (राशिके) स्वामी, उच्च, हद्दा, द्रेष्काण और नवांश पंचवर्ग होते हैं । अर्थात् प्रथम ग्रहोंकी राशिके स्वामी, फिर उच्च, तदनन्तर हद्दा, एवं द्रेष्काण नवांश लिखनेसे पंचवर्ग होता है ॥ १८ ॥

यो ग्रहो यस्य ज्यायत्रिकोणान्यतमगः स सुहृत् ॥ १९ ॥

जो ग्रह जिस ग्रहसे तीसरे ३ ग्यारहमें ११ नवमें ९ पांचमें ५ स्थानोंमेंसे किसी स्थानमें स्थित हो वह उस ग्रहके मित्र होता है ॥ १९ ॥

केंद्रगस्तथा शत्रुः ॥ २० ॥ शेषस्थानस्थः समः ॥ २१ ॥

और जो ग्रह जिस ग्रहसे केंद्र (१ । ४ । ७ । १०) स्थानोंमेंसे कोई भी स्थानमें स्थित हो वह उस ग्रहके शत्रु होता है ॥ २० ॥ शेष २ । ६ । ८ । १२ दूसरे छठे आठवें बारहवें स्थानोंमेंसे कोई भी स्थानमें जिस ग्रहसे जो ग्रह स्थित हो वह उसके सम होता है ॥ २१ ॥

स्वगृहे त्रिंशल्लवाः सुहृद्भे सार्द्धद्वाविंशतिः ।
समभे तिथयः शत्रुभे सार्द्धसप्तबलम् ॥ २२ ॥

इस प्रकार मैत्रीचक्र बनाके उस (मैत्रीचक्र) के अनुसार पञ्चवर्गमें आये हुए ग्रहोंके नीचे मित्र सम शत्रु लिखना, तदनन्तर बल लिखना, उसकी रीति कहते हैं । ग्रह स्वगृही (स्वराशिका) हो तो ३० तीस अंश, मित्र राशिका हो तो २२ । ३० साढेबाईस अंश, समराशिमें १५ पन्द्रह अंश, शत्रुराशिमें हो तो ७ । ३० साढेसात अंश बल जानना ॥ २२ ॥

यथा भवे षड्भाल्पं तथा नीचखेटांतरे तद्भागाङ्कभागस्स्वोच्चबलम् ॥ २३ ॥

ग्रह और उसके नीचका अन्तर जैसे हो सके वैसे छः राशिसे अल्प करना (ग्रहमें नीचको हीन करनेसे ६ छः राशिसे अल्प शेष बचे तो ग्रहमेंसे नीचको हीन करना और अधिक बचते हों तो नीचमेंसे ग्रहको हीन करना) शेष यदि अन्तरके अंश करके राशिको ३० गुणी करके अंश मिलाके उसमें ९ नवका भाग देना, लब्ध उच्चबल होता है ॥ २३ ॥

स्वहद्दायां तिथ्यंशा मित्रहद्दायां सपादैकादश समहद्दायां
सार्द्धसप्त शत्रुहद्दायां पादोनवेदांशा बलम् ॥ २४ ॥

ग्रह स्वराशिकी हद्दामें हो तो १५ पंद्रह अंश, मित्र ग्रहकी हद्दामें ११।१५ सवाग्यारह अंश, समग्रहकी हद्दामें ७।३० साढ़ेसात अंश, शत्रु ग्रहकी हद्दामें हो तो ३।४५ (पौनेचार अंश) बल जानना ॥ २४ ॥

स्वद्रेष्काणे दश मित्रद्रेष्काणे सार्द्धनगाः समद्रेष्काणे
पञ्च शत्रुद्रेष्काणे सार्द्धयमा अंशा बलम् ॥ २५ ॥

ग्रह–स्वराशिके द्रेष्काणमें हो तो १० अंश, मित्रग्रहके द्रेष्काणमें हो तो ७।३० साढ़ेसात अंश, समग्रहके द्रेष्काणमें ५ पांच अंश, शत्रुग्रहके द्रेष्काणमें हो तो २।३० अढ़ाई अंश बल जानना ॥ २५ ॥

स्वनवांशे पञ्च मित्रांशे पादोनवेदाः समांशे सार्धयमा
रिप्वंशे सपादैको बलम् ॥ २६ ॥

ग्रह–स्वराशिके नवांशमें हो तो ५ पांच अंश, मित्रनवांशमें ३।४५ पौनेचार अंश, समनवांशमें हो तो २।३० ढाई अंश, शत्रुनवांशमें हो तो १ । १५ (सवा) अंश बल जानना ॥ २६ ॥

पंचवर्गबलकोष्टकम् ।

	स्व.	मित्र	सम	शत्रु	
स्व.	३० ०	२२ ३०	१५ ०	७ ३०	गृह
हद्दा.	१५ ०	११ १५	७ ३०	३ ४५	हद्दा
द्रेष्का.	१० ०	७ ३०	५ ०	२ ३०	द्रेष्काण
नवां.	५ ०	३ ४५	२ ३०	१ १५	नवांश

पंचवर्गबलैक्ये वेदोद्धृते लब्धं विंशोपकात्मकं बलम् ॥ २७ ॥

पंचवर्गके बलके ऐक्य (योग) में ४ चारका भाग देना जो लब्ध आवे उसे विश्वात्मक बल जानना चाहिये ॥ २७ ॥

षडल्पोल्पबली रव्यधिकः पूर्णबली ॥ २८ ॥

आया हुआ विश्वात्मक बल छः से अल्प हो तो अल्पबली और बारहसे

अधिक हो तो पूर्णबली, ६ छः से अधिक बारहसे न्यून हो तो मध्यबली होता है ॥ २८ ॥

सूर्य १० । १६ । ५३ । ३९ कुम्भराशिका है, इसका स्वामी शनि है, सो गृहका स्वामी हुआ । एवं सूर्यका उच्च ०।१० हद्दा—सूर्य कुम्भ राशिके ३ हद्दांशमें (प्रथम ७ अंश फिर ६ अंश मिलानेसे १३ होते हैं इससे अधिक अंश सूर्य है, इसलिये दो अंश गये और तीसरे ७ अंशमें हुआ) हैं इसका स्वामी गुरु है वह सूर्यकी हद्दाका स्वामी हुआ ।

द्रेष्काण—सूर्य मध्यद्रेष्काणमें है इसकी राशिमें १० में १ युक्त किया ११ हुए, सातका भाग दिया ४ शेष बचे, तो सूर्यको आदि ले क्रमसे ४ बुध द्रेष्काणका स्वामी हुआ । नवांश—सूर्य कुम्भराशिके छठे नवांशविभागमें है(१६ ५० से अधिक है अतएव तुलाराशिसे नवांश विभागसंख्य ६ पर्यंत गिननेसे मीन राशि हुई. इसका स्वामी गुरु है सो सूर्यके नवांशका स्वामी हुआ, ऐसे ही सर्वग्रहके पंचवर्ग जानना ।

बृहत्पंचवर्गचक्रम्.

सू.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	
श मि	श मि	श मि	गु मि	मं श	गु मि	गु सं	स्वगृह.
० १०	१ २	९ २८	५ १५	३ ५	११ २७	६ २०	उच्च.
गु श	शु स	बु स	शु श	बु मि	मं स	गु स	हद्दा.
बु स	शु स	शु स	श श	र श	मं स	बु श	द्रेष्काण.
गु श	श स	गु श	चं स	गु स्व	श श	बु श	नवांश.

मैत्रीसाधन—उदाहरण ।

सूर्यसे ११ स्थानमें शनि स्थित है वह सूर्यके मित्र हुआ, एवं सूर्यसे १ स्थानमें चन्द्र, मंगल १० स्थानमें गुरु स्थित है, ये सूर्यके शत्रु हुए और २ स्थानमें बुध, शुक्र स्थित है, वे सम हुए इसी प्रकार सर्वग्रहोंके मित्र शत्रु समझना ।

मैत्रीचक्रम्.

र.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	
श	श	श	गु	बु शु	गु	र चं मं	मित्र.
च शु	बु शु	बु शु	र मं चं	श	र चं मं	गु	सम.
चं मं गु	र मं गु	र चं गु	शु श	र चं मं	बु श	बु शु	शत्रु.

बलसाधन-उदाहरण ।

सूर्यके गृहका स्वामी शनि सूर्यका मित्र है, इसलिये गृहमें सूर्यके नीचे २२ । ३० अंश बल लिखा, उच्चबल सूर्य १०।१६।५२।३९। नीच ६।१०।०।० सूर्यमेंसे नीच हीन किया ४।६।५२।३९ शेष बचे इसके अंश किये १२६ । ५३ । ३९ हुए, नवका भाग दिया लब्ध १४ आये शेष शून्य बचा, इनको साठसे गुणा किया. इसमें ५२ कला मिलायी ५२ हुए और नवका भाग दिया, लब्ध ५ आये, सो सूर्यका उच्चबल १४, ५ हुआ । हद्दा-हद्दाका स्वामी गुरु सूर्यका शत्रु है, अतः हद्दाका शत्रु बल ३ । ४५ सूर्यके नीचे हद्दामें लिखा-द्रेष्काण, सूर्यके द्रेष्काणका स्वामी बुध सूर्यके सम है इसलिये द्रेष्काणमें समका बल ५ । ० प्राप्त हुआ ।

नवांश सूर्यके नवांशका स्वामी गुरु सूर्यके शत्रु है, अतएव नवांशमें सूर्यके नीचे शत्रु नवांश बल १।१५ लिखा, यह पंचवर्ग बल हुआ । इन पांचोंको योग किया ४६।३५ पंचवर्ग बलैक्य हुआ, इसमें ४ चारका भाग दिया, लब्ध ११ । ३८ । ४५ आये, यह सूर्यका विंशोपकात्मक बल हुआ । ग्रहबल ६ से अधिक और १२ बारहसे न्यून है, अतः मध्यमबल जानना । एवं शेष चन्द्रादि सर्वग्रहोंका किया जाता है ॥

पंचवर्गबलचक्रम् ।

र.	च.	म.	बु.	ग.	शु.	श.	
२२ ३०	२२ ३०	२२ ३०	२२ ३०	७ ३०	२२ ३०	१५ ०	गृह.
१४ ५	९ ४२	१८ ५६	२ २९	५ ७	१९ ४७	१४ २७	उच्च.
३ ४५	७ ३०	७ ३०	३ ४५	११ १५	७ ३०	७ ३०	हद्दा.
५ ०	५ ०	५ ०	२ ३०	२ ३०	५ ०	२ ३०	द्रेष्का.
१ १५	२ ३०	१ १५	२ ३०	५ ०	१ १५	१ १८	नवां.
४६ ३५	४७ १२	५५ ११	३२ ३४	३१ २२	५६ २	४० ४२	योग.

विंशोपकात्मकबलम् ।						
र.	चं.	मं.	बु	गु.	शु.	श.
११	११	१३	८	७	१४	१०
३८	४८	४७	११	५०	०	१०
४५	०	४५	०	३०	३०	३०
म.	म.	पू.	म.	म.	पू.	म.

चन्द्रार्कारेज्याः परस्परं मित्राणि शेषाश्च ॥ २९ ॥

अब अन्य आचार्यके मतकी स्थिरमैत्री लिखते हैंः—चन्द्र, सूर्य, मंगल, गुरु ये परस्पर मित्र जानना और शेष रहे बुध, शुक्र, शनि, ये परस्पर मित्र जानना ॥ २९ ॥

इतरथा रिपवः ॥ ३० ॥

ऊपर कहे हुए मित्रग्रहसे जो शेष रहे वे शत्रु होते हैं ॥ ३० ॥

स्थिरमैत्रीचक्रम् ।							
र.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	
चं. मं. गु.	र. मं. गु.	र. चं. गु.	शु. श.	र. चं. मं.	बु. श.	शु. बु.	मित्र.
बु. श. श.	बु. शु. श.	बु. शु. श.	र. चं. मं. गु.	बु. शु. श.	र. मं. चं. गु.	र. चं. मं. गु.	

स्वस्वाधिकारबलार्द्धमित्रर्क्षे बलं तदर्धं शत्रुभे शेषं प्राग्वदित्येके॥३१॥

इस स्थिरमैत्रीके मित्रशत्रुके अनुसार पञ्चवर्गबल लानेकी रीति कहते हैंः—गृह ३० हद्दा १५ द्रेष्काण १० नवांश ५ के कहे हुए अपने अपने राशिके बलको स्वराशिगत ग्रहमें यथावस्थित (गृहमें ३० हद्दामें १५ द्रेष्काणमें १० नवांशमें ५) ही जानना और अपने अपने स्वका आधा आधा बल मित्रराशिगत ग्रहमें और मित्रराशिगत ग्रहका आधा आधा बल शत्रुराशिगत ग्रहमें जानना, अर्थात् स्वमें पूरा, मित्रमें स्वका आधा, शत्रुमें मित्रका आधा लिखना, जैसे—गृहमें स्वराशिका ३० अंश बल है, उसका आधा १५, मित्र

राशिगतका बल और उसका आधा ७ । ३० शत्रुराशिगतका बल हुआ है शेष रीति प्रथम कहे समान करना । ऐसा अनेक आचार्योंका मत है ॥ ३१ ॥

उदाहरण ।

गृहमें—सूर्यकी राशिका स्वामी शनि स्थिर मैत्रीमें सूर्यका शत्रु है इसकारण सूर्यके नीचे गृहमें स्वगृहके बल ३० के आधेका आधा लिखा ७।३० उच्च बल पूर्वानीत लिखा १४ । ५ हद्दामें-सूर्यकी हद्दाका स्वामी गुरु स्थिर मैत्रीमें सूर्यके मित्र है, अतएव हद्दाके स्वराशिके बल १५ का आधा ७ । ३० लिखा । एवं सूर्यके द्रेष्काण स्वामी बुध स्थिरमैत्रीमें सूर्यके शत्रु हैं इसलिये द्रेष्काणके राशिके बल १० का आधेका आधा २ । ३० द्रेष्काणमें सूर्यके नीचे लिखा । नवांश—सूर्यके नवांशका स्वामी गुरु सूर्यके मित्र है, अतएव नवांशबल ५ । ०का आधा २।३० नवांशमें सूर्यके नीचे लिखा।इन पांचोंका योग किया ३४। ५ आया, यहां ४ चारका भाग दिया, लब्ध ८ । ३१ १५ [1]विशोपकात्मक बल हुआ,यह ६ छहसे अधिक है,इसवास्ते मध्यमबल हुआ । ऐसे ही शेष ग्रहोंका बल जानना ।

बलचक्रम्.

	गृह	हद्दा	द्रेष्का	नवा.
स्व.	३०	१५	१०	५
मित्र	१५	७ ३०	५ ०	२ ३०
शत्रु	७ ३०	३ ४५	२ ३०	१ १५

स्थिरमैत्रीमित्रशत्रुवशेन पंचवर्ग-बलचक्रम्.

सू.	चं.	म.	बु.	गु.	शु.	श.	
७ ३०	७ ३५	७ ३०	७ ३०	१५ ०	७ ३०	७ ३०	गृह.
१४ ५	९ ४२	१८ ५६	१ २९	५ ७	१९ ४७	१४ २७	उच्च.
७ ३०	३ ४८	३ ४५	७ ३०	३ ४५	३ ४५	३ ४५	हद्दा.
२ ३०	२ ३०	२ ३०	५ ०	५ ०	२ ३०	५ ०	द्रेष्का.
२ ३०	१ १५	२ ३०	१ १५	५ ०	२ ३०	२ ३०	नवां.
३४ ५	२४ ४२	३५ ११	२२ ४४	३३ ५२	३६ २	३३ १२	योग.
८ ३१ १५	६ १० ३०	८ ४७ ४८	५ ४१ ०	८ २८ ०	९ ० ३०	८ १८ ०	विंशोपकात्मकबलम्
म.	म	म.	म	म	म.	म.	बल

1 बलका योग करना उसको चारका भाग देना आदि रीति ।

आद्योऽर्कांशांता द्वादश वर्गाः ॥ ३२ ॥

स्वगृहको आदि ले द्वादशांशपर्यंत (स्वगृह १ होरा २ द्रेष्काण ३ चतुर्थांश ४ पञ्चमांश ५ षष्ठांश ६ सप्तमांश ७ अष्टमांश ८ नवमांश ९ दशमांश १० एकादशांश ११ द्वादशांश १२) द्वादशवर्ग होता है ॥ ३२ ॥

आद्याधिपाः प्राग्वत् ॥ ३३ ॥

राशियोंके स्वामी प्रथम कहे समान जानना ॥ ३३ ॥

विषमर्क्षे सूर्यशशिनोः समर्क्षे व्यत्ययेन होरा ॥ ३४ ॥

विषमराशिमें प्रथम सूर्य; दूसरे चन्द्रकी होरा होती है और समराशिमें विपरीत अर्थात् प्रथम चन्द्र द्वितीय सूर्यकी होरा होती है ॥ ३४ ॥

स्वेषु नवक्षशा द्रेष्काणपाः ॥ ३५ ॥

प्रथम द्रेष्काणमें अपनी राशिका स्वामी, दूसरे (मध्य) द्रेष्काणमें अपनी राशिसे पांचमी राशिका स्वामी, तृतीय (तीसरे) द्रेष्काणमें अपनी राशिसे नवमी राशिका स्वामी, द्रेष्काणका स्वामी जानना ॥ ३५ ॥

केचित्प्राग्वत् ॥ ३६ ॥

कोई आचार्य जो पंचवर्गमें प्रथम द्रेष्काण कहा है वही करना ऐसा कहते हैं ॥ ३६ ॥

स्वर्क्षजकेन्द्रेशा वेदांशपाः ॥ ३७ ॥

अपनी राशिसे प्रथम चतुर्थांशमें अपनी राशिका स्वामी, दूसरेमें ४ चौथी राशिका स्वामी, तीसरेमें सातवीं राशिका स्वामी, चौथेमें १० दशमी राशिका स्वामी चतुर्थांशका स्वामी होता है ॥ ३७

ओजर्क्षे भौमार्कीज्यज्ञसिताः समर्क्षे प्रतिलोमतः शरांशपाः ॥ ३८ ॥

विषम (एक) राशिमें प्रथम पञ्चमांशमें भौमका दूसरेमें शनि तीसरेमें

---

१ पंदरह १५ अंशकी एक १ होरा होती है (० अंशसे १५ अंशतक प्रथम होरा १ अंशसे ३० अंशपर्यंत दूसरा होरा हो)।

२ दशअंशका १ द्रेष्काण होता है ।

३ एकराशिके ४ चार भागको कहते हैं, एक चतुर्थांश विभाग ७ अंश ३० कलाका होता है ।

४ एकराशिके ५ पांचमें भागको कहते हैं— एक पंचमांश ६ छः अंशका होता है ।

चतुर्थांशविभाग० ।				
१	२	३	४	
७ ३०	१५ ०	२२ ३०	३० ०	अंश. कला.

गुरु, चौथेमें बुध, पांचवेंमें शुक्र, समराशिमें विपरीत (१ शुक्र, २ बुध, ३ गुरु, ४ शनि, ५ मंगल) पंचमांशके स्वामी होते हैं ॥ ३८ ॥

विषमर्क्षे मेषाद्याः समभे तुलाद्याः षष्ठांशाः ॥ ३९ ॥

विषमराशिमें मेषराशिको आदि ले, समराशिमें तुलाराशिको आदि ले गिननेसे षष्ठांशके स्वामी होते हैं ॥ ३९ ॥

ओजभे स्वभाद्या युग्मर्क्षे तत्सप्तमर्क्षाद्याः सप्तमांशाः ॥ ४० ॥

विषमराशिमें अपनी राशिको आदि ले, समराशिमें अपनी राशिसे जो सातवीं राशि हो उसको आदि ले, सप्तमांश विभागकी संख्यापर्यंत गिननेसे जो राशि आवे उसके स्वामी सप्तमांशका स्वामी होता है (ग्रह जितनी संख्याके सप्तमांशविभागमें हो उतनी संख्यापर्यंत विषमराशिमें अपनी राशिसे, सममें सातवीं राशिसे गिननेसे सप्तमांश होता है) ॥ ४० ॥

चरभेऽजाद्याः स्थिरभे चापाद्या उभयभे सिंहाद्या अष्टमांशाः॥ ४१ ॥

चर (१ । ४ । ७ । १०) राशिमें मेषराशिको आदि ले, स्थिर (२ । ५ । ८ । ११) राशिमें धनराशिको आदि ले, द्विस्वभाव (३।६।९।१२) राशिमें सिंहराशिको आदि ले जितनी संख्याके अष्टमांशविभागमें ग्रह हो उतनी संख्यापर्यंत गिननेसे जो राशि आती है उसका स्वामी अष्टमांशका स्वामी होता है ॥ ४१ ॥

---

१ एक राशिके ६ छठे भागको कहते हैं-एक षष्ठांश ५ पांच अंशका होता है।

२ एक राशिके ७ हिस्सेको कहते हैं-एक सप्तमांश विभाग ४ अंश १७ कलाका होता है।

३ एक राशिके ८ भागको कहते हैं-एक अष्टमांश विभाग ३ अंश ४५ कलाका होता है।

अष्टमांशविभाग.

१	२	३	४	५	६	७	८	
३	७	११	१५	१८	२२	२६	३०	अंश
४५	३०	१५	०	४५	३०	१५	०	कला

सप्तमांशविभाग.

१	२	३	४	५	६	७
४	८	१२	१७	२१	२५	३०
१७	३४	५१	८	२५	४२	०
८	१७	२५	३४	४२	५२	०

नवांशाः प्राग्वत् ॥ ४२ ॥

नवांशके स्वामी प्रथम कह चुके हैं उनके समान करना ॥ ४२ ॥

यस्य ग्रहस्य दशांशैकादशांशौ कर्तव्यौ तदीयभादौ दशैका-
दशगुणिते तद्दशांशादिभादिस्फुटः ॥ ४३ ॥

जिस ग्रहके दशांश तथा एकादशांश करना हो उस (ग्रह) की राशि अंश कला विकलाको दशांशमें १० दशगुणा, एकादशांशमें ११ ग्यारह गुणा करना, क्रमसे कलामें ६० साठका भाग देना, लब्ध ऊपरके अंशमें युक्त करना, अंशमें ३० तीसका भाग देना और लब्ध राशिमें मिलाना फिर राशिमें १२ बारहका भाग देना जो शेष बचे वह दशांश एकादशांशके राश्यादि स्पष्ट होता है, इस स्पष्टकी राशिके स्वामी दशांश एकादशांशके स्वामी होते हैं ॥ ४३ ॥

स्वभादर्कांशाः ॥ ४४ ॥

अपनी राशिसे जितनी संख्याके द्वादशांशमें ग्रह हो उतनी संख्यापर्यंत गिननेसे जो राशि आवे उसका स्वामी द्वादशांशका स्वामी होता है ॥ ४४ ॥

स्वमित्रोच्चशुभवर्गाः शुभा अन्येऽधमाः ॥ ४५ ॥

स्व, मित्र, उच्च और शुभग्रहके वर्ग शुभ अन्य (शत्रु सम) नीच और पाप आदिकके वर्ग अधम (नेष्ट) होते हैं–अर्थात् जिस ग्रहके द्वादशवर्गमें शुभ ग्रहोंका स्वराशिस्थ, मित्रराशिस्थ, उच्चराशिस्थ ग्रहोंका वर्ग अधिक हो वह ग्रह शुभफल देगा और जिसके द्वादशवर्गमें पापग्रहोंका शत्रुराशिस्थ ग्रहोंका नीच-गतग्रहोंका वर्ग अधिक हो वह ग्रह श्रेष्ठ हो तो भी नेष्ट फल देगा ॥ ४५ ॥

एक राशिके १२ भागको कहते हैं–एक द्वादशांश २ अंश ३० कला (ढाई अंशका होता है)।

द्वादशांशविभाग.

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	विभागसंख्या.
२ ३०	५ ०	७ ३०	१० ०	१२ ३०	१५ ०	१७ ३०	२० ०	२२ ३०	२५ ०	२७ ३०	३० ०	अंश. कला.

वर्गेशे स्वर्क्षगे विंशतिर्मित्रर्क्षे तिथयः
समर्क्षे दश रिपुभे पंच बलम् ॥ ४६ ॥

द्वादशवर्गके वर्गका स्वामी स्वराशिका हो तो बीस २० अंश, मित्रराशिका हो तो १५ पन्द्रह अंश, समराशिका हो तो १० अंश, शत्रुराशिका हो तो ५ पांच अंश बल जानना ॥ ४६ ॥

स्व	मि.	स	श.
२०	१५	१०	५
०	०	०	०

द्वादशवर्गजबलैक्येऽर्कभक्ते विंशोपकाः ॥ ४७ ॥

द्वादशवर्गके बलके योगमें बारह १२ का भाग देना जो लब्ध आवे वह विंशोपकात्मक बल होता है ॥ ४७ ॥

उदाहरण ।

सूर्य १० । १६ । ५३ । ३५ । की राशि कुंभका स्वामी शनि सूर्यके गृहका स्वामी हुआ । होरा सूर्य विषमराशिकी दूसरी होरामें है, इसका स्वामी चन्द्र होराका स्वामी हुआ । द्रेष्काण–सूर्य मध्यद्रेष्काणमें है. इस कारण अपनी राशि ११ कुंभसे पांचवीं राशि मिथुनका स्वामी बुध द्रेष्काणका स्वामी आया । एवं सूर्य तृतीय चतुर्थांश विभागमें है, इस लिये अपनी राशि ११ से सातवीं राशि ५ सिंहका स्वामी सूर्य, सूर्यके चतुर्थांशका स्वामी हुआ । पंचमांश–विषम राशिस्थित सूर्य तीसरे पंचमांशविभागमें है, अतएव विषमराशिमें तीसरे पचमांशका स्वामी गुरु सूर्यके पंचमांशका स्वामी हुआ । एवं सूर्य ४ चौथे षष्ठांशमें है और विषमराशिका है, इसलिये मेषराशिसे षष्ठांशविभागकी संख्या ४ चार पर्यंत गिना तो कर्कराशि हुई, इसका स्वामी चन्द्र सूर्यके षष्ठांशका स्वामी हुआ, एवं सप्तमांशविभागमें सूर्य ४ चतुर्थ संख्याके विभागमें स्थित है, यह विषम राशिगत है. इसवास्ते अपनी राशि ११ कुम्भसे ४ पर्यंत गिननेसे ४ चौथी वृषभ राशि हुई इसका स्वामी शुक्र सूर्यके सप्तमांशका स्वामी हुआ, ऐसे ही अष्टमांश विभागमें सूर्य ५ पांचवे अष्टमांशमें स्थित है और स्थिर राशि ११ का है, अतः धनराशिको आदि ले ५ पांच संख्यापर्यन्त गिननेसे मेष राशि हुई इसका स्वामी भौम सूर्यके अष्टमांशका स्वामी हुआ । नवांशके स्वामी लानेकी युक्ति प्रथम कही है, उसी रीतिके समान नवांश विभागमें ६ छठे नवांशमें सूर्य

स्थित है, इस कारण तुलाराशि (३ । ७ ११ के नवांश ७ तुलासे गिनना) से ६ संख्यापर्यन्त गिननेसे १२ मीनराशि हुई, इसका स्वामी गुरु सूर्यके नवांशका स्वामी हुआ, सूर्य १० । १६ । ५३ । ३९ को दशांश करना है, इस कारण १० दशगुणा किया १०० । १६० । ५३० । ३९० हुआ—विकला कला साठसे अधिक हैं इससे विकला (३९०) में साठका भाग दिया लब्ध ६ कलामें मिलाके (५३६) साठका भाग दे लब्ध आठ अंशमें युक्त किये अंश तीससे अधिक हैं इसलिये अंश (१६८) में ६० तीसका भाग दिया लब्ध ५ पांच राशिके अंक १०० में युक्त किया १०५ हुए, राशि (१०५) में १२ बारहका भाग दिया, शेष ९ । १८ । ५६ । ३० राश्यादिक बचा, यह सूर्यका दशांश हुआ । इसकी राशि १० का स्वामी शनि सूर्यके दशांशका स्वामी हुआ । एवं एकादशांशमें सूर्य १० । १६ । ५३ । ३९ को ११ ग्यारहसे गुणा किया ११० । १७६ । ५८३ । ४२९ हुआ । विकलाकलामें साठके अंशमें तीसकी राशिमें १२ बारहका क्रमसे भाग देनेसे शेष बचे ८ । ५ । ५० । ९ यह सूर्यका एकादशांश स्पष्ट हुआ । इसकी राशि ९ धनका स्वामी गुरु सूर्यके एकादशांशका स्वामी हुआ—एवं अपनी राशि ११ कुम्भसे सूर्य ७ सातवें द्वादशांशमें है, इसलिये ७ संख्यापर्यन्त गिननेसे ५ सिंह राशि हुई, इसका स्वामी सूर्य सूर्यके द्वादशांशका स्वामी हुआ । इस प्रकार सूर्यके द्वादशवर्ग हुए ऐसे ही शेष ग्रहोंके तथा भावोंके और सहमादिकोंके द्वादशवर्ग जानना । सूर्यके द्वादश वर्गमें स्वराशिके वर्ग २ मित्रके २ शुभग्रहके ७ वर्ग हैं इनका योग किया ११ ग्यारह हुए, इस कारण सूर्य शुभफल देगा । ऐसे ही सर्वग्रहोंका शुभाशुभफल समझना चाहिये ।

द्वादशवर्गबलउदाहरण ।

सूर्यके—गृह (राशि) का स्वामी शनि सूर्यका मित्र है, इस कारण १५ । ० पन्द्रहका बल गृहमें प्राप्त हुआ । एवं होरामें सूर्यकीहोराका स्वामी चन्द्र सूर्यका शत्रु है, अतः ५।० बल प्राप्त हुआ एवं द्रेष्काणमें द्रेष्काणपति बुधका समराशिका बल १० । ० चतुर्थांशमें चतुर्थांशपति सूर्यका स्वका २०।० बल पंचमांशमें पंचमांशके स्वामी गुरुका शत्रुका ५।० बल षष्ठांशमें, षष्ठांशके स्वामी चन्द्रका शत्रु राशिका बल ५।० सप्तमांशमें, सप्तमांशके स्वामी शुक्रका समराशिका १०।०

बल अष्टमांशमें अष्टमांशपति भौमका शत्रुराशिका ५। ० बल नवांशका स्वामी गुरुका शत्रुका ५ । ० बल, दशांशके स्वामी शनिका 'मित्र बल १५ । ० एकादशांशमें एकादशांशके स्वामी गुरुका शत्रुका बल ५। ० द्वादशांशमें द्वादशांशका स्वामी सूर्य 'स्वराशिका है, इसलिये स्वका २० । ० बल प्राप्त हुआ, यह सूर्यके द्वादशवर्गका बल हुआ, इसका योग किया १२० । ० आया इसमें १२ बारहका भाग दिया, लब्ध १० । ० सूर्यका विशोपकात्मक द्वादश वर्ग बल हुआ । ऐसे ही शेष ग्रहोंका जानना ॥

ग्रहाणांद्वादशवर्गचक्रम्.

र.	च	म.	बु.	गु.	शु.	श.	
१० श मि	११ श मि	११ श मि	१२गु मि	८ म श	१२ गु मि	९ गु स	गृ.
४ चं श	५ र श	५ र श	४ चं स	५ र श	५ र श	५र स	हो.
१ बु स	११ श मि	११ श मि	१२गु मि	१२गु स्व	८ म श	९ गु स	द्रे.
१ र स्व	११ श मि	२ शु स	१२गु मि	२ शु मि	९ गु मि	१२गु स	च.
९ गु श	१ म श	११ श मि	२ शु श	१०श स	८ म स	११श स्व	प.
४ च श	१ मं श	२ शु स	७ श श	१० श स	१२गु मि	२शु श	ष.
२ शु स	११श मि	१२ गु श	६ बु स्व	६ बु मि	११ श श	११श २०	स.
१ म श	९ गु श	११ श मि	५ र स	२ श मि	११ श श	७शु श	अ.
१२गु श	७ शु स	९ गु श	४ चं स	९ गु स्व	११ श श	३बु श	न.
१०श मि	५ [illegible] श	७ शु स	३ बु स्व	५ र श	११ श श	१२गु स	द.
८ गु श	३ बु स	५ र श	२ शु श	१२ गु स्व	११ श श	८म मि	ए.
५ र स्व	११श मि	२ शु स	१२ गु मि	३ बु मि	१० श श	१२गु स	द्वा.
११	८	१०	११	७	३	११	शुभ
१	४	२	१	५	९	१	पाप.
श्रे.	श्रे.	श्रे.	श्रे.	श्रे.	ने.	श्रे	फल

द्वादशवर्गबलचक्रम्.

र.	च.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	
१५ ०	१५ ०	१५ ०	१५ ०	५ ०	१५ ०	१० ०	गृह.
५ ०	५ ०	५ ०	१० ०	५ ०	१० ०	१५ ०	होरा.
१० ०	१५ ०	१५ ०	१५ ०	२० ०	१० ०	१० ०	द्रेष्काण.
२० ०	१५ ०	१० ०	१५ ०	१५ ०	१'१ ०	१० ०	चतुर्थांश.
५ ०	५ ०	१५ ०	५ ०	१० ०	१० ०	२० ०	पञ्चमांश.
५ ०	५ ०	१० ०	५ ०	१० ०	१५ ०	५ ०	षष्ठांश.
१० ०	१५ ०	५ ०	२० ०	१५ ०	५ ०	१० ०	सप्तमांश.
५ ०	५ ०	१५ ०	१० ०	१५ ०	५ ०	५ ०	अष्टमांश.
५ ०	१० ०	५ ०	१० ०	२० ०	५ ०	५ ०	नवमांश.
१५ ०	५ ०	१० ०	२० ०	५ ०	५ ०	१० ०	दशांश.
५ ०	१० ०	५ ०	५ ०	२० ०	५ ०	१५ ०	एकादशांश.
२० ०	१५ ०	१० ०	१५ ०	१५ ०	५ ०	१० ०	द्वादशांश.
१२० ०	१२० ०	१२० ०	१४५ ०	१५५ ०	१०५ ०	१३५ ०	योग.
१० ०	१० ०	१० ०	१२ ५	१२ ५५	८ ४५	११ १५	विशोपकात्मक बल.
म.	म.	म.	पू.	पू.	म.	म.	फल.

स्वभे शतं कलानां मित्रभे पंचाशत् शत्रुभे पञ्चविंशतिः ॥ ४८ ॥

स्वराशिमें १०० सौ कला, मित्रराशिमें ५० कला, शत्रुराशिमें २५ पचीस कला, स्थिर-मैत्रीके मित्र शत्रुवशसे द्वादशवर्ग बल जानना ॥ ४८ ॥

स्व.	मि.	श.	
१००	५०	२५	
०	०	०	कला.

तदैक्ये षष्टिभक्ते विंशोपका इत्येके ॥ ४९ ॥

स्थिरमैत्रीके मित्रशत्रुवशसे लाये हुए द्वादशवर्गके बलके ऐक्य (योग) में ६० साठका भाग देना, जो लब्ध आता है वह विंशोपकात्मक बल होता है, ऐसा अनेक आचार्योंका मत है ॥ ४९ ॥

उदाहरण ।

द्वादशवर्गमें सूर्यकी राशिका स्वामी शनि स्थिर मैत्रीकेमें सूर्यका शत्रु है, इसलिये सूर्यके गृहके नीचे २५।० कला बल लिखा, एवं होराका स्वामी चन्द्र मित्र है सूर्यके इस कारण ५० कला बल होरामें लिखा, द्रेष्काणका स्वामी बुध शत्रु है इससे शत्रुका २५कला बल द्रेष्काणमें, चतुर्थांशमें सूर्य स्वराशिका है, अतः स्वका १०० कला बल, एवं पंचमांशमें पंचमांशका स्वामी गुरु मित्र है, अतएव मित्रका ५० कला बल और षष्ठांशका स्वामी चन्द्र भी मित्र है,इसलिये षष्ठांशमें भी५० कला बल लिखा और सप्तमांशका स्वामी शत्रु है अतः सप्तमांशमें शत्रुका भी२५ कला बल, अष्टमांशका स्वामी भौम मित्र है इसलिये अष्टमांशमें मित्रका ५० कला बल । नवांशका स्वामी गुरु मित्र है इससे नवांशमें मित्रका बल५०कला और दशांशका स्वामी शनि सूर्यके शत्रु है इसवास्ते दशांशमें शत्रुका २५ कला बल लिखा और एकादशांशका स्वामी गुरु मित्र तथा द्वादशांशका स्वामी सूर्य स्वका है, इसलिये एकादशांशमें मित्रका ५० कला बल और द्वादशांशमें स्वका १०० कला बल लिखा । यह द्वादशवर्ग बल हुआ,इसका योग किया ६०० आये ६० साठका भाग दिया लब्ध १०।० विंशोपकात्मक सूर्यका द्वादशवर्ग बल हुआ । ऐसे ही शेष चन्द्रादिग्रहोंका द्वादशवर्गबल जानना ॥

स्थिरमैत्रीवशात् द्वादशवर्गबलचक्रम्.

र	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.		
२५ ०	२५ ०	२५ ०	२५ ०	५० ०	२५ ०	२५ ०	१	गृह.
५० ०	५० ०	५० ०	२५ ०	५० ०	२५ ०	२५ ०	२	होरा
२५ ०	२५ ०	२५ ०	२५ ०	१०० ०	२५ ०	२५ ०	३	द्रेष्काण.
१०० ०	२५ ०	२५ ०	२५ ०	२५ ०	२५ ०	२५ ०	४	चतुर्थांश.
५० ०	५० ०	२५ ०	५० ०	२५ ०	२५ ०	१०० ०	५	पंचमांश.
५० ०	५० ०	२५ ०	५० ०	२५ ०	२५ ०	५० ०	६	षष्ठांश.
२५ ०	२५ ०	५० ०	१०० ०	२५ ०	५० ०	१०० ०	७	सप्तमांश
५० ०	५० ०	२५ ०	२५ ०	२५ ०	५० ०	५० ०	८	अष्टमांश
५० ०	२५ ०	५० ०	२५ ०	१०० ०	५० ०	५० ०	९	नवमांश
२५ ०	५० ०	२५ ०	१०० ०	५० ०	५० ०	२५ ०	१०	दशमांश
५० ०	२५ ०	५० ०	५० ०	१०० ०	५० ०	२५ ०	११	एकादशांश.
१०० ०	२५ ०	२५ ०	२५ ०	२५ ०	५० ०	२५ ०	१२	द्वादशांश.
६०० . ०	४२५ ०	४०० ०	५२५ ०	६०० ०	४५० ०	५२५ ०		योग.
१० ०	७ ५	६ ४०	८ ४५	१० ०	७ ३०	८ ४५		विशोपकात्मकबलम
म	म.	म.	म.	म.	म.	म.		बल

स्वभस्वोच्चर्क्षान्यतरस्थितौ ग्रहस्य प्रथमं हर्षपदम् ॥ ५० ॥

स्वराशिका वा अपनी उच्चराशिमेंसे कोई भी राशिका जो ग्रह हो(ग्रहस्वराशिका हो वा अपनी उच्चराशिका हो) तो उस ग्रहका प्रथम हर्ष-पद होता है ॥ ५० ॥

गोत्रिषट्कवीशबाणांत्यगेषु सूर्यादिषु द्वितीयम् ॥ ५१ ॥

सूर्यको आदि ले गो ९, त्रि ३, षट् ६, कु १, ईश ११, बाण ५, अन्त्य १२ बारहवें स्थानमें यथाक्रम ग्रह स्थित हो तो द्वितीय हर्षपद होता है, अर्थात् सूर्य ९, चन्द्र ३, मङ्गल ६, बुध १, गुरु ११, शुक्र ६, शनि १२ में स्थानमें है । ५० ।

सूर्यारेज्या नराः शेषाः स्त्रियः ॥ ५२ ॥

सूर्य, मङ्गल, गुरु पुरुषग्रह, शेष (चन्द्र, बुध, शुक्र, शनि) स्त्रीग्रह जानना ॥ ५२ ॥

दिने पुमान् रात्रौ स्त्री तृतीयम् ॥ ५३ ॥

दिनमें वर्ष प्रवेश हो तो पुरुषग्रह, रात्रिमें स्त्रीग्रह बलवान् जानना और तृतीय (तीसरा) हर्षपद होता है ॥ ५३ ॥

तुर्यमतस्त्रिषु त्रिषु नृस्त्रियौ तुर्यम् ॥ ५४ ॥

चतुर्थभावसे तीन तीन स्थानमें पुरुषग्रह और स्त्रीग्रह स्थित हो तो चतुर्थ हर्षपद होता है, अर्थात् ४ । ५ । ६ । पुरुषग्रह, ७ । ८ । ९ स्त्रीग्रह, १० । ११ । १२ पुरुषग्रह, १ । २ । ३ स्त्रीग्रह स्थित हो तो ४ हर्षपद जानना चाहिये ॥ ५४ ॥

चतुर्ष्वेषु प्रत्येकं पंचविंशोपका बलम् ॥ ५५ ॥

इति बलाध्यायस्तृतीयः ॥ ३ ॥

इन चार हर्षपदोंमें प्रत्येक (एक एकके प्रति) के पांच पांच विंशोपका बल जानना चाहिये ॥ ५५ ॥

हर्षपदचक्रम्.

र	चं	मं	बु	गु	शु	श	
०	०	०	०	०	५	०	प्रथम.
०	०	०	०	०	०	०	द्वितीय.
५	०	५	०	५	०	०	तृतीय.
५	०	५	०	०	०	५	चतुर्थ.
१०	०	१०	०	५	५	५	योग.

उदाहरण ।

यहां शुक्र उच्चराशिका है, इसलिये प्रथम हर्षपदमें यह बलवान् हुआ। सूर्यको आदि ले कोई ग्रह द्वितीय हर्षपद स्थानोंमें नहीं है, अतः द्वितीय हर्षपद किसीका नहीं आया । दिनमें वर्षप्रवेश हुआ है इससे पुरुषग्रह (सूर्य मंगल गुरु) तृतीयहर्ष बलदाता हुए । एवं चतुर्थस्थानसे तीन तीनमें पुरुष स्त्री ग्रह देखनेसे ८ आठमें शनि स्त्री ग्रह और १० । ११ में सूर्य मंगल पुरुषग्रह स्थित हैं, ये चतुर्थ हर्षपदमें बली हुए ॥

इति श्रीज्योतिर्विद्वरश्रीमन्महादेवकृतवर्षप्रदीपिकाख्यताजिकग्रंथे तदंगजश्रीनिवासविरचितायां सोदाहरणभाषाव्याख्यायां बलसाधनाध्यायस्तृतीयः ॥ ३ ॥

अथ दृष्टिसाधनमाह ।

पश्योनदृश्ये द्विदिग्भशेषे तद्विनांशा अर्धास्तिथिशुद्धा-
स्तथा त्र्यंकशेषे भोग्यांशा एव वेदाष्टशेषे च सार्द्धा
अंशाः पञ्च वेदतः शुद्धास्तथैव तर्काभ्रशेषेंऽशा द्विघ्नाः
षष्टिशुद्धाः कलाद्या दृष्टिरन्यर्क्षे तदभावः ॥ १ ॥

पश्य[1]ग्रहको हीन करना, दृश्यग्रहमेंसे दो २ राशि १० दशराशि शेष बचे तो राशिके विना अंशोंको आधे करना और १५ पंदरहमेंसे शोधना । ऐसे ही तीन ३ राशि, ९ नवराशि शेष बचे तो अंशोंको तीसमेंसे शोधना, एवं ४ राशि, ८ आठ राशि शेष बचे तो राशि विना अंशोंको डयोढ़ा (अंशोंको आधे करके उन्हीं अंशोंमें मिलाना) करना और ४५ पैंतालीसमेंसे शोधना । इसी प्रकार ६ छः राशि अथवा शून्यराशि शेष बचे तो राशि विना अंशोंको दोगुणे कर ६० साठमेंसे शोधनेसे कलादिक दृष्टि होती है और इन उक्त राशियोंसे अन्य राशि शेष बचे तो दृष्टिका अभाव (दृष्टि नहीं) जानना ॥ १ ॥

दृष्टिचक्रम्.

२	१०	३	९	४	८	०	६
अंशा-ऽर्द्धा १५शु.	अंशा-ऽर्द्धा १५शु.	अंशा-३० शु.	अंशा-३० शु.	अंशा-डेढा ४५ शु.	अंशा-डेढा ४५ शु.	अंशा-द्विगु ६० शु.	अंशा-द्विगुणा ६०शु.

१ जिस ग्रहपर दृष्टि करना हो वह दृश्य, जो देखता हो वह पश्य कहलाता है।

उदाहरण ।

दृश्य सूर्य १० । १६ । ५३ । ३९ ऐसे पश्य चन्द्र १० । ० । २२ । ५६ को हीन किया, शेष ० । १६ । ३० । ४३ बचे, इसके राशि विना अंशादिक १६ । ३० । ४३ को द्विगुण किये तो ३३ । १ । २६ हुए, इनको ६० मेंसे शोधे तो २६ । ५९ कलादिक सूर्यपर चन्द्रकी दृष्टि हुई । इसी तरह क्रमसे सर्व ग्रहोंपर ग्रहोंकी दृष्टि जानना और भावपर दृष्टि करना हो तो भावदृश्य ग्रहपश्य समझके दृष्टि करे तो भावोपरि ग्रहोंकी दृष्टि होती है ।

ग्रहोपरिग्रहाणां दृष्टिचक्रम् ।

र	चं	मं	बु	गु	शु	श	
० ० ०	० २६ ५९	० ४१ १६	० ० ०	० १ २	० ४ ५	० ११ ३१	र.
० ० ०	० ० ०	० ० ०	० ० ३६	० ९ २७	० १२ ३०	० ० ०	चं.
० ० ०	० ४५ ४४	० ० ०	० ० ०	० ५ ४३	० ८ ४६	० ० ०	मं.
० ३० ३८	० ० ०	० ११ ५४	० ० ०	० १७ २२	० ० ०	० ४ १०	बु.
० २७ ५७	० ११ २७	० १८ ३५	० १८ ५९	० ० ०	० ० ०	० ० ०	गु.
० ० ०	० ० ०	० ० ०	० १३ ६	० ३५ ५१	० ० ०	० १४ ५३	शु.
० ६ ५२	० १० १४	० १३ ४८	० २१ ४१	० १८ ४	० २२ ४२	० ० ०	श.

इति दृष्टिसाधनाध्यायश्चतुर्थः ॥ ४ ॥

अथ सहमाऽध्यायः ।

सर्वत्र सहमसाधने शुद्धयाश्रयतः शोध्यहीने
क्षेपकयुक्ते सहमसिद्धिः ॥ १ ॥

सर्व सहमसाधनेमें शुद्ध्याश्रयमेंसे शोध्यको हीन करके क्षेपक युक्त करे तो सहम सिद्ध होता है ॥ १ ॥

शोध्यभादेशस्य शुद्धयाश्रयभादितोऽर्वाक्
क्षेपाभावे सिद्धसहमभं सैकं कार्यम् ॥ २ ॥

शोध्यकी राशि अंशको आदि ले शुद्ध्याश्रयकी राशि–अंशके पहले क्षेपककी

१ जिसमेंसे हीन करना कहा हो वह शुद्ध्याश्रय और जिसको हीन करनेको कहा है वह शोध्य

राशि नहीं आवे तों सिद्धसहमकी राशिमें एक युक्त करना, अर्थात् शुद्ध्याश्रय और शोध्यके बीचमें क्षेपक नहीं आवे तो एक मिलाना ॥ २ ॥

क्षेपकानुक्तौ लग्नं योज्यम् ॥ ३ ॥

जिस सहमसाधनमें क्षेपक नहीं कहा हो उसमें लग्न युक्त करना (लग्नको क्षेपक समझना) ॥ ३ ॥

समयानुक्तौ रात्रौ शोध्यशोधकौ व्यस्तौ कार्यौ ॥ ४ ॥

जिस सहमसाधनमें समय नहीं कहा हो उस सहमके साधनमें रात्रिमें वर्षप्रवेश हो तो शोध्यशोधकको व्यस्त (उलटें) करना अर्थात् शोध्यको शुद्ध्याश्रय और शुद्ध्याश्रयको शोध्य मानके सहम करना ॥ ४ ॥

सूर्योने चन्द्रे पुण्यसहमः ॥ ५ ॥

चन्द्रमेंसे सूर्यको हीन करनेसे पुण्यसहम होता है ॥ ५ ॥

चन्द्रोनार्के गुरुज्ञानज्ञातिसहमानि ॥ ६ ॥

चन्द्रमें सूर्यको हीन करनेसे गुरु, ज्ञान, ज्ञाती सहम होते हैं ॥ ६ ॥

पुण्योनेज्ये यशोदेहसैन्यघातम् ॥ ७ ॥

गुरुमेंसे पुण्यसहमको हीन करनेसे यश, देह, सैन्य और घातसहम होता है ॥ ७ ॥

पुण्योनज्ञाने शुक्रान्विते मित्रम् ॥ ८ ॥

पुण्यसहमको ज्ञानसहममेंसे हीन करके शुक्र मिलानेसे मित्र सहम होता है ॥ ८ ॥

कुजोनपुण्ये माहात्म्यधैर्यशौर्यम् ॥ ९ ॥

पुण्यसहममेंसे मंगलको हीन करनेसे माहात्म्य, धैर्य, शौर्य सहम होते हैं ॥ ९ ॥

शुक्रोनमन्दे इच्छा ॥ १० ॥

शुक्रको शनिमेंसे हीन करनेसे इच्छा सहम होता है ॥ १० ॥

लग्नेशोनारे सामर्थ्यं चेदंगेशो भौमस्तदा जीवाच्छोधनीयः ॥ ११ ॥

लग्नके स्वामीको भौममेंसे हीन करनेसे सामर्थ्य सहम होता है, यदि लग्नेश्वर भौम ही हो तो गुरुमेंसे लग्नेश्वरको हीन करना चाहिये ॥ ११ ॥

सदा मंदोनजीवे भ्राता ॥ १२ ॥

सदा अर्थात् दिनरात्रिमें गुरुमेंसे शनिको हीन करनेसे भ्राता सहम होता है ॥ १२ ॥

दिने चन्द्रोनेज्ये सार्के रात्रावर्कोनजीवे सेन्दौ गौरवम् ॥ १३ ॥

दिनका इष्ट हो तो गुरुमेंसे चन्द्रको हीन करना और सूर्ययुक्त करना, रात्रिका इष्ट हो तो गुरुमेंसे सूर्यको हीन करना और चन्द्र युक्त करनेसे गौरव-सहम होता है ॥ १३ ॥

भानूनार्कजे राजतातौ ॥ १४ ॥

शनिमेंसे सूर्यको हीन करनेसे (निकालने) से राज और तात (पिता) सहम होते हैं ॥ १४ ॥

शुक्रोनेन्दौ माता कान्तिश्च ॥ १५ ॥

चन्द्रमेंसे शुक्रको निकालनेसे माता और कान्ति सहम होते हैं ॥ १५ ॥

इज्योनमन्दे जीवितोपायौ ॥ १६ ॥

शनिमेंसे गुरुको हीन करनेसे जीवित और उपाय सहम होते हैं ॥ १६ ॥

ज्ञोनारे कर्म ॥ १७ ॥

भौममेंसे बुधको घटानेसे कर्मसहम होता है ॥ १७ ॥

सदा चन्द्रोनांगे रोगः ॥ १८ ॥

दिनका इष्ट हो वा रात्रिका सदा ही लग्नमेंसे चन्द्रको हीन करनेसे रोग-सहम होता है ॥ १८ ॥

लग्नपोनेन्दौ कामः कर्कांगे तु सदा लग्नेशोनार्के ॥ १९ ॥

चन्द्रमेंसे लग्नके स्वामीको हीन करनेसे कामसहम होता है और कर्क लग्न हो तो सदा (दिन रात्रिमें) सूर्यमेंसे लग्नेशको हीन करनेसे कामसहम होता है ॥ १९ ॥

वक्रोनेज्ये कलिक्षमे ॥ २० ॥

गुरुमेंसे मंगलको हीन करनेसे कलि और क्षमा सहम होते हैं ॥ २० ॥

मन्दोनेज्ये ज्ञान्विते शास्त्रम् ॥ २१ ॥

गुरुमें शनिको हीन करना बुध मिलानेसे शास्त्रसहम होता है ॥ २१ ॥

सदा चन्द्रोनज्ञे बंधुः ॥ २२ ॥

दिनका इष्ट हो वा रात्रिका सदा ही बुधमेंसे चन्द्रको हीन करे तो बन्धु सहम होता है ॥ २२ ॥

ज्ञानेन्दौ पराश्रयः ॥ २३ ॥

चन्द्रमेंसे बुधको हीन करनेपर पराश्रय सहम होता है ॥ २३ ॥

सदा चन्द्रोनाष्टमे मन्दान्विते मृतिः ॥ २४ ॥

दिनका इष्ट हो वा रात्रिका सदा चन्द्रको हीन करना और अष्टम भावमेंसे शनियुक्त करनेपर मृत्यु सहम होता है ॥ २४ ॥

सदा धर्मेशोनधर्मे धनेशोनधने लाभेशोनलाभे देशान्तरधनलाभाः॥२५॥

दिनका इष्ट हो वा रात्रिका सदा ही नवम भावमेंसे नवम भावके स्वामीको हीन करना, धनभावमेंसे धनभावके स्वामीको हीन करना, लाभभावमेंसे लाभ-भावके स्वामीको हीन करना देशान्तर १ धन २ लाभ ३ सहम होते हैं ॥२५॥

सदा सूर्योनभृगौ परांगना ॥ २६ ॥

दिनका इष्ट हो वा रात्रिका सदा ही शुक्रमेंसे सूर्यको हीन करनेसे परांगना (परस्त्री) सहम होता है ॥ २६ ॥

मन्दोनेन्दौ दास्यम् ॥ २७ ॥

चन्द्रमेंसे शनिको हीन करना दास्य सहम होता है ॥ २७ ॥

सदा बुधोनचन्द्रे वाणिज्यम् ॥ २८ ॥

सदा (दिनरात्रमें) चन्द्रमेंसे बुधको हीन करना वाणिज्यसहम होता है॥२८

दिवार्कोनमन्दे सूर्यभपयोगे रात्रौ चन्द्रोनमन्दे चन्द्रर्क्षेशयोगे कार्यसिद्धिः ॥ २९

दिनका इष्ट हो तो शनिमेंसे सूर्यको हीन करना और उसमें सूर्यकी राशिका स्वामी मिलाना, रात्रिसमयका इष्ट हो तो शनिमेंसे चन्द्रको हीन करना और उसमें चन्द्रकी राशिका स्वामी[1] मिलानेपर कार्यसिद्धि सहम होता है ॥ २९ ॥

---

१ जिस राशिमें स्थित हो उस राशिका स्वामी।

कोणोनशुक्रे विवाहभार्ये ॥ ३० ॥

शुक्रमेंसे शनिको हीन करनेपर विवाह और भार्या (स्त्री) सहम होते हैं ॥ ३० ॥

ज्ञोनेज्य आधानम् ॥ ३१ ॥

गुरुमेंसे बुधको हीन करनेसे आधान (गर्भ) सहम होता है ॥ ३१ ॥

सदा चन्द्रोनमन्दे षष्ठान्विते सन्तापः ॥ ३२ ॥

दिनका इष्ट हो वा रात्रिका सदा शनिमेंसे चन्द्रको हीन करना और उनमें ६ छठा भाव मिलानेसे सन्ताप सहम होता है ॥ ३२ ॥

सदा भौमोनसिते श्रद्धा ॥ ३३ ॥

दिनका इष्ट हो वा रात्रिका सदा शुक्रमेंसे भौमको हीन करनेसे श्रद्धासहम होता है ॥ ३३ ॥

सदा पुण्योनज्ञाने प्रीतिः ॥ ३४ ॥

सदा दिनका इष्ट हो वा रात्रिका ज्ञान सहमोंमेंसे पुण्य सहमको हीन करना प्रीति सहम होता है ॥ ३४ ॥

मन्दोनारे ज्ञान्विते जाड्यम् ॥ ३५ ॥

मंगलमेंसे शनिको हीन करना और उसमें बुध शुक करे तो जाड्य सहम होता है ॥ ३५ ॥

शश्वज्ज्ञोनारे व्यापारः ॥ ३६ ॥

सदा (दिनरात्रिके इष्टमें) भौममेंसे बुधको हीन करे तो व्यापार सहम होता है ॥ ३६ ॥

चन्द्रोनार्कजे जलपातः ॥ ३७ ॥

शनिमेंसे चन्द्रको हीन करे तो जलपात सहम होता है ॥ ३७ ॥

आर्कज्ञोनभौमे शत्रुः ॥ ३८ ॥

भौममेंसे शनिको हीन करे तो शत्रु सहम होता है ॥ ३८ ॥

बुधोनपुण्ये ज्ञान्विते दारिद्र्यम् ॥ ३९ ॥

पुण्य सहममेंसे बुधको निकालने और उसमें बुध युक्त करनेपर दारिद्र्य सहम होता है ॥ ३९ ॥

शश्वच्चन्द्रोनजीवशुक्रयोः ॥ ४० ॥

दिनका इष्ट हो वा रात्रिका सदा चन्द्रको हीन करना, गुरु और शुक्रमेंसे पुत्र पुत्री सहम होते हैं अर्थात् गुरुमेंसे चन्द्रको हीन करे तो पुत्रसहम और शुक्रमेंसे चन्द्रको घटावे तो पुत्रीसहम होता है ॥ ४० ॥

दिनेऽर्कोनस्वोच्चे रात्रौ चन्द्रोच्चे मंडलेशः ॥ ४१ ॥

दिनका इष्ट हो तो सूर्यको हीन करना, अपने उच्च (० रा० १० अं०) मेंसे रात्रिसमयका इष्ट हो तो चन्द्रको हीन करना, अपने उच्च (१रा०३अं०) मेंसे मंडलेशसहम होता है ॥ ४१ ॥

मन्दोनसार्द्धत्रिभे जलपथः ॥ ४२ ॥

शनिको हीन करना साढे तीन राशि (३ राशि १५ अंश) मेंसे जलपथसहम होता है ॥ ४२ ॥

मन्दोनपुण्ये बन्धनम् ॥ ४३ ॥

पुण्य सहममेंसे शनिको हीन करे तो बन्धन सहम होता है ॥ ४३ ॥

अर्कोनपुण्ये लाभान्वितेश्वः ॥ ४४ ॥

पुण्य सहममेंसे सूर्यको हीन करने और उसमें लाभ ११ वां भाव मिलाना अश्वसम होगा ॥ ४४ ॥

सदा जीवोनेन्दौ गजः ॥ ॥ ४५ ॥

सदा (दिनका इष्ट हो वा रात्रिका) चन्द्रमेंसे गुरुको हीन करे तो गजसहम होता है ॥ ४५ ॥

रिपुसहमोनान्त्ये पशुः ॥ ४६ ॥

१२ बारहवें भावमेंसे शत्रुसहमको हीन करे तो पशुसहम होता है ॥ ४६ ॥

शश्वत्कोणोनाङ्गारयोर्व्यसनकृषी ॥ ४७ ॥

दिनका इष्ट हो वा रात्रिका सदा शनिको लग्न और मंगलमेंसे हीन करनेसे व्यसन और कृषिसहम होता है अर्थात् लग्नमेंसे शनि हीन करनेसे व्यसन और भौममेंसे शनि हीन करनेसे कृषिसहम होता है ॥ ४७ ॥

सदा पुण्योनार्कजे मंदयुते बन्धमोक्षः ॥ ४८ ॥

सदा (दिनरात्रिमें) पुण्य सहमको शनिमेंसे हीन करना और उसमें शनि युक्त करनेसे बन्ध औ मोक्ष सहम होता है ॥ ४८ ॥

सदा (दिनरात्रिके इष्टमें) पुण्यसहममेंसे गुरुको हीन करने और भौम मिलानेसे दुःख सहम होता है ॥ ४९ ॥

कुज़ोनमंदे उष्ट्रः ॥ ५० ॥

शनिमेंसे मंगलको निकालनेसे उष्ट्रसहम होता है ॥ ५० ॥

मंदोनार्के पितृव्यः ॥ ५१ ॥

सूर्यमेंसे शनिको हीन करनेसे पितृव्यसहम होता है ॥ ५१ ॥

षष्ठेशोनषष्ठे सान्त्ये आखेटः ॥ ५२ ॥

छठे भावमेंसे छठे भावके स्वामीको हीन करके बारहवां भाव मिलानेसे आखेट (शिकार) सहम होता है ॥ ५२ ॥

ज्ञोनेन्दौ भृत्यः ॥ ५३ ॥

बुधको चन्द्रमेंसे हीन करनेसे भृत्य सहम होता है ॥ ५३ ॥

अर्कोनेज्ये बुद्धिः ॥ ५४ ॥

सूर्यको गुरुमेंसे हीन करनेसे बुद्धिसहम होता है ॥ ५४ ॥

सदा तुर्यशोनलग्ने निधिः ॥ ५५ ॥

दिनका इष्ट हो वा रात्रिका सदा चतुर्थ भावके स्वामीको लग्नमेंसे हीन करनेसे निधि सहम होता है ॥ ५५ ॥

सदा शुक्रोनकोणे ऋणम् ॥ ५६ ॥

सदा दिनरातके इष्टमें शनीमेंसे शुक्रको हीन करनेसे ऋणसहम होता है ॥ ५६ ॥

सदा बुधोनेन्दौ सत्यम् ॥ ५७ ॥

सदा (दिनरात्रिमें) बुधको चन्द्रमेंसे हीन करनेसे सत्यसहम होता है ॥५७॥

स्वेशेन शुभेन वाऽब्देशेन वा युतं दृष्टं वा सहमं
स्वेशपाके वृद्धिमन्यथा विपरीतम् ॥ ५८ ॥

जो सहम अपने स्वामीसे अथवा शुभग्रहसे वा वर्षेश्वरसे युक्त हो वा दृष्ट हो तो वह अपने स्वामीकी दशामें फलवृद्धि करता है और विपरीत हो तो विपरीत फलकी वृद्धि करता है, अर्थात् अपने स्वामीसे शुभग्रहसे वा वर्षेश्वरसे युक्त वा दृष्ट नहीं हो तो वह विपरीत (उलटा) फलकी वृद्धि अपने स्वामीकी दशामें करता है ॥ ५८ ॥

प्रथमं जन्मकालिकं सह्मबलाबलं ज्ञानीयात ॥ ५९ ॥

प्रथम जन्मसमयमें सहमोंका बल निर्बल जानना (जन्मसमयमें सब सहम करना, अनन्तर जन्मकुंडलीमें देखना जो सहम अपने स्वामीसे, लग्नेश्वरसे और शुभग्रहसे युक्त हो वा दृष्ट हो ॥ ६।८।१२ वां आदि दुष्टस्थानके सिवाय शुभस्थानमें स्थित हो वह बलवान् जानना और इससे विपरीत हो वह निर्बल जानना) ॥ ५९ ॥

तत्र यानि बलीयांसि तेषामेव संभवाः ॥ ६० ॥

जन्मसमयमें जो जो सहम बलवान् हों उन्हीं सहमोंका संभव जानना ॥ ६० ॥

प्रतिवर्षं सम्भवतापन्नान्येव कार्याणि नेतराणि, नैष्फल्यात् ॥ ६१ ॥

प्रतिवर्ष (हरवर्ष) जिन जिन सहमका जन्म समयमें सम्भव आया हो वे ही सहम करना, जिनका सम्भव नहीं है वे सहम निष्फलदाता हैं इसलिये नहीं करना ॥ ६१ ॥

प्रश्ने प्रच्छकेष्टकार्यसहमं कार्यम् ॥ ६२ ॥

इति सहमाऽध्यायः पंचमः ॥ ५ ॥

प्रश्नसमयमें पूछनेवालेका जो अभीष्टकार्य हो वह सहम करना ॥ ६२ ॥

उदाहरण ।

यहां दिनमें वर्षप्रवेश हुआ है इस कारण सूत्रमें कहे हुए शोध्य सूर्य १०।१६। ५३।३९ को शुद्ध्याश्रय चन्द्र १०।०।२२।५६ मेंसे घटाया तो ११।१३।२९। १७ शेष बचे, इसमें क्षेपक नहीं कहा है इसलिये लग्न १।१२।२६।३५ युक्त किया तो ०।२५।५५।५२ यह पुण्य सहम सिद्ध हुआ। शोध्य सूर्यकी राशि १० अंश १६ को आदि ले शुद्ध्याश्रय चन्द्रकी राशि १० अंश० पर्यंत गिननेसे क्षेपक (लग्न) की राशि १ वृषभ बीचमें आगयी है इसलिये सिद्ध सहमकी राशिमें १ एक युक्त नहीं किया, इसी प्रकार शेष सहम जानना ।

अथ कतिचित्सहमाः

पुण्य	गुरु ज्ञान	इच्छा	पुत्र	राज्य	धन	लाभ	शत्रु	रोग	जीवि
०	२	९	११	०	४	५	४	४	३
२५	१८	२७	१	५	१८	२७	१०	२४	३
५५	५७	१८	०	२७	४५	५०	३	३०	२४
५२	१८	४६	३४	५५	१४	४०	१२	१४	२९

अथ सहमसारणीकोष्ठकम् ।

संख्या	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१
सहमनाम, नामतुल्यफलम्	पुण्य	गुरु ज्ञान ज्ञाति	यश देह सैन्य घात	मित्र	माहात्म्य धैर्य शौर्य	इच्छा	सामर्थ्य	भ्राता	गौरव	राज तात	माता कांति	जीवित उपाय	कर्म	रोग	काम	कलि क्षमा	शास्त्र	बंधु	पराश्रय	मृति	देशांतर
दिवा शोध्य	सू	चं	पुण्य	पुण्य	मं	शु	ल. प.	श	चं	सू	शु	गु	बु	चं	ल. प.	मं	श	चं	बु	चं	९ प
दिवा शुध्याश्रय	चं	सू	गु	ज्ञान	पुण्य	श	मं ×	गु	गु	श	चं	श	मं	ल	चं ❋	गु	गु	बु	चं	अष्टम.	९ भा
रात्रौ शोध्य	चं	सू	गु	ज्ञान	पुण्य	श	मं	श	सू	श	चं	श	मं	चं	चं	गु	गु	चं	चं	चं	९ प
रात्रौ शुध्याश्रय	सू	चं	पुण्य	पुण्य	मं	शु	ल प	गु	गु	सू	शु	गु	बु	ल	ल.प.	मं	श	बु	बु	अष्टम.	९ भा
सदा क्षेपक	ल	ल	ल	शुक्र	ल	ल	ल	ल	सू. दि. च. रा.	ल	ल	ल	ल	ल	ल	ल	बुध	ल	ल	शनि	ल

+ लग्नेशचंद्र होतो सदा गुरुमेंसे हीन करना. + कर्कलग्नहोतो सदा लग्नेशको सूर्यमेंसे हीन करना.

संख्या.	(२२)	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२
सहमनाम तुल्यफलम्.	मन.	लाभ.	पराक्रम.	दारय.	वाणिज्य.	कार्यसिद्धि	विवाह भार्या.	आधान.	संताप.	श्रद्धा.	प्रीति.	जाड्य.	व्यापार.	जलपात.	शत्रु.	दारिद्य.	पुत्र.	पुत्री.	मंदलेश.	जलपथ.	बंधन.
दिवा शोध्य.	. प.	११प.	सू.	श.	बु.	सू.	श.	बु.	चं.	मं.	पुण्य.	श.	बु.	चं.	श.	बु.	चं.	चं.	सू.	श.	श.
दिवा शुध्याश्रय.	भा.	११भा.	शु.	चं.	चं	श.	शु.	गु.	श.	शु.	ज्ञान.	मं.	मं.	श.	मं.	पुण्य.	गु.	शु.	० रा. १० अं.	२ रा. १५ अं.	पुण्य.
रात्रौ शोध्य.	प.	११प.	सू.	चं.	बु.	चं	शु.	गु.	चं.	मं	पुण्य.	मं.	बु.	श.	मं.	पुण्य.	चं.	चं.	चं.	२ रा. १५ अं.	पुण्य.
रात्रौ शुध्याश्रय.	भा.	११भा.	शु.	श.	चं.	श.	श.	बु.	श.	शु.	ज्ञान.	श.	मं.	चं.	श.	बु.	गु.	शु.	१ रा. ३ अं.	श.	श.
सदा क्षेपक.	.	ल.	ल.	ल.	ल.	सू.प.रा चं.रा.प.	ल.	ल.	६ भा.	ल.	ल.	बुध.	ल.	ल.	ल.	बुध.	ल.	ल.	ल.	ल.	ल.

अथ सहमसारणीकोष्टकाः																
४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	संख्या	
अश्व	गज	पशु.	व्यसन.	कृषि	बंध मोक्ष	दुःख	उष्ट्र	पितृव्य	आखेट	मृत्यु	बुद्धि	निधि	ऋण.	सत्य	सहमनाम तुल्यफल	
सू.	बु.	भ्रातृस	श.	श.	पुण्य	गु.	मं	श.	षष्ठेश	बु.	सू	मा स्वा	शु.	बु.	शोध्य	दिन
पुण्य	चं.	१२मा	ल.	म.	श.	पुण्य	श	सू	६मा.	चं.	गु.	ल.	श.	च.	शोध्याश्रय	
पुण्य	शु.	१२मा	श.	श.	पुण्य	गु.	श.	सू.	६मा.	चं.	गु.	च.श.	शु.	सु.	शोध्य	रात्री
सू.	चं.	भ्रातृस	ल.	मं.	श.	पुण्य	म.	श.	षष्ठेश	बु.	सू.	ल.	श.	चं.	शोध्याश्रय	
११भा	ल.	ल.	ल.	ल.	श	मं.	ल.	ल	१२मा	ल.	ल.	ल.	ल.	ल.	क्षेपक	सदा

इति श्रीज्योतिर्विद्वरश्रीमन्महादेवकृतवर्षप्रदीपिकाख्यताजिकग्रन्थे तदात्मजश्रीनिवासविरचितायां सोदाहरणभाषाव्याख्यायां सहमसाधनाध्यायः पञ्चमः ॥ ५ ॥

अथाब्देशनिर्णयः ।

दिनेऽर्कशुक्रार्किसितेज्यचन्द्रज्ञारार्किभौमेज्यचन्द्रा रात्रौ जीवेन्दुज्ञारार्कसितार्किशुक्रमन्दारेज्यचन्द्रा मेषादित्रिराशिपाः ॥ १ ॥

अब वर्षेश्वरका निर्णय कहते हैं—दिनमें सूर्य, शुक्र, शनि, शुक्र, गुरु, चन्द्र, बुध, मंगल, शनि, मंगल, गुरु, चन्द्र; रात्रिमें गुरु, चंद्र, बुध, मंगल, सूर्य, शुक्र, शनि, शुक्र, शनि, मंगल, गुरु, चंद्र; मेषराशिको आदि ले क्रमसे त्रिराशिपति जानना ॥ १ ॥

अथ त्रिराशिपातेचक्रम्												
मे. ०	वृ. १	मि. २	क. ३	सिं. ४	क. ५	तु. ६	वृ. ७	ध ८	म. ९	कु. १०	मी ११	
र	शु	श	शु	गु	चं	बु	मं	श	मं	बृ	चं	दिवा.
गु	च	बु	मं	सू	शु	श	शु	श	मं	गु	चं	रात्रि.

जन्मांगेशो वर्षांगेशस्तत्रिराशिपो मुन्थेशो दिनेऽर्कभेशो निशीन्दुभेशश्चेति पंचाधिकारिणः ॥ २ ॥

जन्मलग्नका स्वामी १, वर्षलग्नका स्वामी २, वर्षलग्नका त्रिराशिपति[1] ३, मुंथाका स्वामी ४, दिनमें सूर्यकी राशिका स्वामी और रात्रिमें चंद्रकी राशिका स्वामी ५ ये पांच अधिकारी जानना ॥ २ ॥

१ वर्षलग्न जिस राशिका हो उसका दिनमें वर्ष-प्रवेश हो तो दिनका, रात्रिमें रात्रिका

एषां बलाधिकोऽङ्गद्रष्टावर्षेशः ॥ ३ ॥

इन पञ्चाधिकारियोंमें जो ग्रह अधिक बलवान् होके वर्षलग्नको देखता हो वह वर्षेश्वर होगा ॥ ३ ॥

बलसाम्ये तु दृष्ट्याधिकः ॥ ४ ॥

अनेक ग्रहका बल समान (बरोबर) हो तो जिसकी लग्नपर दृष्टि अधिक हो वही वर्षेश्वर होगा ॥ ४ ॥

उभयसाम्येऽधिकाधिकारी ॥ ५ ॥

अनेक ग्रहोंका बल और लग्नपर दृष्टि दोनों समान (बरोबर) हों तो जिस ग्रहका अधिकार ज्यादा आया हो वह वर्षेश्वर होगा ॥ ५ ॥

त्रितयसाम्ये मुन्थेशः ॥ ६ ॥

बल, दृष्टि अधिकार यह तीनों समान हों तो मुन्थेश ही वर्षेश होगा ॥ ६ ॥

पञ्चानामपि मध्ये कोऽपि नांगं पश्येत्तदा मुन्थेशवर्षलग्नेशौ यश्चोक्ताधिकार्यतःपाती तदितरोऽपि जनुस्समये वर्षांगराशिद्रष्टा भवेत्तदैतेषां योऽधिकबलः स वर्षेशः ॥ ७ ॥

पांचों अधिकारियोंमेंसे कोई भी वर्षलग्नको नहीं देखते हों तो मुन्थेश, वर्षलग्नेश और दोनोंसे अन्यग्रह जो वर्षमें अधिकारी होकर जन्मकुंडलीमें वर्षलग्नकी राशिको देखता हो तो इन तीनोंमेंसे जो अधिक बली हो वही वर्षेश होगा ॥ ७ ॥

त्रयाणां बलसाम्ये मुन्थेशः ॥ ८ ॥

तीनों अधिकारियोंका बल समान (बरोबर) हो तो मुन्थेश ही वर्षेश होगा ॥ ८ ॥

उक्तरीत्या चन्द्रस्याब्दपतित्वप्राप्तौ तदित्थशालिनोऽब्दपत्वमन्यथातद्भेशस्येत्येके ॥ ९ ॥

उक्त रीतिसे चन्द्रको वर्षेशत्व प्राप्त हो तो (चन्द्र वर्षेश होता हो तो) चन्द्रसे जो ग्रह इत्थशाल करता हो तो वही वर्षेश होगा, और कोई ग्रह इत्थशाल नहीं करता हो तो चन्द्रकी राशिका स्वामी वर्षेश होगा, यह किन्हीं आचार्योंका मत है ॥ ९ ॥

वर्षांगेशो राजा समयेशः सेनापतिर्मुन्थेशो मन्त्री जन्मांगेशः पुरेशस्त्रिराशिपो रससस्यधात्वधिप इत्येके ॥ १० ॥

इत्यब्देशनिर्णयाऽध्यायः ॥ ६ ॥

वर्षलग्नेश राजा समयपति सेनाधिप मुन्थेश मन्त्री जन्मलग्नेश पुराधिप त्रिराशिपति रस धान्य धातु इनका अधिपति होता है यह किन्हीं आचार्योंका मत है ॥ १० ॥

उदाहरण।

इन पांचा अधिकारियोंमें शुक्र अधिक बली है और वर्षलग्नको मित्रदृष्टिसे देखता है, इसलिये वर्षेश्वर शुक्र पूर्ण बली हुआ.

पंचाधिकारी.				
जन्मल.	रा.प.	शु.	८	म.
वर्षल.	रा.प.	शु.	११	पू.
त्रि.	रा.प.	शु.	११	पू.
मुन्था.	रा.प	शु.	११	पू.
सूर्य	रा.प	शु.	८	पू.

इति श्रीज्योतिर्विद्वरश्रीमन्महादेवकृतकर्मदीपके तदात्मज-श्रीनिवासविरचितायां सोदाहरणभाषाव्याख्याया-मब्देशनिर्णयाध्यायः षष्ठः ॥ ६ ॥

अथ दशाविचारः ।

सलग्नकेटानां मध्ये यो न्यूनांशो भवेत्तस्यांशादयः प्रथमं लेख्याः॥१॥

अब दशाविचार कहते हैंः—लग्नसहित सूर्यादि सात ही ग्रहोंमें जो ग्रह न्यून (अल्प) अंशका हो उसके अंशादि (अंश कला विकला) प्रथम लिखना ॥१॥

ततस्तदधिकांशानामंशादयः क्रमशो लेख्याः ॥ २ ॥

फिर उस (अल्प अंश) के ग्रहसे अधिक अधिक अंशके ग्रहोंके अंशादिक क्रमसे लिखना (अल्प अंशके ग्रहसे अधिक अंशके ग्रहोंके अंशादिक लिखना, तदनंतर उससे अधिक अंशके ग्रहके अंशादिक, फिर उससे अधिकके अंशादिक लिखना, इस क्रमसे सबके अधिक अंशके ग्रहके अंशपर्यंत लिखना चाहिये) ॥ २ ॥

इमे हीनांशसंज्ञकाः ॥ ३ ॥

उक्त प्रकार लिखे हुए ग्रहोंके जो अंशादिक हैं उनको हीनांशसंज्ञक जानना चाहिये ॥ ३ ॥

द्वयोरंशादिसाम्ये बलाधिकस्य पूर्वा दशा ॥ ४ ॥

दो ग्रहोंके अंशादिक (अंश कला विकला) समान (बरोबर) हो तो उनमेंसे जो अधिक बलवान् हो उसकी प्रथम दशा जाननी चाहिये (प्रथम उसके अंशादिक लिखना) ॥ ४ ॥

बलसाम्येऽल्पगतिकस्य ॥ ५ ॥

दो ग्रहोंका बल समान हो तो जो अल्पगतिवाला ग्रह हो उसकी प्रथम दशा जानना ॥ ५ ॥

उदाहरण ।

यहां लग्नसहित सूर्यादि ग्रहोंमें सर्वसे न्यून अंश चन्द्रके हैं, अतएव चन्द्रके अंश० कला २२ विकला ५६ पहले लिखे । चन्द्रसे अधिक अंशका बुध है इसलिये चन्द्रके अनंतर बुधके अंशादिक १ । ३५ । ८ लिखे, एवं बुधसे अधिक भौम, भौमसे अधिक अंशादि शनिके, इस क्रमसे अधिक अंशके ग्रह क्रमसे सर्वाधिकांश ग्रहपर्यंत लिखनेमे इस प्रकार हीनांश हुए ।

हीनांशाः ।							
चं.	बु.	मं.	श.	ल	र.	गु.	शु.
०	१	७	९	१२	१६	१८	२५
२२	३५	३१	५४	२६	५३	५६	२
५६	८	३६	५९	३५	३९	५५	४८

पात्यकृतौ प्रथमखेटस्य यथास्थितांशाः ॥ ६ ॥

पात्यांश करनेके समय ग्रहके (जो सर्व ग्रहसे अल्प अंशादिकका ग्रह हीनांशमें प्रथम लिखा है उसके) अंशादिक यथा स्थित (जो अंशादिक हों वे ही प्रथम) लिखना ॥ ६ ॥

ततः प्रथमं द्वितीयाद् द्वितीयं च तृतीयादित्यादिक्रमेण
शोधयेत ॥ ७ ॥ इमे पात्याः ॥ ८ ॥

तदनंतर प्रथम लिखे ग्रहके अंशादिकको दूसरे ग्रहके अंशादिकमेंसे दूसरेके अंशादिकको तीसरेमेंसे, तीसरेके अंशादिकको चौथेमेंसे इस क्रमसे शोधते जाना ॥ ७ ॥ ये पात्यांश कहलाते हैं ॥ ८ ॥

उदाहरण ।

हीनांशमें सबसे न्यून अंशका चन्द्र प्रथम लिखा है उसके अंशादि प्रथम वे ही ०।२२।५६ लिखे इनको आगे जो दूसरा ग्रह बुधके अंशादिक १।३५।८ हैं उनमेंसे हीन किये तो १।१२।१२ शेष बचे, यह बुधके अंशादि हुए । तदनन्तर बुधके अंशादिक १।३५।८ को तीसरे भौमके अंशादिक ७।३१।३६ मेंसे घटाये तो ५।५६।२८ शेष बचे, ये मंगलके हुए, फिर भौमके अंशादिकको चौथे शनिके अंशादिकमेंसे घटाये, ऐसे क्रमसे घटानेसे ये पात्यांश हुए, पात्यांशका ऐक्य सबसे अधिक अंशके ग्रहके अंशके समान आता है ।

पात्यांशाः ।								
च.	बु.	मं.	श.	ल.	र.	गु.	शु.	यो.
०	१	५	२	२	४	२	६	२५
२५	१२	५६	२३	३१	२७	३	५	२
५६	१२	२८	२३	३६	४	१६	५३	४८

वर्षदिनानि पात्यैक्येन भजेल्लब्धं दिनाद्यं ध्रुवम् ॥ ९ ॥

वर्षके दिनोंको (३६० को वा ३६५।१५।३१।३० को) पात्यांशके ऐक्य (योग) का भाग देना जो लब्ध आवे वह दिनादिक ध्रुव जानना ॥ ९ ॥

उदाहरण ।

वर्षदिनादि ३६० । ० । ० के पात्यांशयोग २५ । २ । ४८ का भाग दिया परन्तु भाज्य भाजक दोनों दिनादिक हैं, इस कारण इनको सवर्णित किये भाज्य १२९६००० में भाजक पात्यांश योग ९०१६८ का भाग दिया लब्ध १४ दिन आये, शेष ३३६४८ बचे, इनको ६० साठ गुणे किये तो २०१८८८० हुए । इनमें ९०१६८ का भाग दिया लब्ध २२ घटी हुई, शेष ३५२०४ बचे, इनको ६० साठ गुणे किये तो २११२२४० हुए, इनमें भाग ९०१६८ का दिया लब्ध २३ पल आये शेष ३८३७६ बचे, इनको ६० साठ गुणे किये तो २३०२५६० हुए इनमें ९०१६८ का भाग दिया लब्ध २५ विपल आया, इस प्रकार पात्यैक्यका भाग देनेसे दिनादिक १४ । २२ । २३ । २५ ध्रुव आया ।

ध्रुवेण स्वस्वपात्यांशा हता दिनाद्या दशा ॥ १० ॥

दिनादिक ध्रुवसे अपने अपने पात्यांशको गुणन करनेसे दिनादिक दशा होती है ॥ १० ॥

उदाहरण ।

जैसे—दिनादिक ध्रुव १४ । २२ । २३ । २५से चन्द्रकी पात्यांश ०।२२। ५९ को गुणन किये तो ५ । २९ । ३७ । हुए, यह दिनादिक चन्द्रकी दशा हुई । इसी प्रकार सब ग्रहोंके पात्यांशको गुणन करके लानेपर नीचे चक्रके अनुसार दिनादिक दशा आयीं । इसका योग वर्षदिनके समान (बरोबर) ३६० । ० । ० आया है, इसलिये दशा शुद्ध समझना ।

दिनादिदशाःस्पष्टाः ।									
	चं.	बु.	मं.	श.	ल.	र.	गु.	शु.	
	०	०	३	१	१	२	०	२	मास
	५	१७	२५	४	६	३	२९	२७	दिन
	२९	१७	२३	२०	१८	५८	३१	३८	घटी
	३७	४५	३३	५२	५८	३६	४४	५४	पल
१९५६	१९५६	१९५७	१९५७	१९५७	१९५७	१९५७	१९५७	१९५७	संवत
१०	१०	११	२	३	४	६	७	१०	उत्ती-
१५	२९	९	५	९	१५	११	११	१६	र्णांके
५३	२३	५१	४	२५	४४	४३	१४	५६	
२९	१६	१	३४	२६	२४	०	४४	३८	

यस्य दशामानं पात्यांशैक्येन भक्तं तल्लब्धदिनाद्येन स्वस्व-
पात्यांशा हताः पाकेशतोऽन्तर्दशा दिनाद्याः ॥ ११ ॥

जिस ग्रहमें अन्तर्दशा करना हो उसके दशामानमें (जितने दिनको दशा हो उतने दिनकी संख्याको दशामान कहते हैं) पात्यांशके ऐक्यका भाग देना जो दिनादिक ध्रुव लब्ध आवे उससे अपने अपने पात्यांशको गुणन करना । दशाके स्वामीको आदि ले (जिसमें अन्तर्दशा करना हो उस ग्रहकी प्रथम दशा, उसके आगे जो ग्रह हो उसकी दूसरी दशा इस रीतिसे क्रमसे) दिनादिक अन्तर्दशा जाननी चाहिये ॥ ११ ॥

१ ग्रह स्पष्ट करनेके उदाहरणमें जो गोमूत्रिका गुणनकी रीति लिखी है उस रीतिसे ।

उदाहरण ।

यहां मंगलकी दशामें अन्तर्दशा करना है—मंगलकी दशा ८५दिन २३ घटी ३३ पलकी है यह दशाका मान है, इसमें पात्यांशके ऐक्य २५ । २ । ४८ का भाग दिया, भाज्य भाजक सवर्णित किये और भाज्य ३०७४१३ में भाजक ९०१६८ का भाग देनेसे लब्ध दिनादिक ३ । २४ । ३३ ध्रुव हुआ, इससे प्रथम मंगलका पात्यांशगुणन किया तो २०।१५।१५ आये, यह मंगलमें मंगलकी दिनादिक अन्तर्दशा हुई। इसी प्रकार फिर क्रमसे शनि लग्न रवि गुरु आदिकरके पात्यांश गुणे किये भौममें अन्तर्दशा हुई ।

भौममध्येऽन्तर्दशा ।

	मं.	श.	ल.	र.	गु.	शु.	बं.	षु.	
	२० १५ १७	८ ८ ५१	८ ३६ ५०	१५ १० ३०	७ ० १५	२० ४७ २६	१ १८ ११	४ ६ ८	दिन घटि पल
१९५६	१९५६	१९५७	१९५७	१९५७	१९५७	१९५७	१९५७	१९५७	संवत
११ ९ ४१ १	११ २९ ५६ १८	० ८ ५ ९	० १६ ४१ ५९	१ १ ५२ २९	१ ८ ५३ ४४	१ २९ ४० १०	२ ० ५८ २२	२ ५ ४ ३२	उत्ती णांके

अथ मुग्धादशामाह ।

जन्मभसंख्यायां गताब्दान्योजयेत् द्व्यूना नवोद्धृताः शेषे सूर्यन्द्वाररराहिज्यमन्दज्ञकेतुशुक्राणामेकादिक्रमतो दशाद्याः ॥ १२ ॥

अब मुग्धा दशा कहते हैं—जन्मनक्षत्रकी संख्यामें गताब्द संख्या मिलाना और उसमें २ दो घटाकर नवका भाग देना, जो शेष बचे सो क्रमसे १ सूर्य २ चन्द्र ३ भौम ४ राहु ५ गुरु ६ शनि ७ बुध ८ केतु ९ शुक्रकी आद्य दशा जानना, अर्थात् एक बचे तो सूर्यकी, २ बचे तो चन्द्रकी, ३ तीन बचे तो भौमकी, इत्यादि क्रमसे आद्य दशा जानना ॥ १२ ॥

धृतिस्त्रिंशदेकविंशतिश्चतुःपञ्चाशदष्टचत्वारिंशन्न्यूनषष्ट्येकपंचाशदेकविंशतिषष्टिसंख्यातानि सूर्यादीनां मुग्धादशादिनानि ॥ १२ ॥

धृति कहिये १८, त्रिंशत् ३०, एकविंशति २१, चतुःपञ्चाशत् ५४, अष्टचत्वारिंशत् ४८, न्यूनषष्टि ५७, एकपंचाशत् ५१, एकविंश २१, षष्टि ६० संख्यादिन सूर्यादिग्रहोंके मुग्धादशाके दिन जानना अर्थात् सूर्यके १८, चन्द्रके ३०, मंगलके २१, राहुके ५४, गुरुके ४८, शनिके ५७, बुधके ५१, केतुके २१, शुक्रके ६० दिन मुग्धा दशा दिन जानना ॥ १३ ॥

उदाहरण ।

जन्मनक्षत्र चित्राकी संख्या १४ में गताब्दसंख्या २८ युक्त किये तो ४२ हुए, इनमेंसे २ दो हीन किये शेष ४० बचे इनमें ९ नवका भाग दिया शेष ४ बचे एकको आदि ले क्रमसे गिननेसे ४ चौथी राहुकी ५४ दिनकी आद्य दशा हुई, अर्थात् राहुदशामें वर्षप्रवेश हुआ ॥

भगणोनजन्मेन्दुलिप्ताः खखाष्टशेषिता आद्यदशादिनहताः खखाष्टैर्भक्ता दिनादिभोग्यदशा ॥ १४ ॥

बारह १२ राशिमेंसे हीन किये हुए जन्मके चन्द्रकी कलाको ८०० आठसौका भाग देना, शेष बचे कलाको आद्य दशा (सूत्र १२ के अनुसार आयी हुई दशा) के दिनोंसे गुणन करना और ८०० आठसौका भाग देना लब्ध फल ४ आवे वह दिनादिक भोग्यदशा जानना ॥ १४ ॥

दशा दशाहताः षष्ट्यधिकत्रिशतेनाप्ता अन्तर्दशा दिनाद्या मुग्धायाम् ॥ १५ ॥

इति दशाध्यायः ।

दशाके दिनको दशाके दिनसे गुणन करना और तीनसौ साठ ३६० का भाग देना, जो लब्ध आवे वह मुग्धादशामें दिनादिक अन्तर्दशा होती है ॥ १५ ॥

उदाहरण ।

जन्म समयका चन्द्रस्पष्ट ५ । २९ । १९ । २९ इसको बारह राशि-

---

१ राशिको ३० गुणी करके अंश मिलानेसे अंश होता है और अंशको साठ गुणी करके कला मिलानेसे कला होती है ।

ऐसे हीन किया तो ६ । ० । ४० । ११ हुए इसको कला १०८४० । ११ की, फिर इनमें ८०० आठसौका भाग दिया, शेष ४४० । ११ बचे । इससे आय दशा राहुकी आयी । उसके दिन ५४ से गुणे किये तो २३७६२ । ५४ हुए इनमें ८०० आठसौका भाग दिया लब्ध २९ दिन आये । शेष ५६९ । ५४ को ६० साठ गुणे किये तो ६४२९४ हुए फिर ८०० का भाग दिया, लब्ध घटी ४२ आयी, शेष ५९४ को फिर साठ ६० गुणे किये तो ३५६४० हुए ८०० का भाग दिया, लब्ध ४४ पल आया । शेष ४४० को फिर ६० साठ गुणे किये तो २६४०० हुए, ८०० का भाग दिया, लब्ध ३३ विपल आयी । ऐसे फल चार २९ । ४२ । ४४ । ३३ आये ये दिनादिक राहुकी स्पष्ट भोग्य दशा हुई ।

अथ मुग्धादशाचक्रम् ।

	रा.भो.	गु.	श.	बु.	के.	शु.	र.	चं.	म.	रा.भु.
मास	०	१	१	१	०	२	०	१	०	०
दिन	२९	१८	२७	२१	२१	०	१८	०	२१	२४
घटि.	४२	०	०	०	०	०	०	०	०	१७
पल.	४४	०	०	०	०	०	०	०	०	१५
विपल	३३	०	०	०	०	०	०	०	०	२७
१९५६	१९५६	१९५७	१९५७	१९५७	१९५७	१९५७	१९५७	१९५७	१९५७	१९५७
१०	११	२	३	४	५	७	८	९	९	१०
१६	१६	४	१	२२	१३	१३	१	१	२२	१६
५३	३६	३६	३६	३६	३६	३६	३६	३६	३६	५३
३९	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३	३९
०	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३	३३	०

इति श्रीज्योतिर्विद्वरश्रीमन्महादेवकृतवर्षदीपकाख्यताजिकग्रन्थे तदात्मजश्रीनिवासविरचितायां सोदाहरणभाषाव्याख्यायां दशासाधनाध्यायः सप्तमः ॥ ७ ॥

अथ मासादिः ।

गतमाससंमितराशियुक्तजन्मार्कतुल्यार्के मासप्रवेशः ॥ १ ॥

अब मासादिसाधन लिखते हैं–गतमासकी संख्याके समान राशियुक्त किये

हुए जन्मसमयके सूर्यके समान (बराबर) सूर्य जिस दिन आवे उस दिन मास-प्रवेश होता है ॥ १ ॥

गतदिनसम्मितांशा मासार्के युतास्तत्सदृशेऽर्के दिनप्रवेशः ॥ २ ॥

गतदिनकी संख्याके समान (बराबर) अंशमासके सूर्यमें युक्त करनेसे जो सूर्य हो उसके समान सूर्य जिस दिन आवे उस दिन दिनप्रवेश होता है, अर्थात् जिस मासमें जितनी संख्याका दिन प्रवेश करना हो उसके गत दिनकी जो संख्या हो उतने ही अंश उस मासके सूर्यमें मिलाना, उसके समान सूर्य जिस दिन आवे उस दिन दिनप्रवेश होगा ॥ २ ॥

उदाहरण ।

जैसे—दूसरा मासप्रवेश करना है इसके पिछाड़ी गत मास १ एक हुआ । इस लिये जन्मके १० । १६ । ५३ । ३९ सूर्यकी राशिके अंकमें १ एक किया ११ । १६ । ५३ । ३९ यह २ द्वितीयमासप्रवेशका सूर्य हुआ ।

इस सूर्यके बराबर सूर्यके दिन दूसरा मासप्रवेश होगा इसी प्रकार जितने गतमास हों उतनी ही राशि जन्मार्कमें मिलाते जाना और १२ ही मासके सूर्य लाना ।

दिनप्रवेश ।

दूसरे मासका ११ ग्यारहवां दिन प्रवेश करना है, ग्यारह दिनप्रवेशमें १० दश दिन गत हुए हैं, इसलिये १० दश अंश मासके ११ । १६ । ५३ । ३९ सूर्यमें मिलाये ११ । २६ । ५३ । ३९ यह दिन ११ के प्रवेशका सूर्य हुआ, इस सूर्यके समान सूर्य आवेगा उस दिन ११ ग्यारहवां दिन प्रवेश होगा ॥

मासार्कासन्नपंक्त्यर्कयोरंतरस्य कलाः कृत्वार्कभुक्तिभक्तासदिना-दिपंक्तिवारादिमध्ये पङ्क्त्यर्कादधिकेऽर्के युक्तेऽन्यथा हीने मास-प्रवेशकालः ॥ ३ ॥

मासप्रवेश सूर्य और उसके समीपकी पंक्तिका (अवधि) सूर्य इन दोनोंके अन्तरकी कला[1] करना, सूर्यकी गतिका (पंक्तिके सूर्यकी गतिका) भाग देना, जो लब्ध आवे दिन घटी पलात्मक तीन फल, उनको पंक्तिके वारादिक

१—अंशको ६० साठगुणा करके कला मिलानेसे होता है ।

(वार इष्ट घटी पल) में पंक्ति (अवधि) के सूर्यसे मासप्रवेशका सूर्य अधिक हो तो युक्त करना और अवधिके सूर्यसे मासप्रवेशका सूर्य न्यून हो तो आये हुए दिनादि फलपंक्तिके वारादिकमेंसे हीन करनेपर सो मासप्रवेशका वारादिक समय होता है ॥ ३ ॥

उदाहरण ।

द्वितीय मासप्रवेका सूर्य ११ । १६ । ५३ । ३९ इसके समीपकी पंक्ति (अवधि) का सूर्य ११ । १४ । ५९ । ३० इनका अन्तर किया १ । ५४ । ९ हुए इसकी कला ११४ । ९ के अवधिके सूर्यकी गति ५९ । २३ का भाग दिया—भाज्यभाजक कलादिक हैं, अतः इनको सवर्णित किये भाज्यपिंड ६८४९ भाजकपिंड ३५६३ हुआ । भाज्यमें भाजकका भाग दिया लब्ध १ दिन आया—शेष ३२८६ बचे इनको ६० गुणे किये १९७१६० हुए, इनमें ३५६३ का भाग दिया लब्ध ५५ घटी आयी, शेष ११९५ को ६० साठगुणे किये ७१७०० हुए, इनमें फिर ३५६३ का भाग दिया लब्ध २० पल आये । ऐसे दिन, घटी, पलादिक फल १ । ५५ । २० लब्ध आये, इनको पंक्तिके सूर्यसे मासप्रवेशका सूर्य अधिक है इसलिये अवधिके वार इष्टघटी पल ४ । २२ । १ में युक्त किये तो ६ । १७ । २१ हुए, यह द्वितीय मासप्रवेशका इष्टसमय हुआ—अर्थात् पुर्णिमांत चैत्रकृष्ण ३० अमावस्या शुक्रवारके दिन इष्टघटी १७ पल २१ से मास द्वितीय प्रवेश होगा । ऐसे ही दिनप्रवेशका उदाहरण समझना ।

एवं दिनप्रवेशकालः ॥ ४ ॥

मासप्रवेशकालकी जो रीति कही है उसी प्रकार दिनप्रवेशकाल लाना अर्थात् दिनप्रवेशका सूर्य और उसकी समीपकी पंक्तिका सूर्य इन दोनोंके अन्तरकी कला करना पंक्तिके सूर्यकी गतिका भाग देके दिनादिक फल ३ लाना उनको पंक्तिके वारादिकमें पंक्तिके सूर्यसे दिनप्रवेशका सूर्य अधिक हो तो मिलाना, न्यून हो तो हीन करना, तब दिनप्रवेशकाल होगा ॥ ४ ॥

उभयत्र स्पष्टाः खगा भावादयश्च कार्याः ॥ ५ ॥

मासप्रवेशसमयमें और दिनप्रवेश समयमें स्पष्टग्रह भाव, आदि शब्दसे चलित पंचवर्गीबल द्वादश षडेशा सप्तेशा आदिक करना ॥ ५ ॥

पात्यैक्येन मासदिनानि भजेल्लब्धेन स्वस्वपात्यांशा हता।
दिनाद्या मासदशाः ॥ ६ ॥

पात्यांशके ऐक्यका मासके दिन ३० में भाग देना, जो लब्ध आवे शुद्ध, उससे अपने अपने पात्यांश गुणे करे तो दिनादिक मासदशा होती है ॥ ६ ॥

मासप्रवेशर्क्ष सप्तयुतेऽङ्कहृते एकादिशेषे आचभौराजीशबुके-
शुनामाद्या दशा ॥ ७ ॥

मासप्रवेशनक्षत्र (जिस नक्षत्रमें मासप्रवेश हो उसकी) संख्यामें सात मिलाकर ९ नवका भाग देना, एकको आदि ले जो शेष बचे सो क्रमसे आ (सूर्य), च (चंद्र), भौ (भौम), रा (राहु), जी (गुरु) श (शनि) बु (बुध) के (केतु), शु (शुक्र) की आद्य (प्रथम) दशा जानना ॥ ७ ॥

मुग्धार्कभागमिता दिनाद्या मासदशा ॥ ८ ॥

मुग्धा दशाके १२ बारहवें भागके समान दिनादिक मासदशा जानना-अर्थात् मुग्धादशाके दिनमें १२ का भाग देनेसे जो दिनादिक आवें उन्हें मासदशाके दिनादिक जानना चाहिये ॥ ८ ॥

उदाहरण ।

जसे-सूर्यकी मुग्धादशाके दिन १८ हैं, इसमें १२ का भाग देनेसे लब्ध दिन १ घटी ३० आयी, यह मासदाशामें सूर्यके दिन हुए। इसी प्रकार सर्वग्रहसे समझना चाहिये

१मासप्रवेशमें षडेशा-जन्म लग्नपति १,वर्षलग्नपति२,मासलग्नपति३,मुंथापति४,त्रिराशिपति ५, समयपति ६ ।

२ दिनप्रवेशमें सप्तेशा-जन्मपति १, वर्षपति २, मासलग्नपति ३, दिनलग्नपति ४, मुंथापति ५, त्रिराशिपति ६, समयपति ७।

३ मासमें भी प्रथम कही रीतिके अनुसार हीनांश पात्यांश करके ऐक्य करना चाहिये।

दिनादिक मुग्धा मासदशा.								
र.	चं.	मं.	रा.	गु.	श.	बु.	के.	शु.
१ ३०	१ ३०	१ ४५	४ ३०	४ ०	४ ४५	४ ४५	१ ४५	१ ०

उदाहरण ।

जैसे—द्वितीय मासप्रवेश उत्तराभाद्रपदा नक्षत्रमें हुआ है इसकी संख्या २६ में ७ मिलाये तो ३३ हुए, ९ नवका भाग दिया शेष ६ बचे, १ एकको आदि ले क्रमसे आचम्भौराजी आदि दशा गिननेसे ६ छठी शनि दशामें मासप्रवेश हुआ । यह आद्य (प्रथमदशा) हुई । इसके आगे क्रमसे ग्रहोंकी मासदशा आती है ।

मासदशा.								
श.	बु.	के.	शु.	र.	चं.	मं.	रा.	गु.
४ ४५	४ १५	१ २५	५ ०	१ ३०	२ ३०	१ १५	४ ३०	४ ०

दिनप्रवेशस्पष्टलग्ननक्षत्रेसप्तयुतेऽङ्कहृते एकादिशेषे
प्रागुक्तानामाद्या दिनदशा ॥ ९ ॥

दिनप्रवेशसमयके स्पष्टलग्न और नक्षत्रकी संख्यामें ७ सात मिलाना ९ नवका भाग देना, एकको आदि ले शेष बचे वह प्रथम कहे हुए नाम र. १, चं. २, मं. ३, रा. ४, गु. ५, श. ६, बु. ७, के. ८, शु. ९ की आद्य दिनदशा होती है ॥ ९ ॥

मुग्धांगभागमिता घट्यादयः ॥ १० ॥

मुग्धा दशाके दिनके ६ छठे भागके समान (बराबर) घट्यादिक मुग्धा दिनदशा जानना—जैसे सूर्यकी दिन १८ की दशा है इसमें ६ का भाग दिया लब्ध ३ घटी आयी, यह सूर्यकी दिनदशा हुई । ऐसे ही सर्व ग्रहोंकी जाननी चाहिये ॥ १० ॥

मुद्दा दिनदशा घट्यादि.									
र.	चं.	मं.	रा.	गु.	श.	बु.	के.	शु.	
३ ०	५ ०	३ ३०	९ ०	८ ०	९ ३०	८ ३०	३ ३०	१० ०	घ. प.

प्रश्नांगस्य भं विना लिप्ताः कृत्वा स्वतिथ्युद्धृता लब्धो भादि-
भध्येऽङ्कंभयुता मुंथार्थे स्पष्टं लग्नम् ॥ ११ ॥

प्रश्नलग्नकी राशि विना अंशादिककी कला करना ख (०) तिथि (१५) ऐसे १५० डेड़सौका भाग देना, लब्ध राश्यादिफल (राशि—अंश—कला—विकला) चार आवे उसकी राशिके अंकमें प्रश्नलग्नकी राशि अंक मिलानेसे मुंथाके वास्ते स्पष्ट लग्न होती है ॥ ११ ॥

प्रश्नांगात्तुर्येशो जन्मेशो ज्ञेयः ॥ १२ ॥

प्रश्नलग्नसे चतुर्थराशिका स्वामी जन्मेश जानना—अर्थात् पंचाधिकारीमें जन्मलग्नपतिके स्थानमें प्रश्नलग्नसे चतुर्थराशिका स्वामी जो हो वह लिखना १२॥

प्रश्नपत्रतो वर्षकरणे इयान्विशेषः ॥ १३ ॥

प्रश्नपत्रपर वर्ष बनानेमें इतना ही विशेष जानना (और सर्व रीतिमें कुछ न्यूनाधिक नहीं है) ॥ १३ ॥

पाराशरकुलोत्पन्नो महादेव उदुंबरः ।
पाठकाख्याचणो रत्नललामपुटभेदने ॥ १ ॥
रेवाशंकरसंभूतिः कृतवान्वर्षदीपकम् ।
ऽयङ्काद्रीन्दुमिते शाके कन्यार्कप्रथमे दिने ॥ २ ॥

इति मासाद्यध्यायः ॥ ८ ॥

इति महादेवकृतवर्षप्रदीपकं समाप्तम् ।

रतलाम शहरमें पाठक ऐसे उपनामसे प्रसिद्ध पराशर कुलमें उत्पन्न (पारा-
गोत्र) उदुंबरज्ञातीय रेवाशंकरजीके पुत्र महादेव ज्योतिर्वित्‌ने शालिवाहन १७९३ सत्रहसौ तिरानवेके शकमें कन्यासंक्रांतिके प्रवेशके प्रथम दिनमें वर्षदीपक बनाया ॥ १ ॥ २ ॥

मासप्रवेशचक्रम् ।

अंश	मे. ०	वृ. १	मि. २	क. ३	सिं. ४	क. ५	तु. ६	वृ. ७	ध. ८	म. ९	कुं. १०	मी. ११
२९	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
२८	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
२७	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
२६	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
२५	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
२४	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
२३	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
२२	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
२१	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
२०	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
१९	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
१८	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
१७	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
१६	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
१५	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
१४	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
१३	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
१२	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
११	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
१०	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
९	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
८	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
७	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
६	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
५	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
४	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
३	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
२	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
१	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
०	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

वर्षप्रवेशके वारादिकमें अग्रिमसूर्यके राशि अंशके कोष्ठमेंके वारादिक मिलाना और कोष्ठकके साथ अन्तर करके सूर्यकी कला विकलाको गुणन करना, जो फल आवे वह शके वारादिक मिलाये हुए कोष्ठकमें अग्रिम कोष्ठक अधिकहो तो मिलाना, न्यून हो तो हीन करनेसे द्वितीय मास प्रवेश वारादिक होगा, एवं उसके आगेके सूर्यके राशि अंशज को॰ द्वितीयमासके वारादिक मिलानेसे तृतीयादिक मास होगा ।

स्थिरबलचक्राणि ।

मेष. ०

अंशाः	र.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	रा.
३।२०	१२।	११।।।	१६।	४।	११।।।	८॥	४।	७।
६।०	१२	११।	१५।	४॥	११॥	१०॥	४॥	७॥
६।४०	११	१०।	१४॥	५॥	८।।।	९॥	५॥	८॥
१०।०	११।	१०॥	१४।	६।	९	१३।	५।	८॥
१२।०	१२।।।	११॥	१५।	५॥	९।	११॥	४।।।	८।
१३।२०	११।।।	११	१३।	७।	९।	११।	४।।।	८।
१६।४०	११।।।	११	१२	७॥	९॥	९।	५।।।	८॥
२०।०	१२॥	११	१२।।।	८॥	३।	९।	५	८।।।
२३।२०	११।	११।	१४।।।	५।	९॥	९॥	४।।।	८॥
२५।०	११॥	११॥	१५।।।	५५	९।।।	११	४॥	८।
२६।४०	१०॥	१०।।।	१२।।।	५॥	९	८	७।	९।
३०।०	१०॥	११	१२।	६॥	९।।।	१०।।।	७॥	२

वृषभ. १

	र.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	रा.
३।२०	८	८।।।	६	१०	७	१७	८॥	११।।।
६।४०	८	८॥	६	११।	८	१७	८॥	११।।।
८।०	८।	८॥	६।।।	९॥	८	१६।।।	७।।।	११॥
१०।०	८।	८।।।	६।	११।।।	८।	१४।।।	७।।।	११॥
१३।२०	८।।।	१०।।।	७॥	१०	८।	१४	७	११
१४।०	८	१०।	६॥	१०॥	[illegible]८	१५	७।।।	७॥
१६।४०	९।	११।	७।	७।।।	१०।।।	१४	६।।।	१०॥
२०।०	९।	११	७।	८।	११	१३।	८।।।	१०।।।
२२।०	८।।।	१०	६	८	१०।।।	१३॥	८॥	११
२३।०	७।।।	९	६	९	८।	१४।	११।	१२
२६।४०	८॥	८॥	६	९।।।	८।	१४।	११।	१२
२७	७॥	८	५।।।	१०।	७।।।	१४॥	११॥	१२॥
३०।०	८।	९	८	९।	८।।।	१३॥	९	११॥

मिथुन. २

	र.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	रा.
३।२०	८	८॥	६	१४।।।	९।	१०।।।	८	११।।।
[illegible]।०	८	८।।।	६।।।	१४॥	१०।	१०।।।	७।।।	१०॥
६।४०	८	८।।।	६।।।	१२॥	१०।	११॥	७।।।	१२
१०।०	८	८।।।	६	१२।।।	१०।।।	११॥	७।।।	८।
१२।०	७।।।	७।	७	१३	८।।।	११।।।	९	११॥
१३।२०	८॥	९।	७।।।	१२।	११॥	८।।।	८	१०॥
१६।४०	८॥	९	७।।।	१२।	११॥	८।।।	८	१०॥
१७।९	८।।।	९॥	८	१२	१२॥	८॥	७।	१०।
२०।०	८।।।	९।	९।।।	१२	११	८	७।	[illegible]
२३।२०	९।।।	९।	९	१२	१०।	८।	७।	९।।।[illegible]
२४।२०	९॥	९	८	१४॥	१०	९।	९।।।	[illegible]१०।
२६।४०	८॥	८	५।	[illegible]	९।	१०	१०॥	१०।
३०।०	८॥	७।।।	५।	[illegible]	९॥	९।	१०।।।	१२

बृहत्पंचवर्गी वलग्रहकी राशी अंशके समान कोठकमें जो हो वह लिखना पांचसे अल्प हीनबली होता है.

कर्क. ३

	र.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	रा.
३|२०	९॥	१४॥	९॥	५॥	११॥।	८	६॥	६॥
५|४०	११॥।	१३॥।	९।	७॥	११॥।	७॥।	६॥	८॥
७|०	९।	१३॥	९	८॥	११॥	८।	६॥।	८॥।
१०|०	८	१२॥	६	९॥	१०॥	११	७।	९॥
११|०	८	१२॥	६	१०॥	११॥	११।	८	९॥
१३|२०	८	१२॥	६।	१२	१०॥	१८।	८	१०॥
१६|४०	८।	१२॥	७	११॥।	१०॥	७।	७॥।	९
१७|१०	८।	१२॥	६।	१२	११।	७।	७॥।	९
२०|०	९	१३॥	७	९	१२॥	६।	६॥।	८
२२|०	९।	१५	७।	७॥	१२॥।	५॥।	७।	७॥
२६|०	८।	१४	७।	७॥।	१२॥	५॥।	७।	७॥
२६|४०	८।	१४	६।	८॥।	९॥	६॥।	१०।	८॥
३०|०	८॥	१४।	६॥	८॥	११॥	६॥।	९॥।	८

सिंह. ४

	र.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	रा.
३|२०	११॥।	९।	७॥।	८॥	११	५।	८॥।	७॥।
६|०	१२।	९	६॥।	८॥	१२॥।	६॥।	९॥।	८
६|४०	११।	८	६	९॥	९॥।	९॥	९॥।	७॥।
१०|०	११	८	६	१०।	९	९॥।	९॥।	८॥
११|०	११	९॥	७	८॥।	११॥।	७॥।	७॥।	७॥।
१३|२०	१२	९॥	७	८॥।	११॥।	६	९॥।	७॥।
१६|४०	१२	८॥।	७	९	११॥।	५॥।	९॥।	७॥
१७|०	११॥	८।	६॥।	९॥।	११।	६	१०।	७॥।
२०|०	११॥	८।	६॥।	११॥	११।	६।	८।	७॥।
२३|२०	११।	८।	८।	११।	११	६॥	८॥	७॥
२४|०	११॥	८॥	९	१०	१०।	६॥	८।	७॥
२६|०	१२॥	९।	१२	८।	११	४॥	७।	६।
३०|०	१२॥	९।	११॥	८।	११॥	४।	७।	६।

कन्या. ५

	र.	च.	मं.	बु.	गु.	शु	श.	रा.
३|२०	६॥।	६	५।	१७।	७॥।	७॥	११।	९।
६|४०	६।	६	५॥	१७।	७॥।	७॥।	११।	९।
७|०	६॥।	६।	५॥।	१७	८॥	८॥	१०॥	९॥।
१०|०	६॥	६।	६	१५।	८॥।	८॥।	१०॥	९॥।
१३|२०	४॥।	५॥	६	१६	७।	७।	११।	९।
१६|४०	४॥	५	५	१६।	६॥।	६॥।	११॥	९॥
१७|०	४॥	५	५	१६॥।	६॥।	६॥।	११॥	९॥
२०|०	५।	५॥।	६।	१५॥।	९॥	९॥	१०।	९॥
२१|०	५॥	६॥।	६॥	१६	९॥।	९॥।	१०॥	८॥।
२३|२०	५॥	६॥।	८॥	१६	७॥।	६।	१०॥	८
२६|४०	६	६	८॥	१६	७॥।	६।	१०॥	८
२८|०	५	५॥।	८।	१६॥।	७॥	६॥	१०॥।	८।
३०|०	४	४॥।	८॥	१७॥।	६	७॥	१३॥।	८।

स्थिरमैत्रीतः पंचवर्गबलचक्रम् ।

मकर ९.	र.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	रा.
३।२०	६॥।	९	९।	८	५॥।	९॥	१४॥	७॥।
६।१०	६॥।	९	९॥।	७॥।	५॥।	९॥	१४।	७॥।
६।४०	६॥।	५॥	१०।	७॥।	६॥	९।	१३॥	८
१०।०	८	६॥	१०॥	७॥	८॥	८॥	११॥।	९॥।
१३।२०	८।	७॥	११	७।	७॥।	८॥	१२	९॥।
१४।०	९	७।	११।	८॥	७॥	९॥	१२॥	७।
१६।४०	७॥	६॥	१०।	८॥	४॥।	१२॥	१२।	८।
२०।०	८।	६॥	१०॥	९	४॥।	११॥।	११	८।
२२।०	९॥।	७।	९॥।	८	५।	११॥।	११॥।	८
२३।०	८॥।	९॥	९॥	८	५।	१०॥	१८	८
२६।०	९॥	९॥।	९॥।	८	५।	९॥।	१४॥	८
२६।४०	१०॥	१२॥	१२॥	७	६।	९	११॥।	७।
३०।०	९।	११॥।	१३॥	७॥	६	९।	११	७॥

कुंभ १०.	र.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	रा.
३।२०	७	६।	८॥	१०॥	४॥	४॥।	१५	८॥।
६।४०	७।	६॥।	९॥	१०।	४॥	१२	१३	८॥
७।०	७।	६॥।	८।॥	१०।	५॥	१२	१३	८॥
१०।०	७॥	६॥।	८॥।	८।	५॥।	१४	१३।	९॥
१३।०	७।	६॥	८।	९॥।	४॥।	११	११॥।	८।
१३।२०	८	७॥	९।	८॥।	७॥	१०।	११॥।	८।
१६।४०	८।	७॥	९।	८॥	७॥।	१०॥	११॥।	८॥।
२०।०	८॥	८	९॥	८।	८॥।	१०।	११॥।	८॥
२३।२०	९।	९॥।	१२॥	६।	७	९॥।	११	७
२५।०	९	९॥।	११॥	६॥	६॥।	१०॥।	११।	८।
२६।४०	८।	८॥।	८॥	७॥	५॥।	११॥	१४	९।
३०।०	८।	८॥।	८॥	८	५।	११	१४	९।

मीन ११.	र.	चं.	मं.	बु.	गु.	शु.	श.	रा.
३।२०	९॥।	९	९।	९॥।	१०।	१२॥	७॥।	६
६।४०	१०॥।	९॥	१०॥	५॥	१०॥	१२	७॥।	८०
७।०	१०॥।	९।	१०।	५।	१३।	१२।	८	८।
१०।०	९॥।	१०॥	९॥	५।	१६	१२	५।	७॥।
१३।०	११॥।	१०॥	११	४	१६	९।	५।	७
१६।२०	११॥	११।	११॥।	६॥।	१६।	६॥	४॥।	६॥
१६।४०	११	१०।	१०॥।	६॥	१६	९॥।	५॥	७।
२१।०	११	१०।	१०।	५॥	१४।	९३	५॥	७॥
२०।०	१२	११।	११	३॥	१५।	८॥	४॥	७॥
२३।२०	११॥	११	११॥।	४।	१७	९	५॥	७।
२६।४०	११॥	११॥	११॥	४॥	१३॥	९	५।	७।
२८।०	१२।	११॥	१४	४	१४।	९	४॥	६॥
३०।०	११।	१०॥	११	५।	१२।	९॥	७	८

उच्चबलसारणीचक्रम् ।

अंशा.	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	
राशि ०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	२	२	२	२	२	२	२	२	२	३	३	३	
	०	६	१३	२०	२६	३३	४०	४६	५३	०	६	१३	२०	२६	३३	४०	४६	५३	०	६	१३	२०	२६	३३	४०	४६	५३	०	६	१३	०
	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	
१	३	३	३	३	३	३	४	४	४	४	४	४	४	४	४	५	५	५	५	५	५	५	५	५	६	६	६	६	६	६	
	२०	२६	३३	४०	४६	५३	०	६	१३	२०	२६	३३	४०	४६	५३	०	६	१३	२०	२६	३३	४०	४६	५३	०	८	१३	२०	२६	३३	१
	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	
२	६	६	६	७	७	७	७	७	७	७	७	७	८	८	८	८	८	८	८	८	८	९	९	९	९	९	९	९	९	९	
	४०	४६	५३	०	६	१३	२०	२६	३३	४०	४६	५३	०	६	१३	२०	२६	३३	४०	४६	५३	०	६	१३	२०	२६	३३	४०	४६	५३	२
	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	
३	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	११	११	११	११	११	११	११	११	१२	१२	१२	१२	१२	१२	१२	१२	१२	१३	१३	१३	
	०	६	१३	२०	२६	३३	४०	४६	५३	०	६	१३	२०	२६	३३	४०	४६	५३	०	६	१३	२०	२६	३३	४०	४६	५३	०	६	१३	३
	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	२०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	
४	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१५	१५	१५	१५	१५	१५	१५	१५	१५	१६	१६	१६	१६	१६	१६	
	२०	२६	३३	४०	४६	५३	०	६	१३	२०	२६	३३	४०	४६	५३	०	६	१३	२०	२६	३३	४०	४६	५३	०	६	१३	२०	२६	३३	४
	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	
५	१६	१६	१६	१७	१७	१७	१७	१७	१७	१७	१७	१७	१८	१८	१८	१८	१८	१८	१८	१८	१८	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	१९	
	४०	४६	५३	०	६	१३	२०	२६	३३	४०	४६	५३	०	६	१३	२०	२६	३३	४०	४६	५३	०	६	१३	२०	२६	३३	४०	४६	५३	५
	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	२०	[illegible]	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	०	४०	२०	

ग्रह नीचके अंतरके राशि अंशके कोष्टकमें उच्चबल स्पष्ट जानना.

आसीद्रत्नपुरे पराशरकुलोत्पन्नो द्विजोदुम्बरः
ख्यातः पाठकनामतो गुणनिधिः श्रीनन्दरामाभिधः ।
तत्सूनुर्गणितागमज्ञतिलकः श्रीमोतिरामाह्वयो
रेवाशंकर आगमेषु निपुणस्तस्मादभूद्धार्मिकः ॥ १ ॥
तदात्मज उदारधीगणकमौलिचूडामणि-
रभूद्धरणिमण्डले गुणनिधिर्महादेववित् ।
तदंगजनुषा त्विदं विवरणं सतां प्रीतये
सहस्यशुचिपक्षतो कठजटोन्मितोऽगाच्छके ॥ २ ॥

इति श्रीज्योतिर्विद्वरश्रीमन्महादेवकृतवर्षप्रदीपकाख्यताजिकग्रंथे तदंगजश्रीनिवासविरचिता सोदाहरणभाषाव्याख्या समाप्ता ।

समाप्तश्चायं ग्रन्थः ।

पुस्तक मिलनेका ठिकाना—

खेमराज श्रीकृष्णदास,
"श्रीवेङ्कटेश्वर" स्टीम्-प्रेस.
बम्बई.

गङ्गाविष्णु श्रीकृष्णदास,
'लक्ष्मीवेङ्कटेश्वर' स्टीम्-प्रेस,
कल्याण-बम्बई.